

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A.
S. D. U.
7

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:23
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÄENDE

ÅTGÄRDER FÖR AVHJÄLPANDE AV DE INOM VISSA
DELAR AV NORRBOTTENS LÄNS LAPPMARK YPPADE
MISSFÖRHÅLLANDEN SAMT RÖRANDE DE KOST-
NADER SOM DÄRAV KUNDE FÖRANLEDAS M. M.

AVGIVET DEN 29 DECEMBER 1935 AV

1930 ÅRS LAPPUTREDNING

S T O C K H O L M

1 9 3 6

Statens offentliga utredningar 1936

Kronologisk förteckning

1. Betänkanden 1 rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. Hægström. 187 s. E.
2. Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. Norstedt. 55 s. U.
3. Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. Marcus. 68 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. Marcus. 56 s. Ju.
5. Betänkande med förslag angående revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. Marcus. 397 s. Fi.
6. Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Beckman. 93 s. S.
7. Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. Tiden. viij, 99 s. Fi.
8. Ur socialiseringens »europiska» idékrets. Tiden. viij, 210 s. Fi.
9. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. Tiden. iv, 206 s. Fi.
10. Statligt kaffemonopol. Marcus. 192 s. Fi.
11. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 58*, 319 s. E.
12. Betänkande angående förlossningsvården och barnmorskväsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. Norstedt. 120 s. S.
13. Betänkande angående familjebeskattningen. Marcus. 147 s. Fi.
14. Betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. Norstedt. 55 s. S.
15. Betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp. Norstedt. 78 s. S.
16. Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. Hægström. 183 s. K.
17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Norstedt. viij, 418 s. Ju.
18. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. Marcus. viij, 308 s. Fi.
19. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. Marcus. 172 s. 1 karta. Jo.
20. Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hægström. 54 s. K.
21. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. Marcus. 274 s. 1 karta. S.
22. Den svenska sjöfartsnärings. Statistisk-ekonomisk undersökning. Norstedt. 111 s. H.
23. Betänkande angående åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas, m. m. Luleå, Länstryckeriet. 318 s. 1 bilaga. S.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936: 23
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ÅTGÄRDER FÖR AVHJÄLPANDE AV DE INOM VISSA
DELAR AV NORRBOTTENS LÄNS LAPPMARK YPPADE
MISSFÖRHÅLLANDEN SAMT RÖRANDE DE KOST-
NADER SOM DÄRAV KUNDE FÖRANLEDAS M. M.

AVGIVET DEN 29 DECEMBER 1935

AV

1930 ÅRS LAPPUTREDNING

LULEÅ
LÄNSTRYCKERIET
1936

Till KONUNGEN.

Genom nådigt beslut den 30 maj 1930 anbefalldes Eders Kungl. Maj:t länsstyrelsen i Norrbottens län att jämte särskilt tillkallade personer verkställa utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpan

av de inom vissa delar av lappmarken i länet yppade missförhållandena, samt rörande de kostnader, som därav kunde föränledas. Sedan länsstyrelsen sedermera anmodats inkomma med förslag å en med lappväsendet och renskötsel i allmänhet förtrogen person att deltaga i utredningen tillkallade statsrådet och chefen för socialdepartementet den 6 juni 1930 nomadskolinspektören fil. doktorn Erik Bergström som utredningsman. Efter det Bergström i januari 1933 avlidit tillkallade departementschefen den 14 maj samma år f. d. landshövdingen Nils Gustaf Ringstrand och jordbrukskonsulenten Walde Lorens Wanhainen att deltaga i utredningen. Sedan jämväl Ringstrand i december 1935 skördats av döden har någon ny utredningsman i hans ställe icke tillkallats.

Utredningen har arbetat under benämningen 1930 års lapputredning.

Då lapputredningens betänkande nu avlämnas är det länsstyrelsen angeläget framhålla följande, varigenom också förklaras anledningen till att arbetet kommit att draga jämförelsevis långt ut på tiden.

I samråd med den först tillkallade utredningsmannen verkställdes den allmänna planläggningen av utredningsarbetet, innefattande bland annat att utförandet av fältarbetena skulle stå under omedelbar ledning av den särskilde utredningsmannen, på vilken jämväl avfattandet av betänkandet närmast skulle ankomma. Vid tiden för sitt fränfälle hade denne visserligen till stor del genomfört fältarbetet, men däremot icke medhunnit i skrift bearbeta något av de dittills vunna arbetsresultaten. Utredningsmannen Ringstrand avfattade betänkandets historiska och övriga inledande del och fullföljde arbetet vidare, huvudsakligen med ledning av uppgifter som innehölls i ett stort antal från länsstyrelsen och lappfogdarna undan för undan lämnade, delvis rätt vidlyftiga promemorior. Vid tiden för sin bortgång hade Ringstrand till länsstyrelsen avlämnat ett förslag till betänkande. Åtskilliga viktiga avdelningar voro emellertid icke slutförda eller upptagna i den omfattning länsstyrelsen ansett ämnets vikt kräva. Sådana avsnitt som de som behandla renskötsel och jordbruk samt vissa konflikthanledningar mellan dessa näringar, åtgärder för lappars bosättning, åtgärder för lindrande av motsättningar mellan lappar och bofasta hava sålunda å länsstyrelsen utarbetats under medverkan av den jordbrukssakkunnige utredningsmannen, varjämte en viss, av ovan antydda ordning för utredningsarbetets tidigare bedrivande betingad överarbetning av förslaget i dess helhet måst företagas.

Att ihågkomma är vidare att till följd av själva undersökningsföremålets natur utredningsarbetet till en stor del försiggått ute i fältet. En av de angivna anledningarna till utredningens tillsättande — missförhållandena inom renskötseln och konflikter mellan lappar och bofasta — betingade utredningsarbetets inriktande i avsevärd utsträckning på konkreta

ingripanden av olika slag, såsom renminskningar, stängselbyggnader, omgrupperingar inom lappbyarna, omläggning av flyttningssvägar, åtgöranden för underlättande av avsättning för renkött, inventering rörande behovet av lador på utängar m. m. Många av dessa fall hava vidare varit av den art att man måst pröva sig fram innan ingripandet sattes i verket. Jämsides med alla dessa åtgärder hava länsstyrelsen och lappfogdarna fått sköta sina ordinarie åligganden; två lappfogdars under tiden timade frånfälle har vållat beklagliga avbräck i arbetet. Den erforderliga rådföringen med lapparna har måst anpassas efter tider då dessa varit åtkomliga för sammanträden och därför också vållat tidsutdräkt.

Till slut må påpekas att de i avdelningen om rationella renantal och lappbyarnas indelning i betesområden angivna renantal enligt 1934 års renräkning, vilka på åtskilliga håll överstiga de rationella talen, i närvarande stund efter hela linjen äro avsevärt lägre.

Luleå den 29 december 1935.

Underdånigst

A. B. GÄRDE.

R. SUNDBERG.

W. L. WANHAINEN.

The following information is provided for your information. The information is based on the records of the [Organization Name] and is subject to change without notice. The information is provided for your information only and should not be used for any other purpose.

The information is provided for your information only and should not be used for any other purpose. The information is provided for your information only and should not be used for any other purpose.

Year	Month	Day	Time	Location	Activity	Notes
1950	Jan	15	10:00	Room 101	Meeting	Initial meeting with [Name]
1950	Feb	20	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1950	Mar	10	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1950	Apr	25	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1950	May	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1950	Jun	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1950	Jul	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1950	Aug	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1950	Sep	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1950	Oct	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1950	Nov	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1950	Dec	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	Jan	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Feb	20	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	Mar	10	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Apr	25	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	May	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Jun	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	Jul	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Aug	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	Sep	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Oct	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1951	Nov	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1951	Dec	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	Jan	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Feb	20	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	Mar	10	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Apr	25	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	May	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Jun	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	Jul	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Aug	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	Sep	15	10:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Oct	30	14:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]
1952	Nov	15	11:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name]
1952	Dec	30	13:00	Room 101	Meeting	Meeting with [Name] and [Name]

Lappfrågan vid 1930 års riksdag.

Genom ett flertal motioner, som år 1930 framburos i riksdagens båda kammare, drogos frågor, som beröra den lapska befolkningens intressen, under statsmakternas förnyade omprövning. Då dessa motioner föranledde beslut om den utredning i lappfrågan, som här framlägges, så torde en kort redogörelse för deras innehåll och för riksdagens behandling av desamma kunna här vara på sin plats.

Ehuru utan sådant samband med föreliggande utredning omnämnes här för fullständighetens skull herr Lindhagens i första kammaren väckta motion n:o 210 om egen representation i riksdagen för lappbefolkningen. Motionen, som utgjorde ett förnyande av en liknande framställning utav samma motionär vid 1920 års riksdag, avstyrktes av konstitutionsutskottet i dess utlåtande n:o 10 och avslogs av riksdagen — i första kammaren efter votering med 71 röster mot 24.

Under åberopande av innehållet i ett protokoll, fört vid sammanträde med lappar från Arvidsjaur och Arjeplog, hade herr Lindhagen i motion n:o 211 framlagt förslag om ordnande av "förhållandet mellan Arjeplog- och Karesuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytning till det levande livet." I motionen omnämndes de motsatsförhållanden, som på grund av olikartad renskötsel vore rådande mellan de till Arjeplogs socken förflyttade Karesuandolapparna och de nomadiserande lappar, som tidigare drevo sin näring i socknen. Det framhölls därjämte, att den nuvarande ordningen med länsstyrelsen såsom den myndighet, vilken i själva verket utsåge den lokala representationen för statsmakten i handhavandet av lapplagstiftningen, vore otillfredsställande. Även andra önskemål framfördes å lapparnas vägnar, såsom krav på att, då ersättning skulle erläggas för olovligen begagnat bete i Norge, renarna räknades vid riksgränsen, när de återfördes till Sverige, vidare rätt för lapsk kvinna, som inginge äktenskap med svensk man, att fortfarande äga renar, och slutligen fordran på ökad ägotilldelning åt lappar, som erhålla jordbruk. Motionen utmynnade i en hemställan,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla

- 1) att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt överväga och söka tillrättalägga de ovan omnämnda missförhållanden, som föranletts av Karesuando-

lappars medgivna invandring på Arjeploglapparnas gamla renbetesområden;

- 2) att Kungl. Maj:t ville skyndsamt överväga någon lämplig ordning i allmänhet för att enhetligt och praktiskt anknyta lappförfattningarna till det levande livet;
- 3) att Kungl. Maj:t, i den mån för ovannämnda två önskemål kräves riksdagens medverkan, måtte därom framlägga det sociala lagförslag eller andra åtgärder, vartill förhållandena föranleda.

Motionen remitterades till första lagutskottet, som i sitt utlåtande n:o 14 den 10 mars hemställde,

- 1) att ifrågavarande motion, i vad därigenom yrkande framstälts om utredning angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt
- 2) att riksdagen, i anledning av motionen i övrigt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning rörande beskaffenheten av de missförhållanden med avseende å renskötselns bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt, som yppats inom vissa delar av lappmarken, samt, därest av utredningen skulle framgå, att dessa missförhållanden äro av den art, att deras snabba och effektiva tillrättaläggande icke låter sig medelst den nuvarande administrationen å området genomföra, vidtaga de tillfälliga åtgärder för berörda ändamåls vinnande, vartill utredningen kan giva anledning eller Kungl. Maj:t eljest må finna skäl.

Motiv för sin hemställan i punkt 1) hade utskottet funnit i den befogenhet, som vore vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnad att, där synnerliga skäl föreläge, medgiva lapsk kvinna, som hade rätt till renskötsel och ingått äktenskap med man, vilken ej hade dylik rätt, tillstånd att i lämplig utsträckning bibehållas vid rättigheten.

Beträffande utskottets hemställan i punkt 2) grundade sig denna på en utredning, som bl. a. omfattade uttalanden av personer, vilka på grund av långvarigt sysslande med hithörande frågor kunde beräknas sitta inne med kunskaper på området. Utskottet hade funnit, att i vissa trakter av lappmarken, där renskötseln uppdrivits till en hög ståndpunkt, dennas fortvaro äventyrats och t. o. m. måst övergivas på grund av inflyttningar från långväga håll av lappar, vilkas renskötsel stått på en annan och synbarligen lägre nivå. Om detta framför allt gällde lappbyarna i Arjeplogs socken, hade dock liknande tendenser även på andra håll framträtt, vilka vore än mer ägnade att uppväcka allvarliga farhågor för renskötselns bestånd och framtida utveckling med risker även för den bofasta befolk-

ningen. Denna hade, särskilt i vissa trakter, fått vidkännas allt större förluster i form av skador på odlingar och utestående hö. Det syntes utskottet böra övervägas, huruvida nu nämnda missförhållanden vore sådana, som under vissa omständigheter alltid kunde väntas inträffa även med en god lagstiftning och lagtillämpning, eller huruvida de vore av mera djupgående art. Skulle det senare vara fallet, kunde man icke förvänta, att de myndigheter, som för närvarande handhade lappadministrationen, skulle från sitt löpande arbete kunna avstå den tid och arbetskraft, som vore av nöden för uppgiftens lösande. Då utskottet icke tilltrorde sig kunna avgöra, huruvida missförhållandena vore av den ena eller andra beskaffenheten, syntes det utskottet önskvärt, att en ingående prövning av förhållandena vidtoges. Denna prövning bleve utslagsgivande för de åtgärder, som kunde böra tillgripas. Utskottet ansåge sig dock såsom sin åsikt böra anföra, att dessa åtgärder icke borde behöva vara annat än av tillfällig natur.

Vad utskottet sålunda hemställt bifölls av riksdagen, som i skrivelse n:o 75 den 18 mars 1930 anhöll,

”att Eders Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning rörande beskaffenheten av de missförhållanden med avseende å renskötselns bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt, som yppats inom vissa delar av lappmarken, samt, därest av utredningen skulle framgå, att dessa missförhållanden äro av den art, att deras snabba och effektiva tillrättaläggande icke låter sig medelst den nuvarande administrationen å området genomföra, vidtaga de tillfälliga åtgärder för berörda ändamåls vinnande, vartill utredningen kan giva anledning eller Eders Kungl. Maj:t eljest må finna skäl.”

Förutom de motioner, för vilka nu redogjorts, frambar herr Lindhagen vid 1930 års riksdag ännu en, som berörde lapparnas intressen. Under hänvisning till uttalanden vid sammanträden med sameföreningar i Arvidsjaur och Arjeplog, hemställde han i motion n:o 212,

”att riksdagen — med anledning av lappallmogens klagomål att genom avbarkning av timmer i skogarna renmossans tillväxt hindras eller göres svåråtkomlig och mindervärdig som foder åt renarna — ville hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande och förslag till reglerande bestämmelser i berörda fråga.”

Uti en i andra kammaren framlagd motion, n:o 168, hade herr Lindley gjort en liknande hemställan. Vid de i motionerna omnämnda sammanträdena hade lapparna velat göra gällande, att barken hindrade renlaven

att växa, att den lämnade laven en kådaktig smak, att vida barkstycken täckte laven och hindrade renarna att åtkomma den, att barken hindrade återväxten och gynnade för skogen skadliga insekters utbredning; av dessa skäl borde barkningen ske på vissa platser och ej som nu överallt i skogen. Över motionerna, som remitterats till jordbruksutskottet, inhämtade detta yttranden av domänstyrelsen och Kungl. Maj:ts befallningshavanden i Västerbottens och Norrbottens län, vilka myndigheter på angivna skäl uttalade, att motionerna enligt deras mening ej borde föranleda till någon åtgärd. Då riksdagen på grund av herr Lindhagens motion n:o 211 hos Kungl. Maj:t redan hemställt om en utredning, som komme att omfatta de nu berörda förhållandena, hemställde utskottet, i utlåtande n:o 48, att motionerna ej borde föranleda någon riksdagens åtgärd, vilket även blev riksdagens beslut.

I en inom andra kammaren väckt motion, n:o 379, angående åtgärder till jordbruksnäringens skydd och stöd i vissa trakter av Norrbottens län, hade herr Grapenson hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för vidtagande av åtgärder till jordbruksnäringens skydd och stöd i sådana trakter av Norrbottens län, där renskötsel bedrives, och om framläggande för riksdagen av de förslag i ärendet, vilka utredningen kunde föranleda. Lapplagen av år 1928 hade enligt motionären i hög grad minskat lapparnas skyldighet att ersätta skador, som av renarna förorsakats å utestående foder; jordbrukarnas trygghet vid utövande av deras näring hade därigenom försämrats. De bofasta klagade även över renarnas skadegörelse på nyodlingarna, vilka genom ströängsindragningarna fått en betydande omfattning. En samhörighet hade funnits mellan lappar och bofasta, grundad på de senares rätt att hos lapparna hålla s. k. skötesrenar. Sedan denna rätt praktiskt taget upphävts, har med den även samhörighetskänslan försvunnit. En utvidgning av rätten att hålla resp. mottaga skötesrenar vore ett beprövat medel till fortsatt samförstånd mellan de båda befolkningsgrupperna. Det hade framhållits, att renantalet vore för stort i förhållande till betesmarkerna; därvid beaktade man ej, att gällande och sedan 1917 tillämpade lagstiftning måste leda till en ensidig och oekonomisk renskötsel och underhålla den rike lappens kända obenägenhet att verkställa en rationell nedslaktning. Mycken skadegörelse å hö hade uppstått och komme alltfört att uppstå av denna anledning till förfång för den jordbrukande befolkningen. I de renvårdande trakterna vore som skyddsåtgärder för jordbruket även att räkna uppförande av lador och stängsel i trakter, som vore särskilt utsatta för renars skadegörelse. I Norrbottens län finnes gott utrymme för både renskötsel och ett lönande jordbruk. Det skulle vara en olycka av oöverskådlig räckvidd, om dessa så betydelsefulla näringskällor tillätes att under en oförsonlig kamp hämma utvecklingen. Motionen remitterades

till andra kammarens andra tillfälliga utskott, som under hänvisande till riksdagens skrivelse i anledning av herr Lindhagens motion n:o 211 i utlåtande n:o 4 hemställde, att den ej skulle föranleda till någon riksdagens åtgärd, vilket även blev riksdagens beslut.

Kungl. Maj:ts beslut av den 30 maj 1930.

Sedan länsstyrelsen i Norrbottens län, med anledning av vad som i ärendet förekommit, till statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet inkommit med en den 5 maj 1930 dagtecknad promemoria, och efter det att statsrådet den 6 i samma månad haft överläggningar i frågan med landshövdingarna i de tre norra länen jämte tillkallade sakkunniga, föredrogs ärendet den 30 maj s. å. inför Konungen. Till statsrådsprotokollet anförde departementschefen då bland annat, att det av den förebragta utredningen syntes framgå, att vissa missförhållanden vore rådande i olika delar av lappmarken inom Norrbottens län, och att detta särskilt syntes vara fallet i fråga om Gellivare och Jukkasjärvi socknar. Olägenheterna syntes förefinnas såväl inom lappbyarna som i förhållandet mellan lapparna och de bofasta. Angående grunden till missförhållandena vore det vanskligt att göra något bestämt uttalande. Otvivelaktigt vore emellertid, att vissa bristfälligheter i fråga om renvården hade en ej obetydlig skuld till det mindre goda tillståndet. Länsstyrelsen hade haft sin uppmärksamhet riktad på förhållandena och vidtagit åtgärder för åstadkommande av en bättre renvård. Av länsstyrelsen hade även igångsatts en utredning rörande behovet av lador för att mot renskador skydda av de bofasta inbärgat foder. Trots dessa av länsstyrelsen redan vidtagna åtgärder vore det dock på grund av frågans allmänna betydelse lämpligt, att en särskild undersökning företoges rörande de ytterligare åtgärder, som borde vidtagas, och rörande kostnaderna för dessa. Vid en sådan undersökning borde förutom de anstalter, som av länsstyrelsen redan vidtagits eller planerats, även andra komma under omprövning. Ett sådant spörsmål vore vidtagande av åtgärder för ökad avsättning av renkött; om renantalet bättre avvägdes, medverkade detta otvivelaktigt till ett gott förhållande mellan lappar och bofasta. Lämpligheten av att för de bofasta underlätta uppförande av lador borde ägnas uppmärksamhet. De uttalanden, som gjorts i här ovan omnämnda utlåtanden av jordbruksutskottet och andra kammarens andra tillfälliga utskott, borde vid utredningen beaktas. Alla dessa åtgärder komme att kräva ej obetydliga utgifter; en plan över samtliga kostnader borde upprättas. Utredningen syntes böra verkställas av länsstyrelsen jämte särskilt tillkallade personer, av vilka från början en borde anlitas, som vore med lappväsendet och renskötseln förtrogen. Därjämte kunde ifrågakomma att anlita en växtgeografiskt utbildad per-

son och en jordbrukssakkunnig. I utredningen borde lappfogdar och lapp-tillsyningsmän medverka och en eller två i renskötsel förfarna lappar för varje lappby tillkallas som rådgivare, varjämte ordningsmännen borde tillhandagå med upplysningar; även borde länsstyrelsen samråda med lappar och bofasta angående dem särskilt berörande spörsmål. Å länsstyrelsen borde det ankomma att organisera och leda allt arbete.

Den nu behandlade utredningen avsåge Norrbottens län. Även beträffande Västerbottens och Jämtlands län torde, dock utan vidtagande av särskilda åtgärder, undersökning ske angående de åtgärder, som under överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande och rörande de kostnader, som därav kunde föranledas. För vinnande av nödig enhetlighet beträffande ifrågakommande åtgärder borde samarbete åvägabringas mellan länsstyrelserna.

Beträffande tillgång till medel för bekostande av åtgärder, som kunde komma att föreslås, hänvisade departementschefen till de fonder, som funnes inrättade till lapparnas förmån, varjämte på Kungl. Maj:ts prövning vore beroende frågan om överförande från domänfonden till lappfonden i Norrbottens län av vissa avgifter för upplåtelser ovan odlingsgränsen. Ett dylikt överförande syntes kunna ifrågakomma även för Västerbottens län.

Den utredning, som departementschefen ifrågasatte, borde överväga, i vad mån fondernas kapitalbelopp behövde tagas i anspråk för genomförande av föreslagna åtgärder liksom ock huruvida en överflyttning av medel från någon av fonderna borde komma till stånd. Sedan sålunda större klarhet vunnits rörande den storlek, som de olika fonderna borde hava, borde varje länsstyrelse uppgöra en finansplan för den närmaste framtiden, upptagande beräknade tillgångar och erforderliga kostnader.

I anslutning till vad departementschefen sålunda anfört hemställde han, att länsstyrelsen i Norrbottens län skulle anbefallas att verkställa utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpande av de inom vissa delar av lappmarken yppade missförhållanden samt rörande kostnaderna härför, varjämte förslag till utredningsarbetets organiserande m. m. framlades i enlighet med vad härovan lämnade sammanfattande redogörelse innehåller. Beträffande Västerbottens och Jämtlands län hemställde departementschefen, att länsstyrelserna i dessa län skulle anbefallas att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid behövde vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande i dessa län och rörande därav föranledda kostnader.

Vad departementschefen sålunda hemställt bifölls av Konungen.

Tillkallande av sakkunniga.

Med stöd av detta Kungl. Maj:ts beslut tillkallade departementschefen den 6 juni 1930 efter förslag av länsstyrelsen nomadskoleinspektören filosofie doktor Erik Bergström att deltaga i den beslutade utredningen.

Sedan Bergström avlidit, har statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet efter förslag av länsstyrelsen den 16 maj 1933 tillkallat f. d. landshövdingen Nils Gustaf Ringstrand och jordbrukskonsulenten Walde Lorens Wanhainen att deltaga i utredningsarbetet.

Grundläggande undersökningar; förhör och sammanträden med lappar.

För att vinna full klarhet rörande den verkliga grunden till de vid 1930 års riksdag påtalade missförhållandena med avseende å renskötelsens bedrivande och lappförfattningarnas tillämpning i övrigt var det uppenbarligen nödvändigt att först och främst erhålla en så vitt möjligt objektiv bild av renbetesmarkernas omfattning och beskaffenhet samt det med hänsyn härtill för varje trakt rationella renantalet.

Efter en under doktor Bergströms ledning av lappfogdarna i Norrbottens län gemensamt företagen studieresa till Västerbottens län hava undersökningar med nu nämnt syfte företagits inom Norrbottens läns samtliga lappområden.

Då det kunde tänkas ligga inom möjlighetens område, att dessa undersökningar skulle lämna som resultat, att renantalet inom länet, såsom en helhet betraktat, vore alltför stort, men att utrymme funnes inom något av de andra län, inom vilka renskötelse bedrives, så utsträcktes undersökningarna att omfatta även Jämtlands och Västerbottens län, varvid de inom dessa anställda lappfogdarna tillsammans med lappfogdar från Norrbottens län utförde fältarbetena och avgåvo de utlåtanden, till vilka arbetena gåvo anledning.

Då missförhållandena, efter de i riksdagsmotionerna gjorda uttalandena att döma, ej förr haft samma omfattning eller åtminstone ej varit av samma utpräglade beskaffenhet som under senare år, borde det vidare undersökas, huruvida orsaken härtill måhända vore att finna i förändrade metoder för renskötelsens bedrivande. Förhör med äldre lappar borde vara ägnade att lämna upplysning i detta avseende liksom även rörande andra förhållanden, som hava samband med renskötelsens utövande och lapparnas livsföring. För att emellertid de upplysningar, som inhämtades vid sådana av olika personer på skilda platser ledda förhör, skulle bli med varandra jämförbara, befanns det nödvändigt, att vid desamma följdes ett för dem alla gemensamt frågeformulär, vilket hade följande uppställning:

"Frågeformulär.

- 1) Namn och lappby
 - 2) Ålder och civilstånd (barnantal)
-

Förhållandena på den tid intensiv renskötsel bedrevs.

3) Hur många husbönder fanns inom byalaget, hur många renar ungefär hade var och en?

4) Vilka husbönder skötte sina renar för sig och vilka höllo ihop i grupper?

5) Redogörelse i detalj (med uppgivande av varje ställe som besöktes, varje vattendrag eller väg som följdes) för egen flyttningssväg med angivande av ungefärliga data för ankomst och avresa på olika orter. Särskilt observeras:

- a) när lämnades höstvistet
- b) när ankom till vintervistet
- c) när bröts upp från vintervistet
- d) när ankom till vårvistet
- e) när lämnades vårvistet
- f) när ankom till sommarvistet, flyttades boplatsen under sommarvistelsen
- g) när bröts upp till höstvistet?

Allt särskilt för kåtafolket och särskilt för renhjorden. Redogör noggrant för de olika vistenas belägenhet och de områden, där renarna betade under olika tider. Uppgiv var ni bott i kåta (fast eller tält) samt var i bondgårdar eller dylikt.

6) Skedde någon gång avvikelse från denna flyttningssväg? i så fall huru?

7) Redogörelse — i enlighet med p. 5) — för de övriga husböndernas resp. gruppernas flyttningssvägar och flyttningar, betesområden, visten etc.

8) Redogör för betets beskaffenhet dåförtiden

- a) på vårlandet: *lav* och *gräs*;
- b) på sommarlandet, gräsformationernas beskaffenhet (äro kala fjällen överdragna med gräs eller är gräset inskränkt till bäckar och sänkor; är gräset starkt uppblandat med ris och lav; namnen på förekommande gräsarter: sitno, näbro etc.); vilka snöfjäll funnos och begagnades?
- c) på höstlandet: gräs och lav

9) Anser ni att, under den tid ni varit med i renskötseln, betena förändrats

- a) på vårland
 - b) på sommarland
 - c) på höstland
-

Allmänna skötsel förhållanden inom lappbyn, skiljningar.

- 10) Våren:
Vid uppkomsten till kalvningslanden, skildes hondjuren från handjuren; när börjades hoptagningen för flyttningen till sommarlanden?
- 11) Sommaren:
Hur vallades renarna?
Förekom sommarskiljningar och i så fall vid vilka tider, på vilka platser?
Hur tillgingo de: i hagar, skiljningsuddar etc.?
- 12) Hösten:
Hur vaktades renarna under hösten?
Höstskiljningar, tider och platser.
-

Förhållandet till bofasta.

- 13) Förekommo renskador och vad slag (nedtrampning, på hässjor)?
Vilka trakter voro särskilt utsatta?
Förekom stängsel kring hässjorna?
Uppgörelse rörande skadorna.”
-

Då åtgärder till underlättande av renskötselns bedrivande, såsom uppförande av stängsel, skiljningshagar, stugor eller vaktkåtor, byggande av broar och uppröjning av stigar, måste antagas möjliggöra ett intensivare utövande av lapparnas näring och därigenom omedelbart leda till förebyggande av intressekonflikter mellan lapparna och de bofasta, borde det undersökas, vilka åtgärder av nyss angiven eller likartad beskaffenhet härför kunde erfordras.

Jämlikt departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet den 30 maj 1930 hava vid alla de undersökningar, som enligt förestående program företogos, en eller två i renskötsel förfarna lappar från varje lappby tillkallats som rådgivare, varjämte länsstyrelsen vid sammanträden ute i orterna — här nedan förtecknade — och med delgivande av de vid företagna undersökningar vunna resultat har samrått med lappar och bofasta angående spörsmål, som berört deras intressen.

I det följande skall lämnas en sammanfattande redogörelse för de sålunda företagna undersökningarna och hållna förhören och sammanträdena.

Under tiden från och med den 14 juli till och med den 28 augusti 1930 företogos av doktor Bergström samt lappfogdarna Pappila och Hedbäck undersökningsresor inom Jokkmokks och Arjeplogs socknar. Sedan med lapparna överläggningar ägt rum rörande behövligheten och lämpligaste

sträckningen av ett renstängsel mellan sjöarna Falehaure och Peuraure, blevo markerna inom Tuorpons lappby i Jokkmokks socken och Luokta-Mavas lappby i Arjeplogs socken föremål för ingående undersökningar i avseende på renbetesförhållandena, varjämte Hedbäck och norske lappfogden Egil Havig tillsammans beforo Balvatns och Lönsdalens renbetesdistrikt i Norge och studerade därvarande renbetes- och renskötsel förhållanden under tiden från och med den 28 juli till och med den 15 augusti. Under denna tid hade Bergström och Pappila avslutat undersökningarna i såväl Luokta-Mavas lappby som i Semisjaur-Njargs, varefter Arjeplogs lappby blev föremål för behandling av såväl dessa personer som Hedbäck, dels samfällt, dels med fördelade arbetsuppgifter. Under den tid dessa undersökningar pågingo hade överläggningar med lappar hållits och dessa beretts tillfälle att uttala sig rörande skilda frågor, som ägde samband med renskötseln.

I enlighet med av Kungl. Maj:t lämnade direktiv hava bland lapparna inom Arjeplogs socken personer utsetts att i mån av behov biträda undersökningsförrättarna i deras arbete. Dessa lapparnas representanter, som i större eller mindre utsträckning medföljt undersökningsexpeditionen, hava varit för Luokta-Mavas lappby ordningsmannen Peder Nilsson Ruong, renägarna Jon Andersson Blind, Jonas Eriksson Steggo och Nils Petter Sjaggo, för Semisjaur-Njargs lappby ordningsmannen Lars Andersson Spelok samt renägarna Jonas Olsson Blind och Sjul Andersson samt för Arjeplogs lappby ordningsmannen Johan Larsson, renägarna Per Persson Piltto och Johan Park. Såsom resultat av förhören föreligga ett tjugotal protokoll. Av Bergström i stark förkortning gjorda anteckningar förelågo vid hans frånfälle 1933 i tyvärr obearbetat skick.

De undersökningar inom Arjeplogs socken, som sålunda utfördes under år 1930, hava under år 1934 fullständigats. På grund av framlagt förslag om uppdelning av Semisjaur-Njargs lappby uti tvenne lappbyar, Tjiddjaks och Rasjverta, och skiljaktiga meningar om det för var och en av dessa rationella renantalet, befanns det nödvändigt verkställa en närmare undersökning av betesmarkernas bärighet samt behovet av vissa ifrågasatta stängselbyggnader. Att biträda vid denna undersökning, som leddes av lappfogden Malmström, förordnades såsom ojäviga deltagare nomadlapparna Mikkel Jovasson Tjuoiki från Mellanbyns lappby i Gellivare socken och Pietar Anu Kallok från Sirkas lappby i Jokkmokks socken. Undersökningarna verkställdes under tiden från och med den 13 till och med den 31 augusti. Resultatet av desamma föreligger i ett av förrättningsmännen avgivet och av dem samtliga undertecknat utlåtande av den 2 september 1934.

Under första delen av september månad 1930 höllos av lappfogdarna Österberg och Hedbäck förhör med lapparna i Rautasvuoma och Kaalas-

vuoma lappbyar. De av lapparna härvid framhållna synpunkterna och lämnade uppgifterna äro sammanförda i fem protokoll för Rautasvuoma och fyra protokoll för Kaalasvuoma lappby. Under senare delen av september månad undersöktes betesmarkerna i de båda lappbyarna av doktor Bergström samt lappfogdarna Österberg, Pappila och Hedbäck. På grund av väderleksförhållandena kunde emellertid fältarbetena ej definitivt slutföras utan måste i vissa avseenden kompletteras under år 1931. Till representanter för lapparna att biträda vid fältundersökningarna hade av länsstyrelsen utsetts för Rautasvuoma lappby ordningsmannen Gustaf Ersson Huuva samt renägarna Per Mickelsson Niia och Anders Persson Kuhmunen och för Kaalasvuoma lappby ordningsmannen Per Jonsson Inga samt renägarna Per Larsson Huuva och Enok Annasson Inga.

Under år 1931 fortsattes och avslutades fältarbetena inom Rautasvuoma och Kaalasvuoma lappbyar.

Även Gellivare sockens fjälllappbyar, Norrkaitums, Mellanbyns och Sörkaitums lappbyar, voro under året föremål för undersökningar, varjämte sedvanliga förhör med därvarande lappar höllos. Dessa förhör äro sammanförda i nio protokoll, tre för en var av lappbyarna. Såsom ombud för lapparna deltog följande personer i befaringsarna, nämligen för Norrkaitums lappby ordningsmannen Olov Andersson Saihtun samt renägarna Nils Nilsson Skum och Per Jonsson Riggo, för Mellanbyns lappby ordningsmannen Panna Ivarsson Jannok samt renägarna Per Persson Kuhmunen och Mickel Jovasson Tjuoiki samt för Sörkaitums lappby ordningsmannen Knut Ersson Sjaunja samt renägarna Nils Zakarias Nilsson Omma och Mickel Ersson Kitok.

Förhållandena inom Sörkaitums lappby ansågos av undersökningens ledare, lappfogden Pappila, böra föranleda bestämmelse, att byområdets sommarbetesmarker skulle uppdelas på två bevakningsområden med föreslagna olika renantal. Lapparna hava vid sedermera hållna sammanträden förmenat, att lappbyns sommarland borde kunna lämna bete för högre antal renar än som förrättningsmannen föreslagit, och ha ansett, att ingen uppdelning av sommarlanden borde äga rum. Då dessa lapparnas uttalanden syntes böra föranleda en förnyad undersökning av de ifrågavarande markerna förordnades lappfogden Hedbäck att år 1934 företaga en sådan. Denna verkställdes under tiden den 18—21 juli, och resultatet av densamma föreligger i en av Hedbäck undertecknad "P. M. rörande sommarrenskötseln inom Sörkaitums lappby", i vilken det göres nytt förslag om indelning i betesdistrikt och om renantal. Detta förslag har därefter behandlats å sammanträde med lapparna i Gellivare den 23 mars 1935.

Även fjälllappbyarna i Jokkmokks socken undersöktes under sommaren 1931, varvid som ombud för Sirkas lappby deltog ordningsmannen Nils Anders Gruvvisare samt renägarna Anta Pirak, Mattias Kuoljok och Jo-

hannes Johansson Nutti och för Tuorpons lappby ordningsmannen Henrik Guttormsson Omma och renägaren Nils Petter Persson Pavval. Resultaten av de med lapparna hållna förhören hava sammanfattats i sex protokoll, varav fyra för Tuorpons och två för Sirkas lappby.

De företagna undersökningarna gävo förrättningsmannen, lappfogden Malmström, anledning ifrågasätta, att betesmarkerna inom Jokkmokks socken borde i stället för på två lappbyar fördelas på tre. På sammanträden med lapparna inför länsstyrelsen i Jokkmokk dels den 3, 5 och 6 februari 1934, dels den 31 mars s. å. var frågan föremål för överläggning. På det sistnämnda av dessa beslöts, att det borde företagas en närmare undersökning på marken för att utröna lämpligheten av den framförda tankens realiserande. I denna undersökning, som skulle ledas av lappfogden Malmström, borde representanter för de av frågan berörda lapparna deltaga. Såsom sådana utsågos av lapparna nomaderna Petter Ivarsson Tuolja, Petter Persson Parffa, Nils Petter Rassa och Pavva Lars Tuorda, vilka även av lapparna befullmäktigades att å lappbyarnas vägnar fatta bindande beslut. I undersökningarna, som pågingo under den 25—29 juli, deltog även ordningsmännen Nils Anders Gruvvisare och Henrik Guttormsson Omma. Uti en av lappfogden Malmström undertecknad skrivelse, dagtecknad den 10 oktober 1934 och försedd med fyra kartbilagor, har en ingående redogörelse för den utförda undersökningen lämnats. Densamma utmynnar i ett förslag, varom — utom beträffande en detalj — samtliga lappombuden förenade sig, att antalet fjälllappbyar i Jokkmokks socken borde bestämmas till tre och benämnas Sirkas, Jåkkokaska och Tuorpons. Förslaget godkändes och bekräftades på sammanträde inför länsstyrelsen i Jokkmokk den 5 februari 1935.

Förutom de i det föregående omnämnda under år 1931 företagna undersökningarna inom länets fjälllappbyar verkställdes även samma år befaringar av områden, som utnyttjas av skogslapparna i Jokkmokks, Arjeplogs och Arvidsjauras socknar. Dessa undersökningar, som verkställdes av lappfogden Hedbäck, utsträcktes även till de av dessa lappar begagnade vinterbetesområdena ned mot kustlandet såväl inom Västerbottens som Norrbottens län och pågingo under tiden 10 juli—13 augusti samt 17 augusti—5 september. I resorna deltog följande ombud för lappbyarna, nämligen för Jokkmokks lappby ordningsmannen Lars Teilus, för Ståkke lappby renägaren Anton Norsa, för Maskaure lappby ordningsmannen Bror Jonsson och renägaren Erik Larsson, för Malmesjaure lappby ordningsmannen Lars Mattias Eriksson och renägaren Nils Nilsson, för Västra Kikkijaure lappby ordningsmannen Nils Petter Stenberg och renägaren Johan Lundmark, för Östra Kikkijaure lappby ordningsmannen Vilhelm Öberg och f. ordningsmannen Martin Öberg samt för Mausjaure lappby ordningsmannen Nils Persson och renägaren Lars Mattias Svens-

son. De vid förhören med lappar antecknade upplysningarna äro sammanförda i fyra protokoll för envar av Maskaure, Mausjaure och Malmesjaure lappbyar, i tre protokoll för envar av Östra och Västra Kikkijaure samt Jokkmokks lappbyar samt i två protokoll för Ståkke lappby.

Under tiden 10 september—15 oktober företogos av lappfogden Hedbäck undersökningar inom de områden, som begagnas av lapparna i Gellivare och Vittangi skogslappbyar, ävensom inom de angränsande delarna av det så kallade koncessionsområdet omkring Kalix och Torne älvdalar nedom lappmarksgränsen.

Efter underdånig framställning, som den 31 december 1930 ingivits av länsstyrelsen, hade Kungl. Maj:t den 23 januari 1931 medgivit att ur Norrbottens lappfond finge utgå ett sammanlagt anslag av 43.000 kronor att användas till utförande dels av den i det föregående omnämnda stängselbyggnaden Falehaure—Peuraure, dels av vissa stugubyggnader samt bro- och stiganläggningar. Med framställningen hade avsetts, att man redan på utredningens dåvarande ståndpunkt skulle vinna erfarenhet rörande metoder, priser m. m. beträffande de omfattande byggnadsarbeten för renskötseln, rörande vilkas utförande utredningen med all sannolikhet komme att framlägga förslag. Under året togos 25.850 kronor av det beviljade anslaget i anspråk. Icke färdigställda arbeten skulle utföras under försommaren 1932. Framställning om rätt att använda uppkomna besparingar på vissa arbeten till utförande av andra likartade skulle även göras.

I de under år 1931 utförda fältarbetena deltog doktor E. Bergström samt lappfogdarna R. Pappila, E. Hedbäck och E. Malmström.

I och med de undersökningar, som verkställdes under år 1931, kunde fältarbetena sägas vara i stort sett avslutade. En del kompletteringar, förutom de i det föregående omnämnda, hade emellertid befunnits erforderliga. Sålunda hava under år 1932 befaringar företagits inom Luokta-Mavas och Semisjaur-Njargs lappbyar och inom de dessa byar angränsande trakter inom Norge, där renägare i lappbyarna hava betesrätt. Betesförhållandena inom gränstrakterna mot Västerbottens län hava även varit föremål för undersökning. Inom lappbyarna norr om Torneträsk hava frågorna om det rationella renantalet, fördelningen av betesmarkerna och flyttningarna före ingåendet av renbeteskonventionen med Norge varit föremål för behandling och sedermera icke berett några svårigheter, varför de nu verkställda undersökningarna kunnat inskränkas till planläggning av arbeten, genom vilkas utförande renbevakningen kunde både underlättas och göras effektivare.

I skogslappområdena inom Torne- och Kalixälvdalarna kompletterades under år 1932 de föregående år gjorda undersökningarna.

De inom länet under år 1932 utförda fältarbetena hava, i vad de beröra lappbyarna inom Arjeplogs socken, av utredningen uppdragits åt lappfogden Malmström, beträffande lappbyarna norr om Torneträsk åt lappfogden Hedbäck och beträffande de nyssnämnda skogslappområdena åt lappfogden Pappila och till någon del åt lappfogden Hedbäck.

Då det, på sätt tidigare antytts, måhända kunde komma att visa sig, att renantalet i länet väsentligen överstege det, som befundes motsvara betesmarkernas bärighet, och en överflyttning till andra trakter sålunda kunde befinnas nödvändig, så framstod det såsom icke blott önskvärt, utan även oundgängligen påkallat, att lapputredningen förskaffade sig en på direkta undersökningar fotad kännedom om, i vilken omfattning trakter utom länet kunde mottaga ett inom detsamma förefintligt överskott av renar. Endast till trakter i Jämtlands och Västerbottens län kunde en överflyttning av renägande lappar tänkas ifrågakomma. Mellan landshövdingarna i de tre länen överenskomts därför, att inom Jämtlands och Västerbottens län skulle verkställas liknande undersökningar av betesmarkerna som de, vilka utförts i Norrbottens län. Såsom förrättningsmän skulle förordnas lappfogdarna i de båda södra länen jämte i vardera av dem en av de lappfogdar, som deltagit i undersökningarna inom Norrbottens län. Innan arbetena inom de båda andra länen påbörjades, ansågs det lämpligt, att lappfogdarna i dessa under ledning av doktor Bergström och tillsammans med förrättningsmän från Norrbottens län satte sig in i undersökningarnas metodik och de under desamma tillämpade principerna. För ändamålet företogs under tiden den 3—14 augusti 1932 under Bergströms ledning en studieresa genom vissa delar av Torne och Lule lappmarker. I densamma deltog lappfogdarna Cederberg och Gardham från resp. Västerbottens och Jämtlands län samt från Norrbottens län lappfogdarna Malmström och Hedbäck.

Undersökningarna inom Västerbottens län, vilka verkställdes av lappfogdarna Cederberg och Malmström, och vid vilka vederbörande lapp tillsyningsmän var inom sitt distrikt medföljde, påbörjades därefter den 19 augusti och fortgingo till och med den 20 september, då de på grund av inträffande snöfall måste avbrytas. Vissa trakter av fjällen inom Vilhelmina socken hade då ej befarits, varför arbetet måste återupptagas under år 1933, då dessa trakter — Marsfjällen — under tiden den 4—6 augusti undersöktes. Undersökningarna inriktades främst på uppskattningen av de inom Sverige belägna sommarbeteslanden, medan beteslanden i Norge, för vilka renantalet i renbeteskonventionen redan är fastställt, endast i ringa utsträckning ägnades uppmärksamhet. Likaledes blevo höst- och vår- samt vinterbeteslanden endast delvis befarna, enär dessa betesland enligt upplysning såväl av undersökningsarbetets planläggare — Dr. Bergström — som av lappfogden i länet ansågos fullt tillräckliga.

I sammanhang med undersökningarna av betesmarkerna hava överläggningar med lapparna hållits och dessa beretts tillfälle att yttra sig såväl angående det enligt deras mening rationella renantalet inom olika lappbyar eller delar av sådana som ock angående de stängselbyggnader eller andra anläggningar, som utöver redan befintliga kunde anses vara av behovet påkallade. Beträffande den förstnämnda frågan hava undersökningarna givit vid handen, att de av fjälllapparna i Västerbottens län nyttjade sommarbeteslanden kunna lämna bete åt 45000 à 46000 renar.

Förrättningsmännen hava i sin berättelse även behandlat frågan om möjligheterna av en överflyttning av renar från Norrbottens län till Västerbottens. Då emellertid vid tiden för undersökningarnas verkställande ingen så tillförlitlig uppgift om renantalet i det senare länet förelåg, att på densamma kunde grundas en beräkning av det antal, som utöver redan förefintligt kunde där mottagas, så uttala förrättningsmännen, att frågan om omfattningen av en överflyttning måste anstå, till dess allmän renräkning i länet ägt rum. Sedan dess har en sådan avslutats och som resultat lämnat, att renantalet i fjälllappbyarna för närvarande uppgår till något mer än 51000 djur, alltså 5000 à 6000 djur mer, än vad sommarlanden lämpligen rymma. Någon överflyttning av renar från Norrbottens län kunde därför i vart fall icke för närvarande ifrågasättas.

Inom Jämtlands län verkställdes undersökningarna av lappfogdarna Gardham och Hedbäck under tiden från och med den 20 augusti till och med den 2 oktober 1932.

Dessa undersökningar syntes visa, att i Frostvikens norra lappby, där renantalet nu uppgick till 946 djur, en ökning av detta antal med 500 vore möjlig. Genom inflyttning till lappbyn från annan lappby i länet har det lediga utrymmet dock därefter tagits i anspråk.

I Frostvikens mellersta lappby funnos vid undersökningen något över 1000 renar, men lappbyns betesmarker ansågos medgiva, att 1800 djur där kunde finna bete. Emellertid hade länsstyrelsen redan medgivit, att lapparna Nils och Olof Johansson Omma från Norrbottens län, vilka ägde 600—700 renar, skulle få inflytta till lappbyn, varför utrymme för ytterligare inflyttning ej kunde anses förefinnas därstädes. Det visas genom 1934 års renräkning, att allt tillgängligt utrymme i lappbyn blivit belagt även före det den ifrågavarande norrbottenshjorden hunnit anlända till trakten.

Antalet renar i Frostvikens södra lappby utgjorde år 1932 icke fullt 1000 djur. Därutöver ansågo såväl förrättningsmännen som lappbyns husbönder, att 500 renar kunde erhålla bete. Detta utrymme borde emellertid förbehållas lappbyns nuvarande familjer, av vilka flertalet vore i behov av att utöka sina renhjordar. Vid tiden för den därefter följande renräk-

ningen var renantalet i lappbyn 1370 eller i det närmaste lika med det föreslagna rationella antalet.

I Hotagens lappby var renantalet, inemot 3000 djur, påtagligen alltför högt och borde nedbringas högst väsentligt, helst till 1500 djur. En så kraftig nedskärning av renstocken ansågs emellertid icke böra utan alldeles särskilt tvingande skäl företagas, varför det av förrättningsmännen föreslogs, att lappbyns renantal tillsvidare borde bestämmas till 2000 djur.

Betestillgången i Offerdals lappby, där renantalet vid undersöknings-tiden utgjorde 1600 djur, ansågs medgiva en ökning av detta antal till 2400. Förrättningsmännen hade uttalat, att det måhända kunde bliva lämpligt att utnyttja det lediga utrymmet i lappbyn för någon hjord från Hotagens lappby, där renminskning förestode. Efter år 1932 har dock renantalet i Offerdals lappby stigit till det antal som föreslagits vara lappbyns högsta tillåtna, varför inflyttningsmöjligheter från annan by nu ej längre äro för handen.

I Sösjö lappby utgör renantalet sedan åtskilliga år tillbaka c:a 1500 djur, som av såväl lapparna som förrättningsmännen vid den nu företagna undersökningen anses vara ett efter betesmarkernas beskaffenhet väl anpassat antal.

Renantalet i Kalls lappby är för närvarande ungefär 1500 djur och har under senare år vanligen hållit sig vid denna storlek. Lappbyn är ur betessynpunkt tämligen lyckligt lottad och antalet renar har tidigare varit ända till 2250 djur. På grund av svårigheten med bevakningen gentemot Norge anse såväl lappar som förrättningsmän olämpligt att öka renantalet utöver det nuvarande.

I Handölsdalens lappby uppgår antalet renar enligt senaste renräkning till c:a 3400 djur, som emellertid anses vara alltför stort, i synnerhet sedan en önskvärd gränsreglering mot Tranris lappby genomförts. Det rationella renantalet kan därefter ej sättas högre än till 2000.

För Tranris lappby angav 1934 års renräkning antalet renar till 1429 djur. Lappbyns område blir efter en mot Handölsdalens lappby genomförd gränsreglering av ungefär samma storlek som denna lappbys, men dess betesmarker äro ej likvärdiga med Handölsdalens. Renantalet bör därför vara lägre i Tranris lappby och anses rationellt ej kunna sättas högre än till 1500 djur.

I Anarisets lappby utgör renantalet enligt 1934 års renräkning 963 djur och i Tåssåsens 3080. För den förra önska renskötarna, att antalet bestämmas till 1500. Med hänsyn till svårigheterna att på grund av terrängens beskaffenhet i gränstrakterna mot Tåssåsens lappby genomföra en egen grupprenskötsel för byn anses dock försiktigheten bjuda att begränsa renantalet till 1000 djur. För Tåssåsens lappby föreslå lapparna,

att renantalet ej bestämmas högre än till 2000, vilket även av förrättningsmännen anses vara lämpligt avvägt.

Renräkningen för Mittådalens lappby utvisade år 1934 ett renantal av 4269 djur. Det har emellertid tydligt ådagalagts, att detta renantal är med hänsyn till rådande förhållanden allt för stort. Enstämmigt förorda lapparna att antalet bestämmas till 3000 djur. Innan man erhållit en fullt säker uppfattning om verkningarna av denna reduktion av renstammen, torde det ej vara lämpligt att f. n. nedbringa renantalet än ytterligare.

I Tännäs lappby uppgick renantalet enligt 1934 års renräkning till 2033 djur. Det anses ej råda tvivel om att detta renantal också skulle kunna födas inom lappbyns område, därest sommarlanden hade en större omfattning och vore av bättre beskaffenhet. Med hänsyn till deras ringa storlek och faran för invasion till Norge, om renantalet är allt för stort, anses det lämpligt, att antalet bestämmas till högst 1800.

I Idre lappby, som för närvarande är i det allra närmaste evakuerad, anses, om renskötsel där ånyo upptages, ett renantal av 1000 djur vara det efter lappbyns sommarland lämpligt avpassade. Det har visserligen nämnts, att ett ännu större antal — ända till 2000 — skulle rymmas inom lappbyn, utan att markerna överbelastades, men försiktigheten anses bjuda, att man tills vidare stannar vid det förstnämnda. Innan emellertid renskötsel över huvud ånyo upptages inom Idre, är det nödvändigt, att ett gränsstängsel å sträckan Grövelsjön—Våndsjön över Långfjället uppföres till förhindrande av reninvasion i Norge.

En sammanställning av förslag till det rationella renantalet inom Jämtlands läns olika lappbyar, jämfört med det vid 1934 års renräkning inom desamma förefintliga, visar nedanstående resultat.

Lappbyns namn	Föreslaget rationellt renantal	Renantal enl. 1934 års renräkning
Frostvikens norra	1500	1406
„ mellersta	1800	2024
„ södra	1500	1370
Hotagens	2000	3910
Offerdals	2400	2417
Sösjö	1500	1531
Kalls	1500	1637
Handölsdalens	2000	3396
Tranris	1500	1429
Anarisets	1000	963
Tåssåsens	2000	3080
Mittådalens	3000	4269
Tännäs	1800	2033
Idre	1000	—
Summa	24500	29465

Sammanställningen visar, att Jämtlands län, därest en utflyttning av renar från Norrbottens län befinnes erforderlig, ej kan mottaga någon del av ett sådant överskott.

I samband med de befaringar av renbetesmarkerna, för vilka i det föregående lämnats en sammanfattande redogörelse, har markernas olika betydelse för renskötseln — lavmarker, gräsmarker, impediment o. s. v. — utmärkts å karta.

För att närmare undersöka beskaffenheten av vissa olagliga bosättningar i gränstrakterna mellan Gellivare och Jukkasjärvi socknar samt norr om Torneträsk bereste under år 1933 de förordnade utredningsmännen, f. landshövdingen Ringstrand och agronomen Wanhainen, dessa trakter. Avsikten med dessa besiktningar var bland annat att undersöka, huruvida förutsättningar kunde anses vara för handen för att av dessa bosättningar skulle kunna bildas fasta, bestående jordbrukslägenheter. Undersökningarna omfattade även de vid Kattovuoma upplåtta fjällägenheterna och de odlings- och byggnadsarbeten för blivande lapsk kolonisation, som voro under utförande vid Kurravaara. I resan, som ägde rum under tiden 17—20 juli, deltog som representanter för Gellivare och Jukkasjärvi kommuners fattigvård nämndemannen O. W. Wilson i Malmberget, resp. kommunalkassören Hjalmar Falk i Kiruna, varjämte lappfogden Pappila även medföljde. Gjorda iakttagelser äro sammanförda i ett av utredningsmännen undertecknat protokoll.

Likaledes i avsikt att studera lapskt jordbruk — i detta fall såsom det utövas av renskötande skogslappar — besökte under år 1934 utredningsmännen Ringstrand och Wanhainen, åtföljda av lappfogden Pappila, de av lappar i Gellivare skogslappby ägda och brukade hemmanen Flakaberg och Vuoddas. Härifrån utsträcktes resan till Maskaure lappby i Arjeplogs socken, där jordbruket å hemmanen Innervik, Greveborg, Kraia och Maskaure togs i skärskådande. Slutligen besöktes skogslappars i Östra Kikkijaure lappby innehavande avsöndringar under Fjällbonäs hemman. En sammanfattande redogörelse för resan föreligger uti en av Ringstrand undertecknad skrift.

Förutom under arbetet med undersökningarna av betesmarkerna hava överläggningar med lapparna ägt rum vid ett flertal särskilt utlysta sammanträden. Sådana hava bland annat hållits den 3 augusti 1931 i Vaisaluokta med lappar från Sirkas lappby;

s. d. vid Ritsemjokk med lappar från Sörkaitums lappby;

den 3—6 februari 1934 i Jokkmokk med lappar från Sirkas och Tuorpons lappbyar;

den 26—27 mars 1934 i Gellivare med lappar från Gellivare socken;

den 28 mars 1934 i Vittangi med lappar från Saarivuoma, Talma, Rautasvuoma och Kaalasvuoma fjälllappbyar samt Vittangi skogslappby;

den 29 mars 1934 i Karesuando med lappar från Könkämä och Lainio-
vuoma fjällappbyar;

den 31 mars 1934 i Jokkmokk med lappar från Sirkas och Tuorpons
fjällappbyar;

s. d. med lappar från Jokkmokks skogslappby;

den 3 april 1934 i Älfsbyn med lappar från Luokta-Mavas, Semisjaur-
Njargs och Arjeplogs fjällappbyar;

den 4 april 1934 i Jörn med lappar från Maskaure, Mausjaure, Östra
och Västra Kikkijaure, Ståkke och Malmesjaure skogslappbyar;

den 29 maj 1934 i Arvidsjaur med ordningsmännen i lappbyarna i Ar-
vidsjaur och Arjeplogs socknar samt Grans och Rans fjällappbyar och
Malå skogslappby i Västerbottens län;

den 30 maj 1934 i Arvidsjaur med lappar i Mausjaure, Östra och Västra
Kikkijaure och Malmesjaure lappbyar;

den 16 december 1934 i Norsjö med lappar från Maskaure, Östra och
Västra Kikkijaure, Mausjaure och Malå skogslappbyar;

den 5 februari 1935 i Jokkmokk med lappar från Sirkas och Tuorpons
lappbyar;

den 9 februari 1935 i Arjeplog med lappar från Arjeplogs sockens fjäll-
lappbyar;

den 23 mars 1935 i Gellivare med lappar i Gellivare socken;

den 26 mars 1935 i Vittangi med fjällappar i Jukkasjärvi socken och

den 3 april 1935 i Jörn med ordningsmännen i lappbyarna inom Arje-
plogs och Arvidsjaur socknar samt Umbyns, Grans, Rans och Malå lapp-
byar ävensom husbönder från vissa av dessa lappbyar.

Vid åtskilliga av dessa sammanträden hava jämväl representanter för
den bofasta befolkningen närvarit och deltagit i överläggningarna.

I enlighet med departementschefens till statsrådsprotokollet för den 30
maj 1930 gjorda uttalande hava under utredningens gång lappfogdarnas
och lapptillsyningsmännens sakkunskap och erfarenheter tagits i anspråk.
Talrika överläggningar med dessa befattningshavare hava ägt rum såväl
inför Konungens befallningshavande som med de tillkallade utrednings-
männen. Vid dessa överläggningar hava särskilda protokoll förts.

Återblick på äldre förhållanden.

Innan utredningen övergår till att framlägga förslag, ägnade att av-
hjälpa de missförhållanden, vilka påtalats i härovan lämnade referat av
lappfrågans behandling vid 1930 års riksdag, torde det vara lämpligt att
genom en kort redogörelse för vissa förhållanden i äldre tid och för vissa
administrativa förfoganden söka belysa lappfrågans utveckling intill nu-
varande tid.

Ehuru det uppdrag, som lämnats 1930 års lapputredning, enligt departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 30 maj 1930 skulle vara begränsat till att omfatta förhållandena i Norrbottens län, är det dock i detta sammanhang ej möjligt att icke vidröra utvecklingen även i de båda andra län, Jämtlands och Västerbottens, inom vilka lappar av ålder bedrivit renskötsel. Frågan om den lapska befolkningsgruppens ställning i det svenska samhället och om betingelserna för en sund utveckling av dess ekonomiska liv kan nämligen ej behandlas såsom en för de olika länen isolerad angelägenhet.

Här torde emellertid först böra bringas i erinran, att lapparna redan i förhistorisk tid vistats i norra delarna av vårt land och där bedrivit den näring, som ännu i dag skänker en betydande del av den lapska folkstammen dess försörjning. Fynd i Norrbottens läns kustland av redskap från förhistorisk tid synas visserligen giva vid handen, att ett skandinaviskt folk tidvis uppträtt inom trakter av det norrländska kustlandet, och inom södra delarna av lappmarken funna gravar vittna om att detta folk vistats även där. Men lapparna voro dock de första, som i de innanför kustlandet liggande områdena, långt innan en skandinavisk kolonisation av dessa trakter påbörjades, där grundade en näring, byggd på ett systematiskt tillgodogörande av en naturtillgång. Lapparna lärde sig nämligen att till sitt gagn utnyttja de hjordar av vildren, som strövade omkring i de vidsträckta skogsmarker, dit de inflyttat. De iakttog, att dessa hjordar årligen företogo av årstidernas växlingar beroende, regelbundna vandringar från skogslandet mot fjällen och åter, och de funno, att djuren på dessa vandringar följde vissa bestämda stråk. Av denna deras vana begagnade sig lappen för att beskatta renhjordarna. Han följde dem som jägare och tog sitt byte. Bunden av sitt livsuppehälle — både i fråga om föda, kläder och en del husgeråd — till detta vandrande djur blev lappen själv nomadiserande. Från att först hava följt en renflock, vilken som helst, började så småningom de enskilda familjerna bevaka vissa bestämda hjordar, till vilkas beskattande de då ansågos äga företrädesrätt framför andra. Ur denna åskådning utvecklade sig begreppet om äganderätt till den bevakade renflocken, från vilken ett eller annat djur infångades och tämjdes. Enligt den av professor K. B. Wiklund uttalade meningen ("De svenska nomadlapparnas flyttningar till Norge i äldre och nyare tid") torde lapparna redan på 800-talet e. Kr. haft en något så när ordnad renskötsel. Från denna tid och till dess under 1600-talet ett statens intresse av lappmarkernas koloniserande genom svensk befolkning gjorde sig märkbart utgjordes lappmarkernas befolkning av lappar. När lapparna som grund för sina anspråk på rätt att allt fortfarande få utöva denna sin näring under statens huld och skydd åberopa urgammal hävd, kan däremot ej göras annan invändning, än att den utveckling, samhället

genomgått, av staten kräver hänsynstagande även till intressen, som företräda en högre kultur än den, vilken representeras av ett nomadiserande folk. Humanitära synpunkter och klokhetskäl, som i det följande skola närmare belysas, uppdraga emellertid gränser för detta statens hänsynstagande mot den senare uppträdande kulturformens bärare.

Det är en omtvistad fråga, var och huru man har att söka härledningen till det namn "lapp", med vilket svenska befolkningen betecknar medlemmar av den lapska folkstammen — själva kalla de sig *sapme* eller *same*. Någon anledning att här redogöra för de olika försöken att förklara namnets tillkomst föreligger emellertid ej. Det förekommer första gången omkring år 1200, då det, enligt vad Johannes Scheffer uppgiver i sitt arbete "Laponia", skall hava brukats av Saxo Grammaticus; samtidigt lär det hava använts i en påvlig bulla. Med namnet "lappmark" betecknades ursprungligen de delar av det nordligaste Sverige och Finland, som voro anvisade birkarlarna till handelsområden, eller inom vilka de, till dess Gustaf Wasa införde en annan tingens ordning, hade skatteuppbörden sig överlåten.

Efter birkarlarnas boplatser — Kemi, Torneå, Luleå och Piteå — erhöles lappmarkerna namn. Senare tillkommo Ume och Ångermannas lappmarker. Inom de nordliga lappmarkerna voro lapparna indelade i särskilda byar, vilkas namn delvis bibehållit sig ända till våra dagar, t. ex. Sirkasluokta, Tuorponjaur, Luokta och Semisjaur. För Lule och Pite lappmarker finnas från år 1553 och senare uppgifter, vilka av de olika byarnas medlemmar voro fjällappar — d. v. s. på sommaren flyttade med sina renar till fjällen — och vilka voro skogs- eller "gran"-lappar, som året om uppehölo sig i skogstrakterna. Praxis utbildade sig så småningom i den riktning, att varje särskild by gjorde anspråk på ensamrätt till visst betesområde, vars gränser bestämdes genom hävd. Av domböcker från äldre tid framgår, att intrång av lappar på områden, som ej av dem begagnats med hävdvunnen rätt, varit föremål för rättslig prövning. Från slutet av 1600-talet lämna jordeböcker, till vilkas upprättande landshövdingen i Väster- och Österbotten Johan Graan år 1670 tog initiativet, uppgifter om, huruvida de av lapparna begagnade områdena voro gemensamma för sammanslutningar av lappar, eller om de tillskiftats särskilda hushåll. Mot den tanke, på vilken bildandet av samfälligheter vilade, var det emellertid uppenbarligen ej stridande, att enskilda lappfamiljer år efter annat förde sina hjordar på bete å vissa bestämda trakter av samfällighetens — lappbyns — betesmarker. Ur en sådan sedvana växte här och var den uppfattningen fram, att ett sålunda begagnat betesområde tillhörde ett särskilt lapphushåll och detta med en rätt, som uteslöt varje annan lapp från befogenhet att nyttja detsamma. Ett visst stöd för en sådan uppfattning erhöles lapparna genom statsmyndigheternas åtgärd att efter ansökan bevilja en-

skild lapp immission i visst land. Såvitt som det varit möjligt att ur handlingarna utläsa omfattningen av den rätt, som sålunda beviljades sökanden, torde den emellertid ej vara vidsträcktare, än att han genom den tillförsäkrades att ej mot sin vilja förflyttas till annan trakt. Något hinder för myndigheterna att vid fall av behov förflytta annan lapp till område, i vilket immission beviljats, innebar däremot ej bifall till en ansökan. Underförstått torde emellertid hava varit, att ett beslut i sådan riktning ej skulle fattas, om därigenom den, som erhållit immission, lede intrång i vad han behövde för utövande av sin renskötsel.

Det nu anförda gäller förhållandena, sådana de gestaltade sig i de nuvarande båda norra länens lappmarker.

För Jämtlands län har emellertid utvecklingens gång varit en annan. För detta län föreligga uppgifter om lapparna i den första svenska jordeboken för länet av år 1646. I denna och de närmast efterföljande jordeböckerna upptagas lappar dock endast i vissa mot Norge gränsande socknar. Så småningom försvunno lapparnas namn ur jordeböckerna och i stället upptagas de fjäll, som nyttjades av lapparna. Beträffande Härjedalen är det först mot mitten av 1700-talet, som jordeböckerna lämna sparsamma upplysningar om lapparna, som dock länge funnits där. Någon äganderätt till renbetesfjällen i dessa båda landskap kunde så mycket mindre göras gällande av lapparna, som de oobbyggda vidderna redan enligt norsk rätt, och sannolikt långt innan lapparna togo dem i bruk, räknades till Konungens marker. En undersökning om lappfrågans historiska utveckling i det nuvarande Jämtlands län visar i övrigt, att skandinavisk befolkning fanns där före lapparnas invandring, och att alltså, till skillnad mot vad som var förhållandet i de gamla svenska områdena, här ej heller fanns någon "lappmark" och ej heller några lappbyar.

När den kommitté, vilken den 16 juni 1882 erhöll uppdrag att utarbета förslag till lagbestämmelser angående de svenska lapparna och deras förhållanden till landets bofasta befolkning, i sitt förslag till förordning i ämnet bland annat uttalade, att de för lapparna avsatta landen skulle uppdelas i lappbyar, och att lapps rätt att sommartid beta sina renar skulle vara begränsad till den lappbys område, till vilken han hörde, så innebar detta ett legaliserande av en sedan länge inom de norra orterna i praktiken tillämpad princip. Ny var däremot bestämmelsen, att det nu lades i myndighets, Kungl. Maj:ts befallningshavande, hand att fastställa område för lappby och att efter ansökan medgiva lapp rätt att flytta från en lappby till en annan. Redan genom den med Kungl. brev till kammarkollegium överlämnade instruktionen för kronofogdarna i lappmarken av den 5 augusti 1760 hade stadgats, "att kronofogden bör tillse att icke flera i någon by sig intränga än lägenhet för dem finnes, utan böra de, som ånyo tillkomma och för byn icke nödiga äro, förvisas till sådan by,

varest bättre utrymme givas kan"; och bör "lappallmogen därvid med all vänlighet bemötas på det att den icke må taga sig anspråk att flykta utur riket". Ej alltid hade emellertid denna om klokt förutseende vittnande bestämmelse vunnit tillämpning, och en ofta besvärande ojämnhet i betesmarkernas belastning hade härigenom blivit följden.

För att råda bot för detta missförhållande föreslog 1882 års lappkommitté, att Konungens befallningshavande skulle äga rätt att efter utredning besluta om lapps förflyttning från lappby, där trängsel uppstått, till annan lappby, dit inflyttning kunde ifrågakomma. I trots av de invändningar, som gjordes mot detta förslag, och i vilka framhöllos dels svårigheterna att åstadkomma en tillförlitlig utredning, dels att genom bestämmelserna ett olidligt band skulle läggas på lapparnas frihet att bedriva sin näring, blev förslaget av statsmakterna godkänt. De bestämmelser rörande lappbyar och om ordningen för lappars förflyttande mellan dessa, som här omnämnts, fingo sin slutliga utformning i lagen angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, utfärdad den 4 juni 1886.

Den ordning beträffande indelning i lappbyar m. m., som infördes genom 1886 års lag, bibehölls även i det lagförslag, som den 27 maj 1896 avlämnades av 1895 års lappkommitté. Enligt detta förslag skulle den, som uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakade, att hans renar under tiden från och med maj till och med september månad inkomme på främmande lappbys område, böta från och med fem till och med tvåhundra kronor. I fråga om förflyttning av lappar från en lappby till en annan bibehölls i sak bestämmelserna i 1886 års lag, dock med en närmare preciserad föreskrift om den ordning, i vilken renar skulle uttagas, när tvångsförflyttning av Konungens befallningshavande påbjödes.

Än mer ägnat att bringa reda och ordning i renskötseln var det av kommittén framförda och av statsmakterna genom lagarna den 1 juli 1898 angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och angående renmärken gillade förslaget, att för varje lappby skulle finnas en av Konungens befallningshavande fastställd byordning, som bland annat skulle innehålla bestämmelser om fördelning av sommarbetet inom lappbyn eller ordnande i övrigt av betesrättens utövande. Underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse en byordnings föreskrifter belades med vite från två till etthundra kronor.

Sedan 1919 års lappkommitté i sitt den 31 maj 1923 avgivna betänkande framlagt förslag om än mer detaljerade bestämmelser rörande betesmarkernas uppdelning även inom lappbyarnas område, hava dessa förslag efter överarbetning fått sin slutgiltiga utformning i nu gällande, den 18 juli 1928 utfärdade lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Enligt denna lag skola inom de trakter, där renskötsel må bedrivas varje tid av året, gränser fastställas för de områden, inom vilka betesrätt må

utövas av de särskilda lappbyarna. Ett liknande avgränsande av betesområdena kan, om så prövas möjligt och lämpligt, ske även inom de trakter, där lapparna äga rätt att uppehålla sig endast under en del av året. Lagen innehåller även noga preciserade bestämmelser om vilka lappar som anses tillhöra en lappby. Strängare bestämmelser än tillförene gälla för det fall, att lapp, som olovligen inflyttat i främmande lappby, tredska att ställa sig till efterrättelse Konungens befallningshavandes påbud om återflyttning till hembyn; hans renar kunna levande eller slaktade försäljas för ägarens räkning. Byordningarna skola enligt 1928 års lag innehålla än mer detaljerade föreskrifter om sättet för betesmarkernas nyttjande, om betets — sålunda ej endast sommarbetet — fördelning inom lappbyn, om flyttningar, som anses nödiga för renbetets bevarande och renskötselns ändamålsenliga bedrivande, och om antalet renar, som må föras på bete inom visst betesområde. Vitesbestämmelserna i byordningar enligt gällande lag hava skärpts, och vite kan utgå med belopp från och med fem till och med femhundra kronor.

Såsom i det föregående omnämnts, hade redan 1882 års lappkommitté i sitt lagförslag upptagit tanken att genom ingripande från myndighets sida reglera betesförhållandena genom tvångsförflyttning från en lappby till en annan. Lappkommittén av 1895 utvecklade tanken i så måtto, att den föreslog bestämmelser, i vilken ordning förflyttning skulle ske. Den år 1919 förordnade lappkommittén har till prövning upptagit frågan, huru förfaras skall, om renantalet även efter tvångsförflyttning befinnes för stort i förhållande till betesmarkerna, eller fara kan anses föreligga att genom renarna betydande skadegörelser kunna komma att förorsakas. För sådant fall föreslog kommittén, att Konungens befallningshavande skulle kunna förordna om minskning av de inom lappbyn efter tvångsförflyttningen kvarvarande renhjordarna. I nu gällande lapplag har detta kommitténs förslag upptagits, och tvångsnedslaktning av övertaliga renar sålunda fastslagits såsom det yttersta medlet för skapande såväl av ett rationellt förhållande mellan å ena sidan renantalet och å den andra betesmarkernas beskaffenhet som ock av säkerhet för ett gott förhållande mellan lapparna och den bofasta befolkningen.

Kolonisation av lappmarkerna.

Det är, såsom framgår av förestående redogörelse för utvecklingen av lagstiftningen på lappväsendets område, framför allt tvenne omständigheter, som nödvändiggjort ett alltmer detaljerat ingripande från statsmakternas sida i lapparnas ursprungliga, obundna frihet att bedriva sin näring — renskötseln. Dels hava landets bebyggande och uppodling genom en bofast befolkning framvingat bestämmelser, som ordna det ömse-

sidiga förhållandet mellan utövarna av tvenne näringar, som i viss utsträckning söka tillgodogöra sig samma naturtillgångar, dels hava genom jordbrukets utveckling och genom det sätt, varpå de svenska lapparnas betesrätt i grannländerna reglerats, samt även genom renbetets försämring betestillgångarna väsentligen reducerats.

De första ansatserna till att söka intressera befolkningen utanför lappmarkerna att där slå sig ner datera sig från förra hälften av 1600-talet. Vad som då föranledde myndigheterna att verka för en invandring till dessa trakter var emellertid mindre en önskan att verka för jordbruksnäringsens utsträckande till en öde landsända än en förhoppning, att staten genom tillgodogörande av där funna mineralfyndigheter skulle kunna bereda sig själv en god intäkt. Då för tillgodogörande av dessa fyndigheter man "måste hålla Lapperne medh godh foogh och lämpa ifrån flycht och afwijkande, på det de kunna medh deras reenar, Bärgrwärken der sam-mestädes bispringa och forthiälpa" (Landshövding Graans underdåniga skrivelse den 20 oktober 1670), var det regeringen angeläget att vidtaga alla mått och steg, som voro ägnade icke blott att befordra inflyttningen till lappmarken, utan även att förhindra utflyttning därifrån. Att döma av innehållet i ett den 15 maj 1671 utfärdat plakat angående lapparnas förflyttning från deras hemvisten, förmodligen tillkommet på grund av Graans nyssnämnda underdåniga brev, synes en viss emigration från lappmarken tidvis hava ägt rum, "hvarigenom icke allenast thet Landskapet, som icke av någon annan än Lapparna beqwemligen brukas och cultiveras kan, blifwer ödelagdt, utan ock the andre Provinserne, dit the flyttja, med sådant folk besättes, som til thess bruk owane och otjenlige äro". Nu förbjöds alltså sådan utflyttning, och de, vilka redan begivit sig från lappmarkerna, tillsades att omedelbart återvända "och sig hos vår Landshövding angiva", varefter "the med hampa till fiskenäts förfärdigande begåfvade samt the andre näringsmedel skola blifva anwiste, hvarigenom the sig föda och förkovra måge". Vid ohörsamhet mot dessa påbud skulle "med them alldeles så förfaras som med andre Landstrykare och Lättingar efter Tiggareordningen", att "föras til nästa slott att ther arbeta uti jern och thet så länge til thess the någon bättring wijsa och therigenom förtjena att ställas på frije fötter til att resa åter til Lappmarken igen". När samma år regeringen uppmanade svenska och finska jordbrukare att nedsätta sig i Lappmarken, hade landshövdingen i Väster- och Österbotten låtit giva lapparna tillkänna, att "Hans Kongl. Maj:ts allernådigaste uppsåt är detta att låta dem bliva vid deras land och fiskevatten". Även då omedelbart efter utfärdande av plakatet den 15 maj 1671 positiva åtgärder vidtogos för lappmarkernas koloniserande, förestavades regeringens åtgöranden i mycket hög grad av dess förhoppningar på en lönande bergverksdrift inom området, något som ock utsades i plakatet av den 27 sep-

tember 1673, genom vilket bestämdes, att lappmarkerna skulle skiljas från övriga församlingar i Sverige och Finland och delas i särskilda socknar och prosterier. För att locka till bosättning beviljades de inflyttande femton års skattefrihet och att "blifwa frije från knekteskriwnijng i alle tijder". I detta plakat hade hänsyn till lapparnas intressen i så måtto tagits, att enligt detsamma odlingen hänvisades till den jordmån, "hvaraf lapparna efter sin näringsart ingen nytta eller förkovran sig kunde gjöra". Trots upprepade anmaningar från regeringarna skred emellertid lappmarkernas bebyggande mycket sakta framåt, väl till stor del beroende av de långvariga krigen under Carl XII:s regering. Genom Kungl. kungörelse den 20 november 1741, vilken gällde för uppodlande av ödeland i Västerbotten, sålunda ej endast för lappmarken, och reglementet den 24 november 1749 — synnerligast genom det sistnämnda — bestämdes noggrannare än tillförne nybyggarnas rättigheter och skyldigheter. Uti 8 § av det sistnämnda behandlas nybyggarnas förhållande till lapparna i vad det rörde dessas rätt till jakt och fiske. Där framhölls nämligen, att "nybyggares vidlyftiga fikande och farande omkring skogarna efter vildt" hitills mycket hindrat uppodlingen, "och som lappallmogen, vilka till en del för slikt skatta, nogsamt medhinner att fånga och skjuta allt det vilt, som under namn av dyrbara skinnvaror kommer; alltså hava nybyggarna därmed hädanefter sig ej vidare att befatta, androm till men och sig själva till hinder vid hemmansbruket." De styrande hade alltså blicken öppen för att intressekonflikter mellan dem, som redan utnyttjade lappmarkens tillgångar, och de inflyttande kunde tänkas uppkomma. Än tydligare kommer detta till synes uti den ovan åberopade instruktionen för kronofogdarne i lappmarken av den 5 augusti 1760, som rörande förhållandet mellan de båda befolkningsgrupperna gör följande uttalande: "I tvister som uppkomma emellan nybyggare och lappallmogen, särdeles uti fiskande, jagt och djurfångst samt betesmark, bör fogden söka att bilägga och tillhålla en var att förblifva vid sitt rätta näringsfång, vilket isynnerhet sker, när berörda reglemente (1749 års) för lappmarksbönder och nybyggare noga efterleves och handhaves". Även under det fortsatta arbetet med lappmarkernas exploaterande var uppmärksamheten riktad på förhållandet mellan lapparna och den bofasta befolkningen och hade i mån av odlingens framåtskridande tagit sikte på de förhållanden, som i en senare tid även allt mer visat sig vara punkter, där de motsatta intressena oftast och skarpast korsade varandra, nämligen frågan om den på slåttermyrarna avbärgade grässkördens skyddande.

Vid 1828—1830 års riksdag väckte inom ridderskapet och adeln Carl Magnus af Robson motion om "en närmare granskning av det förhål-

lande, som nu förefinnes emellan Luleå lappmarks innevånare". Hans förslag utmynnade i fyra punkter:

1:o. Alla nybyggen och nybyggesanläggningar därstädes avvitrats på statens bekostnad med bibehållande även utom dessas områden av sådana lägenheter, på vilka innehavarna kunna lagligen göra anspråk gällande och med villkor, att de inhägnas och bärgat höfoder i lador vårdas.

2:o. På överloppsmarken utsynas därå befintliga lägenheter till nybyggen att framdeles upplåtas mot fullgörande vid rättighetens förlust av föreskriven odlingskyldighet.

3:o. På den överblivna och till odling otjänliga marken må lapparna äga frihet att lägga sig och obehindrat begagna renbetet; betesrättighet under transportfärder bör ej vara dem förmenad inom nybyggenas utmarksområden, som ligga närmast farvägen, dock med förbehåll att skogen där ingalunda må olovligen tillgripas.

4:o. Till lappallmogens försvagande hade bidragit ett omåttligt begär efter brännvin, väckt och underhållet av samvetslösa spekulanter vinningslystnad. Det vore ytterst angeläget, att en sträng författning mot detta onda utfärdades och allvarligen handhades. Därförutan skulle denna allmoge snart med stora steg gå sitt fördärv och sin slutliga upplösning till mötes.

I motiveringen till dessa sina förslag framhöll af Robson, huru viktigt det vore, att Lule lappmarks rika och välartade järnmalmsfält bleve mer tillgängliga. Undersökningar hade gjorts för utrönande av det bästa sättet för kommunikationens öppnande, varigenom dessa malmtillgångar kunde bliva för riket i allmänhet tillgängliga. Hinder härför vore bristande utvägar till malmens transporterande. Vid undersökningar för att befämja transporten hade man visserligen ej förbisett det biträde, som man därvid kunde hava att förvänta av lapparna, men vikten av detta biträde vore i utredningen för lindrigt berörd. Efter att hava fastslagit, att de tre folkstammar, lappar, svenskar och finnar, som bebodde Luleå lappmark, utgjorde tvenne klasser, nämligen de, som idkade renskötsel och förde ett nomadiskt liv, och de, som hade fasta boningsplatser och närde sig med boskapsskötsel och litet åkerbruk, framhöll af Robson, att lagstiftarens mellankomst nu påkallades för att utstaka dessa folkklassers ömsesidiga rättigheter och för att sätta en gräns för en strid, som hotade den lapska folkstammen med undergång. Motionären omnämner därefter lapparnas flyttningar och dessa vandringars fullständiga beroende av renens levnadsvanor och de möjligheter, som förefunnes för renar att livnära sig under olika årstider. Skulle utrymmet för renbetet vintertid inskränkas, skulle detta inverka avgörande på lappallmogens välstånd och

tillvarelse. En sådan inskränkning vore liktydig med att småningom utrota renen, varigenom även all ekonomisk betydelse av de 150 kvadratmil av Luleå lappmark, som ligga ovan skogsgränsen, vore försvunnen. Lappen, berövad utkomstmöjligheterna genom renskötsel, skulle visserligen ej utstötas från sitt eget samhälle, men nedsjunka i fattigdom och finna i skogslandet med vallande av andras boskap en tarvlig utkomst, tills krafterna tröte, då hans lott vanligen bleve att under tiggande till graven framläpa ett uselt liv. Nybyggesanläggningarna hade obestriddigen befordrat odlingens framsteg, men annorlunda bleve förhållandet, då nybyggaren under sken av odling vid lapparnas förnämsta fiskesjöar uppreste några obetydliga nästen och inskränkte sig att utså något rovor på en gammal renvall. Avbärgat starrhö skyddades ej heller genom hägnad, och så måste lappen, om renen vållade skada å en sådan oskyddad höstack på mark, som fordom rättvist tillhörde lappmannens egen stam, betala dryga ersättningar. Han påvisade, att den lapska folkstammen i antal gått starkt tillbaka i jämförelse med den svenska. Om det i allmänhet kunde anses såsom en vinst, att en svag nomadisk folkstam lämnade rum för en starkare, så vore detta ej förhållandet i fråga om lapparna. Stöd för detta sitt påstående sökte han finna uti den större fördel, som vid malmtransport kunde vinnas, om man som dragare använde ren i stället för häst, och sålunda i dylikt arbete anlidade lappar i stället för nybyggare. Han omnämnde detta för att visa, hurusom den avglömde och föraktade lappmannen även hade sitt rum i statens allmänna intresse, och att ett fädernesland, som denne ägde före svenskarna, och ännu gagnade utan någons förnärmande, borde sträcka sin uppmärksamhet ända till honom. — I samband med att af Robson avlämnade denna motion föreslog J. F. Boy, att en gräns borde i mån av avvitrtingens fortgång i fjälltrakterna uppgås mellan nybyggare och lappar, att en fond borde för ändamålet avsättas, varigenom gränslinjen kunde bliva skyndsamt bestämd, helst förhållandet mellan lappar och nybyggare gåve anledning till många svårigheter och därmed förenad oreda. Allmänna besvärs- och oeconomieutskottet, till vilket motionen och Boys yttrande remitterats, framhöll, att genom avvitrtingsstadgan av den 10 februari 1824 och genom samma dag utfärdade kungl. brev rörande avvitrtingens företagande de förslag, som af Robson i sådant avseende framlagt, tillgodosetts, varför utskottet fann sig sakna anledning att tillstyrka motionärens förslag i dessa delar. Beträffande åter yrkandet, att nybyggarna skulle kännas skyldiga att inhägna sina lägenheter och skydda avbärgat foder, så ville utskottet erinra därom, att Kungl. Maj:t, i anledning av nybyggares i åtskilliga lappmarkssocknar av Västerbottens län klagomål över skadegörelse genom lapparnas renhjordar, i brev till befallningshavanden i länet — då innefattande jämväl nuvarande Norrbottens län — uttalat, att det

borde förbliva vid vad befallningshavanden uti sin av kammarkollegium gillade kungörelse av den 13 oktober 1801 föreskrivit. Enligt denna kungörelse skulle nybyggare, åbo eller prestebordsinnehavare, som ej förvarade höet uti lador, utan lade det i stackar, instänga dessa med gärdesgård till 4 alnars höjd samt 5 à 6 alnars avstånd från stacken, vid äventyr att skylla sig och själv sin skada stånda, där höet uppåtes eller nedtrampades. I förenämnda brev hade Kungl. Maj:t dessutom förklarat, att lapparna borde genom noga tillsyn söka förekomma skadorna och vara förbundna till ersättning, om dessa vållats genom bevislig uraktlåtenhet från deras sida i vården av renarna. Befallningshavanden hade därjämte förständigats att erinra nybyggarna om angelägenheten av att uppföra lador. I anledning härav hemställde utskottet, att rikets ständer ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att enahanda föreskrifter, som de nu nämnda, måtte till ömsesidig rättelse nybyggarna och lapparna emellan utfärdas även inom de övriga norra provincerne. Vidkommande yrkandet att lapparna må äga frihet att lägga sig å överloppsmarker och där obehindrat beta renarna samt att under transportfärder äga betesfrihet å nybyggarnas utmarksområden, så utgjorde tillgodonjutande av dessa rättigheter ett nödvändigt villkor för lapparnas bestånd. Utskottet tillstyrkte därför ständerna att hos Kungl. Maj:t anhålla att vid avvitrningen nödiga områden av den allmänna marken avsattes till s. k. vinterstamhåll för lapparna samt att anbefalla vederbörande befallningshavande att icke medgiva nybygges anläggande inom de sålunda avsatta områdena med mindre högst viktiga omständigheter därtill föranledde. Utskottet hemställde slutligen att i allmän författning borde stadgas betesrättighet för lapparna å nybyggarnas utmarksområden i enlighet med af Robsons hemställan.

Vad slutligen beträffar det av Boy framlagda förslaget om uppgående av en gräns mellan lappar och nybyggare, ville utskottet erinra därom, att ständerna den 15 juni 1818 anhållit, att en viss gränslina mot lappmarken kunde bliva bestämd, inom vilken nybygge ej borde få anläggas. Konungens befallningshavande i Norrbottens län hade i skrivelse den 27 maj 1825 avstyrkt bifall till denna anhållan dels på grund av att, om lapparna blott finge begagna sina vinterstamhåll, den lapska stammens utrotande genom nybyggares inflyttningar ej kunde befaras, dels därför att bestämmande av en sådan gräns vore oförenligt med högre statsekonomisk beräkning, som grundade sig på tillgodogörande av de rika malmfyndigheterna i Norrbottens lappmark; därför vore odling, bebyggande och befolkning ett nödvändigt huvudvillkor. Kungl. Maj:t hade på grund av vad befallningshavanden anfört förklarat sig icke finna det lämpligt att bifalla ständernas anhållan. Utskottet, som icke fann, att någon förändring i de av Kungl. Maj:t anförda omständigheter ägt rum, avstyrkte på grund härav Boys hemställan. Vid behandling av utskottsutlåtandet i

de olika stånden framställdes mot detsamma en del anmärkningar samt beslöts återremiss. I förnyat utlåtande ändrade utskottet i viss mån sin inställning till motionärens förslag och hemställde dels om skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsamt handläggning av avvittningen i Luleå lappmark, dels om sådant tillägg till föreskrifterna om skyldighet att skydda inbärgat foder, att, där gärdesgårdar ej kunde anses fylla ändamålet eller ej utan svårighet kunde uppföras, andra lämpliga hägnader måtte uppställas efter de föreskrifter, som av vederbörande befallningshavande kunde meddelas. Intill dess avvittningen i Luleå lappmark bleve fullbordad och nödiga vinterstamhåll för lapparna i sammanhang därmed utsedda, borde kronobetjäningen tillhållas att vid behov icke allenast utse de trakter, där lapparna kunde begagna renbetet, utan även övervaka, att lappar och nybyggare icke förfördelade varandra.

Vad utskottet sålunda tillstyrkt blev av samtliga stånden gillat och underdånig skrivelse i enlighet därmed avlåten.

Man torde vara berättigad att av vad som sålunda förekommit draga den slutsatsen, att lapparna ansågos äga laglig rätt till begagnande av de marker, som omgävo de nya bosättningarna. Till ett ännu tydligare uttryck kom detta genom sedermera utfärdade kungl. brev och stadganden. Odlingens framåtskridande och de även i lappmarkernas västliga delar allt talrikare nybyggesanläggningarna visade nödvändigheten av att skapa ett skydd för lapparna mot odlingens framträngande in i den egentliga fjällvärlden. Detta föranledde landshövding E. V. Almqvist att i en vid 1867 års riksdag i första kammaren framlagd motion, n:o 22, fästa statsmakternas uppmärksamhet på förhållandet. Han framhöll i denna, att den fasta bebyggelsens utvidgning givit anledning till stridigheter mellan lapparna och den jordbrukande befolkningen. För att förebygga dessa hemställde han om uppgående av en gräns mellan lappmarkens övre delar eller den egentliga fjällbygden och dess nedre eller kulturlandet, där kolonisation och odling borde fortgå, men fjällbygden uteslutande upplåtas till renbetes- eller s. k. lapps katteland. Avvittringslantmätare, biträdd av sakkunniga personer, borde oberoende av avvittningen undersöka, huru långt odlingen med fördel kunde utsträckas i Västerbottens län. Ovan denna gräns skulle nybyggen få anläggas endast med Kungl. Maj:ts tillstånd; åt lapparna eller andra renägare skulle fjälltrakterna och där befintliga dalsträckningar upplåtas som renbetesland på de villkor och mot de avgälder, som Kungl. Maj:t föreskrev; gränserna mellan de olika renbetes- och lapps katteländen borde av lantmätare eller kronobetjäning i orten med biträde av två ojäviga män utstakas och rörläggas samt uti fört protokoll noga beskrivas; avvittningen av fjälllandet borde anstå, tills den nedre delen av lappmarkerna blivit fullständigt uppmätt och avvittrad. Statsutskottet, dit motionen remitterats, ansåg uppgående av den

föreslagna gränsen vara av stor betydelse ej blott för skyddande av lapparnas och nybyggarnas ömsesidiga rättigheter samt förebyggande av tvister, utan även för att förhindra anläggande av nybyggen inom därför otjänliga trakter. I saknad av speciell kännedom om förhållandena föreslog utskottet skrivelse till Kungl. Maj:t att låta tillse, om och på vad sätt en föreslagen gräns kunde inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker utan alltför stora kostnader provisionellt bestämmas, intill dess genom avvittringen dessa förhållanden blivit slutligen ordnade. Den omedelbara följden av Almqvists ingripande blev utfärdandet av Kungl. brevet den 13 december 1867, genom vilket bestämdes, att i sammanhang med avvittringen en gräns skulle uppgås, ovan vilken nybyggen ej finge anläggas.

Genom alla de beslut från regeringshåll, för vilka här ovan i korthet redogjorts, hade otvetydigt fastslagits, att lapparna hade en hävdvunnen rätt till bete för sina renhjordar inom lappmarkernas områden. Denna rätt innehade lapparna alltså i kraft av jordägaren-statens godkännande av hävden såsom rättsgrund. När staten emellertid ställdes inför uppgiften att genom avvittring tilldela dem, som på dess uppmaning brutit bygd i lappmarken, särskilda avgränsade områden, blev det en moralisk plikt för staten att i det sammanhanget träffa sådana förfoganden, att lapparnas rätt ej åsidosattes, utan att de bekomme denna sin rätt oförkränkt även å de områden, som genom avvittring tilldelades enskilda ägare. Ehuru utfärdande av en avvittringsstadga såsom sådan föll inom området för Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftning och därför ej krävde riksdagens hörande, erfordrades dock, förutom för annat, som i detta sammanhang saknar betydelse, för giltigheten av ett servitut om betesrätt å de enskildas egendomar till förmån för lapparna samstämmiga beslut av konung och riksdag. I proposition till 1873 års riksdag föreslog därför Kungl. Maj:t, som samtidigt meddelade sig hava för avsikt att utfärda en avvittringsstadga, att riksdagen ville besluta: "att även efter avvittringen lapparna skola vara, såsom hittills, berättigade att för renhjordarna begagna bete å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, dock inom de till odling tjänliga delarna av landet endast vintertiden, ävensom äga att, i den mån för betesrättens utövande är nödigt, till hushållsbehov begagna skogen". Under uttalande av att lapparna borde bibehållas vid sin av ålder begagnade betesrätt tillstyrkte lagutskottet propositionen, men ansåg, att begränsningen beträffande betesrätt nedom odlingsgränsen ej behövde eller borde utsträckas till kronans skogar, varför utskottet föreslog att orden "å enskildes skogar" insköttes mellan orden "dock" och "inom". Detta blev även riksdagens beslut.

Förutom denna bestämmelse, som inflöt i 8 § av den den 30 maj 1873 utfärdade stadgan om avvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lapp-

marker, intogs i 1 § av denna stadga föreskrift i enlighet med 1867 års kungl. brev om uppgående av en gräns "emellan de delar av lappmarken, som äro tjänliga för odling, och den mark, där nybyggesanläggningar icke vidare må tillåtas."

Genom kungl. kungörelse den 13 juli 1883 fogades till denna föreskrift följande tillägg: "Förslag till sådan gräns skall av avvitringsstyresmannen, sedan lapparna och den jordbrukande befolkningen inom socknen blivit hörda, ingivas till Vår Befallningshavande, som jämte eget yttrande skall insända förslaget till Vår nådiga prövning och avgörande."

Svårighet att från kronans ägor avskilja och med uppdragna rågångar avgränsa de vitt spridda ängeslägenheter, som vid ett nybygges beviljande insynats till detsamma, föranledde Kungl. Maj:t att genom särskilda bestämmelser undanröja de olägenheter, som ett strängt genomförande utav avvitringens idé skulle hava medfört. Genom kungl. brev, som för Västerbottens läns lappmark utfärdades den 20 juni 1879, för Arvidsjaurs socken den 12 juli 1878, för Gellivare socken den 22 juni 1883, för Jokkmokks och Arjeplogs socknar den 5 april 1889, för Jukkasjärvi socken den 18 augusti 1893 och för Enontekis, sedermera Karesuando, socken den 19 oktober 1894, medgavs, att sådana ängeslägenheter finge, utan att från kronoparken avskiljas genom rågångar, tillsviðare och till dess de kunde mot annan mark utbytas, bibehållas under hemmanet eller nybygget. För Jukkasjärvi och Enontekis socknar var dock det förbehållet gjort, att beträffande kronopark ovan odlingsgränsen medgivandet endast gällde, för så vitt besittningsrätt meddelats före den 13 december 1867, och ängarna icke genom sitt läge försvårade lapparnas flyttningsfärder. På grund av dessa s. k. ströängars spridda läge inom områden, där lapparna ägde rätt att vistas med sina renar, skapades ofta återkommande konflikter mellan lapparna och de bofasta i anledning av skadegörelse genom renarna och därav föranledda anspråk om ersättning. Slutligen måste staten begagna sig av den rätt att lämna annan mark i utbyte mot ängarna, som i de ovan nämnda kungabreven var staten förbehållen; närmare redogörelse härför lämnas här nedan.

Under avvitringens fortgång visade det sig nödigt att särskilt med hänsyn till lapparnas intressen utfärda närmare bestämmelser rörande förhållandena ovan odlingsgränsen. Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län hade under förmälan, att ovan denna gräns funnes i länet 131 hemman och lägenheter, hemställt om Kungl. Maj:ts beslut rörande avvitringen för desamma. I anledning härav beslöt Kungl. Maj:t den 18 november 1892, att sådana hemman och lägenheter, till vilkas anläggande tillstånd beviljats före utfärdande av kungl. brevet den 13 december 1867, och för vilka meddelade föreskrifter i fråga om jordens hävd m. m. blivit fullgjorda, skulle erhålla nödiga områden, varvid — förutom

annat — skulle noga tillses, att skiftena lades så, att lapparnas flyttningsfärder icke för dem försvårades. Sammanträde, vid vilket förslag till områdestilldelning framlades, skulle utlysas på sådant sätt, som vore bestämt, då lapparnas rätt vore beroende av avvittringen, och lappfogde eller annan sakkunnig person skulle förordnas att vid sådant sammanträde biträda lapparna.

Efter framkommet förslag om ändrade grunder för avvittringens utförande, för vilket förslag ej torde vara nödigt att här närmare redogöra, utfärdade Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande den 5 juni 1909 kungörelse med ytterligare föreskrifter angående avvittringen inom Västerbotens och Norrbottens läns lappmarker. I fråga om nomadlapparnas intressen innehåller denna kungörelse i § 3 följande bestämmelser:

”Vid avvittring ovan odlingsgränsen skall noga beaktas, att nomadlapparnas behov av renbete, renskiljningsplatser och flyttningsvägar för renarna varder tillgodosett, och skall förty iakttagas följande:

1:o) Områdestilldelningen skall så verkställas, att för nyssnämnda ändamål erforderlig mark, där det kan ske utan förnärmande av enskild rätt, bibehålles kronan;

2:o) Där för samma ändamål finnes nödigt att taga i anspråk till hemman eller ny bygge hörande mark, skall tillses, huruvida ägaren eller åbon må kunna förpliktas att, efter ty särskilt stadgas, avstå vad för ändamålet erfordras mot erhållande av annat, kronan tillhörigt område inom avvittringslaget;

3:o) Kunna nomadlapparnas intressen icke på nu nämnda sätt vinna tillbörligt beaktande, skall undersökning företagas beträffande värdet av de områden, vilka ytterligare finnas för ändamålet oundgängligen erforderliga, samt utrönas, i vad mån dessa områden må kunna på antagliga villkor åt statsverket förvärfvas efter godvillig överenskommelse eller huruvida vederbörande ägare och åbor böra, jämlikt 33 § i lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, förpliktas att avstå nämnda områden.”

Ombud för lapparna, ett för varje inom avvittringsområdet befintlig lappby, skulle äga rätt att närvara vid sammanträden rörande avvittringen. Som biträde åt dem ålåge det Kungl. Maj:ts befallningshavande att förordna lappfogde eller annan sakkunnig person.

Den önskan att i vissa betydelsefulla hänseenden tillgodose lapparnas intressen, som var bestämmande för Kungl. Maj:ts beslut att år 1867 utfärda föreskriften om uppgående av den s. k. odlingsgränsen, hade ej till fullo förverkligats. Sedan rättighet att ovan denna gräns insynas nybyggen ej kunde lagligen erhållas, hade nämligen ändock och sålunda utan vederbörligt tillstånd ett antal lägenheter anlagts inom det sålunda fridlysta området. Å många av dessa hade ett ej oväsentligt odlingsarbete nedlagts. Utan att fullt motsvara de fordringar på odlings- och byggnads-

arbeten, som vid deras insynande uppställts, hade dock å en del av de lagligen tillkomna nybyggena förhållandevis omfattande arbeten utförts. När nu avvitringsarbetet ovan odlingsgränsen skulle företagas, ställdes man inför frågan, huru det skulle förfaras med dessa båda slag av lägenheter, dels olagligen tillkomna, dels lagligen anlagda, men ej till fullo hävdade. Av humanitetsskäl löstes denna fråga på det sätt, att, därest på lägenheten nedlagda kostnader vore av den storlek, att innehavaren vore förtjänt av att bibehållas vid lägenheten, denna kunde, med en del inskränkningar i jämförelse med vad som tillerkändes lagligen tillkomma och fullt hävdade, såsom "frälse" erhålla område sig tilldelat. Ett av de villkor, som härför uppställdes, var dock, att nomadlapparnas intressen ej åsidosattes genom sådan tilldelning.

Ströängsindragning.

I det föregående hava omnämnts de Kungl. Maj:ts beslut, genom vilka det medgavs, att hemman och nybyggen finge vid den allmänna avvitrningen bibehållas vid äganderätt till sådana ängar, som på grund av sitt spridda läge ej lämpligen kunde sammanläggas med hemmanets eller lägenhetens övriga med rågångar avgränsade ägor. När nu avvitringsarbetet i Västerbottens län upptogs beträffande området ovan odlingsgränsen enligt bestämmelserna i 1909 års kungörelse, visade det sig bland annat, att ett fasthållande av det medgivande, som för länets vidkommande lämnats i kungl. brevet den 20 juni 1879, vore till förfång för nomadlapparna. Genom kungl. kungörelse angående tilläggsavvittring den 30 december 1916 förordnades därför, att beträffande Dorotea och Sorsele socknar, där avvitrningen ovan odlingsgränsen påginge, hemmansägare eller nybyggare skulle vara skyldig att efter särskild undersökning mot ersättning avträda sådana ängar till kronan. Ersättningen skulle utgå i form av betalning för odlingsarbete, vars omfattning skulle fastställas efter grunder, som i kungörelsen närmare angåvos. Genom kungörelse av den 7 februari 1919 utsträcktes de sålunda lämnade föreskrifterna att gälla för avvitrtring i länet, som fastställdes under år 1916 eller därefter. I proposition till 1921 års riksdag föreslogos ändringar i vissa delar av 1916 års kungörelse. I fråga om nomadlapparnas förhållanden inskränkte sig dessa ändringar till föreskrift, att den avvitringsnämnd, som hade att behandla frågor, som sammanhörde med tilläggsavvittring, skulle för utredning av fall, huruvida äng må anses vara till hinder för renskötseln, biträdas av lappfogden eller för ändamålet av Kungl. Maj:ts befallningshavande särskilt förordnad person. Riksdagen biträdde vad Kungl. Maj:t föreslagit, varefter den 3 juni 1921 kungörelse utfärdades i enlighet med propositionens innehåll.

Det ordnande av ströängsfrågan inom Västerbottens län, som man genom nu omnämnda kungörelser sökte ernå, framtvingades genom avvittningsförfattningarnas bristande förmåga att trots de bestämmelser, som i sådant syfte utfärdats, skydda nomadlapparnas berättigade intressen. Det heter härom i den kungl. propositionen:

”Det vore så gott som omöjligt för lapparne, att då de med sina renar uppehölle sig i trakt, där ströängar funnes, så vakta renarna, att skada på växande gräs eller bärgat foder på ängarna undvekes. Härav föranledes ständiga stridigheter mellan lapparna och den bofasta befolkningen samt även ekonomiska risker för lapparna, som i vissa fall äro skyldiga att betala ersättning för skada, som av deras renar förorsakas å ströängarna. För en rationell renskötsel innebure dessa ströängar ett allvarligt hinder.”

Den indragning av ströängar ovan odlingsgränsen i Västerbottens län, som genom 1916 års kungörelse principiellt beslöts, föreslogs av Kungl. Maj:t i proposition n:o 199 till 1921 års riksdag böra utsträckas att gälla även lappmarkerna i övrigt med undantag av Karesuando socken och inom Gellivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar belägna fastigheter, vilkas samtliga ägor ligga ovan odlingsgränsen. Även detta förslag, som av riksdagen med vissa ändringar biträdades, och som fick sin slutliga utformning i lagen om ströängars indragning till kronan av den 22 juni 1921, innebar möjlighet till minskad friktion mellan lapparna och de bofasta. Ehuru lagen äger tillämpning å området ovan odlingsgränsen inom Jukkasjärvi socken, innehåller den dock ej några bestämmelser om tillvaratagande av lapparnas rätt därstädes av samma innebörd som de, vilka återfinnas i 1916 och 1921 års kungörelser, och för vilka härovan redogjorts.

När Kungl. Maj:t fattade beslut om uppgående av den s. k. odlingsgränsen, var, såsom här ovan redan framhållits, motivet till denna åtgärd bland annat att avgränsa ett område, inom vilket en större rörelsefrihet än utanför detsamma skulle medgivas nomadlapparna. En begränsning av den ovanför odlingsgränsen pågående bebyggelsen skulle minska anledningarna till tvister mellan lapparna och de bofasta. När sedermera genom 1909 års bestämmelser om avvittningen vissa medgivanden lämnades beträffande områdestilldelning även åt lägenheter, som lagligen ej voro berättigade därtill, så intogs dock, såsom ovan nämnts, föreskrift att genom en sådan tilldelning nomadlapparnas intressen ej finge åsidosättas. Redan dessförinnan hade emellertid statsmakterna träffat förfoganden i fråga om bebyggelse ovan odlingsgränsen, vid vilka sådan hänsyn till nomadlapparnas intressen ej tagits. Efter skrivelse från 1888 års riksdag, däri framhållits fördelen av att få till stånd bosättningar å statens skogsdomäner i Norrland, utfärdade Kungl. Maj:t den 29 maj 1891 kungörelse angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län.

I de närmare bestämmelser, som skulle gälla för dessa upplåtelse, gjordes ingen som helst begränsning, varigenom nomadlapparnas intressen beaktades. Lika litet var detta förhållandet, när genom kungörelser den 27 maj 1904 och den 18 juni 1909 bestämdes, genom den förra att upplåtelse av odlingslägenheter skulle äga rum å kronoparker även i Västerbottens län och genom den senare å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Först genom kungörelse den 3 juni 1915 vanns rättelse i detta förhållande. Enligt denna föreskrevs nämligen, att 1909 års kungörelse, genom vilken de båda föregående i ämnet utfärdade upphävts, ej skulle gälla trakterna ovan odlingsgränsen, där hädanefter endast Kungl. Maj:t, om synnerliga skäl föreläge, ägde vidtaga upplåtelse av odlingslägenhet eller eljest med nyttjanderätt upplåta mark. Före utfärdandet av 1915 års kungörelse hade emellertid ovan odlingsgränsen i Västerbottens län upplåtits 18 skogstorp och 24 odlingslägenheter och i Norrbottens län 13 skogstorp och 11 odlingslägenheter.

Det må här slutligen erinras om den skyldighet, som genom tvenne Kungl. Maj:ts kungörelser den 19 juni 1917 ålagts dels lappfogdar och lapptillsyningsmän att övervaka att olaga bosättning å kronomark ovan odlingsgränsen inom Västerbottens och Norrbottens län samt å renbetesfjällen ej äger rum samt att till länsman anmäla sådan lagöverträdelse, dels denne tjänsteman att efter anmälan beivra förseelsen.

Bosättningens gång och nuvarande omfattning inom Norrbottens lappmarker belysas i sin mån av nedan intagna uppgifter rörande folkmängden i de olika socknarna i länet och rörande antalet bruksdelar vid olika tidpunkter.

Folkmängd åren 1805—1930.

Socken	1805	1840	1860	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Arvidsjaur	668	1 210	2 026	3 164	4 040	5 220	6 349	7 081	8 950
Arjeplog	669	945	1 207	1 352	1 771	2 325	2 849	3 213	3 795
Jokkmokk	1 294	1 567	1 905	2 522	3 256	4 372	5 416	7 854	7 530
Gellivare	1 272	1 612	2 443	3 253	4 279	11 745	16 245	19 094	20 226
Jukkasjärvi	953	1 250	1 750	1 973	2 256	3 048	11 530	14 235	18 574
Karesuando	434	771	1 239	1 293	1 348	1 266	1 198	1 140	1 086
Summa	5 290	7 355	10 570	13 557	16 950	27 976	43 587	52 617	60 161

I Arvidsjaur och Arjeplog härleder sig folkökningen helt av kolonisation och utnyttjande av skogen, medan den väldiga folkökningen i Gellivare och Jukkasjärvi väsentligen står i samband med uppkomsten av den moderna malmbrytningen i MalMBERGET och Kiruna. Särskilt står naturligtvis det språngartade uppsvinget i folkmängdens ökning från 1890 till 1900 i Gellivare och från 1900 till 1910 i Jukkasjärvi i oupplösligt samband med den nya epok, som anläggande av en modern kommunikationsled till hjärtat av Lappland bildar i arbetet för de lappländska mineralrikedomarnas utnyttjande. Det bör dock bemärkas att den folkökning i Gellivare och Jukkasjärvi socknar, som står i samband med den senaste epoken — de moderna kommunikationernas — i utvecklingen av Lapplands ekonomiska förhållanden, haft ett helt annat inflytande på renskötseln och därmed på lapparnas existensmöjligheter än fallet varit med den på kolonisation och skogsrikedomarnas utnyttjande baserade folkökningen ute på Lapplands skogsvidder.

Ehuru det använda materialet visar åtskilliga luckor och ojämnheter ger den senare sammanställningen dock en föreställning om kolonisationens förlopp inom Norrbottens lappmarker. Den stora ökningen i antalet nybyggen under 50-årsperioden 1748—1801 står tydligen i samband med de ansträngningar, som då gjordes för utnyttjande av de lappländska mineralfyndigheterna inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar — av de i Norrbottens historia så bekanta föregångsmännen Meldercreutz och Hermelin, vilka nedlade ett energiskt arbete på att förmå folk att bosätta sig i lappmarkerna. Ökningen är också störst i Jukkasjärvi och Gellivare socknar.

För ytterligare belysande av den nuvarande bosättnings omfattning och inflytande på lapparnas huvudnäring, renskötseln, synes det vara av intresse att lämna en uppgift över de arealer jord, som i samband med avvitrtingarna övergått i privat ägo inom lappmarkerna.

Professor Hellström meddelar i sitt förutnämnda arbete "Norrlands jordbruk" en uppgift över arealen mark, som vid avvitrtingar före 1915 tilldelats byar, hemman och lägenheter och arealen ströängar samt över allmänningsskogarnas arealer. En sammanställning av dessa visar:

Arealen land i kvadratmil i Norrbottens lappmarker samt arealen privatmark och äng i har.

S o c k e n	Total areal kv.mil 1)	Privat mark		Summa har	Därav äng har	
		Tilldelad hemman har	Allmänningar har 2)		Total har 3)	Ströängar har
Arvidsjaur	53·309	150 357	23 782	174 139	17 576	8 419
Arjeplog	128·532	166 511	21 015	187 526	15 238	9 693
Jokkmokk	170·661	283 890	67 953	351 843	13 588	16 668
Gellivare	147·978	287 866	63 016	350 882	31 419	33 562
Jukkasjärvi	—	290 285	45 582	335 867	7 318	6 687
Karesuando	173·752	142 802	6 994	149 796	1 619	615
Summa	674·232	1 321 711	228 342	1 550 053	86 758	75 644

1) Enl. M. Höjer: "Norrländ."
 2) „ P. Hellström: "Norrländs jordbruk" sid. 104.
 3) „ den officiella statistiken.

Totala arealen land belöper sig sålunda till icke mindre än 674·232 kvadratmil, varav c:a 155 kvadratmil eller icke fullt en fjärdedel av totalarealen år 1915 disponerades av privata dels såsom hemman och lägenheter tilldelad jord (inklusive ströängar) och dels i form av skogsallmänningar.

Den areal, som sålunda övergått i privat ägo, är redan i och för sig mycket betydande, men då därtill kommer, att bosättningen och därmed de privata ägorna äro spridda över allt i ödemarkerna, är det lätt att inse vilka svårigheter bosättningen berett och bereder för renskötseln och för lapparna. Särskilt är det naturligtvis den bosättning, som uppstått i den övre barrskogsregionen, d. v. s. ovanför den s. k. odlingsgränsen, som bereder de största svårigheterna för den viktigaste grenen av renskötseln, nämligen fjällrenskötseln, genom skadegörelserna på de oskyddade höhässjorna ute på de vitt spridda slättermyrarna. Statsmakternas uppmärksamhet har ock, som ovan framhållits, redan för ett 100-tal år sedan varit fästad vid den fara, som bosättningsens framträngande upp till den övre barrskogsregionen förde med sig för fjällrenskötseln, och fastställande av odlingsgränsen avsåg att avvärja denna fara, men dels tillkommo statsmakternas åtgärder ifråga om odlingsgränsen för sent och dels har den princip, som låg till grund för dess fastställande, icke konsekvent fullföljts, utan tillstånd till bosättningar ovan odlingsgränsen har

medgivits i åtskilliga fall ända in på detta sekel. Följden har blivit att bosättningen inom lappmarkerna i många älvdalar trängt in upp mot barrskogsgränsen, och de bofasta disponera på sina ställen ängslägenheter ovanför barrskogsgränsen inom björkregionen, intill och t. o. m. inom fjällapparnas höst- och vårbetesland.

Förhållanden, som vid sidan av jordbruksbosättningen tvinga till inskränkning i renskötseln.

Att den disposition av mark för bosättningsändamål, som sålunda ägt rum i lappmarkerna, i hög grad inskränker möjligheterna för renskötselns utövande är utan vidare klart. Visserligen äga lapparna betesrätt även på privatmark, men bosättningen försvårar på många sätt de tillgängliga betesmarkernas utnyttjande och sätter en gräns, som ej utan risk för svåra konflikter kan överskridas, för renskötselns omfattning.

Men vid sidan av den begränsning i renskötselns omfattning, som betingas av markdispositioner för den på jordbruk och dess binärningar baserade bosättningen i lappmarkerna, har den senaste epoken i utvecklingen av de ekonomiska förhållandena här fört med sig ett par mycket betydande andra mera lokala sådana inskränkningar. Sålunda har anläggande av Ofotenbanan och anläggande av de stora malmfältssamhällena MalMBERGET och GELLIVARE samt Kiruna och Tuolluvaara både tagit avsevärda, till stor del för renskötseln mycket värdefulla markarealer i anspråk och därjämte i hög grad försvarat angränsande tillgängliga betesmarkers utnyttjande för renskötseln. En annan åtgärd, som direkt minskat betesarealerna för lapparnas renar, är vattenregleringen i Luleälvens källsjöar, anläggningen av regleringsdammen vid Suorva, varvid avsevärda betesarealer bragts under den genom uppdämningen höjda vattenytan.

Vid bedömning av de svårigheter, som tillkomsten av en järnväg genom lapparnas betesmarker och anläggande av stora moderna samhällen på desamma lokalt innebär för renskötseln, är det naturligtvis av vikt beakta, att det icke är den direkta förlusten i betesareal, som är huvudsaken härvid, ehuru även den är högst betydande, utan den stora olägenheten ligger i den svårighet i betesmarkers utnyttjande, som uppstått genom tillkomsten av dessa moderna anläggningar mitt bland nomadernas urgamla betesmarker, där de även efter jordbruksbosättningens tillblivelse i lappmarkerna fått fritt röra sig med sina renhjordar.

I närheten av de stora samhällena oroas nomadens hjordar både av de människor, som i olika syften företaga längre och kortare strövtåg i de omgivande trakterna, och jämväl i hög grad av de skaror av lösa hundar, som ströva ut från samhällena. Dessa utgöra en verklig fara för renarna och bereda trots alla försiktighetsmått från ägarnas sida ett stort hinder

för utnyttjande av renbetesmarkerna. Lapparna klaga ständigt över skadegörelse av de bofastas hundar, och tidningarna innehålla ofta redogörelser för massakrer, som hundarna anställt bland renar i dessa trakter.

Här torde inom parentes förtjäna ytterligare antecknas, att befolkningen inom dessa lappländska arbetarcentra under den arbetslöshet, som gjort sig gällande här under de sista åren, även uppträtt som svår konkurrent till lapparna ifråga om fisket i vissa fiskevatten i de nedre fjälltrakterna.

Resultatet av den utveckling, som under årens lopp ägt rum i lappmarkerna har sålunda för renskötselns vidkommande blivit en betydande beskränning av dess betesmarker, varav med nödvändighet följer begränsning i näringens omfattning.

Det har icke lyckats lapparna och de svenska statsmakterna, vilka sökt tillvarataga lapparnas intressen gent emot deras andra grannfolk, norr- män och finnar, att i Norge och Finland hävda den sedvanerätt, som tillerkänts lapparna i Sverige, och på vilken deras rätt till renbete här i landet är baserad, utan har lapparnas renbetesrätt utanför de politiska territorialgränserna högst väsentligt beskurits genom ingångna konventioner.

Kolonisation i Jämtlands län.

Den i det föregående lämnade redogörelsen för statens åtgärder dels att befordra inflyttning till de av lapparna begagnade områdena, dels att, sedan dessa strävanden krönts med framgång införa ordning i förhållandena mellan lapparna och de till lappmarkerna inflyttade, har behandlat förhållandena i de båda norra länens lappmarker. Något annorlunda har utvecklingen fortskridit i Jämtlands län. Statens åtgärder till lapparnas fromma inom detta län hava varit av genomgripande betydelse för möjligheten att utan riksstatens belastande skapa det finansiella underlaget för genomförande av flera för lapparna inom de båda andra länen mycket viktiga välfärdsanordningar. Det är av denna anledning icke möjligt att vid fullföljande av 1930 års lapputredning lämna utredningen av den jämtländska lappfrågan obeaktad, vilken därutöver med hänsyn till vissa lagstiftningsåtgärder erbjuder allmänt intresse.

I det föregående är redan omnämnt, att, när lapparna invandrade till Jämtland, de där funno före sig en befolkning av skandinavisk stam. Några områden, som de med den förstkommandes rätt kunde göra anspråk på såsom varande sina, funnos ej i Jämtland. Begreppet lappmark i samma mening som i de sedan gammalt svenska områdena i norr existerade ej. När staten i slutet av 1600-talet och medlet av 1700-talet uppmånade till kolonisation inom lappmarken och fjällområdena, förelåg för Jämtlands län strängt taget ej samma anledning att taga hänsyn till en lapparnas på urgammal hävd grundad besittning av landet. Man finner ej

heller i de kungl. stadganden och brev, genom vilka avvitringsarbetet i detta län reglerades, några som helst anvisningar om att hänsyn skulle tagas till lapparnas intressen. Så var lika litet fallet, då den första avvitringen i Jämtland påbörjades genom resolutionen på allmogens besvär den 29 juni 1752, som när detta arbete, efter att år 1786 hava inställts, ånyo upptogs genom påbud i stadgan av den 8 december 1820. Och när avvitringsverket genom kungl. brevet den 10 februari 1824 utsträcktes till att omfatta även Härjedalen, gavs ej heller då någon erinran om att lapparnas näringsliv intimt berördes av sättet för avvitringens genomförande. Kolonisationsintressets tillgodoseende stod helt i förgrunden, och lapparnas intressen löpte stor fara att bliva åsidosatta. De områden i fjälltrakterna, som blevo kvar i kronans besittning sedan hemman och nybyggen erhållit vad som borde tillkomma dem, blevo otillräckliga för lapparna, vartill även kom att dessa områden blevo åtskilda av mellanliggande marker, som tilldelats bofasta. För att råda bot för dessa olägenheter påbjöds, efter protester från lappallmogen, genom kungl. brev den 20 april 1841, att varje skattefjäll (sedermera kallade renbetesfjäll) skulle till gränserna avmätas och nödiga betesmarker, bränsle och fiske tillförsäkras lapparna, innan nybyggen finge upplåtas i fjälltrakterna. På grund av detta påbud blevo lappskattefjällen i Jämtlands län avsatta för lapparnas behov, varefter Kungl. Maj:ts befallningshavande under åren 1846—1856 fastställde ränta, beräknad för bete och fiske, för varje lappskatte- (renbetes-)fjäll. Efter räntornas fastställande upplätos lappskatte- eller renbetesfjällen genom inrymningsbrev åt åbor bland lappbefolkningen. Mot räntans erläggande tillförsäkrades dessa åbor att å fjällen idka renskötsel samt fiske i därvarande sjöar och vattendrag. Genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag den 6 december 1893, fastställt genom kammarkollegii utslag den 13 november 1894, hava renbetesfjällens räntor, den s. k. lappskatten, avskrivits.

När 1841 års kungl. brev utfärdades, hade emellertid avvitringen redan fortskridit så långt, att lappskattefjällen blevo för små för både sommar- och vinterbete. 1882 års lappkommitté gjorde, i anledning av att olika meningar yppat sig om innebörden av 1841 års brev, gällande, att det samma blott avsåge fastställande av vissa gränser för lapparnas sommarbete, under det att deras vinterbete jämlikt sedvanerätt fortfarande borde få äga rum även å annan kronans mark än skattefjällen och å enskildes ägor. I yttranden över kommitténs tolkning uttalades emot densamma avvikande meningar, men den har sedermera lagfästats i 1886 års och där- efter utfärdade renbeteslagar.

Detta 1841 års kungl. brev har, på sätt nyss antytts, fått betydelse utöver de jämtländska förhållanden som det närmast avsåg att reglera. Brevet gav anledning till diskussion om och till slut preciserande av lapp-

privilegiets omfattning, sådant detta fått sitt uttryck i lagstiftningen: bestämmelserna i 1 § av 1886 års renbeteslag, vilka sedermera höllos uppe i motsvarande stadganden i 1898 års och 1928 års renbeteslagar. Men det kungl. brevets principiella betydelse inskränker sig icke härtill, det be-tecknar (enligt professor Holmbäcks utredning år 1922 om lappskatte-landsinstitutet) i själva verket en svängning av kronans politik rörande vidderna i norr genom den däri innehållna bestämmelsen om att nybyg- gesanläggningar icke finge upplåtas i fjälltrakterna förrän lapparnas betesmarker blivit behörigen utstakade och i varje fall icke tidigare än i samband med denna förrättning. ”Genom 1841 års brev frångår alltså kronan grundsatsen att gynna kolonisation i lapptrakterna och söker i stället att genom bestämmelser mot kolonisation skydda lapparnas rätt. I detta hänseende kommer 1841 års brev att följas av en rad bestämmel- ser med samma syfte; vill man karakterisera lagstiftningen från den tid- punkt då brevet utfärdades måste det ske så, att lapparnas rätt höjes.”

Lapparna i Jämtlands län blevo, såsom ovan nämnts, genom avvitt- ringen berövade en stor del av sina gamla sommarbetesland, och de vid avvitringen avsatta lappskattefjällen voro för små för att ersätta det förlorade, varjämte de ofta voro så belägna, att skadegörelse på enskildes intill liggande marker icke kunde undvikas. Av denna anledning, och för att man skulle kunna hinna vidtaga nödiga åtgärder för renbetesfjällens utvidgande, uppsköts tillämpningen för Jämtlands län av 1886 års ren- beteslag till den 1 januari 1889. Genom kungl. brev av den 13 juli 1887 erhöi länsstyrelsen i uppdrag att under mellantiden till lagens trädande i kraft verkställa undersökningar om behovet av renbetesfjällens utvid- gande. Dessa undersökningar, som omfattade trakter av Hede, Tännäs, Storsjö, Ovikens, Hallens och Undersåkers socknar, skulle avse ej blott att skaffa för bete erforderlig mark, utan även att genom markförvärv bereda naturliga gränser mellan lappmarken och den odlade bygden. Läns- styrelsen bemyndigades även att upptaga underhandlingar med veder- börande jordägare om överlåtande till kronan av sådan mark, som vid undersökningen befunnits böra förvärfvas, samt, då sådan mark funnes kunna för skäligt pris inköpas eller i brist på godvillig överenskommelse böra exproprieras, därom hos Kungl. Maj:t göra framställning. Enligt åt- skilliga kungl. brev bemyndigades därefter länsstyrelsen att avsluta köp av ett betydande antal hemman. Genom kungl. brevet av den 22 maj 1891 förordnades därefter, att de inköpta områdena skulle i sin helhet upplåtas för lapparnas behov i likhet med angränsande renbetesfjäll, att skogs- marken skulle ställas under skogsstatens förvaltning, och att inseendet i övrigt över de inköpta områdena skulle tillkomma länsstyrelsen. Om läns- styrelsen funne sådant utan men för renskötseln kunna ske, finge å om- rådena befintliga inägor, åbyggnader samt slätter- och fåbodlägenheter

på arrende upplåtas åt bofasta. I de vid sådan upplåtelse träffade avtalen skulle alltid intagas bestämmelse, att arrendatorn vore underkastad de inskränkningar i nyttjanderätten, som föranleddes av den åt lapparna upplåtna rätten att använda ifrågavarande områden. Arrendekontrakten innehålla därför, att arrendatorn skall själv söka freda hemmanets ägor från intrång av renar och icke i något fall vara berättigad till ersättning för skada, som av renarna tilläventyrs förorsakas.

Ett flertal hemman har sedermera enligt särskilda kungl. brev inköpts, och beträffande samtliga gälla i fråga om disposition och förvaltning ovan nämnda bestämmelser. Man anser dock, att trots dessa inköp arronderingen och utökningen av renbeteslanden i länet icke på långt när är tillfredsställande.

Medel till inköp av de sålunda för kronans räkning förvärvade markerna hava erhållits från Jämtländska renbetesfjällens skogsfond, som enligt kungl. breven den 13 juli 1887 och den 22 juni 1888 bildats av skogsavkastningen från de gamla renbetesfjällerna och de till deras utvidgning inköpta områdena. I det följande skall lämnas en närmare redogörelse för denna och andra till lappväsendets fromma avsatta fonder.

Lapska uttalanden om bebyggelse ovan odlingsgränsen.

Det kan nu vara av intresse att taga del av lapparnas egen inställning till frågan om bebyggelse inom det område, där vissa fri- och rättigheter blivit dem tillförsäkrade. Vid tvenne särskilda tillfällen har frågan ganska utförligt behandlats av dem. Första gången, som detta var händelsen, pågick diskussionen ej mindre än sju år och hade då sin upprinnelse i en av åtskilliga lappar inom Dorotea och Vilhelmina socknar till konungen den 6 februari 1900 ingiven skrift. Med utgångspunkt från 1898 års lapplags bestämmelser om ersättningsskyldighet för skada å växande eller avskuren, men ej bärgad gröda å ängar ovan odlingsgränsen framhålla skriftens undertecknare i dess avslutning det enligt deras mening hårda uti att lapparna å sina sedan uråldriga tider besuttna lappskatteländ icke allenast utan vederlag lidit intrång av nybyggare, utan därtill själva skola vara ersättningsskyldiga, om deras renar förorsaka skada på gröda inom dessa områden. Under den behandling, som lapparnas framställning underkastades, föreslogs bland annat, att vissa hemman skulle av staten inlösas och utläggas till renbetesland. Lapparna, som blevo i tillfälle att på utlyst sammanträde i Fatmomakke framlägga sina synpunkter, hade nu preciserat sina påståenden och förklarade muntligt, att de av dem påtalade olägenheterna icke kunde avhjälpas genom inlösen av vissa föreslagna hemman, utan att därtill erfordrades, att alla ovan odlingsgränsen belägna hemman och nybyggen utlades till renbetesland. I en ny till ko-

nungen ställd skrift återtogos samtidigt de förslag, som framlagts i den först ingivna, och det hemställdes, att åt lapparna skulle vid den blivande avvittningen upplåtas lägenheter med skogs-, betes-, slätter-, jakt- och fiskerättigheter. Än ytterligare utvecklade lapparna i en underdånig skrivelse av den 20 mars 1902 sin inställning till frågan om bosättningen ovan odlingsgränsen, som de nu formulerade så, att all mark ovan odlingsgränsen borde av staten inlösas för att, sedan den nuvarande, icke renägande befolkningen därifrån avhysts, upplåtas dels till renbeten, dels till nybyggen åt lapparna med skog till husbehov och något till avsalu, under det att skogen i övrigt utlades till kronopark; vore denna tanke förmäten, hemställdes att så stora trakter som möjligt måtte inlösas och disponeras på angivet sätt. Den nu framförda tanken om nybyggesupplåtelser åt lapparna gav i den efterföljande diskussionen uppslag till ett meningsutbyte om lämpligheten av att lapparna med renskötsel förenade jordbruksdrift. Här stodo mot varandra diametralt motsatta åsikter. Av den dåvarande lappfogden i länet gjordes gällande, att en sådan förening av tvenne för varandra så ytterst främmande näringar vore olämplig, och att, om nybygge skulle upplåtas till lappar, detta endast borde ske under villkor, att lappen avstode från renskötsel och avyttrade sina renar, en mening åt vilken även kammarkollegium och domänstyrelsen i gemensamt avgivet utlåtande givit uttryck. Även Konungens befallningshavande höll före, att äldre erfarenhet ej syntes uppmuntra till åtgärder i syfte att bereda utväg för lapp att samtidigt idka jordbruk och renskötsel. När dåvarande överjägmästaren vid ett senare tillfälle yttrade sig i samma fråga, intog han en annan ståndpunkt och fäste uppmärksamheten på att ett flertal hemman i lappmarken ledde sitt ursprung från nybyggen, vilkas första innehavare på en hand förenat drivandet av de båda näringarna, och att resultatet ej verkade avskräckande från att fortsätta på denna väg. Bland lapparna själva voro meningarna även delade i fråga om lämpligheten av att förena jordbruk med renskötsel. På ett sammanträde i Tärna kyrka i juli 1905 inför Kungl. Maj:ts befallningshavande uttalade sålunda en av lapparnas talesmän, att erfarenheten visade, att jordbrukande lappar, som därjämte idkade renskötsel, rett sig gott, under det att åter en annan förmenade, att de båda näringarna ej kunde med fördel samtidigt bedrivas, enär renskötseln då vanvårdades och ginge sin undergång till mötes. En mellanställning intogs av dem, som höllo före, att jordbruk och renskötsel endast undantagsvis kunde förenas, men att det vore nödvändigt för lappen att äga ett jordbruk, då han bleve gammal och ej längre orkade med renskötseln. Allt under det att diskussionen i den nu behandlade frågan om lämpligheten av att förena jordbruk och renskötsel på en hand fortgått, hade från lapparna till Kungl. Maj:t ingivits nya framställningar, i vilka de förut framförda synpunkterna om

lapparnas ensamrätt att disponera områdena ovan odlingsgränsen vidhöllos. — Uti det utlåtande, i vilket Kungl. Maj:ts befallningshavande den 21 maj 1906 gav en sammanfattning av de olika meningar, vilka kommit till uttryck på hållna sammanträden och uti ingivna skrifter, uttalade befallningshavanden bland annat, att hindret för renskötseln och grunden för klagomålen vore den omständigheten, att lapparnas rätt till bete för renarna faktiskt inskränkts mer och mer genom bebyggelsens utökande och delning av jorden. En utvidgning av lapparnas renbetesfriheter vore av nöden. För en utredning huru detta borde ske, vore en undersökning i varje särskilt fall nödvändig till utrönande, dels av i vilken utsträckning mark, som de bofasta brukade, vore behöflig för renskötseln, dels och huruvida de bofasta ägde rätt till den mark, som de brukade. En sådan undersökning borde företagas i sammanhang med avvitringen. Utom annat borde därvid undersökas, huruvida rörande utängar uppgörelse kunde träffas om deras avstående mot ett lösenbelopp, som skulle användas till odling och förbättring av lägenhetens hemägor — samma tankar alltså, som sedermera förkroppsligades uti de i det föregående omnämnda förordningarna om tilläggsavvittring och lagen om indragning av ströängar. Även frågan om beredande av tillfälle åt lappar, som övergivit nomadlivet, att idka jordbruksnäring och boskapsskötsel borde bliva föremål för utredning i sammanhang med avvitringsarbetets återupptagande. När kammarkollegium och lantmäteristyrelsen den 17 april 1907 tillstyrkte det förslag om utredning, som befallningshavanden framlagt, hade denna diskussion om lapparnas ställning inom området ovan odlingsgränsen fortgått i sju år. Vål må det kunna sägas att från både den ena och den andra sidan — både från lappar och bofasta — framlades förslag och gjordes påståenden, som ej voro väl grundade, men diskussionen medförde den obestriddliga fördelen, att under densamma framfördes tankar, som sedan omsatts i handling, och vilka utan tvekan torde kunna betecknas såsom ägnade att tillgodose båda parternas — såväl lappars som bofastas — intressen.

En förnyad anledning för lapparna att till behandling upptaga frågan om rätt för dem till en mera fast bosättning och om lämpligheten av att med renskötsel förena idkande av jordbruk erbjöd sig genom de förslag till ändringar i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, vilka genom proposition n:o 169 förelades 1917 års riksdag. En sammanfattande redogörelse för innebörden av dessa ändringsförslag, i vad de beröra nu omhandlade spörsmål, torde här vara på sin plats.

Den lapparna enligt § 1 av 1898 års lag medgivna rätt att inom områden, där de ägde uppehålla sig med sina renar, begagna sig av land och vatten till underhåll av sig och renarna föreslogs i så måtto begränsad,

att det på grund av denna rätt ej skulle vara dem tillåtet att uppföra boningshus. Den rätt till virkesfångst, som enligt 1898 års lag tillkom lappar, utsades i propositionen uttryckligen avse "renskötande" lappar och blev i så måtto preciserad, att densamma, som fått tagas i anspråk för uppförande eller ombyggnad av "bostad", skulle i stället gälla "kåta". Vite för underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse byordningsföreskrift var i 1898 års lag bestämt till belopp från två till etthundra kronor; maximigränsen föreslogs nu höjd till femhundra kronor. Utöver dessa ändringsförslag tillkommo nya bestämmelser, avsedda att reglera lapparnas bosättning, då de i följd av ålder eller sjukdom icke kunde fortfara med renskötseln. I sådant avseende föreslogs, att å områden, som av Kungl. Maj:t avsatts för sådan bosättning, upplåtelse skulle kunna meddelas av Kungl. Maj:ts befallningshavande, dock ej för längre tid än sökandes och hans hustrus livstid. Då nyttjanderätten upphörde, skulle lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader, därest ej undantag för särskilt fall prövades böra medgivas. I andra fall än de ovannämnda skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att åt lapp upplåta nyttjanderätt till kronomark i Norrbottens eller Västerbottens län, såframt upplåtelsen ej lände till förfång för de renskötande lapparna. Till övervägande hade den kungl. propositionen upptagit frågan om förutsättningarna för att någon skulle såsom lapp anses och därmed vara berättigad att åtnjuta de särskilda förmåner, som enligt lag tillkomme lappar. Bestämmelserna härom hade föreslagits erhålla följande formulering: "såsom lapp anses i denna lag den, vars fader i någon mån är av lapsk härstamning, dock endast såvitt antingen fadern eller dennes fader drivit renskötsel såsom stadigvarande yrke utan att samtidigt bruka hemman eller nybygge eller biträda vid bruket av sådan fastighet". Den, som enligt dessa bestämmelser ej vore att anse som lapp, men i någon mån vore av lapsk härstamning, ägde driva fjällrenskötsel, dock utan samband med jordbruk. För att driva skogsrenskötsel med eller utan samband med jordbruk ägde han att söka tillstånd av Kungl. Maj:ts befallningshavande, som, därest renskötsel kunde bedrivas utan synnerligt men för jordbruket i orten, ägde meddela tillstånd, dock för en tid av högst tio år. I en till lagförslaget fogad övergångsbestämmelse hade föreslagits, att den, som i någon mån vore av lapsk härstamning och vid början av år 1917 innehade och bebodde lägenhet, som utan tillstånd upptagits å kronomark ovan odlingsgränsen i Norrbottens eller Västerbottens läns lappmarker eller å renbetesfjällen i Jämtlands län, skulle äga att under sin livstid och hustruns, om han vore eller bleve gift, fortfarande bruka lägenheten, dock beträffande slätter endast till ingången av år 1922. Vid avträdande av sådan lägenhet skulle ersättning för nedlagt arbete ej utgå, därest ej Konungen för särskilt fall annorlunda förord-

nade; byggnader ägde vederbörande dock bortföra, även om virket till dem tagits från kronans mark.

När den kungl. propositionen förelagts riksdagen till behandling, väcktes i andra kammaren tvenne motioner. I den ena, framburen av herr E. F. Hellberg jämte nitton kammarledamöter och understödd genom instämmanden av fyrtyotvå andra ledamöter av kammaren, framhölls, att frågan om lapparnas fasta bosättning behandlats helt annorlunda i Sverige än i Norge, där man på allt sätt sökt förhjälpa lapparna att så snabbt som möjligt sätta sig in i de nuvarande kulturförhållandena och anpassa sig efter dessa. Liksom i Norge borde lapparna själva bliva satta i tillfälle att uttala sig i de nu berörda frågorna, en önskan, som även framförts från samtliga lappbyar i Jämtlands och Västerbottens län. Ett lämpligt tillfälle att avlyssna lapparna i deras inställning till frågorna gäves, om avgörandet uppskötes till en kommande riksdag, varigenom förslagen kunde bliva föremål för behandling vid ett tilltänt stort landsmöte med lapparna i Östersund, avsett att hållas i början av år 1918. Till detsamma borde lappfogdarna samt representanter för länsstyrelserna åläggas att infinna sig, dock utan rätt att delta i förhandlingarna, som borde ledas av en lapparnas förtroendeman. Efter att även ha berört frågan om de lapska barnens undervisning yrkade motionärerna, att den kungl. propositionen måtte av riksdagen avslås. I den andra motionen, väckt av herr Hage m. fl., framfördes yrkanden om vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag såsom ett alternativ till det i herr Hellbergs m. fl:s motion framlagda avslagsyrkandet. Sålunda hemställdes bl. a., att det antal renar, som inom Norrbottens läns lappmark boende ägare av jordbruk, som ej vore lapp, ägde att innehava, skulle höjas från av Kungl. Maj:t föreslagna tjuugo till femtio, samt att en statslånefond skulle uppläggas, från vilken mindre bemedlade eller fattiga lappar skulle kunna erhålla lån för inköp av renar, som de bofasta på grund av nyssnämnda bestämmelse måste nedslakta.

Lagutskottet, till vilket den kungl. propositionen och de väckta motionerna remitterats, yrkade avslag å herr Hellbergs motion samt den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att antal renar, som bofasta i Norrbottens lappmark finge innehava, bestämdes till femtio.

Mot detta utskottets förslag avgavs reservation av herr Lindhagen och sex andra utskottsledamöter. I vissa avseenden, som dock ej beröra i detta sammanhang avhandlade frågor, biträdde reservanterna utskottets hemställan, under det att de åter beträffande de delar av den kungl. propositionen, som berörde frågor om lapparnas rätt att uppföra boningshus och överhuvudtaget deras fasta bosättning samt beträffande den här ovan refererade övergångsbestämmelsen, hemställde, att dessa borde upptagas till förnyat övervägande i sammanhang med en revision av hela lapplag-

stiftningen; lapparna borde dessförinnan hava beretts tillfälle att på allmänt möte framföra sina synpunkter och önskningsar.

Vid frågornas behandling i kamrarna stannade dessa i skiljaktiga beslut. Under det att första kammaren biföll utskottets förslag, godkände åter andra kammaren reservanternas hemställan. Lagutskottet, som där- efter ägde att sammanjämka de skiljaktiga besluten, föreslog, att kamrarna med frånträdande av sina förut fattade beslut ville biträda andra kammarens beslut med den ändring att till övergångsbestämmelserna i det av denna antagna lagförslaget lades ett nytt stycke av följande lydelse "Från utfärdandet av denna lag intill utgången av år 1920 skall ifråga om lappars bosättning å kronojord inom lappmarkerna och renbetesfjällen i Jämtlands län gälla, förutom vad särskilda författningar innehålla om bosättning å kronomark, att tillstånd till uppförande av boningshus med eller utan någon därmed sammanhängande, på eget äventyr för åverkan av renar upptagen odling jämte ladugård må beviljas av Konungen, som därvid i varje särskilt fall prövar, på vilken plats och i vad mån anläggningen må äga rum".

Det framlagda förslaget till sammanjämkning blev av båda kamrarna godkänt. I den skrivelse, genom vilken riksdagsbeslutet delgavs Kungl. Maj:t, gavs även uttryck åt den mening, som under riksdagens behandling av ärendet uttalats i fråga om önskvärdheten av att lapparna på allmänt möte sattes i tillfälle giva uttryck åt sina synpunkter och önskemål. Ett sådant möte borde av statsmakterna och orternas tjänstemän underlättas och stödjas med statsanslag.

När lapparna sedermera — i februari 1918 — samlades i Östersund till detta möte, blevo de i den kungl. propositionen behandlade bosättningsfrågorna föremål för kritisk granskning i föredrag av kandidaten Torkel Tomasson och i därpå följande diskussioner. Uti flera resolutioner framlade de närvarande lapparna sin ställning till de behandlade spörsmålen. Innehållet i dessa resolutioner kan i korthet sammanfattas sålunda:

Bestämmelserna om vite för överträdelse av byordningsföreskrifter vore i Kungl. Maj:ts förslag oskäligt hårda.

Frågan om möjlighet till fast bosättning för icke renskötande lappar vore genom förslaget icke löst på ett tillfredsställande sätt; åt lappar, som helt eller delvis saknade renar, men önskade ägna sig åt renskötsel, borde beredas tillfälle till förvärv av renar; saknades utrymme å betesmarkerna, borde dessa lappars fasta bosättning i görligaste mån underlättas.

Föreskrifterna om byordningar liksom ock själva byordningarna borde underkastas revision.

Mötet uttalade sig mot det föreslagna generella förbudet att uppföra boningshus inom renbeteslanden; efter medgivande av Kungl. Maj:ts be-

fallningshavande borde i stället för kåta boningshus få uppföras av renskötande lapp för honom och hans familj.

Olägenheterna av att lapp samtidigt bedreve renskötsel och jordbruk vore icke av sådan art, att de övervägde fördelarna av en dylik kombination. Ett antagande, att, när en lappsläkt i två generationer idkat renskötsel och jordbruk samtidigt, den tredje generationen kommit så långt bort från fädrens bruk, att den borde jämföras med bofast av annan härkomst än lapp, kunde ej förestava rättslig åtgärd mot renskötsel och hemmansbruk samtidigt. Först då lappen övergivit renskötseln och helt ägnat sig åt hemmansbruk, kunde valet av näringsfång anses träffat; det kunde vid sådant fall ifrågasättas, huruvida han borde åtnjuta privilegier ifråga om reninnehav utöver andra bofasta.

Redan uppförda boningshus och odlingslägenheter borde få bibehållas; vore de till skada för renskötseln och därför borde flyttas eller övergivas, skulle full ersättning för skada och förlust lämnas av staten eller ock på dess bekostnad en lika god lägenhet upplåtas.

Administrativa åtgärder för övervakande av förhållandet mellan lappar och bofasta.

Av den i det föregående lämnade framställningen rörande bebyggelsens fortskridande inom de delar av landet, där renskötsel sedan gammalt bedrivits, har framgått, att intressekonflikter mellan nybyggarna och de nomadiserande lapparna ofta visade sig ofrånkomliga. De båda näringarna — jordbruk och renskötsel — begärde var för sig statens skydd, den förra under åberopande av statliga utfästelser och såsom bärare av en högre kulturform, den senare under framhållande av sin på urgammal hävd vilande rätt att ostört få utöva en näring, som därjämte ägde fördelen av att kunna avvinna de till varje odling otjänliga fjällvidderna en icke obetydlig avkastning. Redan tidigt hade statsmakterna haft uppmärksamheten fäst på detta motsatsförhållande mellan lappmarkernas och fjällens hittillsvarande befolkning och de inträngande nybyggarna. Detta framgår otvetydigt av de i det föregående omnämnda plakatet av år 1673, reglementet av år 1749 och ej minst av instruktionen för kronofogdarna av år 1760. Några positiva åtgärder för att, då sådana intressekonflikter uppkommo, under statens förmedling söka utjämna desamma vidtogos dock ej, om man icke såsom en sådan vill anse den i sistnämnda instruktion införda uppmaningen till fogdarna att söka bilägga uppkomna stridigheter, en uppmaning, som helt naturligt blev mer ett uttryck för regeringens goda avsikter än en verklig insats för att avhjälpa en möjligen uppkommen tvist. Den första åtgärd för att på lagstiftningsväg råda

bot för en dylik brist vidtogs genom införande i kungl. förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta mellan Sverige och Norge, av en bestämmelse om skyldighet för dem att bland sig utse en förman och en andre förman med uppgift — förutom annat — att vid tvister om skadegörelse från lapparnas sida å deras vägnar ingå förlikning, om skäl därtill föreläge. Under hänvisning till denna bestämmelse föreslog 1882 års läppkommitté i sitt den 25 augusti 1883 avgivna betänkande skyldighet för lapparna att i varje lappby inom sig utse en ordningsman, vilken det skulle åligga, förutom att inom lappbyn verka för god ordning i skilda avseenden, även att söka bilägga tvister mellan lapparna och de bofasta. Detta förslag, som upptogs i 1886 års renbeteslag, kan sägas vara det första fullt medvetna steget till skapande av en fast, statlig organisation för handhavande ute i orterna av de göromål, vilka beröra lapparnas och de bofastas ömsesidiga ställning.

Samma dag, som kommittén avgav sitt förslag till renbeteslag, hade den även besvarat en remiss av vissa skrifter, genom vilka dels lappar inom Jämtlands län klagade över sin och andra lappars i länet betryckta ställning, dels jordägare i Tännäs och Hede socknar av samma län klagade över intrång och skada, som tillskyndades dem av lapparna. Kommittéerade, som i sitt förslag till renbeteslag tänkt sig möjligheten av att för vissa trakter, där förhållandena mellan lappar och bofasta vore mindre goda, en särskild tjänsteman, förslagsvis kallad uppsyningsman, borde tillsättas med uppgift att bringa ordning i lappväsendet och sänja mellan den bofaste och nomaden, fann av den utredning, som förebragts av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet, att i de nu behandlade fallen tillsättande av en dylik tjänsteman vore av nöden. Hans tjänstgöringsområde borde omfatta Härjedalens lappdistrikt och Undersåkers lappmark. Kommittén angav de arbetsuppgifter, som borde åligga befallningshavaren, samt föreslog att till honom borde utgå ett arvode av 3000 kronor och ersättning för resor enligt resereglementets fjärde klass. Tjänsten borde efter ansökan och förslag av befallningshavanden tillsättas av Kungl. Maj:t. Kommittéerade uttalade vidare, att förordnande å tjänsten borde gälla endast tills vidare, "då det är att hoppas, att denna tjänstebefattning, sedan ordning i förhållandena mellan lapparna och de bofasta blivit införd, skall kunna indragas." På grund av detta kommittéerades förslag, som livligt understöddes av befallningshavanden, förordnades efter förord av sistnämnda myndighet, den 24 april 1885 länsmannen Adolf Suwe att vara lappfogde med ett tjänstgöringsområde, som omfattade Härjedalens, Ovikens och Undersåkers renbetesfjäll och med avlöning enligt kommittéerades förslag. Förordnandet förnyades årligen, och sedan 1886 års renbeteslag från och med den 1 januari 1889 även blivit gällande för Jämtlands län, anmälde Kungl. Maj:ts befallningshavande i skrivelse den 19

december s. å., att en lappfogde i länet på grund av den nya lagens ikraftträdande alltjämt vore erforderlig.

I och med det första förordnandet av lappfogde i Jämtlands län hade även den första verkliga ansatsen gjorts att bringa reda och fasthet i lappväsendets organisation. Den av 1882 års lappkommitté uttalade förhoppningen, att tjänstebefattningen i fråga efter en tids förlopp skulle kunna indragas, har ej gått i uppfyllelse. Det har tvärtom visat sig, att behovet av en sådan tjänst är permanent, och att detta behov förelegat ej blott i Jämtlands län, utan även i såväl Västerbottens som Norrbottens.

Den 26 augusti 1889 anmälde nämligen Kungl. Maj:ts befallningshavande i sistnämnda län, att det på grund av bristande utrymme vore nödvändigt att förflytta en del lappar och deras renhjordar från Enontekis socken till Jokkmokks och Arjeplogs socknar. Det erfordrades, att en uppsyningsman förordnades för att dels leda lapparnas flyttning dels under de närmast följande åren ordna förhållandena mellan de förflyttade lapparna och de förutvarande invånarna i de trakter, dit flyttningen ägde rum. Den 22 november 1889 förordnades i anledning härav länsmanen Frans Bruno Forsström att för år 1890 vara lappfogde i Norrbottens län mot åtnjutande av samma avlöningsförmåner, som tillerkänts lappfogden i Jämtlands län. Förordnandet förnyades att gälla för åren 1891—1895.

I statsverkspropositionen till 1894 års riksdag hade civilministern uttalat, att behov av att tillsätta en lappfogde även i Västerbottens län skulle kunna tänkas uppkomma, men då avlöningen till honom i så fall skulle kunna bestridas av tillgängliga medel, begärdes ingen förhöjning av det anslag, från vilket dessa avlöningsmedel eljest skulle utgå. Denna statsrådets förmodan bekräftades inom den närmaste tiden av Konungens befallningshavande i länet, som den 24 september 1894 till Konungen ingav framställning om medel för avlöning av en lappfogde. Såsom skäl för denna sin begäran anförde befallningshavanden oenighet mellan lappar och bofasta på grund av skadegörelse genom renarna och de bofastas övergrepp genom att skingra renhjordarna och nedskjuta renar; vid tvister med bofasta i Norge erfordrades någon, som biträdde lapparna och förde deras talan; en lappfogde vore behöflig både för att skydda lapparna, för att tillhålla dem att iakttaga sina skyldigheter och för att övervaka ordningsmännen i lappbyarna. Framställningen föranledde en höjning av vederbörligt anslag till sådan storlek, att det lämnade rum för avlöning med 3000 kronor även åt en lappfogde i Västerbottens län.

Frågan om lappfogdarnas ställning i administrationen, om storleken av deras avlöningsförmåner m. m. har sedermera vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas omprövning. Att här lämna en fullständig redogörelse för de olika meningar, som under denna tid kommit till uttryck, och för de beslut, som vid olika tillfällen fattats, är för utred-

ningens syfte knappast av behovet påkallat. Det må för detta ändamål vara tillräckligt anteckna att för närvarande äro anställda i vardera av Jämtlands och Västerbottens län en lappfogde samt i Norrbottens län två och en biträdande lappfogde.

Ordningsmän.

Den genom 1886 års renbeteslag införda ordningsmannainstitutionen har visat sig vara ett steg i rätt riktning. Dessa av lapparna inom sig utsedda befattningshavare, en för varje lappby, fylla viktiga uppgifter inom lappadministrationen, och arbetet visade sig snart nog bli så pass omfattande att man icke kunde begära att det skulle fullgöras utan ersättning, såsom lagstiftningen förutsatte. Frågan om någon gottgörelse åt ordningsmännen löstes i Jämtlands län provisoriskt genom användande av medel, som influtit för vissa rättighetsupplåtelser inom renbetesfjällen, och i Norrbottens län genom att ordningsmännen erhöilo förordnande som extra polismän med arvode från polisanslaget; i Västerbottens län synas lappordningsmännen icke hava fått någon ersättning för sitt besvär. Genom 1898 års och 1928 års renbeteslagar hava ordningsmännen fått sig uppgifter pålagda utöver vad som tidigare åvilade dem. Från och med 1899 synas de hava beretts arvoden från vederbörande läns lappfonder av i medeltal 150 kronor om året — i Norrbottens län växlande mellan 150 och 200 kronor — och från och med 1919 är medeltalet höjt till 300 kronor, i Norrbottens län fördelat i arvoden växlande mellan 125 och 350 kronor, allt efter arbetsbördans omfattning.

Tillsyningsmän.

I underdånig skrivelse den 9 april 1913 framhöll länsstyrelsen i *Norrbottens* län nödvändigheten av att åtgärder vidtoges för förbättrande av betestillgången inom Karesuando socken och de delar av Jukkasjärvi socken, där Saarivuoma och Talma lappbyar hade sina betesmarker. I synnerhet höst- och vårbetena vore mycket knappa, varför åtgärder för en förbättrad renskötselordning vore av nöden. För ändamålet hade uppgjorts förslag till erforderliga ändringar av § 1 i byaordningarna för Karesuando, Saarivuoma och Talma lappbyar. Länsstyrelsen hemställde om bemyndigande att för övervakande av dessa föreskrifters efterlevnad få tillsätta tillsyningsmän. Dessa borde icke få vara lappar, utan utväljas bland "personer, som på samma gång de hava lapparnas fulla förtroende, hava noggrann insikt i hithörande förhållanden och äga tillräcklig auktoritet att göra sig gällande". Enligt 1898 års renbeteslag skulle visserligen de renskötande lapparna i varje lappby inom sig välja en ordningsman,

som bland annat hade att vaka över efterlevnaden av den för lappbyn fastställda byaordningen. Hittills vunnen erfarenhet hade dock givit vid handen, att dessa ordningsmän, som själva vore renägare, saknade vilja och förmåga att i detta hänseende utöva verksam kontroll. Ej heller torde kunna förutsättas att lappfogden, som hade sin stationsort i Gellivare och skulle övervaka lappväsendet inom hela länet, skulle få tid övrig till den fortgående tillsyn, som här vore av nöden. Åtminstone det första året torde nämligen bliva nödvändigt, att tillsyningsmännen under den tid av året lapparna med sina renar uppehölle sig i Sverige ständigt vistades på rörlig fot för att lämna råd och anvisningar samt tillse, att givna föreskrifter efterlevdes. Genom tillsättande av tillsyningsmän torde kostnaderna för sådana särskilda expeditioner, som länsstyrelsen under de senaste två åren nödgats avsända till ifrågavarande trakter för att förhindra renars inträngande på norskt område under olaga tid, kunna undvikas.

Såsom ersättning åt tillsyningsmännen föreslogs ett årsarvode av 600 kronor jämte rätt till reseersättning och dagtraktamente enligt sjätte klassen i då gällande resereglemente.

På grund av det anförda hemställde länsstyrelsen om rätt att "försöksvis under ett år från och med den 15 nästkommande september tillsätta en tillsyningsman över lapparna inom vardera av Karesuando och Jukkasjärvi socknar".

Den 18 juli 1913 lämnade Kungl. Maj:t länsstyrelsen det begärda be- myndigandet, och den 25 juli s. å. förordnade länsstyrelsen tvenne tillsyningsmän, den ena i Karesuando socken och den andra i Saarivuoma och Talma lappbyar, att med åtnjutande av polismans skydd och befogenhet under ett år från och med den 15 september uppehålla ifrågavarande befattningar. Det ålåg tillsyningsmännen att tillse, att lapparna ställde sig till noggrann efterrättelse bestämmelserna i vederbörande byaordningar, särskilt rörande betesrättens ordnande, för vilket ändamål tillsyningsmännen hade att redan vid gränsen möta lapparna vid deras återflyttningar från Norge och därefter åtfölja dem. Tillsyningsmännen skulle i övrigt ställa sig till efterrättelse av länsstyrelsen och vederbörande lappfogde givna föreskrifter.

Genom särskilda nådiga beslut förnyades efter framställning av länsstyrelsen det lämnade medgivandet att gälla för tiden till och med år 1919. Den omständigheten, att länet från och med den 1 juli 1916 uppdelades i tvenne lappfogdedistrikt, minskade ej behovet av tillsyningsmän inom de nämnda lappbyarnas områden.

Då det emellertid från lapskt håll stundom ifrågasatts, huruvida tillsyningsmännen verkligen kunde sägas fylla ett behov i det administrativa arbetet, har det synts lämpligt att i detta sammanhang lämna några utdrag ur vederbörande lappfogdes årsberättelser i vad de behandla denna

fråga. I sin berättelse för år 1916 anförde lappfogden i länets norra lappfogdedistrikt bland annat följande:

” — — — Dessa tillsyningsmän, — — — ha till uppgift att följa lapparnas arbete och näring samt att övervaka efterlevnaden av lagar och förordningar, — — —. Deras verksamhet måste betraktas som utmärkt. Som förhållandena under senare åren utvecklats sig med ökat arbete för lappska tjänstemän, kan jag ej tänka mig en möjlighet att utan dessa tillsyningsmäns hjälp en tillräcklig kontroll på lapparna och deras åtgöranden kunde utövas. Därför få också dessa tillsyningsmän under vinterns lopp vara ute nära nog jämt rättande till ett fel här, ett där samt givande råd och upplysningar överallt.

De anställda tillsyningsmännen ha också i allmänhet lapparnas förtroende, ehuru någon gång från håll, där tillsyningsmännen måst gripa in, naturligtvis ett knorrande höres. Båda tillsyningsmännen hava också utfört sitt arbete på ett tillfredsställande sätt och äro bägge lämpliga för sitt uppdrag”.

Redogörelse för sin verksamhet avgåvo tillsyningsmännen genom rapporter till lappfogden, vilka denne delgav länsstyrelsen. I dessa rapporter lämnas fullständiga och utförliga meddelanden om lapparnas flyttningar, betesförhållanden, klimatförhållanden uppe i fjälltrakterna, förhållandet mellan lappar och bofasta, särskilt norrmän. Av rapporterna framgår vidare, att det ofta varit förenat med svårigheter att förmå lapparna att iakttaga bestämmelserna om betesrättens utövande på de skilda områdena. I många fall har detta endast kunnat ske efter övertalning och, där detta icke hjälpt, genom tillsägelse om laga åtgärders vidtagande i händelse rättelse utebleve.

Uti en skrivelse den 17 februari 1918 till länsstyrelsen påpekade lappfogden, att av tillsyningsmannen för Saarivuoma och Talma byalag till Norge företagna resor haft bland annat den betydelsen, att norrmännen eller de norska nybyggarna lärt sig inse, att lapparnas efterblivna renar icke vore lämnade fullkomligt i deras våld, med vilka de finge handla efter eget förgottfinnande.

Rörande tillsyningsmännens verksamhet under år 1919 anförde lappfogden uti sin årsberättelse följande:

”Utan tillsyningsmän skulle lappfogden ej på något sätt kunnat utöva den direkta tillsyn över lapparna och deras flyttningar, som inom distriktet till följd av gränsförhållandena mot Norge och Finland är nödvändig. Under viss tid av året erfordrades också såväl inom Karesuando som Jukkasjärvi, där s. k. besparingsområden avsatts, särskild tillsyn, då annars en del av lapparna under olovlig tid till förfång och skada för alla andra lappar skulle använda sig av dessa besparingsland till bete för sina renar. Lappfogden kan ej med bästa vilja i världen så noga följa lapparnas flyttningar som för gränsernas skull erfordras. Här ha också tillsyningsmännen ett krävande arbete att utföra. Särskilt förvintertid måste tillsynings-

männen vara ute på resor, men även under vintern, sedan lapparna med sina renar kommit ned till vinterbeteslanden, är deras uppgift ganska krävande, särskilt i de delar av distriktet, där stridigheter mellan bofasta och lappar kunna tänkas uppstå. Här skall tillsyningsmannen medla mellan de tvistande och för de bofasta framhålla lapparnas obestridda rätt till renbetning även å till enskilda hörande marker. Före lapparnas ankomst skall han, så långt sig göra låter, försöka få hemmansägarna att hemköra utestående foder, så att lapparna ej må hindras från nedflyttning så tidigt som möjligt. I detta som i allt annat ha också de båda tillsyningsmännen gjort vad de kunnat, ehuru, särskilt vad utestående foder beträffar, ännu mycket återstår att göra."

Sedan behov yppat sig av ytterligare en tillsyningsman med placering i Gellivare socken, bemyndigade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 31 december 1919 länsstyrelsen att tillsätta ännu en tillsyningsman.

På grund av den med Norge ingångna konventionen förflyttades under år 1919 och närmast följande år en del lappar från norra till södra lappfogdedistriktet. Då de metoder för renskötselns bedrivande, som tillämpades av dessa lappar, väsentligen skilde sig från lapparnas i södra distriktet, uppstodo förvecklingar såväl i Sverige som Norge både mellan lapparna inbördes och mellan dessa och den bofasta befolkningen. För att söka bringa reda i förhållandena befanns det nödigt att anställa ytterligare tvenne tillsyningsmän, en i Arjeplogs socken och en i Jokkmokks socken. Härom gjord hemställan blev av Kungl. Maj:t den 31 december 1921 bifallen. För dessa tillsyningsmän fastställdes av länsstyrelsen den 6 februari 1922 följande instruktion:

"Tillsyningsman åligger:

1. Att vaka däröver, att bestämmelserna i gällande lagar och författningar rörande renskötselns och vad med denna står i samband efterkommas såväl av bofasta som av lappar samt att, där så ej sker, söka åstadkomma rättelse och angående förhållandet fortast möjligt underrätta lappfogden.

2. Att övervaka lapparnas flyttningsfärder och tillse, att lapparna under desamma framföra sina renhjordar i god ordning från och till de olika beteslanden. I anslutning härtill bör tillsyningsman, då så är erforderligt, åtfölja lapparna under deras flyttningar.

3. Att tillse, att *samtliga* lappar höstetid flytta ned till skogslandet samt att övervaka, att lapparna, i händelse renar kvarlämnas i fjällen eller skogslandet, företaga noggranna sankningar för renarnas återhämtande och förenande med huvudjordarna. Särskilt böra dylika sankningar företagas omedelbart efter uppflyttningen till fjälls om våren och nedflyttningen till skogslandet om hösten.

4. Att tillse, att andra lappar än de, som hava rättighet att beta sina renar å visst land, icke därstädes uppehålla sig med sina renar, samt att erforderlig noggrannhet i renarnas bevakning allmänt iakttages. Särskilt

bör beträffande till distriktet nyinflyttade lappar tillses, att dessa sommartid sköta sina renar på sätt, som av i orten förut varande lappar är brukligt.

5. Att tillse, att *samtliga* lappar företaga och noggrant genomföra behöfliga skiljningar.

6. Att tillse, att lapparna icke låta sina renar, vare sig i form av lösrenar eller hela hjordar, inkomma på norskt område å därför otillåten tid.

7. Att skaffa sig noggrann kännedom om förekomsten av sjukdomar, uppträdandet av rovdjur m. m. i renhjordarna och att, om så finnes erforderligt, därom underrätta lappfogden och i görlig mån föreslå tjänliga medel för sjukdomarnas eller rovdjurens etc. bekämpande samt i övrigt vara lapparna till stöd och hjälp.

8. Att ställa sig till noggrann efter rättelse Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående lappfogdars och lapptillsyningsmäns åligganden i händelse av inkräktning å kronomark den 19 juni 1917 samt tillse att, beträffande utarrendering av bete, slätter, jakt och fiske de av länsstyrelsen stipulerade arrendevillkor noggrant efterföljas samt att, då fall av överträdelse föreligger, därom omedelbart göra anmälan såväl till lappfogden som vederbörande landsfiskal.

9. Att ägna synnerlig uppmärksamhet däråt, att de bofasta noggrant iakttaga gällande lagbestämmelser rörande hållande av hund, samt att de vidtaga sådana åtgärder beträffande bärgat hö, att detsamma icke riskerar att bli utsatt för skadegörelse genom renar.

10. Att verka därhän, att ett gott förhållande förefinnes mellan de bofasta och lapparna och att bibringa desamma noggrann kännedom om varderas rättigheter och skyldigheter samt att söka förekomma övergrepp från såväl ena som andra parten. Tillsyningsman bör fördenskull göra sig förtrogen med såväl lapparnas som de bofastas, särskilt fjällbefolkningens, allmänna förhållanden och behov samt bispringa dem med råd, upplysningar och framställningar i förekommande fall.

11. Att beträffande sina resor noggrant rätta sig efter lappfogdens anvisningar samt att vid eventuellt behov av tjänstledighet i god tid till lappfogden insända framställning därom, ställd till länsstyrelsen, ävensom föreslå lämplig vikarie.

12. Att föra noggrann dagbok över sina resor och vad under desamma rörande tjänsten tilldragit sig, att omedelbart efter varje resa till lappfogden insända rapport samt att varje år före januari månads utgång till lappfogden insända berättelse rörande renskötsel förhållandena inom sitt distrikt under närmast föregående år, därvid ovannämnda dagbok bifogas.

13. Att på begäran av landsfiskal biträda vid indrivning av den lapparna påförda s. k. lapps-katten.

14. Att i övrigt ställa sig till efter rättelse de föreskrifter, som av länsstyrelsen och lappfogden meddelas."

Då förordnande för år 1923 utfärdades för tillsyningsmännen, företogos vissa förändringar i de åligganden, som ankommo på de inom norra di-

striktet anställda. Det skulle nu åligger dem att utöva särskild tillsyn däröver, att lapparna ställde sig till noggrann efterrättelse de angående dem och deras renskötsel utfärdade författningar och byaordningar, särskilt rörande renbetesrättens ordnande, för vilket ändamål de hade att under våren och försommaren och även under flyttningarna på hösten följa lapparna för att vaka över att de enligt konventionen med Norge av år 1919 bestämda flyttningsvägarna och bestämmelserna i övrigt följdes. Därjämte hade de *att* biträda vederbörande lappfogde vid underhandlingar med och medlingar mellan de bofasta och lappar, *att* beträffande trakterna ovan odlingsgränsen tillse, att gällande författningar rörande bosättning, jakt och fiske samt tillgodogörande av bete och slätter m. m. å kronans marker icke överträdades *samt att* tillhandagå vid indrivning av den lapparna påförda s. k. lappskatten.

De i konventionen med Norge intagna bestämmelserna, vilka trädde i kraft från och med ingången av år 1923, krävde för sitt övervakande anställande av ytterligare en extra tillsyningsman. Härom gjord framställning blev av Kungl. Maj:t den 9 maj 1923 bifallen. Under detta samt följande år t. o. m. år 1927 var extra tillsyningsman förordnad att under 2—3 månaders tid tjänstgöra inom Jukkasjärvi socken. Samtidigt voro alltjämt de fem hittills på årsförordnande anställda tillsyningsmännen i verksamhet, därav, såsom förut nämnts, en i Gellivare socken. Här hade under årens lopp renantalet väsentligen ökats samtidigt som betesmarkerna försämrats. Konflikterna mellan lappar och bofasta hade mer och mer tillspetsats. Allt sammanlagt ådagalade det tidvisa behovet av en extra tillsyningsman, och av länsstyrelsen gjord framställning om rätt att förordna sådan blev ock av Kungl. Maj:t den 30 december 1927 bifallen. Under år 1928 voro alltså inom länet anställda fem tillsyningsmän med årsförordnande och tvenne med tjänstgöring endast viss tid av året.

Genom lagstiftningen rörande den lapska fattigvården och den förändrade lagstiftningen rörande taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt, enligt vilken även lapparna från och med år 1929 skola vara underkastade sådan taxering för inkomst av renskötsel, hade lappfogdens i norra distriktet arbete betydligt ökats. Därtill bidrog även, att den nya renbeteslagen från och med detta år trätt i tillämpning, samt att lappfogden fått tillsyn över renskötseln även nedom lappmarksgränsen. Alla dessa omständigheter hindrade honom att i erforderlig omfattning personligen övervaka och följa lapparnas flyttningar. Det var därför av behovet synnerligen påkallat, att under den tid, som Karesuando- och Jukkasjärvilapparna vistades i Norge, en noggrann tillsyn utövades över deras renskötsel, och att för ändamålet en tillsyningsman denna tid så gott som ständigt uppehöll sig i Norge. På grund av alla dessa skäl hade lappfogden i skrivelse den 11 januari 1929 hemställt att utöver redan då förordnade

tre tillsyningsmän ännu en måtte anställas, och att hans tjänstgöringsområde skulle omfatta Rautasvuoma, Kaalasuoma och Norrkaitums lappbyar. Den gjorda framställningen bifölls, och från den 16 mars 1929 till årets slut förordnades ännu en tillsyningsman.

Under år 1930 tjänstgjorde sex tillsyningsmän med förordnande för hela året, varjämte överflyttningen av Karesuandolappar till Arjeplogs socken gjort det nödvändigt att där anställa en för kortare tid förordnad. Emellertid visade sig de förhållanden, som påkallat sistnämnda åtgärd, vara av så permanent natur att de krävde årsanställande av en tillsyningsman. Under år 1931 voro alltså sju tillsyningsmän anställda i länet, därav fyra i norra och tre i södra distriktet. Under viss tid av året tjänstgjorde därjämte en biträdande tillsyningsman inom vardera av Karesuando och Jokkmokks socknar. Från och med år 1932 hava sju årsanställda tillsyningsmän varit i tjänstgöring. Arvodena, 2100 kr. för en och 1500 kr. för de övriga, äro numera upptagna i riksstaten.

I fråga om lapptillsyningsmännens åligganden må utöver vad som redan härom är i det föregående anfört ytterligare följande antecknas: Redan år 1920 förordnade länsstyrelsen lapptillsyningsmännen i Karesuando, Jukkasjärvi och Gellivare socknar att tills vidare uppbära den sköteslega och särskilda avgift, som bofasta skulle betala för renar i vård hos lappar. Detta uppdrag handhaves allt fortfarande beträffande den särskilda avgiften av tillsyningsmännen i Jukkasjärvi och Gellivare socknar. I Karesuando socken äger den bofasta befolkningen icke längre rätt att innehava skötesrenar.

Inom södra distriktet har den särskilda avgiften alltid uppburits av lappfogden.

Under de senaste åren hava lapptillsyningsmännen i stor utsträckning anlitats för att såväl leda som hava uppsikt över byggnadsarbeten i fjälltrakterna, såsom byggande av renstängsel och skiljningshagar, uppförande av vaktstugor, anläggande av vägar och dylikt.

Den 25 februari 1933 förordnade länsstyrelsen, att tillsyningsmännen tills vidare och intill dess annorlunda förordnades skulle mottaga under rättelser enligt § 170 av konventionen med Norge angående svenska renars olovliga vistande i Norge, vilka underrättelser tidigare mottagits av vederbörande landsfiskal.

Förutom de lapptillsyningsmän, om vilkas anställande och arbetsuppgifter nu lämnats meddelande, hava inom länet allt sedan år 1919 varit förordnade särskilda tillsyningsmän för att övervaka, att olaga jakt och fiske ej bedreves, samt att ej utarrenderade slåttermysar icke olovligen avbärgades. För det närvarande äro fyra sådana bevakare förordnade inom norra distriktet och fem inom det södra, varjämte en särskild tillsyningsman övervakar fisket i Stora Lulevatten.

För *Västerbottens* län medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 6 mars 1914 att sex tillsyningsmän finge förordnas, en för varje lappby; arvodet utgår från och med 1915 med 1200 kronor för år.

Inom *Jämtlands* län har, första gången år 1930, anslag beviljats ur *Jämtländska* lappväsendets fond till avlönande av tillsyningsman för bevakning i fråga om reninvasion från vissa trakter i Norge. Då behov uppstod av dylik bevakning även gent emot västerbottensgränsen, har anslaget sedermera höjts och utgår för närvarande med 1800 kronor.

Lappväsendets fonder.

När i det föregående lämnades en sammanfattande redogörelse för statens åtgärder i vad de avsett ordnande av lapparnas och de bofastas ömsesidiga förhållande inom *Jämtlands* län, framhölls även att en sådan redogörelse borde ingå uti den nu föreliggande utredningen bland annat av det skäl, att genom dessa statens åtgärder skapats det ekonomiska underlaget för finansierande av statligt ingripande till lapparnas fromma även i de båda andra län, inom vilka lappar hava hemvist och bedriva renskötsel. Såsom i denna redogörelse även omnämnts, hade förslag väckts, att medel till förvärv av mark, som borde inköpas för utvidgande av de vid avvittningen avsatta renbetesfjällen, skulle anskaffas genom skogsavverkning på renbetesfjällen. En år 1885 anbefalld undersökning rörande tillgången på skog inom de åt lapparna upplåtna skattefjällen i *Jämtlands* län utöver vad som erfordrades för tillgodoseende av lapparnas behov gav vid handen, att omkring 820500 äldre, övermogna timmerträd kunde utan fara för skogens bestånd avverkas under loppet av 20 år. År 1887 uppdrogs åt domänstyrelsen att föranstalta om skogsavverkningen; försäljningsmedlen skulle av statskontoret förvaltas såsom en särskild fond under benämning *Jämtländska* renbetesfjällens skogsfond. Från denna fond hava, på sätt här nedan närmare förmäles, i två omgångar utbrutits tillsammans 1.150.000 kronor. Fonden uppgick den 30 juni 1934 till 1.378.025 kronor 42 öre.

Av inkomsterna från upplåtelser enligt 1886 och 1898 års renbeteslagar av bete, slätter, jakt och fiske å de för lapparna avsatta landen, jämte vissa andra medel har vidare bildats *Jämtländska* lappväsendets fond, som i enlighet med bestämmelser i nådigt brev den 31 maj 1901 förvaltas av statskontoret och användes för ändamål som mera direkt tjäna lapparnas intressen. Denna fonds tillgångar uppgingo den 30 juni 1934 till 420.130 kronor.

Uppkomsten av Norrbottens och Västerbottens lappfonder.

I underdånig skrivelse den 12 februari 1914 föreslogo Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län att av Jämtländska renbetesfjällens skogsfond en del måtte användas till bildande av två nya fonder för understödjande av renskötseln i de båda länen. De båda länsstyrelserna framhöllo i denna sin skrivelse, att åtskilliga åtgärder komme att erfordras för att införa en bättre ordning i de båda länen renskötsel. Flyttlapparnas näring borde ur såväl humanitär som national-ekonomisk synpunkt äga bestånd. Odlingens utbredning hade emellertid medfört svårigheter för renskötseln. Även om någon väsentlig utvidgning av odlingen ovan odlingsgränsen icke borde utan stor försiktighet ifrågakomma, så hade dock redan den nuvarande omfattningen av densamma, framför allt i Västerbottens län, varit tillräcklig att störande ingripa i nomadlapparnas förhållanden. Samma förhållanden, som i Jämtlands län föranlett beslut om inköp för lapparnas räkning av fastigheter, saknade därför ej motsvarighet i de båda norra länen. Huruvida emellertid inlösen av mark i erforderlig omfattning lämpligen borde komma till stånd kunde ifrågasättas. Därigenom vållades en alltför stor rubbning i förhållanden, som tillåtits uppkomma. Ur social synpunkt vore detta också ett mindre tilltalande uppträdande mot den idoga och ihärdiga befolkning, som fått fast fot på ifrågavarande trakter. Det vore därför önskvärt, om nomadlapparnas intressen kunde tillgodoses genom andra åtgärder. Vilka dessa än bleve, så medförde de betydande kostnader, till vilkas gäldande tillgångar motsvarande de jämtländska fonderna ej funnes i de båda länen. Under sådana förhållanden hemställde länsstyrelserna, huruvida icke, så framt Jämtländska renbetesfjällens skogsfonds tillgångar överstege vad som erfordrades för att tillgodose de jämtländska lapparnas behov, ett sådant överskott kunde anslås till lappväsendet i de båda norra länen. Enligt upplysningar skulle ett belopp av 500.000 kronor utan olägenhet kunna frånskiljas fonden, som med räntor och inflytande skogsförsäljningsmedel ändock försloge för att fylla sin uppgift. Från den jämtländska lappallmogens synpunkt kunde därför ej med skäl invändning göras mot det framlagda förslaget, och från statens borde det te sig naturligt, att man vid fråga om beredande av hjälp åt lapparna i andra landsdelar först och främst anlitate tillgångar, som härrörde från lappområden. Länsstyrelserna hade tänkt sig att av de medel, som sålunda frånskiljdes Jämtländska renbetesfjällens skogsfond, skulle bildas tvenne, statskontorets förvaltning underställda fonder, en för vardera av de båda länen. Fonderna skulle efter Kungl. Maj:ts beprövande användas till sådana åtgärder för renskötselns och lapparnas stödjande, vilka ej kunde täckas genom andra anslag. Det av länsstyrelserna ifrågasatta beloppet torde

fördelas sålunda, att 300.000 kronor tillfördes Västerbottens lappfond och 200.000 kronor Norrbottens, dock att hinder ej borde möta att, om så bleve behöfligt, överflytta medel från den ena fonden till den andra. Bland ändamål, för vilka de föreslagna fondernas medel skulle kunna användas, vore markförvärv, för vilket ändamål finnes att tillgå ett av riksdagen år 1912 anvisat förslagsanslag å 52.000 kronor. Skulle emellertid markförvärv ske i den utsträckning, som ifrågasatts, erfordrades därför så stora belopp, att hela den för Västerbottens län tillämnade fonden knappt skulle komma att förslå, utan medel måste sökas å annat håll. Bland åtgärder till minskande av lapparnas svårigheter omnämnde länsstyrelserna uppförande av stängsel, anläggande av broar, bidrag till uppförande av lador, understöd vid oförvållade olyckor samt arvoden till tillsyningsmän.

Under förutsättning, att även för framtiden Jämtländska renbetesfjällens skogsfond tillfördes skogsförsäljningsmedel från renbetesfjällen och inköpta områden, förklarade sig länsstyrelsen i Jämtlands län ej hava något att erinra mot de båda länsstyrelsernas framställning. Även statskontoret tillstyrkte densamma under anhållan, i händelse av bifall, om föreskrift, att fonderna skulle förvaltas enligt bestämmelserna i kungl. brevet den 31 augusti 1877.

Under ärendets fortsatta behandling hade statsrådet och chefen för civildepartementet erinrat därom, att 1906 års riksdag beviljat ett anslag å 250.000 kronor att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas till understöd åt lapparna i Jukkasjärvi socken. Av detta anslag hade utanordnats 16.352 kronor 58 öre. Å anslaget återstode alltså 233.647 kronor 42 öre. Statsrådet hemställde, att det toges i övervägande, huruvida icke detta belopp borde tillföras de båda fonderna och så fördelas, att 140.000 kronor inginge i Västerbottens läns lappfond och resten i Norrbottens läns. Länsstyrelsen i Västerbottens län hade efter remiss framhållit, att de arbeten, som ifrågasatts till utförande för hjälp åt lapparna, droge ej blott anläggnings- utan även underhållskostnader, varför det vore ovisst, huruvida det till överförande från Jämtländska renbetesfjällens skogsfond föreslagna beloppet skulle komma att täcka behovet. Statskontoret, som förklarar sig ej hava anledning till erinran mot förslaget om användande av 1906 års riksdags anslag på angivet sätt, ville dock fästa uppmärksamheten därå, att av detta anslag 100.000 kronor vore avsedda som anslag utan återbetalningsskyldighet, under det att återstående beloppet skulle användas som lån åt lappar för inköp av renar med återbetalningsskyldighet inom viss tid.

Under återopande av de skäl, som av de båda länsstyrelserna anförts för den föreslagna överflyttningen av medel från Jämtländska renbetesfjällens skogsfond till tvenne för de båda norra länen avsedda lappfonder

och under framhållande av att ett större belopp erfordrades för Västerbottens län än för Norrbottens på grund av den i fjälltrakterna i det förra länet längre framskridna odlingen, hemställde departementschefen vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t om proposition i anslutning till förslaget. Beträffande användningen av riksdagens år 1906 beviljade anslag för beredande av understöd åt lappar i Jukkasjärvi socken förenade sig departementschefen med chefen för civildepartementet i dennes förslag. Proposition i enlighet med denna hemställan avläts till 1914 års riksdag och blev av riksdagen bifallen. På grund av detta riksdagens beslut uppgick Västerbottens lappfond vid avskiljandet, som skulle anses hava ägt rum den 1 januari 1914, till 440.000 kronor och Norrbottens lappfond till 293.647 kronor 43 öre.

Den 7 december 1918 hade de delegerade, som förordnats att förhandla med delegerade för Norge angående bestämmelserna rörande flyttlapparnas rätt till renbete m. m., i skrivelse till Kungl. Maj:t anmält, att de under förhandlingarna ifrågasatta förslagen till överenskommelser skulle, därest de gillades, medföra vissa högst betydande kostnader för att underlätta lapparnas bevakande av deras renhjordar. Dessa kostnader, i vad de avsåge åtgärder till fromma för lapparna i Jämtlands län, kunde bestridas av medel från Jämtländska renbetesfjällens skogsfond och Jämtländska lappväsendets fond. Annorlunda vore förhållandet beträffande de båda norra länen. De fonder, som upprättats för stödjande av renskötseln därstädes, kunde icke förslå till täckande av de kostnader, som föreslagna åtgärder i händelse av överenskommelse med Norge väntades medföra, om fonderna därjämte fortfarande skulle vara tillräckliga för det med dem ursprungligen avsedda ändamålet. Härefter lämnade delegerade en redogörelse för de olika lappfondernas tillkomst och dåvarande ställning, av vilken framgick, att vid 1917 års utgång Västerbottens lappfond hade en behållning av 480.058 kronor 13 öre, Norrbottens lappfond av 347.420 kronor 57 öre, Jämtländska renbetesfjällens skogsfond av 1.364.126 kronor 50 öre och Jämtländska lappväsendets fond av 234.524 kronor 52 öre. För att de båda förstnämnda fonderna skulle kunna fylla den dubbla uppgiften att både tillgodose de vid deras bildande med dem avsedda syften och täcka kostnaderna för sådana arbeten, som en överenskommelse med Norge medförde, måste de erhålla en förstärkning. Då Jämtländska renbetesfjällens skogsfonds tillgångar lämnade möjlighet till en sådan förstärkning, hemställde delegerade, att från densamma skulle till de båda norra länen lappfonder överföras 650.000 kronor, som med hänsyn till att behov av större arbeten föreläge i Norrbottens län än i Västerbottens borde så fördelas, att till Norrbottens lappfond överfördes 390.000 kronor och till Västerbottens lappfond 260.000 kronor. Kungl. Maj:t framlade proposition i enlighet härmed till 1919 års riksdag, som jämväl biföll förslaget.

Västerbottens lappfond uppgick den 30 juni 1934 till 296.345 kronor och Norrbottens lappfond till 281.484 kronor. Från sistnämnda fond hava utgått betydande bidrag till renstängsel — därvid särskilt de konventionsbestämde i Norge dragit stora kostnader — broar och stigar samt telefonledning. Lappar som måst förflyttas till andra trakter hava erhållit hjälp till dessa flyttningar. Medel hava även lämnats till uppmuntran av ladubyggen på bofastas ängar. Renräkning och tvångsnedslaktning hava dragit kostnader, som gäldats av fonden. Vidare hava betydande summor av betesavgifter och takstbelopp, som enligt konventionen med Norge förklarats skola stanna å statsverket, avförts å fonden. Till den lapska kolonisationen hava bidrag utgått genom bekostande av odlingsarbeten å hemman i Jukkasjärvi socken. Arvoden till tillsyningsmän och till biträde åt lappfogdarna hava på sin tid utgått från fonden, som även bekostat tillsyn av fisket i Torneträsk, Stora Lulevatten m. fl. sjöar.

Det torde i samband med behandlingen av lappväsendets fonder böra erinras om det utslag, som avkunnades av Norrbygdens vattendomstol den 27 juni 1927 i anledning av Kungl. vattenfallsstyrelsens ansökan om tillstånd att reglera vattenavrinningen ur Suorvajaure m. fl. Stora Lule älvs källsjöar. Under målets behandling hade vattendomstolen i skrivelse till Konungen den 7 maj 1925 framhållit, att företaget komme att tillfoga lapparna intrång i deras lagligen skyddade näringsfång, i främsta rummet med avseende å av företaget berörda områdens användning såsom betesmarker samt fisket i sjöarna. Betydande områden betesmark komme att sättas under vatten eller eljes bliva oanvändbara, och det kunde befaras, att regleringen komme att utöva ett ogynnsamt inflytande å fiskebeståndet i sjöarna. På grund av bestämmelserna i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen hade deltagarna i regleringsföretaget ålagt att utgiva betydande årliga avgifter, avsedda att i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållades genom företaget, ävensom till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet. Då redan de avgifter sökanden hade att erlægga lämnade full tillgång till tillgodoseende av ifrågavarande intressen, funne vattendomstolen det icke böra åläggas sökanden ytterligare ersättningskyldighet i anledning av det intrång företaget förorsakade lappallmogen i avseende å betesmarker och fisket i sjöområdet.

Den uttagbara vattenkraften beräknades genom regleringen ökas med omkring 108700 turbinhästkrafter, och vattendomstolen fann skäligt fastställa regleringsavgiften för samtliga strömfall med undantag för strömfällen vid Porjus och Harsprånget till 25 öre för varje turbinhästkraft, varmed den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. I fråga om strömfällen vid Porjus och Harsprånget bestämdes avgiften till respektive 50 öre och 35 öre. Avgifterna skulle erläggas från och med

år 1928, dock skulle för strömfall, för vars ägare skyldighet att taga del i kostnaden för företaget inträdde först efter dess fullbordande, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträdande. Avgörandet angående avgifterna skulle gälla för en tidrymd av tjugo år i sänder. Avgifterna för de kronan tillhöriga vattenfallen utgöra 20.860 kronor, därav för Porjus och Harsprånget respektive 8.150 kronor och 8.400 kronor, och för övriga strömfall 12.600 kronor. Hittills hava i avgifter influit tillhopa 146.540 kronor, av vilket belopp disponerats — efter framställningar från länsstyrelsen — den 23 mars 1934 10.400 kronor och den 8 februari 1935 25.330 kronor, tillhopa 35.730 kronor. Det torde få anses, att genom detta utslag, som fastställdes genom vattenöverdomstolens dom den 3 februari 1928 och genom Kungl. Maj:ts dom den 1 augusti 1929, medel finnas tillgängliga för bestridande av all den ersättning för skada och olägenhet, som genom regleringen direkt eller indirekt tillfogas lapparna i sjöområdet, d. v. s. Jokkmokks och Gellivare socknar.

Lappbykassor.

Det kan i detta sammanhang vara lämpligt omnämna de lappbyarna tillhöriga kassorna. Dessa hava till huvudsaklig del bildats genom medel, som influit för försäljning av omärkta renar eller för renar med okända, förfalskade eller förstörda märken. Medlen förvaltas av ordningsmannen och tvenne av lappbyn för tre år i sänder därtill utsedda lappar. Rörande medlens användning är stadgat att de efter beslut å sammanträde må nyttjas för följande ändamål:

- 1) till budskickningar rörande skiljningar, sammanträden eller dylikt;
- 2) till uppförande och underhåll av byns gemensamma skiljningshagar och andra för byns samfällda renskötsel erforderliga stängsel, vaktkåtor och samfärdsmedel;
- 3) till belöningar för rovdjurs dödande;
- 4) till gäldande av höskador, som orsakats av lappbyns sammanblandade hjordar, såvitt lappfogden och ordningsmannen finna detta lämpligt;
- 5) till förskotterande av kostnader för hämtning av renar i Norge och för hopsamling och hämtning av strövrenar från lappbyalagens sammanblandade hjordar;
- 6) till kostnader för sammanträdeslokaler;
- 7) till kostnader för lokal, bränsle och lyse för vandrande nomadskola vid lappviste;
- 8) till ersättning åt kassans handhavare för förvaltning av byns räkenskaper samt åt revisorer, där sådana utsetts.

Beslut om utgift, överstigande 300 kronor, är ej giltigt och må ej verkställas förr än det blivit av lappfogden godkänt.

Bykassans medel få icke åt enskilda utlånas utan skola hållas räntebärande i bank.

Kassornas ställning vid senaste redovisning våren 1935 framgår av följande tablå:

Könkämä	behållning	1.883: 75	kronor
Lainiovuoma	"	1.950: 76	"
Saarivuoma	"	2.344: 60	"
Talma	skuld	892: 12	"
Rautasvuoma	behållning	636: 52	"
Kaalasvuoma	"	2.901: 46	"
Norrkaitum	"	4.290: 80	"
Mellanbyn	"	5.119: 77	"
Sörkaitum	"	2.940: 93	"
Sirkas	"	27.631: 02	"
Tuorpon	"	22.985: 23	"
Luokta-Mavas	"	14.656: 82	"
Semisjaur-Njarg	"	10.949: 88	"
Arjeplog	"	6.470: 31	"
Vittangi	"	433: 15	"
Gellivare	"	2.684: 55	"
Jokkmokk	"	200: —	"
Stäkke	"	4.335: 40	"
Maskaure	"	5.477: 25	"
Malmesjaure	"	4.533: 23	"
Östra Kikkijaure	"	3.456: 16	"
Västra Kikkijaure	"	10.170: 18	"
Mausjaure	"	3.272: 04	"

Om renens föda och vandringar.

Överblickar man de statliga åtgärder, som avsett att reglerande ingripa i lapparnas levnadsförhållanden, finner man som ett genomgående drag i samtliga en strävan att utjämna motsättningarna mellan ett nomadiserande och ett jordbrukande folks ekonomiska intressen. I äldre tider, medan jakt och fiske voro näringsfång, som utövades och voro av betydelse för såväl de svenska nybyggarna som den lapska befolkningen, såg man i detta förhållande en intressesmotsats, som det borde vara de styrande angeläget att söka utjämna. De i det föregående omnämnda 1741 års kungörelse, 1749 års reglemente och 1760 års kronofogdeinstruktion betona, att fiskande, jakt och djurfångst vore näringar, vilka borde förbehållas lapparna. I mån av jordbruksnäringens utveckling blev det emellertid alltmer uppenbart, att de mer djupgående intressesmotsatserna

vore att söka inom ett annat område än i tävlan om djurlivets beskattande. Både nomaden och den bofaste sökte sin utkomst i kreatursskötsel av dock väsentligt olika natur — den ene inriktad på beskattning av de halvilda renhjordarna, den andre på tillgodogörande av avkastningen från en ordnad ladugårdsskötsel, vilken synnerligen i bebyggelsens första tider, men även långt in i nutid, fotats på avbärgning av vitt spridda, naturliga ängar. Svårigheter dels för nybyggaren att effektivt skydda dessa och det på dem avbärgade fodret, dels för nomaden att fullt behärska renhjordarnas rörelser skapade mellan de båda befolkningsgrupperna ett motsatsförhållande, som tyvärr stundom tagit sig mycket skarpa uttryck. Om det än kunde sägas vara en inom möjligheternas gränser liggande åtgärd att skapa ett skydd för ängarna genom hägnader, så var dock nomadens herravälde över renhjorden i viss mån begränsat. Detta sammanhänger med renens natur och levnadssätt, för vilka det därför torde vara lämpligt att här lämna en kortfattad redogörelse. Först genom kännedom om dessa kan man komma till en rätt uppskattning av de svårigheter, med vilka nomaden har att kämpa vid utövande av sin näring, men även finna en vägledning för de föreskrifter, som det allmänna måste pålägga honom, för att hans verksamhet ej skall bliva till skada för andra medborgare, utan alla till gagn.

Fjällrenar.

Varhelst än renen förekommer företager han med årstidens växlingar vandringar, som ofta utsträckas över mycket stora områden. Denna renens vandringsdrift förestavas av flera orsaker. I främsta rummet är det näringsfrågan, som förmår renen att, då våren nalkas, lämna vinterlanden och lavmarkerna och uppsöka andra trakter. I skogslandet livnär han sig vintertid huvudsakligen och då snötäcket ej är alltför djupt av renlavar (*Cladonia*), varjämte skägglaven (*Alectoria*) även begärligt förtäres. Så länge snön ligger lös över markerna är renlaven relativt lätt åtkomlig för renen med hans för grävning väl avpassade klövar. När snösmältningen börjar och skare genom de då vanliga nattfrosterorna bildas, försvåras däremot åtkomsten av renlav, och renen tvingas att söka sig upp från vinterlanden till vårlanden. På uppkommande barfläckar finner han nu i kråkris, fjolårsgräs, stenlavar och rester av marklavar en mera lättåtkomlig föda. — Renen är synnerligen ömtålig för sommarvärmerna och känslig för angrepp av de då uppträdande svärmarna av mygg och renbroms (korm). Mot de förra är den vid denna tid glesa hårbeklädnaden ett otillräckligt skydd, och vissa kroppsdelar, såsom de oskyddade ögontrakterna och de blodfyllda nya hornämnen, äro särskilt begärliga angreppspunkter för myggorna. Renens naturliga tillflyktsort blir därför sommartid sådana

trakter, där vinden har större spelrum än i skogarna, och vilka därigenom äro friare än dessa från de besvärliga insekterna. Förutom renens självbevarelsedrift, som bjuder honom att söka skydd från den plåga som insekterna åsamka honom, och den allt annat överskuggande näringsfrågan är det ännu en tredje omständighet, som tvingar honom att lämna skogslandet för den varma årstiden. I och med den annalkande våren närmar sig också kalvningstiden, som infaller under tiden från början av maj till in i juni månad; hondjuren söka sig då ständigt till de trakter i lågfjällen, som äro deras lämpligaste uppehållsplatser under denna tid. Sedan de späda kalvarna börjat kunna tillgodogöra sig annan föda än moderns mjölk, äro skogslandets då torra och skarpa lavar ej en för dem lämplig föda. De första späda skotten av gräs och örter, som spira upp på barfläckarna på bergens sydsluttningar eller i vissa dalar, äro däremot under de första levnadsmånaderna en för dem njutbar kost och för mödrarna en kraftig och mjölkdrivande näring.

De tre nu nämnda omständigheterna inverka med styrkan av en naturkraft på renens livsföring. Det kan endast undantagsvis finnas möjlighet att med tvång förhindra hans vandring mot fjällen eller de öppna vidderna, när våren är i antågande; i varje fall kan det blott bli fråga om att i någon mån försena denna vandring, ej att helt och hållet hejda densamma.

Under den tid renarna vistas på sommarlanden utgöres deras föda huvudsakligen av gräs och örter. Där renlav förekommer uppsökes denna dock, om den är fuktig och på grund därav mjuk, och förtäres till omväxling med gräsbetet. Är sommaren varm vistas renen helst på de högre fjällen och vilar på snöfälten för ått finna svalka och vara fredad för mygg och broms. Under kalla och regniga dagar stannar han gärna på de lägre fjällpartierna och i dalarna. När mot slutet av sommaren väderleken åter blir svalare och tillgången på föda blivit knappare på sommarlanden i de västliga fjällen på grund av den där föregångna betningen, vända renarna åter till lågfjällstrakterna. Myggen har då också försvunnit och tvingar ej längre renen att på högt belägna områden, med isar och snöfält, söka skydd mot dess angrepp. Mot slutet av september månad börjar därjämte brunsttiden, då renarna år efter år med förkärlek uppsöka samma trakter på lågfjällen. Renens föda på höstlanden, där han i regel uppehåller sig till början av november innan snö ej alls eller endast i ringa mängd fallit, utgöres av örter och lavar. Redan i oktober får man dock betrakta övergången från sommarens gräsbete till vinterns lavbete såsom fullbordad såtillvida, att därefter av gräsbete endast det s. k. "sitno" i en ständigt avtagande mängd betas jämte mark- och stenlavar i lågfjällen och de övre skogslanden till fram emot jultiden, då betet vid tilltagande snömäktighet blir ett rent marklavbete i barrskogstrakterna. Med

det lapska "sitno" förstås en art av gräsbete, som håller sig frisk längre än annat, nämligen rotbladen av ett antal på fjällvidderna liksom också i skogarna allmänt förekommande gräsarter (huvudsakligen "sia", *Aira montana* L.); de hava egenskapen att icke vissna så tidigt utan hålla sig gröna länge utpå hösten och förvintern, då de betas av renen även under snön. Så länge svamp finnes, förtäres denna med största begärlighet.

Liksom det är renen, som vårtid tager initiativet till flyttningen mot fjällen, så är det även han — ej lappen — som ger tecken till uppbrott från sommarlanden till höst- och förvinterlanden. Om under de därpå följande månaderna väderleken i fjällen är god, kan den fortsatta nedflyttningen ske i lugnt tempo och utan att framkalla störande mellanhavanden med den bofasta befolkningen. Är däremot förhållandet det motsatta, inträffa t. ex. tidiga snöfall med isläggning av marken, så går renarnas tåg nedöver land med stor hastighet. Då är det fara värt, att de jordbrukare, vilka ej vidtagit effektiva åtgärder för att skydda sitt på utängarna avbärgade foder, kunna få lida skador. I det följande blir det tillfälle att återkomma till en närmare behandling av spørsmålet vad som från det allmännas sida må kunna åtgöras för att utjämna motsatsförhållandet mellan nomadiserande och fast befolkning, vilket till mycket huvudsaklig del bottnar just i den skadegörelse, som renarna förorsaka under höstmånaderna.

Den väderlek, som nu under höstmånaderna eller förvintern inträffar, blir i hög grad bestämmande för resultatet av renskötseln och lapparnas arbete. Faller regn eller blir det blid väderlek med därefter inträffande stark kyla, så beläggas markerna med ett istäcke, "flen", som renen ej förmår att med sina klövar genombryta. Även andra slag av is- eller skarbildningar, som lägga sig över marken eller häfta vid växtdelarna i snöns bottenskikt, kunna hindra eller försvåra åtkomsten av renlaven. Renen måste då ströva vitt omkring för att finna tillräcklig föda, och lappens arbete för att hålla renhjorden samlad blir i hög grad mödosamt, ja, ofta fruktlöst. Förluster utöver dem, som han lider, genom att renarna på grund av undernäring bliva svaga och mindre motståndskraftiga mot ansträngningarna under vårflyttningen, bliva ej sällan oundvikliga. Ofta inträffar exempelvis, att renar, som under nu angivna betesförhållanden gärna uppsöka timmerhyggerna för att där tillgodogöra sig skägglaven på de avverkade träden, dödas vid dessas fall. På vissa trakter av kustlandet är renlaven så högväxt, att den når över flentäcket (flenbetesland); där sådana finnas utgöra de ett reservbete för renarna under de svåra flen-åren.

Bliva emellertid väderleksförhållandena goda, och ligger snön lös över markerna, håller sig renhjorden mer samlad, renens krafter förbrukas ej genom ett kringströvande utan motsvarande nytta, och lappens arbete blir

relativt lätt. Han kan, alltefter som landen avbetas, flytta hjorden till andra marker, en flyttning, som ej har något gemensamt med den, som betingas av renens vandringsdrift. Lappen kan under sådana vintrar även göra förberedelser för vårflyttningen genom att under februari—mars leda hjorden åter till närheten av de trakter, där den under förvintern uppehöll sig. Då driften att uppsöka vårlanden sedan vaknar hos renen, kan flyttningen ske lugnare och i mindre forcerad takt.

Renens betesmarker växla sålunda med årstiderna och hava en av dessa beroende olika karaktär. För sommarbeteslanden i fjällen är det utmärkande draget en vegetation av gräs och örter, alltså växter, som, sedan de avbetats, föryngra sig genom skottbildning. På detta förhållande vilar möjligheten för lapparna att, ehuru markerna år efter annat besökas och deras vegetation avbetas och utsättes för de kringströvande renhjordarnas tramp, likväl årligen återkomma till samma trakter och begagna dem som betesland. I markvegetationen å de trakter, som ligga i nedre fjällregionen, och där renarna uppehålla sig, såväl då de komma ned från sommarlanden, som innan de begiva sig upp till dessa — alltså å höst- och vårlanden — förekommer renlaven såsom i de fanerogama växtsamhällena insprängda större fält eller mindre partier. Lavbetet spelar under den första vårtiden fortfarande en stor roll. Även starkt betad lavmark kan sålunda under den kritiska tiden vid uppflyttningen om våren vara av värde, där snöförhållandena blott tillåta dess utnyttjande. Då giver den nyspirade vegetationen, vilken renen ivrigt söker, ännu icke tillräckligt bete, icke ens med den utfyllnad, som renen kan erhålla av ris och fjolårsgräs, knoppar och kviständar av buskar och träd och annat mindrevärdigt bete. Allteftersom vegetationen utvecklas övergår renen dock från de torrare betestyperna till gräs- och örtbete, som ju sedan till sommartiden blir av dominerande betydelse på de högre fjälltrakterna. Under hösten, efter flyttningen av renhjordarna från sommarlanden österut, då de flesta gräs och örter vissna ned, övergår renen mer och mer till laven, som nu åter håller sig mjuk under inflytande av årstidens fuktigare väderlek. Höst- och vårlanden äro till sin huvudkaraktär jämna, tämligen väl avvattnade platåland, morfologiskt sett mogna formationer, vilka alltså bära en torrare vegetation; lavheden är förhärskande även om själva renlaven å densamma mångenstädes är svagt utvecklad, detta beroende av att den sällan ens under något år lämnas att ostört förkovras. Föryngningen av laven sker långsamt och avbrytes i regel under dess växttid, då renhjordar föras över markerna både höst och vår. Lavbetets beskaffenhet beror ju dock av renstammens storlek på var trakt; det finnes även områden i lågfjällen med en lavväxt av mycket gott utseende.

När snö kommit och örtvegetationen ej längre lämnar mera än ett obetydligt bidrag till renens föda blir den helt hänvisad att uppehålla sig på

lavbetestrakterna, till en början ännu i fjället, så länge detta på grund av snöförhållandena och för betesvårdens skull kan vara lämpligt, och därefter nere i skogslandet. Här stannar nu renen till slutet av april månad. Ännu under november månad synes något av brunsttidens begär att ströva omkring leva kvar i hjorden, och även under april, då driften att återvända till fjällen börjar vakna till liv, kan man iakttaga en större rörlighet i renhjordarna. Under tiden december—mars förhålla de sig däremot mera stilla; snön, som vanligen försvårar ett kringströvande över vidsträcktare områden, underlättar för lappen arbetet att hava renhjorden i sin hand och att, i den mån betesmarkerna beskattas, bestämma, när och vart en förflyttning skall ske.

Under den tid, som snö betäcker marken och laven först efter snötäckets bortgrävande blir åtkomlig för renen, sker markernas avbetande, såsom redan nämnts, endast fläckvis. Detta och den omständigheten, att snötäcket skyddar laven från förstörelse genom renens tramp, samverka till att lavmarkerna kunna år efter annat användas som betesmarker trots den långa tid, som kräves för lavtäckets föryngring. Det bör emellertid här särskilt erinras om att förhållandena ställa sig annorlunda beträffande lavbetesmarker, som förekomma i fjälltrakterna-fjällhedarna. Då marken under tiden för renarnas uppehåll i dessa trakter är bar, utsättes betet, synnerligast under torra somrar, då laven är spröd, för stark åverkan genom renarnas tramp; fjällhedarna bliva därigenom lätt mindrevärdiga som betesmarker. I de trakter, där de upptaga större områden och alltså hava en motsvarande betydelse för renskötseln, är det därför påkallat av en god hushållning med betestillgångarna, att genom vallning och tillsyn över renhjordarna i möjligaste mån skydda markerna för en förstörelse, som kan menligt inverka på resultatet av renskötseln.

En slutsats, som av det nu sagda kan dragas och ej nog kraftigt kan understrykas, är vikten av att renarna under sommartid ej få kvarstanna på lavmarkerna. Intet leder säkrare till dessas ödeläggande som betesmarker. I de olika byaordningarna — varom vidare i en särskild avdelning av denna utredning — böra införas bestämmelser ägnade att i görligaste mån förhindra de olika lavbetenas förstörande.

Jämte renlaven utgör skägglaven — synnerligast under vintrar, då snötäckets hårdhet eller mäktighet försvårar åtkomsten av renlaven, samt under flenår — ett viktigt födoämne för renarna. Man ser ofta, att träden äro fullständigt rensade från skägglav så högt upp som renen kan nå. Även de på stenar och björkarnas stammar växande bladlavarna utgöra en ej oviktig del av renens föda, om än detta framför allt är förhållandet under våren, då isbildning hindrar renen att åtkomma renlaven.

Skogsrenar.

Den i det föregående lämnade redogörelsen för renens vandringar och föda samt för de under olika årstider i bruk tagna betesmarkerna avser, såsom av innehållet torde framgå, fjällrenarna och deras levnadsvanor. Från dessa skilja sig skogsrenarnas i så måtto, att de under sina vandringar från eftervinterlanden icke lämna skogslandet, utan uppehålla sig där under alla tider av året, således även under den varmaste sommartiden. Det ombyte av lavbete mot gräsbete som fjällrenen finner genom sina vandringar till högfjällen och som nödvändiggöres av förhållanden, tidigare berörda, söker skogsrenen på myrmarker och i bäckdalar. Här finner skogsrenen sin mest omtyckta sommarföda, som utgöres av missne (*Calla*) vattenklöver och fräken, varjämte den förtär varjehanda gräs- och örtarter, som förekomma i de högtbelägna, vattensjuka lövskogsblandade granlanden på vattendelarna. Det skydd mot mygg och andra insekter, som fjällrenen söker på högfjällens isar och snöfläckar, finner skogsrenen vid blåsväder på de högtuppskjutande, på toppen kala skogsbergen eller vid de öppna vidderna intill sjöar och på de stora myrarna. Är det vindstilla erbjuder den täta granskogen genom sin fuktiga mossvegetation och sina kalkkällor svalka och skydd mot myggplågan.

Då sålunda fjällappar och skogslappar, särskilt sommartid, befinna sig med sina hjordar på skilda betesland, så kunde det synas, som om någon anledning till intressekonflikter dem emellan ej föreläge beträffande utnyttjande av de marker, där de uppehålla sig. Så är emellertid ej alltid förhållandet. Under flyttningarna, då fjällapparnas renhjordar genomströva områden, som begagnas av skogslapparna, är det ofta förenat med svårighet att undvika sammanblandningar hjordarna emellan. Vid de sammanträden, som under utredningens gång hållits med lapparna, hava ej heller ömsesidiga klagomål över förment eller verkligt intrång från motpartens sida helt uteblivit. För att i görligast möjliga mån avvärja de konflikthanledningar, som kunna uppstå mellan de olika grupperna av lappar, hava också i 1928 års renbeteslag vissa bestämmelser införts. Sålunda är det i § 3 p. 3 föreskrivet, att om skogsrenskötseln å visst område medför väsentligt hinder eller avsevärd skada för fjällrenskötseln, äger Konungen förordna, att området ej vidare må begagnas för skogsrenskötsel. I § 11 p. 1 stadgas dessutom, att byordning skall innehålla föreskrift om fördelning av betet inom lappbyn, flyttningar, som för renbetets bevarande och renskötselns ändamålsenliga drivande anses nödiga, och ordnande i övrigt av betesrättens utövning. Även genom tillämpning i de skilda lappbyarna av dessa bestämmelser har länsstyrelsen med sin befogenhet att besluta om byordningarnas föreskrifter ett medel i sin hand att söka avvärja uppkomsten av slitningar mellan fjällappar och

skogslappar. Obestriddigt är emellertid att det på sina ställen föreligger en latent motsättning mellan utövarna av fjällrenskötsel och skogsrenskötsel, och lika obestriddigt torde få anses vara, att, om denna motsättning blir aktuell, skogsrenskötseln, på sätt gällande renbeteslag uttalar, måste vika till förmån för fjällrenskötseln. Till förmån för sig kan denna nämligen alltid åberopa sin möjlighet att ekonomiskt utnyttja de till annat än renbete oanvändbara fjällvidderna. Därmed är emellertid ej sagt att icke även skogsrenskötseln har en uppgift i det ekonomiska livet sig förelagd. Ännu upptagas nämligen lappmarkerna nedom odlingsgränsen av stora myrområden och s. k. slyland, vilka, innan en högre kultur tar dem i anspråk, ej kunna få bättre användning än som renbetesmarker.

Virkesbarkningens inverkan på renbetet.

Uti den redogörelse, som i det föregående lämnats för de vid 1930 års riksdag avlämnade motioner, vilka behandlade lappväsendet rörande frågor, hava även omnämnts två, som rörde virkesbarkningens inverkan på renbetet. Båda grundade sig på ett av Arvidsjaur's sameförening vid sammanträde den 24 augusti 1929 fattat beslut, intaget i § 5 i protokollet. Denna hade följande lydelse: "Ansåg mötet, att barkning av timmer helst borde ske på särskilda platser, ej som nu överallt i skogen. Erfarenheten har visat, att barken hindrar renmossan att växa samt att barken åt renlaven lämnar en kådaktig smak, som gör att renarna ej vilja äta renlaven. Dessutom täckes renlaven av vida barkstycken, som hindra renarna att få tag i laven. Då det även visat sig, att sådan bark i hög grad hindrar återväxten av skog samt alstrar insekter, som också göra skada, beslöt mötet att ingå med skrivelse till vederbörande riksdagsmän, skogsbolag samt domänstyrelsen att barkning av timmer måtte ske på vissa platser, dit timmer sammanförts, ej som nu överallt i skogen." Riksdagen beslöt, som redan är nämnt, att motionerna ej skulle föranleda någon dess åtgärd, men då i direktiven för lapputredningen ingår en anbefallning att uppmärksamma denna fråga, så synes en redogörelse vara på sin plats för vad som i ämnet uttalats av de myndigheter, som riksdagens jordbruksutskott hörde i saken, nämligen domänstyrelsen samt länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län.

Domänstyrelsen lämnade i sitt yttrande först en redogörelse för de bestämmelser, som voro gällande rörande skyldighet för flottande att avbarka virke, innan det nedlades i flottled. Av denna redogörelse framgick, att i samtliga älvar i övre Norrland ända ned till Ångermanälven i huvudsak allt virke finge framflottas obarkat. Att barkning ändock i stor utsträckning ägde rum berodde därav, att avverkningarna i allt större omfattning utgjordes av gallringsvirke, som för att kunna framflyta till

kusten måste undergå torkning, innan det nedlades i vattendraget. Här- för vore verkets avbarkning en nödvändig förutsättning. Avverkning av gallringsvirke skedde i allt större utsträckning sommartid. Skulle sådant sommaravverkat virke obarkat kvarligga i skogen, bleve det en härd för barkborrar och andra skadeinsekter. — Angående de av sameföreningen påstådda olägenheterna av barkningen sådan den nu verkställdes hade domänstyrelsen infordrat utlåtande av 49 jägmästare och 5 överjägmästare. I fråga om påståendet, att barken hindrade renlaven att växa, hade 6 jägmästare och 1 överjägmästare förklarat sig ej vilja bestrida att så kunde vara fallet, medan de övriga antingen förnekade påståendet eller lämnat frågan öppen. Det framhölls i avseende på denna del av sameföreningens uttalande i övrigt den ringa betydelse, som barkningen måste tillmätas med hänsyn till den procentuellt ringa yta, som varje år berördes av avverkningar, och varav dessutom endast en ringa del gäve något som helst renbete. En jägmästare hade uppställt en kalkyl över den areal, som vid helbarkning av virke täcktes av bark, och kommit till det resultat, att den kunde utgöra högst 500 kvadratmeter per hektar, alltså 5 procent. Olägenheten av barkningen måste bli ringa, då avverkning återkomme till samma trakt ungefär en gång vart femtionde år. Att genom barkningen laven kunde få en kådaktig smak hade 1 jägmästare ansett sannolikt, medan alla övriga ställt sig tveksamma eller lämnat frågan obesvarad. Från Vargiså revir meddelades att å vissa trakter laven lämnats orörd av renarna, ehuru den vore hög och kraftig och någon barkning där ej förekommit. I övrigt hade framhållits att, om barkningen gäve laven en för renarna obehaglig smak, detta ej kunde vara en bestående olägenhet, då sol, vind och regn snart nog torde mildra och inom kort helt borttaga denna kådsmak. — Ingen av de skogsstats-tjänstemän som hörts hade ansett sig kunna bekräfta, att laven genom barkningen täcktes av vida barkstycken, så att renarna ej kunde komma åt laven. Barken splittrades i små bitar, som icke kunde på något sätt verka hindrande för lavens åtkomst. — I fråga om barkningens menliga inflytande på skogens återväxt hade två av tjänstemännen förklarat sig ej vilja förneka, att så kunde vara fallet, under det alla övriga bestämt påstått, att barken härvidlag ej kunde tillskrivas någon som helst skadegörelse. Skulle sameföreningens förslag om barkningens utförande på vissa platser godkännas, så komme däremot de hopade barkmassorna att utgöra ett bestämt hinder för uppkomst av återväxt. — Att genom barkningen, sådan den nu utfördes, den kvarstående skogen skulle utsättas för insektsskador, förnekades bestämt av samtliga tjänstemännen. Det vore däremot troligt, att de barkhögar, som komme att bildas vid de av sameföreningen förordade barkningsplatserna, komme att på grund av sin märktighet bevara den för insektslarvernas trivsel nödiga fuktigheten och utgöra yngelplatser för en hel del skadeinsekter. — De viktigaste invändningarna mot sameföreningens förslag gällde emellertid de ekonomiska konsekvenserna av ett bifall: avverkningskostnaderna komme att stiga med 1 à 2 öre per kubikfot, varigenom vissa åtgärder till flottningskostnadernas förbilligande helt neutraliserades. Jägmästaren i Malmesjaurs revir hade beräknat, att endast avverkningen av talltimmer inom reviret fördyrades med 20.000 kronor. Överjägmästaren i Skellefteå distrikt hade framhållit, att avverkningens fördyrande skulle leda till att endast frod-

vuxet virke, som kunde befaras sjunka därest det ej barkades, bleve föremål för avbarkning; härigenom skulle arbetstillfällena i skogarna minskas till men för den bofasta befolkningen. För egen del framhöll domänstyrelsen, att sameföreningens påståenden om barkningens skadliga inverkan uppenbarligen vore i hög grad överdrivna. På övre Norrlands kronoparker berördes cirka 3 procent av arealen av de årliga avverkningarna. Endast en ringa del av denna areal utgjordes av renbetesmarker, då dels alla granmarker, dels arealer med slutna bestånd helt kunde elimineras. Renlaven förekomme endast på tallmarkerna och å dessa huvudsakligen endast i äldre, glesare bestånd. Endast 1 procent av arealen eller däromkring kunde antagas utgöra renbetesmark och av denna bleve vid nu tillämpat förfarande ej mer än cirka 5 procent täckt av bark. För renbetet kunde därför barkningen ej spela en så ödesdiger roll, som sameföreningen velat göra gällande, under det att däremot för skogsbruket ett bifall till sameföreningens framställning bleve synnerligen betungande och komme att medföra svårigheter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som beträffande barkningens förhållande till flottningen lämnade liknande upplysningar som domänstyrelsen, anförde, att, såvitt känt vore, barkningen i lappmarksskogarna tidigare ej givit anledning till klagomål. Därest avbarkning nu ägde rum i större utsträckning än vad hittills varit fallet, vore det möjligt, att barkavfallet kunde för renskötseln förorsaka olägenheter, vilka det vore av betydelse att avlägsna. Den av lapparna föreslagna utvägen att sammanföra virket till vissa platser i och för avbarkning kunde knappast anlitas, då avverkningen därigenom skulle väsentligen fördyras. Det vore därför lämpligt, att frågan, innan den upptoges till vidare behandling, gjordes till föremål för en närmare utredning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län fäste uppmärksamheten på det förhållandet, att Arvidsjauras sameförening endast talade å en del skogslappars vägnar i nämnda socken; från skogslapparna å andra orter eller från fjälllapparna hade klagomål ej försports. Barkning av virke vore dithills föga praktiserad i Norrbotten, varför någon erfarenhet om dess eventuella inverkan på renbetet ej föreläge. Påståendet att barken hindrade "renmosan" att växa torde därför icke utan vidare kunna tagas för gott, då, som sagt, erfarenhet härom saknades. Det innebure en överdrift att påstå, att barkningen för renen försvårade åtkomsten av laven; vid barkningen bildades ej stora flak utan smärre stycken, som fort torkade och knorrade ihop sig. Beträffande barkningens inflytande på lavens smak så hade framhållits, att, om en förorening förekomme, den måste vara av övergående natur och urlakas genom regn. Med hänsyn till den ringa erfarenhet, som i denna sak föreläge, fann länsstyrelsen för sin del, att motionerna för närvarande icke borde föranleda vidare åtgärd.

Enligt meddelande från överjägmästaren i Norrbottens övre distrikt torde barkning av furutimmer alltmer komma att förläggas till sågverken för att förhindra skador å virket genom sprickor och blånad. Redan nu barkas ej furutimmer till domänverkets egna sågar liksom ej heller dylikt timmer, som av ett större Sundsvallsverk bogseras till detta distrikt. Frodvuxet virke, som kan befaras sjunka, barkas alltid men förekommer i mycket ringa utsträckning. Grantimmer barkas ej. Vissa bolag barka icke sulfitveden, men däremot sulfatveden. Det synes emellertid troligt,

att barkningen av båda dessa senare sortiment kommer att till undvikande av virkesförlust förläggas till fabrikena. Tendensen synes alltså vara att frångå barkning, varför, om någon olägenhet för renbetet genom barkningen verkligen uppstått, denna kan antagas bliva ännu mindre än den varit.

I efterföljande tablå lämnas en redogörelse för den procentuella tillsläppningen av obarkat virke i vissa vattendrag under åren 1932—1934.

Vattendrag	1932	1933	1934
Kalix älv	49	47	56
Råne älv	61	12	39
Lule älv	54	60	62
Pite älv	35	37	40
Åby älv	25	ingen flottning	37
Byske älv	38	38	50
Skellefte älv	46	56	51

Dessa siffror synas bekräfta överjägmästarens härövan lämnade meddelanden, att man i allt större utsträckning börjar flotta virket obarkat. Om, såsom lapparna påstå, barkningen är till men för renskötseln, är emellertid genom förestående siffror ej visat, att detta men är i avtagande. I den mån, som det obarkade virket utgöres av massaved av gran, är det till huvudsaklig del avverkat på marker, som på grund av markbetäckningen ej hava betydelse för renskötseln. — Med hänsyn till trävaruindustriens i förhållande till renskötseln dominerande ställning i vår nationalhushållning måste emellertid barkning eller icke barkning bedömas som en ekonomisk fråga för skogsskötseln och industrien. Barkningens ev. skadlighet blir då en skogsbiologisk fråga, som statens skogsförsöksanstalt väl är mest kompetent att undersöka och besvara.

Olika renskötselmetoder.

Såsom i föregående avdelning av denna utredning redan omnämnts, torde lapparnas renskötsel hava sin första upprinnelse i deras iakttagelser rörande de vilda renarnas regelbundet återkommande vandringar till och från fjällen. Lappen följde den vandrande renhjorden eller lade sig i försåt för den vid någon lämplig plats på den av renarna alltid följda stråkvägen och tog det byte, som han för sitt livsuppehälle ansåg sig behöva. Någon renskötsel i egentlig mening var detta givetvis ej utan endast beskattning av en naturtillgång. En eller annan kalv infångades väl och tämjdes och utgjorde första begynnelsen till en renjord, till vilken lappen ägde en oomtvistlig äganderätt. I den mån denna hjord utökades genom

avel eller nya fångster och antagligen mera regelbundet beskattades kan man börja tala om en renskötsel, om ock av mera primitiv art. Liksom under de tider, då de vilda renhjordarna fingo lämna sin tribut till lap-pens hushåll, var det renens kött, ben och hud, av vilka lappen hade behov till föda och förfärdigande av kläder och redskap. Ett steg fram mot en ordnad renskötsel togs, då lappen av sina skandinaviska grannar i Norge lärt sig att mjölka renkorna (vajorna) och att bereda ost. Mjölknigen fordrade, att renkorna höllos under regelbunden bevakning i närheten av lappens tillfälliga boplats och där dagligen sammanfördes. Renens vand-ringsdrift var det dock allt fortfarande, som bestämde, i vilken riktning lappen hade att flytta, men det skedde nu under allt mera ordnade för-hållanden, isynnerhet sedan lappen, även detta troligen en lärdom av skandinaverna, lärt sig att använda renen som klövvedjur och dragare. Ju mer gagn lappen fann sig äga av renen, desto värdefullare blev den såsom en ekonomisk tillgång och desto noggrannare och mer intensiv blev bevakningen. Det gällde dels att skydda hjorden för angrepp av rovdjur, dels att förhindra sammanblandning med andra lappars renhjordar, dels väl även att säkra sin äganderätt gent emot olovligt tillgrepp, kanske både från lappar och skandinaver.

I sättet för renskötselns bedrivande betecknar mjölknigen av vajorna ett stort steg framåt av nästan revolutionerande art. Under mjölknigen, som pågick från våren till långt fram på hösten, måste nämligen lappen hålla vajorna under ständig vallning. Om än denna oavslutliga bevakning krävde mycket arbete, som tog alla familjemedlemmarnas — även kvin-nornas — krafter i anspråk, så medförde den å andra sidan i så måtto en lättnad i renhjordens bevakning efter mjölknigstidens slut, att den lät sig lättare ledas efter de flyttningsvägar, som lappen fann förmånli-gast att välja. I rent ekonomiskt avseende saknade mjölknigen och ost-beredningen ej heller betydelse genom det bidrag, som därigenom lämna-des till det egna hushållet.

Förutom den fördel, som en noggrann bevakning av renhjorden med-förde för lappen i form av ökad avkastning, blev det, i och med att den fasta bebyggelsen utvidgades, för honom nödvändigt att genom tillsyn över renhjorden skydda sig för utgifter i form av ersättningar för skador å de bofastas ängar och gröda. Hade renarna under sommaren vallats och bevakats, voro de lättare att hålla samlade under flyttningen till höstlan-den och sedan dessa uppnåts. Därigenom erhöll lappen den nödiga kon-trollen över renhjorden och kunde, så långt det var möjligt, avvärja skade-görelse och undgå därmed följande ersättningsskyldighet.

Den intensiva renskötsel, som kännetecknades av att renarna sommar-tid höllos samlade, var emellertid ej endast till gagn. Det visade sig näm-ligen bland annat, att vissa renens sjukdomar lättare vunno spridning

bland de renar, som denna tid höllos under sträng bevakning. Särskilt gällde detta under varma somrar den smittosamma klövrötan. Under den ständiga bevakningen vandrade renarna fram och åter på samma platser, varigenom markbetäckningen förstördes, jorden blottades och en för de smittoförande bacillerna lämplig grobädd bereddes. — En jämförelse mellan de ständigt bevakade och de mera fritt kringströvande renarna visade sannolikheten av att även en annan nackdel var förbunden med en alltför noggrant genomförd bevakning. Man ansåg sig kunna konstatera, att renarna under en sådan skötsel blevo svagare och ej visade samma goda allmänna välbefinnande som de, vilka lämnades större frihet att under sommaren ströva omkring på fjällen. Åter en annan rent ekonomisk förlust medföljde stundom mjölkningen av renkorna: kalvarna blevo undernärdade och dukade som en följd härav under för de påfrestningar, som äro ofrånkomligen förbundna med de klimatiska förhållandena i fjällen. Alla dessa olägenheter syntes alltså visa, att det myckna arbete, som var förbundet med den hårda bevakningen och med mjölkningen ej gav full ersättning för mödan. — Därtill kom ännu en omständighet, om vilken en av de lappar, som under det förberedande utredningsarbetet beretts tillfälle att uttala sig om renskötseln och lapparnas förhållanden i allmänhet, formulerat sålunda, att "i vår upplysta och framskridna tid också lapparna fordra att få utföra sitt arbete på ett lättare sätt än förr i världen". Att alltid bo i tältkåta och leva under ett ständigt flyttande från den ena boplatsen till den andra finner man vara ett hårt liv, när man anställer jämförelser med de förhållanden, under vilka de bofasta leva. Under inflytande av alla nu nämnda synpunkter och förhållanden började man i norra delarna av lappmarken att under somrarna lämna renarna en allt större frihet. En glesare fast bebyggelse gjorde här en sådan övergång till en annan metod för renskötselns utövande mer fri från risken för skadeersättningar än i de tätare bebyggda delarna av landet. I och med den större frihet, som lämnades renarna, minskades behovet av vaktmanskaf, och det blev då i första hand kvinnorna, som befriades från arbetet med hjordarnas bevakande. Om man undantager de förhållanden, att förr ägare av en mindre renhjord ofta åtföljde en större renägare som "husman" och förde sin hjord i bete tillsammans med dennes, eller att nära anhöriga vaktade sina renar tillsammans, så hade under den tid, då en intensivare bevakning och skötsel bedrivits, varje renägare hållit eller åtminstone efter bästa förmåga sökt hålla sin hjord skild från grannarnas. Efter frivillig överenskommelse eller hävdvunnen sedvana brukade en var sina sommarland. Såsom i det föregående redan är nämnt, medföljde hela familjen under flyttningarna och alla togo del i arbetet. Nu förändrades så småningom såväl det ena som det andra av dessa förhållanden. Med den större frihet, som renarna erhöilo, var

det ej möjligt eller ens avsikten att helt hålla de särskilda hjordarna skilda från varandra på sommarlandan. Man inskränkte sig till en bevakning, som avsåg att förhindra sammanblandning av de alltför stora renhjordar inom lappbyn, som nu sammanförts till gemensamt bete å byns skilda fjällområden. Arbetet fick form av en bevakning av dessa olika områdens gränser eller vad man plägar kalla en bevakning "från kanten". På grund av bevakningsområdenas större omfattning än under den tid, då en intensiv skötsel utövades, kunde tillsynen ej bliva lika effektiv, som under då rådande förhållanden. Sammanblandning av renhjordarna kunde ej undvikas, icke endast inom lappbyn utan även lappbyar emellan. I sin medvetna önskan att lämna renarna större frihet och därigenom eliminera olägenheterna av den stränga bevakningen minskade man, såsom nämnts, bevakningsmanskapets numerär och befriade först och främst kvinnorna från arbetet i "renskogen". En följd härav har på vissa trakter blivit en art av — om uttrycket tillåtes — halv bofasthet. En sorts fasta lappvisten, såsom t. ex. Rensjön och Årrosjokk, uppstodo, där ett flertal lappfamiljer slog sig ned och vistades under den tid, då renarna voro på sommarlandan. Här uppehålla sig främst kvinnor och barn, men även männen bo här tidvis och fördela sig emellan arbetet med bevakningen genom periodvis skeende avlösningar. Då det emellertid ej alltför sällan inträffar, att den plats, där renarna uppehålla sig, är belägen flera mil från lappvistet, så inses det lätt, att tillsynen måste bliva ganska bristfällig. Sammanblandning av renar från olika lappbyar har blivit alltmer vanlig och gäller tyvärr ej uteslutande lappbyar, som gränsa intill varandra; det har inträffat, att renar, tillhörande en och samma lapp, vid renräkning funnits spridda inom ett tiotal olika lappbyar. Efterföljande sammanställning av försäljningslängderna från 1931—1932 års tvångsnedslaktning av renar inom Arjeplogs sockens fjällappbyar utgör ett talande bevis på de kaotiska förhållanden, till vilka en bristfällig renskötsel leder. Siffrorna i tabellen belysa visserligen förhållandena under vintern ovan angivna år, men även om under det sista året någon förändring till det bättre kunnat skönjas, äga de alltjämt värde såsom belysande renskötselns ståndpunkt i socknen. Då bland annat de där rådande förhållandena föranledde de i början av detta utlåtande omnämnda motionerna till 1930 års riksdag och därigenom beslut om 1930 års lapputredning, har det syntts väl påkallat att i detta sammanhang framlägga siffermässiga bevis för huru oefterrättligt tillståndet blivit genom detta förfall i renskötseln.

Renägarens namn	Slaktat i Västerbottens län	I Jokkmokks socken	I skogslappbyarna inom Arjeplogs o. Arvidsjaurs socknar	I Luokta-Mavas lappby i Arjeplogs socken	I Arjeplogs lappby i Arjeplogs socken	I Semisjaur-Njargs lappby i Arjeplogs socken	I hemhjorden	I Norge	Summa	Antal olika hjordar, där motstående antal renar anträffats
Anders Andersson Blind	64	19	125	92	108	*)43	6	—	457	26
Nils Johan Olsson Blind	20	3	36	14	27	*)19	—	—	119	21
Olof Olsson Blind	29	9	52	46	55	*)20	—	—	211	22
Jonas Olsson Blind	34	7	43	41	49	*)27	—	—	201	25
Anders Andersson Omma	—	—	5	9	—	—	—	—	14	7
Per Larsson Park	4	2	26	—	*)2	7	—	—	41	10
Per Parks styvbarn	12	2	13	5	*)4	—	—	—	36	10
Anders M:son Lango	18	6	19	13	*)7	7	—	—	70	21
Lango & Piltto arvrenar	—	2	7	2	*)2	11	—	—	24	10
Nikolaus Omma	2	8	12	22	—	—	—	—	44	15
Per Persson Piltto	20	5	40	25	*)13	26	—	—	129	23
Anders Larsson Baer	—	6	2	*)1	—	4	—	7	20	6
Nils Petter Sjaggo	—	9	1	—	—	13	—	6	29	7
Per Persson Palopää	—	38	6	—	—	17	—	6	67	9
Per Lars A:son Juuso	2	5	14	—	4	9	—	8	42	9
Per Nilsson Labba	—	24	4	—	—	5	—	5	38	8
Per Olsson Blind	1	39	40	*)19	10	17	28	28	182	16
Per Persson Kuhmunen	2	50	30	*)24	11	22	38	23	200	16
Nils Andersson Blind	7	3	7	—	8	11	2	24	62	9
Per Larsson Fjällman	6	5	24	16	25	*)2	—	—	78	13
And. Gust. Fjällman	19	4	22	43	17	*)2	—	1	108	20
Summa	240	246	528	372	342	262	74	108	2 172	—

*) egen lappby men främmande hjord.

Av 2.172 tvångsnedslaktade renar hava endast 74 djur, eller 3,4 procent, slaktats i hemhjorden.

När förhållandena bliva sådana som de nu skildrade — något som nu gäller en större del av länet — är det tydligt, att den synnerligen viktiga delen av renskötseln, som omfattar kalvarnas märkning, måste bliva mycket eftersatt. Lidande härpå bliva i främsta rummet de mindre renägarna, vilka ej hava tid och tillfälle att infinna sig vid alla de renskiljningar, som företagas inom olika byar. Följden blir ofta, att deras kalvar bliva omärkta och sedan enligt byordningarnas föreskrifter säljas till förmån för den lappbys kassa, inom vars område de tillvaratagits. Köpare bliva i vanliga fall de större renägarna, som hava den ekonomiska möjligheten att betala en köpeskillning. Deras hjordar växa och de mindre renägarnas reduceras, då de icke blott icke erhålla det nödiga förnyringstillskottet av kalvar utan även skola lämna sin tribut av slaktrenar. — Även i ett annat avseende medför den form av renskötsel, som inaugurerades i och med större frihet åt renarna på sommarlanden, en belastning av de smärre renägarna till förmån för de större: bevakningen av de sammanförda hjordarna drabba de förra hårdare än de senare. — Under det förberedande utredningsarbetet hava dessa olägenheter av den allt för fria renskötseln av lapparna vid skilda tillfällen framhållits. Men dess avigsidor äro ändock ej med angivande av nu nämnda förhållanden fullt belysta. Ett av de allra viktigaste momenten i renskötseln, för att den så litet som möjligt skall bliva till förfång för de bofasta, är, såsom redan framhållits, att flyttningen till vinterlanden sker i god ordning. Med denna alltför fria renskötsel, som fått insteg i större delar av Arjeplogs, Gellivare och Jukkasjärvi socknar, hava renarna under hela våren, sommaren och hösten fått ströva tämligen fritt omkring och därunder blivit halvvida; utsikterna att kunna samla dem till en ordnad flyttning från fjällen hava sålunda blivit allt mindre. Hava därtill renar från olika byar sammanblandats, så är möjligheten än mer reducerad. Följden har ofta blivit, att renarna ohejdat strömmat ner över de bebyggda delarna av landet och kunnat anställa avsevärda skador. För att förebygga detta uppfördes på några ställen stängsel tvärs över land. Nu samlades renarna mot dessa hinder för deras strävan att tränga österut och detta i sådant antal, att beteslanden på vid sträcka ovanför stängseln för årtal förstördes.

I det föregående hava omnämnts de så att säga rent tekniska orsaker, som föranlett lapparna att mildra den stränga bevakning av renarna, som en mer intensiv renvård kräver. Förutom dessa skäl, nämligen renarnas kraftigare utveckling under ett friare liv på fjällen och den ökade faran för spridning av smittosamma sjukdomar inom hjorden, har det även, såsom i det föregående redan omnämnts bland annat från Gellivare, uttalats, "att i vår upplysta och framskridna tid också lapparna fordra att

få utföra sitt arbete på ett lättare sätt än förr i världen". En strävan i sådan riktning kan vara förklarlig, men å andra sidan torde det vara ofrånkomligt, att lika väl som utövare av andra yrken måste ikläda sig de risker och mödor, som äro förbundna med deras arbete, så måste även renskötselns utövare taga sin risk och sin möda. För lapparna, som driva en av staten i flera avseenden privilegierad näring, vilken kräver ett nomadiserande liv, är det — kort sagt — ej möjligt att få arbeta under samma betingelser som fastboende jordbrukare. Följden bleve ofrånkomligen bristande tillsyn av renarna med alla de menliga följder, som därmed äro förbundna för såväl lapparna som den bofasta befolkningen. Vissa förhållanden synas emellertid giva vid handen, att lapparnas strävanden efter bättre yttre levnadsförhållanden stundom sträckt sig längre än som kan vara möjligt att förena med utövande av en god renskötsel. Oförbehållsamt har under de protokollförda förhör med lappar, vilka ingått som ett led i denna utredning, detta erkänts och av äldre lappar beklagats. Skarpa uttalanden härom saknas ej. Orsaken till den försämrade omvårdnad av renarna, som man måste vidgå, anges bland annat vara att söka i den lapska ungdomens lättja och liknöjdhet. Denna ungdom, säger man, måste visa samarbetsvilja och enighet samt lära sig lydnad för påbjudna åtgärder; uppförda stängsel få ej tjänstgöra som de enda renvårdarna; bevakningen mot Norge är bristfällig, varigenom reninvasioner ofta förekomma under tider, då betning där ej är medgiven. Om den skötsel, som under sådana förhållanden ägnas renarna, yttrar en av de hörda Arjeplogslapparna, att den "kan ej sägas vara någon skötsel alls". "Hoptagningen av renarna på hösten sker alldeles för sent, och detta inverkar därhän, att skiljningar och nedflyttningar bliva alltför sena." Och vidare: "Följden har blivit sammanblandning av hjordarna, försenade flyttningar och för långt gående utnyttjande av höst- och vårbeteslanden." "Renarna bliva halvvida, varigenom stora olägenheter bliva följderna; markerna fara illa; sammanblandning av hjordar blir en daglig företeelse; nedflyttningen till vinterlanden försenas, emedan renarna först och främst skola tämjäs, innan förflyttning, skiljning eller annan åtgärd med dem kan företagas."

Uttalanden av enahanda innebörd hava även gjorts från andra fjällappbyar. Sålunda yttrar ordningsmannen från en av lappbyarna i Jokkmokks socken, att orsaken till den sämre renskötselns och de därmed förenade ökade kostnaderna vore, "att lapparna på våren och hösten bodde i alltför stora grupper. Annorlunda hade det varit i hans ungdom. Då hade lapparna betat sina renar i mindre grupper såväl höst som vår. Var och en hade haft sina renar att sköta och icke som nu den stora allmänhetens." Och från Gellivare: "De nu rådande missförhållandena med sammanblandningar och dylikt berodde uteslutande på att fjälllapparna icke toge ordentlig vård om sina renar utan läte dem ströva fritt omkring." En annan

Gellivarelapp: "De lata lapparna från öster, Karesuando, Finland och Kau-tokeino, ha kommit hit med den nya, fria skötseln. De lågo ute på de nor-ska öarna och uddarna, och där gick det ju an att vara lat och ligga i kåtan. Det passar inte precis i Gellivare, men lika fullt har det blivit så, och renarna få ströva mest på egen hand, när de äro uppe på fjällanden. Renen segrade över lappen, och nu äro vi inte mycket våra renars herrar. Det märks ju också på huru besvärligt vi ha att få tag på våra djur, aldrig se vi väl alla. Och den som har litet, skall han vara egen husbonde, får han i stället allt möjligt strövande på sig. Skiljningar hela vintrarna, alla socknars djur får man se och märken, aldrig sedda. — Kalvmärk-ningen blir bra med de noggranna sommarsamlingarna — man kan vårda sina renar. Och det är väl ändå det som är meningen." Ännu ett yttrande av en Gellivare-lapp: "Motstånd från allt ungt folk mot strängare ren-skötsel. Man är nu lärd att ha det ganska lustigt på sommaren, fråga är, om man kan lära sig att börja på allvar igen med att fara upp i fjällen. Att flytta med familjerna upp på Norrkaitums ganska ödsliga sommar-land är inte så trevligt. Man får väl arbeta nog med att få upp husbön-derna. Men det är ju nödvändigt, om det skall göras något. Nu ge hus-bönderna ordningsmannen 'fullmakt' att handskas med deras pojkar och drängar, men själva se de väl inte ofta sina renar på gränsen. Och det är väl litet si och så med arbetet där uppe. — Nu när familjerna ligga nere, blir man motvillig då det skall faras åt väster. — Nutidens lappar få nog besvär med att hålla sina fri-vanda renar. Men det går naturligtvis, bara de få tid. Och det är ju ett arbete, till vilket de nu ganska länge vilat somrarna och hämtat krafter".

Det är, som synes, en mycket skarp kritik över det sätt, varpå lapparna utöva en näring, vilken dock, såsom redan framhållits, intager en av sta-ten i vissa avseenden privilegierad ställning. Uttalandena skulle kunna än ytterligare mångfaldigas, men de anförda karakterisera tillräckligt det nuvarande läget. De äga sitt värde därigenom, att de äro uttryck för lap-parnas egen uppfattning om det förfall, i vilket renskötseln på många trakter i lappmarken råkat. De knuna därför utgöra en maning till de sig såsom lapparnas talesmän utgivande, vilka göra gällande, att lapp-väsendets tjänstemän utan tillräcklig grund och sakkunskap kritisera det sätt, varpå renskötseln bedrives, att iakttaga större moderation i sina på-ståenden.

Samtidigt som från lapskt håll sådana uttalanden föreligga framhålles emellertid, att en återgång helt och hållet till den intensiva renskötsel-metod, som förr utövades, ej längre är möjlig. De yttre förutsättningarna för en intensiv renskötsel kunna — med den nuvarande renstammen obe-skuren — knappast sägas vara för handen, vartill kommer att den anda, som uppbar denna renskötsel och omsatte principen i handling, ej längre

är tillfinnandes. Häremot har det invänts, att den hopblandning av renhjordar — och därmed följande lösligare bevakning — som medföljer den extensiva renskötseln, ej kan undvikas, då renar, som äro jorddjur, komma inom synhåll för varandra. Mot denna invändning kan erinras om ett yttrande av ordningsmannen Labba i Saarivuoma lappby på sammanträde i Vittangi den 28 mars 1934. Där flyttade man — sade han — var för sig ofta inom synhåll för varandra och hade ändå skilda hjordar; ibland kom man visserligen i omedelbar närhet av varandra, men i regel behövde ej större sammanblandningar fördenskull inträffa. En sådan ordning ansåg han sig kunna bibehålla även i den närliggande Rautasvuoma lappby — om där även bleve ombyte av lappar. — Det uppställda villkoret innebär en skarp kritik av renskötseln i den sistnämnda lappbyn. Trots alla försök att vilja vindicera en annan uppfattning står det nog fast, att största hindret mot införande av en intensivare renskötsel är att söka hos lapparna själva.

Beträffande renskötseln i länets nordligaste lappbyar — varmed här förstås de, vilka sommartid inflytta i Troms fylke i Norge — må nu anföras, att den ej undergått den väsentliga försämring, som lett till ovan beskrivna följder inom större delarna av länets lappmarker i övrigt. Även om det förhåller sig så, att den nya friare sommarbevakningen lärts söderut av "lapparna från öster", vilka i ett av de här förut citerade uttalandena också blivit kallade "de lata", så bedriva dessa själva alltjämt sin renskötsel efter metoder, vilka böra betecknas såsom tillfredsställande. Sommartiden lämnas renarna visserligen stor frihet inom de betesområden, som enligt renbeteskonventionen må benyttjas, och bevakningen sker då på det sätt som blivit kallat "kantbevakning av renar i grupper". I Norge är denna bevakning för de flesta sommarbetesdistrikt ordnad till fasta vaktplatser med bestämt antal renvaktare, från vilka bevakningskedjor vid behov utvecklas efter de gränser inom vilka renarna skola hållas. I många distrikt, vilka hava goda naturliga gränser, kan nog sommarbevakningen i själva verket bliva rätt litet betungande för lapparna; så har särskilt tidigare varit förhållandet, där svenska renhjordar ännu fingo föras ut till fylkets öar på sommarbete. Onekligen kunde lapparna på dessa för lång tid utan egentlig olägenhet övergiva tillsynen av sina renar och, om de så önskade, fördriva en och annan månad utan sysselsättning; men det får ej antagas, att dessa arbetsmetoder, som måhända kunde vara försvarliga ute på öarna, skulle vara karakteristiska för nomadlapparnas renskötsel. Deras arbete å sommarlanden består visserligen ej i nuvarande tid av vallning av småhjordar på sätt som även i Troms fylke har varit brukligt på vissa betestrakter, men också skötseln i de större distriktsenheterna kräver en väl organiserad bevakning; å de flesta områden fordras deltagande av allt tillgängligt manskap genom hela sommaren.

Man har till uppgift icke blott att hålla renarna inom det distrikt, dit man är hänvisad, utan också att inom detta söka avvärja all skadegörelse på mark, som tillhör enskilda. Renbetningen i fylket försiggår som bekant på fjälltrakter intill odlade bygder, och den enskilda jordbesittningen når mångenstädes högt upp på kalvfjället, till svårighet för renskötseln. Vidare skola renskötarna på vanligt sätt under sommaren samla sina renar för kalvmärkning, eventuellt också för skiljningar och för annan renvård. De sakna sålunda ej arbetsuppgifter. Av de erfarenheter man nu äger från den tid konventionen varit i kraft tror man sig finna, att det alltjämt bör arbetas efter de metoder, som hittills blivit försökta. På vissa trakter kan en intensifiering av bevakningen nu väl vara av behovet påkallad, men den skulle fortfarande ske inom ramen för det gällande systemet. Man torde såväl på norsk som på svensk sida vara av den uppfattningen, att man därmed kunnat komma till mycket goda resultat.

Distriktsrenskötseln eller grupprenskötseln i Troms fylke kännetecknas alltså av att renarna efter inflyttningen på sommarlanden givas tämligen stor frihet inom de gränser, som bevakas på grund av beteslandens uppdelning. De tagas tillhopa vid lämpliga tillfällen för märkningen eller annat ändamål, men få för övrigt ströva obehindrat över de upplåtna markerna. Betningen i de ifrågavarande sommardistrikten får äga rum från och med den 15 juni till och med september månad, varefter renarna skola vara samlade och förda över gränsen till Sverige. Hela sensommaren och början av hösten uppehålla sig hjordarna alltså inom samma trakter som under den varmaste årstiden, och flyttningen till de egentliga höstområdena anträdes ej förrän vintern redan står för dörren. I detta avseende möter som synes en helt annan ordning hos nordlapparna än i länets övriga renskötselområden. Under augusti och september månader företaga lapparna, såsom förberedelse för utflyttningen ur distrikten, allt oftare hopsamlingar av sina renar, vilka så under de sista veckorna i Norge hållas under oavbruten bevakning. I de större distrikten företagas härvid också skiljningar till mindre grupper, så att alla före månadsskiftet september—oktober kunna anträda återfärden över gränsen österut med hjordar av lämplig storlek. Därefter hållas dessa hjordar fortsättningsvis åtskilda genom hela hösten, varunder de ofta ännu uppdelas till mindre enheter för vintern. Flyttningen går vidare nedöver lågfjälltrakterna gruppvis och med uppehåll på olika betesland så länge som det på grund av betesförhållandena är tillrådligt. Där sammanblandningar äga rum mellan grannhjordar söker man åter omedelbart verkställa skiljning, och där en grupp visar sig vara alltför stor för att kunna skötas på lämpligt sätt skilja sig renägarna åt för att flytta till var sitt olika betesland. Först till följande sommar föras hjordarna, under normala betesår, åter tillsammans inom det distrikt, dit flyttning då sker.

Renarna äro sålunda under denna nordlapska skötsel som regel uppdelade och bevakade i mindre hjordar från och med senare delen av september till och med maj månad följande vår. I betesdistrikten i Norge få de ströva i större frihet, bevakade huvudsakligen blott från distriktsgränserna, under två och en halv eller tre månader. Den egentliga karesuandorenskötseln utmärker sig alltså för en extensiv sommarbevakning men en intensiv hjordbevakning under alla övriga delar av året. Renarna hållas under vård så lång tid, att det ej finnes fara för deras förvildning. Om de också blivit svårhanterliga under den fria tiden på sommaren, låta de sig dock snart åter tagas tillsammans i hjordar. Höstskiljningarna verka åter tämjande. Renskötseln vintertid i de nordligaste lappbyarna lämnar ej mycket övrigt att önska i fråga om noggrannhet. Om ej särskilda besvärigheter tillstött kan man i allmänhet räkna med att vinterhjordarna skola vara synnerligen väl uppdelade mellan de olika husbönderna. Härpå har man erhållit bekräftelse då renräkningar hållits i de nordligaste lappbyarna.

Då det mångenstädes om karesuando-metoderna i renskötseln uttalats, att de vore i och för sig olämpliga eller till och med förkastliga, lär detta ha berott av bristande kännedom om de verkliga förhållandena. Det får observeras, att lapparna i Karesuando, trots betydande svårigheter vid sina flyttningar och vid nyttjande av sommarland inom tättbebyggda trakter i grannriket, erhålla ett gott utbyte av sin näring och att skadorna genom densamma i förhållande till fastboende icke i någotdera landet behövt bliva betungande. Dock förhåller det sig så, att den extensiva sommarrenskötseln, vilken "lapparna från öster" tagit med sig då de kommit till sydligare trakter, och som de där lätt lyckats inplantera, säkerligen icke allestädes varit lämplig utan kommit att medföra kännbara olägenheter. Den har kommit att undantränga äldre intensiva bevakningsmetoder, vilka utan tvivel representerat en högtstående renkultur och vilka under de förhållanden, som varit rådande, ofta varit synnerligen ändamålsenliga. I hög grad har den nya ordningen verkat förstörande i de trakter där man icke varit konsekvent vid anammandet av karesuando-metoderna utan börjat med en fri sommarskötsel i förening med sådana fria skötselmetoder både under vår- och höstmånaderna, som redan tidigare kunnat vara tillämpade i vissa sydligare byar. Man har då fått till resultat en helt förslappad renskötsel, i vilken regelbunden hjordbevakning endast utföres under vinterhalvåret. De menliga följderna av denna utveckling ha blivit belysta i det föregående.

Det har under nu föreliggande omständigheter synt utredningen nödvändigt att söka ernå en syntes mellan syd-lapparnas gamla intensiva renskötselmetod och nord-lapparnas metod med en friare sommarbevakning. Renarna måste hållas under oavbruten bevakning och inom bestämda be-

testrakter på sommarlanden, men man bör å andra sidan icke dela upp betesmarkerna i en mängd smådistrikt och där tränga samman renar så att man råkar ut för de ovedersägliga nackdelar, som äro förbundna med de mest intensiva metoderna. Dessa kunde för övrigt ej åter börja tillämpas utan en föregående med sannolikhet rätt omfattande reduktion av renstammen, en åtgärd som man dock på intet sätt kan anse vara värd sitt pris. Enligt utredningens förslag komme lappbyarna att uppdelas i skilda betesområden, så att grupper av byns lappar inom ett vart av dessa sammanföra sina renar under gemensam bevakning. Detta komme genomgående att gälla för sommarlanden och i flera lappbyar även höst- och vårlanden; också för grupperingarna på vinterbetesmarkerna skulle i vissa fall, där så visat sig vara av behovet, givas särskilda bestämmelser.

I de olika betesdistrikten skulle nu bildas hjordar på kanske 2000 till 3000 renar och i vissa fall ännu högre antal. Bevakningen skulle sommartid ske i främsta rummet inåt från distriktens gränser men också genom upprepad sammantagning av hjordarna inom dessa och vallning i och för kalvmärkning på därför brukade platser, för förflyttningar mellan distriktets olika betestrakter, för skiljningar till främmande lappbyar och andra grupper, med mera. Man torde på detta sätt kunna komma till en renskötsel av tillräcklig effektivitet.

Det bör finnas möjlighet att på sommarlanden genomföra skiljningar i sådan utsträckning, att byar och grupper kunna vara i det närmaste befriade från främmande ren då nedflyttning skall företagas till höstlanden. Även där uppdelning på de sistnämnda ej skulle genomföras omedelbart efter hjordarnas ankomst från högfjällstrakterna utan först efter någon period av frihet under barmarkstid i september, komme man att hava väsentlig nytta av de företagna sommarskiljningarna och gruppbildningarna. De olika lappbyarnas höstland äro som regel naturligen avgränsade från varandra genom större sjöar och älvar, över vilka renarna blott i undantagsfall färdas före isläggnigen. Om renhjordarna kommit till höstlanden väl uppdelade, hållas de alltfort med lätthet inom sina lappbyars gränser till dess att höstgrupperna skola bildas. Skiljningarna för detta ändamål behöva då på långt när icke bliva av den svårighetsgrad som man för närvarande måste räkna med exempelvis i lappbyarna mellan Torneträsk och Lulevattnen, vilkas renmassor, på grund av bristfällig sommarskötsel, på hösten äro blandade tillsammans i en skrämmande stor utsträckning. Betydelsen av att höst- och vinterhjordarna skola kunna bildas vid rätt tidpunkt och av att renägarna då också skola få sina djur väl samlade kan icke nog framhävas.

Enligt den bevakningsordning, som är planerad för sommardistriktet, komme arbetet med kalvmärkning och med annan renvård att i hög grad underlättas och förbättras. Det är av vikt särskilt för detta arbete att

renarna ej skola hållas i alltför stora grupper. Dessa skola kunna hanteras med smidighet, och vaktarena böra kunna uppehålla god känning med hela den hjord de hava under sin tillsyn. Även ur tämjningssynpunkt är uppdelningen i mindre enheter till fördel. En närmare bevakning av djuren vänjer slutligen dessa på ett starkare sätt vid de betesland till vilka de skola höra. Det behöver ej dröja länge förrän ett gott bevakningsarbete giver lön för mödan, samtidigt som det — på grund av att renen börjar följa densamma påtvungna vanor — verkar till lättnad för framtiden.

Det har varit rätt allmänt, efter det att de friare skötselmetoderna trängt undan den äldre hjordvallningen, att lapparna förkortat uppehållstiden på sommarlanden och börjat föra renarna nedåt lågfjällstrakterna, så snart högsommarvärmen upphört och insekterna minskat i antal. Bevakningen har ju överhuvudtaget varit slappare och man har för sin bekvämlighets skull önskat lämna högfjällsbetena allt tidigare. Familjerna ha blivit lämnade nere på fasta boplatser på höst- och vårlanden, och bevakningen har ofta blivit anordnad så, att den skett genom vaktombyten från dessa avlägsna familjevisten. I en del lappbyar, där urartningen av renskötseln varit särskilt framträdande, har det förekommit, att så gott som hela sommararbetet överlämnats åt ett antal drängar och unga pojkar, medan endast ett fåtal husbönder tagit del i detsamma. Det har då ej heller blivit fråga om annat än hopsamlingar av renfloccar för kalvmärkning, där så låtit sig göra, och viss tillsyn å gränsbetesområdena i Norge. Redan vid juli månads utgång har man kunnat vända hjordarna österut, även om betestillgångarna på sommarlanden ej ens blivit tillnärmelsevis helt utnyttjade. Skiljningar mellan lappbyarna ha ej varit anordnade utan ha sparats till hösten. Vaktmanskapet har på grund av uppkomna brister i utrustningen haft behov av att söka sig ned till sina lägerplatser och har måhända funnit det vara med sin fördel förenligt att även förflytta hjordarna närmare dessa. — Det har i annat sammanhang framhållits, hurusom en tidig flyttning, under torr tid på sommaren, ned till lågfjällstrakterna innebär fara för lavvegetationen å dessa. Det är också uppenbart, att en vistelse med renarna blott under en tid av tre veckor—en månad på de egentliga gräsbeteslanden alls icke står i överensstämmelse med kraven på ett rationellt betesutnyttjande. Det bör bestämt uttalas, att betningen i de föreslagna sommardistrikten i allmänhet bör omfatta tiden från midsommar till och med augusti månad.

Skall emellertid ett sådant resultat kunna uppnås, så fordras ovillkorligen att familjerna följa renarna. "Dock är" — så har en av de under utredningen hörda lapparna formulerat sitt uttalande — "största felet med nuvarande ordning bland annat det, att den kvinnliga lappungdomen alldeles slutat upp med deltagande i renskötsel. Vid grupprenskötsel är en

kvinnan lika god renvaktare som en man". Den enda möjligheten att hos ungdomen väcka intresse för renskötelsen vore, att den redan från barnåren lärde sig att sköta renar.

Mot dessa och liknande skäl för kravet på att familjerna skulle vid flyttningarna medfölja till sommarlanderna har å andra sidan invänts, att detta endast skulle åsamka renskötarna besvärigheter med transport och dylikt. När såsom skäl för denna ståndpunkt bland annat anförts, att det bleve för mycket folk i fjällen, så att alla ej finge plats däruppe, eller att lapparna numera saknade erforderliga klövjedon för flyttning till sommarlanderna med hela familjen och ej längre kunde tillverka sådana, så måste dylika uttalanden reservationslöst fastslås vara de obotfärdigas förhinder. Betecknande för ställningen är emellertid, att samme man som framfört sistnämnda synpunkt även yttrat: "att få ungdomen att börja med arbete, som vore besvärligt och tålmodsprövande, vore nog svårt." I detta uttalande ligger själva grunden till renskötelsens nuvarande förfall och även, om den lapska befolkningen ej vaknar till insikt om vidden av den fara, som motståndslös efterlåtenhet innebär, till renskötelsens slutliga undergång.

Betesavgifter och takster i Norge.

I den kritik, som av lappar uttalats över renskötelsen sådan som den nu mångenstädes bedrives, har bland annat framhållits, att den bristfälliga bevakningen av renarna varit orsaken till reninvasioner i Norge på tider, då det varit förbjudet att föra renarna på bete där. Följden härav har blivit, att fylkesmännen i Nordlands och Troms fylke utkrävt avgifter för sådana överträdelser av renbeteskonventionens bestämmelser. Under åren 1929—1933 hava de av fylkesmannen i Nordlands fylke fastställda betesavgifterna uppgått till sammanlagt 20.307:59 kronor och de av fylkesmannen i Troms fylke fastställda till 19.234:65 kronor. Härutöver hava under samma år i det förstnämnda fylket lapparna antingen genom uppskattning eller förlikning ålagts utgiva skadeersättningar med inalles 17.873:38 kronor och i Troms fylke med 23.085:82 kronor. Samtliga belopp äro angivna i norska kronor. Dessbättre har man under åren 1934 och 1935 kunnat skönja en avsevärd förbättring i förhållandet till Norge. Sålunda utvisar till exempel antalet till lappfogden i södra distriktet inkomna telegram om olovlig renbetning i Norge en starkt fallande skala. Antalet telegram var år 1932 58, 1933 30, 1934 13 och 1935 — i oktober — 5 stycken. Om denna förbättring är tillfällig eller om den har sin grund i förhållanden, som kunna bli bestående, är emellertid svårt att ännu bedöma.

Av ovanskrivna belopp har svenska staten i enlighet med bestämmelserna i konventionen förskottsvis gäldat följande poster:

betesavgifter i Nordlands fylke	148.714: 17
skadeersättningar i d:o	17.873: 38
betesavgifter i Troms fylke	8.276: 40
skadeersättningar i d:o	23.085: 82
	<hr/>
Summa kronor	197.949: 77

för vilket belopp lapparna voro återbetalningsskyldiga. I denna situation inträffade, vad som väl ock kunnat förutses, att lappar från Luokta-Mavas lappby i Arjeplogs socken, vilka bland andra voro ersättningsskyldiga för skadorna i Nordlands fylke, gjorde underdånig framställning, att staten skulle efterskänka sin fordran. Denna uppgick, då den till länsstyrelsen remitterade ansökningsen den 18 juli 1934 besvarades, för samtliga Arjeplogs sockens fjällappar till 142.335: 94 kronor, vartill kunde väntas komma ungefär 10.000 kronor, varom utredning påginge. På grund av dels i några fall ömmande omständigheter (sjukdom) dels det förhållande, att vissa lappar måste anses hava gjort vad på dem ankommit för att hindra invasion av deras renar till Norge, tillstyrkte lappfogden en avkortning av tillhoppa 15.031: 09 kronor.

Det måste utan vidare vara uppenbart, att så stora ersättningskrav, som de från Nordlands fylke framställda, knappast kunna uppkomma, om ej arbetet med vården av renhjordarna varit i väsentlig grad åsidosatt. Om redan vad härovan meddelats rörande äldre lappars uppfattning om den nutida renskötseln ger anledning till sådant antagande, så lämna de av lappfogden gjorda uttalandena, då han hade att yttra sig i anledning av den ovannämnda remissen, fullt och klart besked härom. Det är därför och med hänsyn till vikten av att sättet för renskötseln utövande i denna utredning allsidigt belyses påkallat att här lämna rum för ett referat av detta lappfogdens yttrande.

Med skärpa tillbakavisar han lapparnas påstående i deras underdåniga ansökan, att reninvasionerna vore helt och hållet beroende av dåliga betesförhållanden och ej av lapparnas eget förvållande. Grunden till reninvasionerna finner han ligga i ett för stort renantal och för få renvaktare. I de renbetesdistrikt, varom här vore fråga, tilläte konventionen ett belägg av 8250 renar, under det att lapparna innehade icke mindre än 12697 renar. Bristen i antalet renvaktare uppginge till icke mindre än 31. Trots att god tillgång på renuppköpare funnits, renprisen varit höga och myndigheterna ständigt uppmanat lapparna att minska renhjordarna, så hava de intet åtgjort för att nedbringa renantalet utan i stället låtit det växa allt mer och mer. Slutligen måste länsstyrelsen 1931 tillgripa utvägen att före-

skriva tvångsnedslaktning, en åtgärd, som möttes av starkt motstånd, underblåst av utomstående och oansvariga personer. Lappfogden visar med siffror, att kostnaderna för anställande av föreskrivet antal renvaktare ej bestigit sig till högre belopp än de nu debiterade betesavgifterna och skadeersättningarna. Bland de lappar, som begärt sin skulds efterskänkande, finnes några, som haft små hjordar och i förhållande till dessas storlek fullt antal renvaktare, men de hade icke förmått att i den allmänna villervallan hålla sina hjordar skilda från de andra lapparnas utan — såsom lappfogden uttryckte det — "oemotståndligt 'drunknat' i de rikare renägarnas jättehjordar". Det finnes även lappar, som lojalt sökt följa länsstyrelsens påbud och befattningshavarnas råd, men deras renar ha ryckts med av de stora hjordarna. — Lappfogden meddelar i särskild skrivelse till lapputredningen, att även under vintern 1933—1934 olovlig reninvasion i Norge ägt rum. Lapparna av Rasjvertagruppen i Arjeplog kvarlämnade då tusentals renar i Norge, men visade trots anmaningar ingen större iver i arbetet att återföra dem till Sverige. Först då meddelande ingick, att fylkesmannen beordrat nedslaktning av de olovligt betande renarna, avsånde lapparna fyra man, som uppehöll sig i Norge under en månad, men ej lyckades få mer än 300 renar över gränsen, en naturlig följd av att renbetet i fjälltrakterna försämrats. Då dessa djur lämnades utan bevakning, återvände därför större delen av dem till Norge. Det på fylkesmannens order nedslaktade antalet renar uppgick till ungefär 2200 djur eller till lika stort antal som det enligt länsstyrelsens beslut tvångsnedslaktades vintern 1931—1932. Utbytet av denna nödtvungna nedslaktning i Norge blev emellertid ringa i jämförelse med vad 1931—1932 års nedslaktning i Sverige inbringade. Genom den sistnämnda nedslaktningen erhöilo lapparna i medeltal 15 kronor 68 öre för varje ren, medan den norska nedslaktningen icke gav högre medelpris än ungefär 5 kronor. Förutom direkta utgifter i form av betesavgifter och skadestånd vållas lapparna sålunda genom överträdelse av renbeteskonventionen även förluster i form av förminskat försäljningsutbyte av sin renegendom.

Den olaga betningen i Norge har emellertid ej inskränkt sig till att lapparna uppehållit sig där med sina renar under otillåten tid. De hava även inträngt på områden, där de ej hava rätt att vistas även under tid, då rätt till renbete i Norge är dem medgiven enligt konventionen. Därunder har skadegörelse förövats å norska staten tillhöriga skogar i Lönsdalen och Junkerdalen, och anspråk på ersättning framställt från den norska statsskogsförvaltningen. Skadan hade uppkommit under vintrarna 1931—1932, 1932—1933 samt — ehuru i mindre omfattning — vintern 1933—1934 och uppstått huvudsakligen genom renarnas hornfejning på ungräd. Vid sammanträde i och för förlikning om ersättning för skadan uppskattades de skadade ungrädens antal till 100000/120000 st.; ett från

norsk sida framställt anspråk på att ersättningen skulle bestämmas till 7.000 kronor nedsattes till 6.000 kronor, vilket belopp den av länsstyrelsen förordnade svenske sakkunnige, jägmästaren Klas Bergman, fann skäligt. Beloppet äro lapparna skyldiga att utgiva.

Betesavgifter till Finland.

För olovlig betning enligt den med Finland ingångna konventionen hava till denna stat antingen utbetalats eller äro på prövning av krav från densamma beroende tillhopa 27.766: 86 guldmark, 14.673 Fmk, samt 1.678: 05 kronor eller tillhopa i runt tal 23.000 kronor.

Rörande skadegörelse av renar inom Sverige hänvisas till avdelningen "Motsättning mellan renskötsel och jordbruk i Norrbottens lappmarker."

Skogsrenskötseln.

Den redogörelse, som i det föregående lämnats rörande renskötsel och renskötselmetoder, har som synes i huvudsak behandlat fjälllapparnas förhållanden. Från deras renskötsel är skogslapparnas i viss mån avvikande, beroende på de olika yttre förhållanden, under vilka dessa lappar bedriva sin näring. Sedan renarna från vinterlanden kommit upp till vårlanden, lämnas de, liksom fjällrenarna, under kalvningstiden tämligen fria. När framemot midsommartiden myggen börjar uppträda, hopsamlas renarna för kalvarnas märkande. Råder under denna tid värme, underlättas samlingsarbetet i hög grad, under det att däremot vid kall väderlek renarna äro rörligare. I huvudsak torde märkningen vara avslutad under loppet av c:a två veckor. Skogslapparna i Arvidsjaur, Arjeplogs och Jokkmokks socknar släppa nu renarna fria, under det att Gellivare- och Vittangilapparna söka hålla dem samlade under hela myggtiden, d. v. s. till framemot medlet av augusti månad, och därvid som hjälpmedel upptända starkt rökande eldar, till vilka renarna gärna komma för att finna skydd mot myggen. Ungefär vid mitten av september hopsamlas renarna åter i och för nedslaktning före brunsttiden av övertaliga tjurar. När brunsttiden nalkas, söka sig renarna självmant tillsammans, och tjurarna hålla då vakt var och en över sin vajflock. Efter brunsttiden vidtager åter ett av lapparna fullt ordnat samlingsarbete, i sammanhang med vilket skiljning mellan olika renägares hjordar äger rum och märkning verkställes av de kalvar, som på försommaren ej tillvaratagits. Sedan detta arbete slutförts,

drager sig lappen ned mot vinterlandet. Från den nu skildrade renskötseln avviker Vittangi skogslappars rätt väsentligt. Dessa lappar, som mjölka sina vajor, hålla hjordarna samlade hela året, med undantag för kalvnings-tiden. Mjölkingen kan ofta fortsätta ända in i november månad. Då den av lapparna tillverkade renosten betalas med 5 till 6 och ända upp till 10 kronor och mera för kg., lämnar arbetet lapparna en ej oväsentlig inkomst.

Undantager man den av Vittangi skogslappar tillämpade renskötselmetoden, så lämna skogslapparna sina renar mycken frihet under sommarmånaderna. Denna frihet kan sägas vara fullt motiverad av skyldig hänsyn till den bofasta befolkningen. Genom att renarna ej äro samlade i hjordar, utan ströva omkring spridda, blir deras skadegörelse å hemmanens myrängar, som de denna tid ej kunna undgå att beträda, mindre och lättare helad genom naturens egen läkande kraft. Har emellertid av en eller annan orsak, såsom t. ex. sen vår i fjällen, fjällapparnas flyttning västerut blivit fördröjd, så kan denna skogsrenarnas frihet vålla, att de sluta sig till fjällapparnas renar och medfölja dessa på deras vandring västerut.

I gränstrakterna mellan skogslapparnas och fjällapparnas betesområden förekomma tyvärr ej alltför sällan sammanblandningar av renhjordarna som påkalla arbetsamma skiljningar. Ofta har orsaken till dessa sammanblandningar varit att söka i en mindre god uppläggning av lapparnas flyttningssvägar och en olämplig fördelning dem emellan av vinterbeteslanden. Om exempelvis, såsom fallet stundom är, den ena lappbyns flyttningssväg till vinterlandet går diagonalt genom den andras, så gränsar det hart när till det omöjliga att hålla hjordarna helt isolerade från varandra. Till förslag, som kunna vara ägnade att avhjälpa dessa olägenheter, blir det anledning att återkomma i det följande.

Såsom framgår av den redogörelse för lapparnas skadeståndsskyldighet, som i det följande skall lämnas, hava även i förhållandet mellan skogslapparna och den bofasta befolkningen motsättningar på grund av skadegörelse genom renarna icke helt kunnat undvikas. Man torde dock kunna säga, att de äro mindre skarpt framträdande än i fjällapparnas och de bofastas inbördes förhållande. Orsaken härtill torde delvis vara att söka i att en icke obetydlig del av skogsrenarna utgöres av skötesrenar, ägda av den inom lappmarken bosatta jordbrukarbefolkningen, som alltså själv har intresse av renskötseln som sådan. I allmänhet hava även bönderna i de trakter, där skogsrenskötsel bedrives, bl. a. på grund av lättare tillgång till virke för ladubyggnader, sitt avbärgade foder bättre skyddat än bönderna i fjälldalarna eller i den närmast fjällen liggande skogsbygden.

Koncessionsrenskötsel.

Förutom den renskötsel, som bedrivs av de i lappmarken hemmahörande lapparna, har även i de norra kustsocknarna av Norrbottens län en renskötsel sedan gammalt haft hemort. Förut ej legaliserad grundar sig numera rätten att här föra renar på bete på de medgivanden härtill, som Konungens befallningshavande kan lämna med stöd av bestämmelserna i §§ 57 och 58 i nu gällande renbeteslag. Ehuru det uppdrag, som lämnades genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930, ej innefattar en utredning rörande dessa lappars förhållanden, torde det dock vara lämpligt att i detta sammanhang något beröra denna renskötsel och de metoder, under vilka den utövas. Genom beslut av den 4 januari och den 10 maj 1933 meddelades tillstånd till drivande av skogsrenskötsel under en tid av fem år från och med 1933 års ingång inom tolv olika till gränserna bestämda områden nedom lappmarksgränsen inom Torne och Kalix älvars floddalar. Högsta tillåtna sammanlagda renantalet inom lappbyarna skulle få utgöra 15450 djur, därav 4100 tillhörande renskötarena själva och 11350 skötesrenar. I dessa senare ingå även de körrenar, som komma till användning vid de vintertid erforderliga körsloren, såsom i timmerdrivning, för hemforsling av foder o. s. v. Flyttningar i samma utsträckning som fjällapparna och de flesta skogslapparna i lappmarken företaga ej renskötarena inom nu berörda områden. Inom den trakt, där vederbörande beviljats rätt att beta sina renar, förflyttas renhjorden efter årstidernas växlingar och allteftersom beteslanden utnyttjas. Efter kalvningstiden, då renarna lämnats frihet, hopsamlas de åter för märkning av kalvarna och hållas sedan vanligen under bevakning hela högsommaren. Under senare delen av sommaren få djuren åter ströva mera fritt omkring, varefter före brunsttiden höstsamling börjar och hjorden sedan hålles samlad, tills skarföre på eftervintern inträffar, då den åter släppes ur hand. Under den tid av högsommaren, då djuren hållas under bevakning, mjölkar en del av dessa lappar sina vajor. Utöver det arbete, som härvid åligger kvinnorna, deltaga de ej i bevakningen av renarna.

Uppgifterna om de skador, som genom denna koncessionerade renskötsel vållas jordbruket, äro ganska växlande. Man kan svårigen värja sig för den uppfattningen, att vederbörande, som på sammanträden uttalat sig i frågan, gjort sin ställning till densamma beroende av, huruvida han själv ägt renar eller ej. Från renskötarens sida klagas över det oskick, att körrenägare efter avslutat arbete på våren icke föra renarna till skötarens hjord utan släppa dem vid stugknuten med påföljd att renarna stryka kring byns inägor och göra ohägn. Renskötaren anser sig under sådana förhållanden vara utan skuld till den av sådana renar förorsakade skadan. Med hemmansägare, vilkas ängar på grund av sitt läge äro särskilt utsatta

för åverkan genom renarna, träffas stundom uppgörelse, enligt vilken renskötaren betalar visst belopp att användas till kringgårdande av höhässjorna. Det kan i sammanhanget framhållas, att koncessionsrenskötsel icke bör kunna verka i större grad betungande för den jordbrukande befolkningen, ty jordbruksnäringen är väl skyddad genom den ovillkorliga skadeersättningsplikt som enligt lag åvilar utövare av den koncessionerade renskötseln.

Bosättning å renbetesland.

I nära samband med sättet för renskötselns bedrivande står, såsom av det föregående torde framgå, frågan, huruvida renskötarna vid flyttning till sommarlanden åtföljas av sina familjer eller ej. I somliga uttalanden göres gällande, att detta måste vara en oeftergivlig förutsättning för att en god renskötsel skall kunna för framtiden uppehållas: endast om ungdomen redan från barnåren så att säga växer in med arbetet skapas ett levande intresse för detsamma. Å andra sidan säger man, att flyttning med familjer vållar renvaktarna besvär och olägenheter och även är olämplig ur den synpunkten, att fysiskt svagare familjemedlemmar — orkeslösa, kvinnor och barn — ej böra utsättas för de ansträngningar och umbäranden, som äro förenade med livet i de övre fjälltrakterna; denna del av familjen bör, anser man, beredas tillfälle att kvarstanna längre ned i landet, där förhållandena göra det möjligt för dem att föra en relativt dräglig tillvaro. Det sist anförda skälet berör en fråga, som ofta varit föremål för diskussion, då lapparnas angelägenheter behandlats, och som enklast torde kunna formuleras sålunda: bör det vara lapparna medgivet att å höst- eller vårlanden uppföra bostäder av mer stadigvarande art?

De svar, som man vid samtal med lappar erhåller å denna fråga, äro mycket skiftande, varför en redogörelse för de olika meningar, som komma till uttryck, torde här vara på sin plats. De lappar, som företråda det längst gående kravet på intensitet i renskötseln, anse varje form av bosättning på renbeteslanden ovan odlingsgränsen vara av ondo. De se i en sådan ett frö till en mera fast bebyggelse, som kan verka oroande på renarna och därigenom vålla lapparna svårigheter. En mera moderat ståndpunkt intaga de, som vilja medgiva renskötande lapp rätt att i övre skogslandet uppföra fast bostad, förlagd så, att den kan tjäna som lämplig utgångspunkt för ett övervakande av renhjorden. Man håller före, att en sådan förläggning utesluter uppkomsten av en fast bebyggelse, då varje förutsättning härför saknas genom den totala frånvaron av odlingsbar mark, vars uppbrukande kunde giva anledning till bofasthet. Bostadens läge i och för sig uteslöte även en sådan. Uttryckligen framhålla de, som företrätt denna ståndpunkt, att bostäderna ej få förläggas i fjälldalarna,

där möjlighet till uppodling av ett område kring bostaden bleve uppslag till den bofasthet, som man vill undvika. En från den senast angivna meningen väsentligen avvikande ståndpunkt intaga slutligen de, vilka hålla före, att man så långt ifrån bör undvika att förlägga bostaden till mark, där odling ej kan upptagas, att man tvärtom bör uppsöka sådan. Lappen bör hava möjlighet att invid bostaden upptaga ett potatisland, att genom arbete göra den omkringliggande jorden gräsbärande, så att foder till några getter kan erhållas, ja, såsom av de längst gående företrädarna för denna meningsriktning påyrkats, även för två eller tre kor. Mellan de olika uttalanden, som härövan schematiskt sammanförts, komma givetvis till synes många skiftningar, som dock ej nämnvärt förändra den bild av lapparnas inställning till spörsmålet som här framlagts. Även sedan frågan fått sin lösning genom bestämmelserna i §§ 41—43 av gällande renbeteslag är den allt fortfarande föremål för lapparnas intresse och övervägande. Många hava svårt att uppgiva en hos dem djupt rotad uppfattning, att de hava en obestriddig äganderätt till det land, där deras förfäder sedan uråldriga tider vistats och tagit dess naturtillgångar i anspråk för sin näring. Stödjande sig på denna förmenta rätt hava lappar — även icke renskötande — sedan de inhämtat lappbyns medgivande, men utan Konungens befallningshavandes tillstånd, uppfört fasta bostäder, avsedda för bruk under hela året. Ofta saknas på platser, där de slagit sig ned, varje förutsättning för någon form av jordbruk. Den kommunala fattigvården har också i många fall fått träda hjälpande emellan. Då en sådan olaga bebyggelse ej blivit föremål för beivran oaktat därom gällande föreskrifter (K. K. den 19 juni 1917 n:ris 302 och 303), har den tagit åt sig en viss hävd, som kan, om ej formellt, så dock reellt, pålägga staten vissa skyldigheter, om det vid prövning av bebyggelsens ändamålsenlighet, skärskådad såväl ur renskötsels- som jordbrukssynpunkt, befinnes lämpligt, att densamma skall avhysas.

Mekaniska hjälpmedel för underlättande av renskötseln.

Att renskötseln är en i hög grad arbetskrävande näring, om den skall så bedrivas, att den både skänker sin utövare god bärning och ej träder andra fullt lojala intressen för nära, torde till fullo framgå av förestående redogörelser. Såsom varje annan näringsidkare är lappen för ett gynnsamt resultat av sitt arbete beroende ej blott av de intäkter, näringen skänker honom, utan även av de utgifter, som han för driften måste ikläda sig. Att i möjligaste mån nedbringa dessa senare är för honom av vitalt intresse. De yttre omständigheter, under vilka renskötseln bedrives, de stora vidder, på vilka den utövas, och de svårigheter, som genom renarnas vandringar äro förbundna med densamma, samverka emellertid till att alla åt-

gärder av vad slag de vara må, vilka kunna bespara renägaren utgifter, bliva jämförelsevis dyrbara. Det har därför varit ofrånkomligt, att staten, lika väl som den skänkt andra produktiva näringar sitt stöd, även trätt hjälpsamt emellan, då åtgärder för att underlätta renägarnas arbete skulle blifvit för dem alltför ekonomiskt betungande.

För att förhindra sammanblandning av renhjordar, hemmahörande i varandra angränsande lappbyar, måste ofta, i den mån de naturliga gränserna icke utgöra tillräckligt skydd häremot, särskilda renstängsel uppföras. Liknande anläggningar kunna även i ett eller annat fall nödvändiggöras för att hindra renarna att alltför tidigt på våren taga sommarlanden i besittning eller att alltför tidigt på hösten lämna dem. I förra fallet kunna sommarlanden, om deras bärighet är i förhållande till förefintligt renantal fullt tagen i anspråk, bliva för hårt anlitade, varigenom renarna tvingas att tidigt söka sig till höstlanden och förvinterlanden, där de då uppträda, innan de bofasta hunnit vidtaga åtgärder för att skydda avbärgad gröda. Renstängsel uppfördes förr ofta av lapparna själva i form av s. k. rishag, vilka närmast kunna betecknas såsom i grova strängar sammanförda träd och buskar. Då dessa rishag årligen måste i mer eller mindre betydande grad förstärkas med nytt material, blevo de ganska skogförödande, synnerligast som de ofta på mycket långa sträckor framdragas genom skogfattiga trakter. Deras effektivitet såsom spärr mot renarnas framträngande var därtill ej så sällan problematisk. För att afhjälpa alla dessa brister har man experimenterat sig fram till stängsel av ett kraftigare utförande. Då bland denna utrednings förslag till åtgärder för renskötselns förbättrande även ingår uppförande av åtskilliga stängsel, har det för en rätt förståelse av de principer, som ligga till grund för användande vid olika tillfällen av olika stängseltyper synts lämpligt att i detta sammanhang införa utdrag ur ett av lappfogdarna Malmström och Hedbäck efter begäran från norska lantbruksdepartementet upprättat p. m. angående gärdesbyggnader, utförda genom lappväsendet i Norrbottens län.

”Stängslens uppgift.

Stängselbyggnaderna äro i allmänhet konstruerade med tanke på funktion under barmarkstid och första höstvintertid, i vissa fall även under senare delen av vårvintern. Däremot ha de i intet fall avsetts för underlättande av renbevakningen vintertid. Det anses, att bevakningen vid denna tid i allmänhet icke är av den svårighetsgrad, att mekaniska hjälpmedel för dess del skulle vara av behovet.

Stängsel ha blifvit uppförda för att tjäna följande olika syften:

1. för att *skilja vår- och höstbetesområden från egentliga sommarbetestrakter*, och sålunda reglera renhjordarnas vandringar. Vid lapparnas uppflyttning från skogslanden till lågfjällen på våren hejdar ett sådant

stängsel renarna och stannar dem på deras vårländ. Vid midsommartid samlas renarna, stängslet öppnas, och hjordarna föras upp till högfjällsområdenas gräsbeten. Stängslet tillslutes för att sedan på sensommaren åter öppnas, då hjordarna föras ned på höstbetena i de lägre fjällen, då ofta i större frihet. Stängslet hindrar från återvandring till sommarlandden. — Denna funktion hava i Norrbottens län Kvikkjokksstängslet, c:a 65 km; stängslet Råstojaure—Kilpisjärvi, c:a 25 km.; i Troms fylke Dividalsgårdet i distrikten Altevatn och Dividalen, c:a 25 km.

2. för att *skilja höstbetestrakterna från vinterbeteslanden*. Sådana stängsel äro uppförda nedanför lågfjällsområdena för att hindra renarna från att i förtid på höstarna ströva ned i skogslandet. Betydande skadegörelser å hö genom sådana reninvasioner under åren 1920—1930 åstadkommo irritation mellan bofasta och nomader i övre lappmarken, föranledande dessa spärrningsåtgärder. — Rautasvuoma spärrstängsel 67 km.; Gellivare spärrstängsel något över 100 km.

3. för att *skilja olika renskötselenheter från varandra*, alltså för att hindra sammanblandningar mellan olika lappbyar i trakter, där bevakningen ej annars kan göras effektiv efter deras gränser. De följa dessa gränser så nära som möjligt; dock göras avvikelser, där terrängförhållandena så påfordra. I de flesta fall gäller det här avskiljande av byarnas höstbetesland, där renarna under barmarkstid ännu hållas relativt fria. Om ej naturliga gränshinder hålla dem åtskilda, föras de vid denna årstid lätt över grannars områden. — Kaitumstängslet 40 km.; stängslet vid Holmajärvi i Kaalavuma, 9 km.; Rautasälvens stängsel.

4. för att å sommarbetestrakterna (i Norge) *förhindra skadegörelser å bofastas egendom*. Inom Troms fylke finnas ett flertal stängsel uppförda över pass och dalstråk, som leda ned från fjällbeteslanden till dalbebyggelsen. Oftast äro dessa stängsel rätt korta.

Stängseltyper.

Lappväsendet i Norrbottens län har huvudsakligen arbetat med två typer av renstängsel, nämligen den sydliga eller *västerbottenstypen*, och den *nordliga*, vilken utexperimenterats vid byggena i norra Norrbotten och de angränsande svenska renbetesdistrikten i Troms fylke.

Beskrivning av västerbottenstypen återfinnes i bilaga nr. 1, av den norra typen i bilaga nr. 2.

Kostnader.

Under de senare åren har man i allmänhet räknat med att kostnaderna för de olika stängseltyperna i anläggning skola uppgå till:

för västerbottenstypen	1.000 kronor/km
för nordliga typen	750 kronor/km

förutsatt att transporter av materiel icke gå över längre sträcka än en mil. Stolparna till stängslet skola då kunna huggas i byggnadssträckans närhet och järnmaterielen också levereras nära densamma.

Kostnaderna för materiel och för stängslets uppsättning äro att betrakta såsom konstanter, medan transportkostnaderna äro variabla. Varje fullständig beräkning för ett stängselbygge är sålunda beroende av de lokala förhållandena.

Mellan olika trakter kunna sedan olikheter i arbetspriser giva anledning till omräkningar efter särskilda reduktionsgrunder.

Typernas lämplighet.

Västerbottenstypen är, som synes, mera påkostad än den nordliga typen. Den väsentliga skiljaktigheten består i att stängslet är högre, 1.80 meter från marken i stället för 1.40 meter för den nordliga, och däri, att denna ökade höjd åstadkommes genom ett system av slanor mellan stolparna. Nätverket av järntråd är så att säga upphängt på slanorna. Dessa giva också hela stängselkonstruktionen ökad stabilitet.

Där själva järntrådsnätet icke verkar väsentligt stabiliserande, utan där stängslets hållbarhet är beroende i huvudsak av stolpsättningen, erbjuder därför västerbottenstypen vissa fördelar.

Sedan man med tillhjälp av trådsträcknings- och bindningsmaskiner börjat kunna giva hela nätet av järntråd en fastare uppbyggnad, med starkt spända och väl sammanbundna trådar, måste emellertid slansystemet anses sakna betydelse som stabiliserande faktor. För de flesta fall blir det då överflödigt; där ej gärdet av särskilda skäl bör givas större höjd än 1.40 meter kan det utan olägenhet undvaras. — En ökning av stängselhöjden kan ju också åstadkommas genom anbringande av flera långsgående trådar på efter behovet längre stolpar.

En högre stängseltyp än lappväsendets nordliga kan sålunda bli av behovet endast där ett stängsel skall hava funktion även under snötid. Dock märkes, att icke heller 1.80 meters stängsel kan vara effektivt en hel vinter igenom. Vid stor snömängd kan höjden bli otillräcklig. I öppna fjällterräng, där drivor bildas, kan det knappast undvikas, att även ett högre stängsel på någon sträckning kommer under snö och icke kan fylla sin uppgift. Man kan där ej räkna med stängselspärning på vintern annat än vid första snötid. I skogsterräng, där snön ej driver ihop och packas, äro möjligheterna härför bättre. — Men gården för genomgående vinterbruk äro ju icke under normala renskötselsförhållanden av behovet.

Den nordliga enklare stängseltypen är sålunda av tillräcklig effektivitet för de flesta ändamål dessa byggnader skola tjäna. Det är billigare att bygga och underhålla. I öppna fjället är det i lägre grad utsatt för skadegörelser.

Stängslens hållbarhet.

Lappväsendets första renstängselbyggnader äro från tiden närmast efter avslutandet av renbeteskonventionen med Norge. Då utfördes de stängsel, vilka enligt denna beslutats inom Troms fylke. Större delen av lappväsendets byggnader äro dock från senare år, utförda inom Sverige.

De äldsta stängslen äro nu närmare 15 år gamla. Man har haft tillfälle att å dessa byggnader göra iakttagelser om materialets hållbarhet. Stolpar äro använda såväl av björk som av furu.

Då många av dessa stängsel nu äro i sådant skick, att de kräva grundliga ombyggnader, där björkvirke kommit till användning, vill det synas, som om man ej borde räkna med högre livslängd än 15 år för stolpar av björk. I ett fall har redan en fullständig ombyggnad måst äga rum av ett stängsel, uppfört med björkstolpar år 1922. Detta gäller stängslet vid Pålnoviken och över riksgränsen till Bardu, som byggdes ånyo under sommaren 1933, nu uteslutande med furustolpar. I sitt första utförande hade det kommit att stå endast elva år.

Stolpar av gran och furu antagas besitta motståndskraft mot röta minst den dubbla tiden, eller 25—30 år.

Stolparna hålla sig friska i jorden, likaså längre i sin övre del, men angripas strax ovanför markytan, där de så småningom ruttna igenom och brytas av då de utsättas för tryck. Särskild impregnering av stolparna har icke prövats, men borde kunna bliva av stor betydelse för att göra dessa byggen mera ekonomiska. Försök härmed äro numera igångsatta.

Underhållskostnader.

Kostnaderna för stängslens underhåll bruka kunna hållas inom en relativt snäv ram, om reparationerna företagas årligen och därvid genast tages sikte även på mindre bristfälligheter. Detta sagt om stängsel i mera skyddad terräng.

Snöskador.

Skador som göras av snö på stängsel i fjället kunna bliva betydande. De bruka vara regelbundet återkommande på samma platser, och stå icke att undvika, där stängslet måste föras över områden, utsatta för drivbildningar. Snöskador inträffa i huvudsak vid smältningstiden på våren. Drivor, i vilka gärdet är insnöat, bestå ofta av snölager av olika beskaffenhet, delvis förisade. Då dessa sjunka tillsammans under smältningen tryckas trådarna lätt fullständigt sönder. På sluttande mark, där snömassorna också röra sig i markriktningen vid smältningen, kunna stolpar vräkas ikull och stängslet helt ödeläggas. Äro sluttningarna högre har man också att räkna med snöskred, vilkas verkan är densamma som nyss nämndes. I bäckdalar med snödämningar, eller där vatten på annat sätt samlas i snö i närheten av stängsellinje, kunna svåra skador åstadkommas, då snön sättes i rörelse och föres över stängslet av de dämde vattenmassorna. I djupare bäckstråk krävas därför ofta särskilda konstruktioner för stängslet, till exempel trådnät, upphängda på linor. Men sådana snö- och vattenskadorna kunna också åstadkommas från rätt obetydliga tjärnar intill stängslet, där de knappast kunna förutses. De behöva dock ej vara regelbundna.

För de reparationer, som stängsel i fjällen årligen kräva, brukar man ha stolpar och järntråd i beredskap vid de platser, där skador inträffa. Sådan anskaffning bör göras med sikte på flera års underhåll var gång.

Vinterstängsel.

Lappväsendet i länet har icke något stängsel, som skulle tjäna vinterbevakning av renar. Direkta erfarenheter stå alltså ej till buds i detta stycke. Men de byggen, som äro utförda i fjälltrakter, särskilt då i Troms fylke, ha givit tillfällen till studium av snöverkan på stängsel och om försättningsarna för fjällbyggen av denna art överhuvud. Med de typer, efter vilka här byggts, kan man ej spärra för rentrafik i fjällen vintertid. Man kan ej heller antaga, att ett sådant syfte skulle vinnas genom att bygga högre stängsel — inom rimliga mått. I drivterräng skulle en högre byggnad vara mera snösamlade. Med idealiska terrängförhållanden, där man kan bygga efter åsar, där snö ej lägger sig, kan även ett lågt stängsel spärra på vintern. Men i sådan terräng, som fjällen vanligen erbjuda, och som man väl har att räkna med vid varje bygge, lär intet stängsel nå tillräckligt högt över snöytan på alla punkter för att verkligen bilda ett hinder för renarna. Och ett stängsel gör ej mera verkan än dess svagaste del.

Det låter sig tänkas, att översnöade partier av ett stängsel kunde erhalla särskilda överbyggnader under vintern och på så sätt göras effektiva. Sådana åtgärder komme ju dock att kräva särskild vakthållning och lära knappast i något fall kunna föras igenom utan stora kostnader.

Möjligen kan ett stängsel speciellt förstärkas och höjas i svåra snölägen. Här ha dock inga sådana konstruktioner prövats. Det vill emellertid förefalla, som erbjöde problemet betydande svårigheter. Ett inom Västerbottens län byggt provstängsel vid Överuman på gränsen mot Norge giver exempel på hur snötrycket verkar förstörande även där de starkaste material tagas i användning.

Byggnadsterrängen.

Det framgår av det föregående, hurusom det för varje stängselbygge är av synnerlig vikt, att den lämpligaste byggnadsterrängen uppsökes. Fördelaktigast är att bygga efter åsar och ryggländ; i övrigt sökes plan mark. Gropigt och kuperat land undvikas. I fjälltrakter måste snöförhållandena vara väl kända, innan stängslets läge bestämmes.

Bil. 1.

Arbetsbeskrivning för renstängsel, Västerbottenstypen.

1. Stängslet bygges av trästolpar och galvaniserad järntråd.
2. Stängslets effektiva höjd över marken är 1.80 meter.
3. Stolparna utgöras av kådrik furu eller gran, eller, där dylika icke finnes att tillgå, av rak och kraftig björk. Stolparna ha en längd av 2.5 meter och en minsta toppdiameter av 4 tum. Där skogen är synnerligen grov, fyrkantsågas de i motsvarande dimension.
4. Virket skall randbarkas på fyra sidor. Stolparna skola väl brännas runt om i sin nedre del, från rotändan minst 80 centimeter uppåt.

5. Stolparna nedsättas minst 70 centimeter i jorden. De fastsättas i regel på så sätt, att den i jorden nedsänkta delen omges med ett lager av stenar, i vilket stolpen genom kilning fästes till dess den sitter fullständigt orubblig. Kilningen sker efter samma regler som för fastsättandet av telefonstolpar äro bestämda.
 6. Å var tjugonde stolpe sättes dessutom, för att stängslet icke skall draga sig eller bliva snett, snedsträv, i regel av trä, åt vardera hållet i stängslets längdriktning.
 7. Där stängslet går fram över berggrund fastsättas stolparna med järn, dels fastskruvat i stolpen, dels angjort i berget medelst kildubbar. Å berggrund utgöres de i punkt 6 omnämnda sträven av wire, fastsatt å motsvarande sätt som beträffande stolparna är bestämt.
 8. Avståndet mellan stolparna är 2,5 meter.
 9. Å stolparna anbringas å den sida, som är mest utsatt för tryck, 7 stycken strängar av 4 mm galvaniserad järntråd, spända i horisontell riktning över varandra. Ovanför den översta strängen fastspikas i särskilda hak å stolparna en horisontell slana av trä. Denna skall vara av gran eller furu eller av rak björk, ha en toppdiameter av minst 2 tum och barkas på samma sätt som stolpen. Avståndet mellan trådarna är, från marken till nedersta tråden 20 cm., därifrån till andra tråden 15 cm., till tredje 15 cm., till fjärde 15 cm., till femte 20 cm., till sjätte 30 cm. och till sjunde 32,5 cm. samt från sjunde tråden till träslanan 32,5 cm., summa 180 centimeter. Horisontalsträngarna fastsättas med $1\frac{1}{2} \times 3.76$ mm märlor av galvaniserad tråd.
 10. För hopfästande av horisontella slanorna, respektive trådarna anbringas mellan varje stolpar 3 stycken vertikala trådar av 3 mm galvaniserad järntråd, uppdelande avståndet mellan stolparna i 4 lika delar. Dessa vertikala trådar fästas medelst en stark slynga runt slanan och spolats därefter ett varv om var och en av de horisontella trådarna samt fästes i den nedersta horisontella tråden medelst en stadig slynga. Stängslets trådmassa blir på detta sätt hopvävd till ett nät, upphängt i slanan.
 11. Å lämpliga ställen anbringas led för genomgång. Grindstolparna göras särskilt stadiga, stagas synnerligen omsorgsfullt i stängslets längdriktning samt förenas med varandra genom en kraftig wire, löpande horisontellt ovan grinden. Grindstolparna få i anledning härav tilltagas särskilt långa, så att ett hölass vid behov även vid snöföre kan passera under wiren.
 12. Slut- och begynnelsestolparna å stängslet stagas även särskilt noggrant, enär påfrestningen på dessa är synnerligen stor. Strängen i stängslet spännes så att den ej slackar.
-

Bil. 2.

Arbetsbeskrivning för renstängsel, nordliga typen.

1. Stolparna till stängslet skola tagas av fullt rak, från röta och större rötkvistar fri gran, furu eller björk. Stolparna skola vara 220 cm. långa med minst 10 cm. toppdiameter. De skola randbarkas på fyra sidor, varvid såväl korkbark som savbark noggrant borttages.
 2. Stolparna skola brännas till en längd av 90 cm. från rotändan. Bränningen skall utföras så att ett tunt lager av stamveden förkolnar runt stolpen.
 3. Stolparna skola nedgrävas till minst 70 cm. djup, varefter de noggrant kilas fast med stenar, som väl skola fylla hålen kring stolparna från bottnen till jordytan.
 4. Å myrmark slås stolparna ned med slägga till minst 70 cm. djup; är myren mycket sank till 100 cm. På mark av det sistnämnda slaget skall alltså stolplängden vara 250 cm. — I myrmark kan kilning med sten icke användas; i stället förses varje stolpe med en minst 7 cm. grov sträva av frisk, någorlunda rak björk. Strävorna fästas vid stolparna 100 cm. från marken och skola vara nedslagna i myren till minst 50 cm. djup. Från stolpen till strävan skall avståndet vid marken vara 100 cm. Strävorna barkas på två sidor samt ringbarkas till en längd av 20 cm. på det ställe där strävan går ned i marken.
 5. Tråden sträcket, så att den blir hårt och jämnt spänd. De vid fastsättningen mot stolparna använda kramporna skola ej slås in så hårt att tråden böjes inåt.
 6. Vid bindning av tvärtrådarna tillses att avstånden mellan dem bliva exakt lika. De skola bindas fast med tre varv kring översta längstråden, varefter de spolas ett varv kring varje mellantråd och kring den nedersta tio varv.
 7. I brytpunkterna strävas stolparna inåt, varjämte de belastas med sten, så att de ej kunna lyftas.
 8. Stolparna avsågas snett 150 cm. från marken.
 9. Avståndet mellan stolparna får ingenstädes överskrida 300 cm. Avståndet mellan längsgående trådarna är från marken räknat: till I. 20 cm., till II. 15 cm., till III. 15 cm., till IV. 20 cm., till V. 20 cm., till VI. 25 cm. och till VII. 25 cm., summa 140 cm. Mellan varje stolpar bindes fyra tvärtrådar.
 10. Å sådan mark, som ej tillåter grävning till fullt djup, till exempel hälleberg, förses stolparna med en fot av minst samma dimension, som för dessa är föreskriven. Stolparna stagas fast vid fötterna med rak björk av samma dimension, som är föreskriven för strävor i myrmark.
 11. Stängsellinjen skall vara absolut rak. Den skall rensas väl från all växtlighet över knähöjd till en bredd av 2.00 meter på inre sidan och 1.00 meter å den yttre.
-

Kostnadsberäkning

för renstängselbyggnad efter riksgränsen i Arjeplogs socken från Skärremtjåkko—riksröset 232—Dattarkaise—Vaulatjåkko.

Stängslets längd 17.5 kilometer.

Transportväg för virke 5 mil.

Stängseltyp = Västerbottens.

Järntråd, 15.000 kg. 4 mm galvaniserad tråd à 23: 93 kr./100 kg. fritt Arjeplog	3.589: 50
3.000 kg. 3 mm galvaniserad tråd à 24: 13 kr./100 kg. fritt Arjeplog	723: 90
Spik och märlor	500: —
Frakt för c:a 19.000 kg. järntråd och spik med bil från Arjeplog till västra ändan Sädvajaure à 3 öre per kg.	570: —
Transport av c:a 19.000 kg. järntråd och spik från Sädvajaure till stängsellinjen, 4 mil à 1 öre per mil och kilogram	950: —
Utsynings-, avverknings- och sågningskostnader för 800 stolpar, 800 slanor, 1000 "fötter" och 2000 strävor, tillsammans 14.935 kubikfot sågad vara à 44 öre per kubikfot	6.571: 40
Transport av c:a 225.000 kg. virke från Ballasviken till stängsellinjen, 5 mil à 1 öre per mil och kilogram	11.250: —
Uppsättning av c:a 18 kilometer stängsel à 400 kronor per km.	7.200: —
Tillsynskostnader	1.500: —
Oförutsedda utgifter	2.145: 20
	<hr/>
Summa kronor	35.000: —
eller per km. 2.000 kronor.	

Kostnadsberäkning

för renstängselbyggnad över Åstojokknäset mellan Altevatn och Leinavatn.

Stängslets längd 3 km.

Transportväg för stolpar omkring 4 mil, för järnmaterial 5 mil.

Stolpavståndet beräknas kunna tagas till 5 meter på en del av sträckan, där stängslet går över jämna ytor. Över ojämnt land bygges med $2\frac{1}{2}$ meters stolpavstånd.

800 stolpar av furu, 2,2 meter 5×5" i topp, avverkningskostnader 45 öre/stolpe. Transportkostnader 155 öre/stolpe	1.600: —
Järntråd, 4 mm galvaniserad tråd 23.000 meter, 3 mm galvaniserad tråd 6.000 meter, $1\frac{3}{4}$ " märlor, 10.000 stycken, 5" trådspik, 1.500 stycken	800: —
Material till grindar 3×4" virke samt gångjärn och lås	30: —
Transport av järnmaterial från Torneträsk station c:a 3.000 kg. à 5 öre	150: —
Uppsättning av stängslet à 30 öre per meter	900: —
Oförutsedda utgifter	420: —
	<hr/>
Summa kronor	3.900: —
eller per km. 1.300 kronor."	

Som av förestående p. m. synes, äro stängselbyggnader kostsamma företag, varför det kräves ett noggrant övervägande för varje fall, huruvida utgiften är ekonomiskt försvarbar. Och även där så prövas vara fallet och stängsel kommer till stånd, så måste det från lappadministrationens sida tillses att lapparna icke, i förlitan på stängslet, eftersätta bevakningen av renarna.

Skiljningshagar (ringgården).

Även med den intensiva renskötsel, varom här ovan nämnts, kunde det ej undvikas, att renar från skilda hjordar under sina vandringar sammanblandades, och att skiljningar alltså måste företagas. Då renarna på grund av den noggranna bevakning som utövades voro ganska tama, kunde dessa skiljningar ofta äga rum utan att särskilda anläggningar för ändamålet behövde uppföras. Gamla lappar berätta, att renhjorden fördes ut sommartid på uddar och vintertid på myrar och där hölls samlad med hjälp av hundarna, varefter renar, som ej tillhörde hjorden, av sina ägare uttogos och fördes bort. Stundom betjänade man sig även av s. k. ringgården, med rishag inhägnade smärre områden, i vilka renarna drevos in, varefter skiljning ägde rum. Ett ytterligare steg i utvecklingen var, att dessa ringgården tillbyggdes med s. k. kammare eller kontor, vilka stodo i direkt förbindelse med ringgårdet, och i vilka de olika ägarnas djur infördes, allt efter som skiljningen fortgick.

I den mån skiljningshagen fick en mera permanent användning gavs densamma ett kraftigare utförande. I stället för med rishag kringgårdades platsen med tätt intill varandra nedslagna och med varandra förbundna starka stolpar. Detta byggnadssätt kan nu sägas hava så gott som helt och hållet avlöst rishagarna. Vilketdera byggnadssättet som än kommer till användning, så tar det mycket skog i anspråk. För att nedbringa virkesåtgången har man på senare tid därför börjat uppföra skiljningshagarna på samma sätt som stängslen, d. v. s. av metalltråd mellan stadiga stolpar.

I och med den friare form, under vilken sommarrenskötseln börjat bedrivas jämväl i de sydligare lappmarkerna, har behovet av skiljningshagar gjort sig alltmer gällande. Det är ett statligt intresse att i vissa fall understödja byggandet av dessa skiljningshagar. På sommarlanden saknas på de flesta håll mera betydande vattensystem eller andra naturliga gränser mellan de olika betesområdena. Genom den större frihet renarna börjat lämnas på dessa land ha sammanblandningar av hjordarna blivit allt vanligare, och i brist på gården ha skiljningar av de sammanblandade hjordarna icke kunnat företagas förrän på höstbeteslanden. Detta nytillkomna arbete under hösten har åter haft till följd att höstmånadernas arbetsbörda blivit för stor, så att årstidens ordinarie skiljningar — uppdelningen

i vintergrupper — fördröjts till skada för en ordnad flyttning till skogslandet. Skiljning mellan olika renskötselenheter har också visat sig betydligt svårare att genomföra på höstbeteslanden, beroende på att dessa i regel äro åtskilda från varandra genom breda sjökedjor, som endast med svårighet och med risk för förlust av renar kunna passeras med skiljningsflockar.

Kåtor.

Även om renskötseln bedrivs i överensstämmelse med fordringarna på god renvård, kan det icke alltid undvikas, att renar vid flyttning lämnas efter eller, under flyttning eller innan flyttning anträdades, utan bevakning ströva i förväg. Det är därför ofta nödvändigt för lappen att vid sidan av det så att säga ordinarie bevakningsarbetet företaga långa strövtåg för hopsamling och återföring av förrymda renar, och dylikt hopsamlingsarbete, som i synnerhet plägar bli nödvändigt under senhösten, måste ej så sällan förläggas till trakter, där lappen på grund av frånvaron av varje som helst fast bebyggelse saknar möjlighet att vid oväder finna ett välbehövt skydd. Det kan under sådana omständigheter vara förklarligt om han någon gång försöker undandraga sig skyldigheten att verkställa hopsamling av strövretrar med tillräcklig noggrannhet, en försummelse som bland annat kan leda till att renarna söka sig till Norge och där giva anledning till krav på skadestånd eller betesavgifter för olovlig betning. Av vikt är emellertid, att alla åtgärder, som kunna vara ägnade att motarbeta dylika för lappens ekonomi och för den goda ordningen i renskötseln skadliga inflytelser, även komma till utförande. Sådana åtgärder kunna bl. a. avse att göra den tillfälliga vistelsen i fjället under arbetet med renars hopsamlande mindre hälsoprövande genom att bereda manskapet möjlighet att i påträngande fäll erhålla tak över huvudet. Med understöd av lappfönderna hava för detta ändamål i de tre norra länen kåtor uppförts på lämpliga platser. Med hänsyn till de fördelar ej blott för lapparna utan även för den bofasta befolkningen, som en förbättrad renskötsel medför, synes det vara ett statsintresse, att dylika kåtor byggas, varför medel för ändamålet torde böra allt fortfarande utgå från de till lappväsendets förmån bildade fönderna.

Stugor för lappväsendets tjänstemän.

Under sitt arbete måste lapptillsyningsmännen ofta långa tider i sträck uppehålla sig uppe på lapparnas sommar- samt höst- och vårbetesmarker. Såsom fasta stationer för dem och såsom baser och förrådsställen för lappfogdarna vid deras färder i fjällen hava uppförts ett antal smärre

stugor. Jämväl för lapparna och andra som vandra i dessa trakter hava dessa stugor en uppgift att fylla, i det att enrumsstugorna lämnas olåsta och i tvårumsstugorna ett rum står öppet för allmänheten. I något fall hava stugorna jämväl använts som sammankomstlokaler vid rådplågningar med lapparna. Det synes därför fullt påkallat att allmänna medel anslås till uppförande av dylika stugor för lappväsendets behov.

Broar och båtar.

Väl känt är att livet i fjället icke blott är hälsoprövande utan även bjuder den, som nödgas leva det, livsfarliga risker. Allvarligast kanske möta dessa fjällbon och den, som på grund av sin tjänst vistas däruppe, då han på sin väg nödgas övervada de strida fjällbäckarna. Mer än ett människoliv har vid sådana tillfällen gått förlorat. För att så vitt möjligt är eliminera livsfaran för människor hava på några platser, belägna på — om uttrycket i fråga om fjället kan användas — allmän väg, broar byggts. Där vattendragets bredd ej möjliggjort utförande av en brobyggnad, men platsen varit ett av ålder på lapparnas flyttningar använt överfartsställe, har överfarten underlättats genom att båtar förlagts till dessa flodövergångar. För trafiken i en del sjöar, längs vilka lapparnas flyttningvägar gå, hava båtar även anskaffats. Till skydd för båtarna hava båthus på vissa platser uppförts. Alla dessa anordningar hava på grund av sin natur att vara samfärdseln befodrände åtgärder finansierats genom anslag av allmänna medel. Så torde ock för framtiden böra bliva förhållandet.

Telefon.

I en ej ringa utsträckning har telefonen tagits i lappväsendets tjänst inom alla de tre län, där renskötsel bedrivs. Telegrafverket har välvilligt skänkt sitt understöd till telefonlinjenätets utvidgande. I några fall, då en telefonlinje haft ett kommunalt intresse, har dess framdragande understötts genom anslag av kommunen. Genom telefonlinjerna har en ovärderlig förbättring uppnåtts i kommunikationen mellan lappväsendets tjänstemän och lapparna; kallelser till sammankomster, order om hopsamling av renar som lämnats efter eller strövat i förväg från hjorden, underrättelser om renskador och föreskrifter om deras avvärjande, dirigering av flyttningar m. fl. meddelanden från lappadministrationens sida kunna framskaffas utan de tidsödande och dyrbara budskickningar som förut måst anlitas. Och samma vinst i tid och arbete uppnå lapparna genom anlitan av telefon för meddelanden sinsemellan rörande betesförhållanden, flyttningar och de mångahanda andra omständigheter i samband med ren-

skötseln som kunna förekomma. Inom vissa gränser, vilka utstakas av de för varje fall rådande ekonomiska förutsättningarna för telefonnätets utsträckande, bör detsamma av det allmänna understödjas. Även här gäller detsamma, som i fråga om andra redan behandlade åtgärder till renskötselns underlättande framhållits, att det är ett statligt intresse att med alla till buds stående medel, vilkas användande är ekonomiskt försvarbart, skänka renskötseln det stöd, som kan vara ägnat att intensifiera densamma.

Stigar och rösen.

Med vad i det föregående framhållits angående behovet av brobyggnader, anskaffande av båtar och telefonnätets utvidgande äro ej alla fjällets trafikspörsmål behandlade. Arbetet i dessa trakter och möjligheten att där förflytta sig försvåras ofta av uppkommande dimmor, som hindra sikten och göra det omöjligt för vandraren att med ledning av kända fasta märken finna vägen från en plats till en annan. Vilsegång och övernattande på kala fjället under ofta påfrestande förhållanden har blivit mångens lott. Gångtrafiken mellan ett par platser är ej heller så livlig, att en verklig stig blir upptrampad. Renstigar verka därjämte ofta förvillande. För att minska svårigheterna — vilka stundom kunna bli verkliga faror — vid vandringar i fjället hava i vissa trakter de rätta stigarna försetts med vitmålade rösen med visarsten till det nästa på kort avstånd liggande, åtgärder som varit föga kostsamma men till stor nytta för lösande av fjällets trafikproblem.

Underhåll av anläggningar.

I det föregående hava framhållits de synpunkter, vilka anses tala för att det allmänna lämnar anslag för utförande av vissa anläggningar, som kunna underlätta renskötarnas arbete. Dessa anläggningar fordra för sitt fortbestånd underhållsarbeten, vilka stundom kunna bli ganska omfattande. Det kan exempelvis inträffa, att ett renstängsel eller liknande byggnad brytes ned av de snömassor, som hopa sig mot detsamma, en bro över fjällbäcken kan utsättas för påfrestningar av en våldsamt vårflod och spolats bort. Men frånsatt den skadegörelse, som genom dylika naturkatastrofer kunna åsamkas dessa anläggningar, äro de givetvis underkastade samma försämring och slutliga förstörelse, som varje annan med dem jämförlig byggnad. En fråga, som i detta sammanhang synes böra tagas under överbägande, är därför spörsmålet, vilken det skall åligga att underhålla de uppförda stängslen och andra byggnader, att ersätta förslitna båtar o. s. v. Hittills torde detta underhåll hava bekostats med anslag, än

från vederbörande lappfond, än från lappbyns kassa. Då lapparna själva på eget bevåg och egen risk utfört ett arbete av något slag, torde det vara i sin ordning, att de även underhålla detsamma, om det nämligen överhuvud taget anses önskvärt att anläggningen fortbestår i sitt nuvarande utförande och ej snarare bör få förfalla. Så kan exempelvis vara förhållandet med ett stängsel eller en skiljningshage, som uppförts på ett sådant sätt, att underhållet kräver ett alltför hårt anlitage av en ringa skogstillgång. Undantagas emellertid sådana fall och vissa anläggningar, som vid sidan av sin allmännytt i större grad betjäna intressen inom enskilda lappbyar eller delar av lappbyar, exempelvis skiljningshagar och vissa renstängsel, så synes det rimligt, att underhållet av arbeten, som det allmänna bekostar därför att det är till allmänt gagn att de utföras, även ensamt av det allmänna bekostas. Det kan vara lämpligt att här erinra om att länsstyrelsen i Västerbottens län under den förberedande behandlingen av frågan om bildande av Västerbottens och Norrbottens läns lappfonder uttalade, att fonderna skulle användas ej blott till anläggningarnas utförande utan även till deras underhåll. Varken från regeringens eller riksdagens sida gjordes någon erinran mot detta länsstyrelsens påpekande. Att underhållet bör åligga staten, om anläggningen förstöres genom en naturkatastrof, synes givet. Men även det årliga normala underhållet synes — utom i fall som ovan berörts och där det borde tilläggas länsstyrelsen befogenhet att pålägga lapparna underhållsskyldighet i mån av förmåga — böra av det allmänna bekostas och torde ej, om lappväsendets befattningshavare hålla hand däröver, att uppkomna skador snarast avhjälpas, bliva större, än att kostnaden därför kan rymmas inom ett lämpligt anslag från lappfondens avkastning. Ett åläggande för lapparna att såsom nyss föreslagits i viss mån svara för underhållet skulle egentligen förutsätta särskilt stadgande om möjlighet att exekutivt uttaga kostnader för botande av åsidosatt underhåll; i avvaktan på närmare erfarenhet rörande fullgörandet av underhållet i fråga och i förhoppning att det icke skall möta svårigheter att få lapparna att liksom hittills godvilligt lämna den medverkan som skäligen kan krävas av dem, vill utredningen f. n. icke framlägga förslag om sådant stadgande.

När i det följande utredningens samtliga förslag sammanföras, skall det framläggas en beräkning över underhållskostnadernas sannolika storlek.

Renskötselns nationalekonomiska betydelse.

När, såsom i det föregående skett, det allmännas stöd för renskötseln påkallas i form av anslag eller bidrag till utförande och underhåll av vissa

arbeten, genom vilka näringsens bedrivande underlättas, torde det även vara lämpligt att lämna en redogörelse för renskötselns ekonomiska betydelse. Härigenom blir det tillfälle att bedöma, huruvida denna motiverar ett understöd från det allmännas sida i den omfattning, som ifrågasättes uti de i det följande framlagda förslagen. Vid ett sådant bedömande måste granskaren emellertid hålla i sikte tvenne omständigheter, varförutan det berättigade i förslagen ej blir rättvisligen prövat. Den ena av dessa är, att ej endast renskötselns utövare draga nytta av de beviljade anslagen. Även den befolkning, som i dessa trakter driver jordbruk, kan förväntas genom de med anslag utförda arbetena bliva mindre utsatt för en skadegörelse, som den nomadiserande befolkningens näring under ogynnsamma renskötselår svårligen kan undgå att förorsaka jordbruket, och för vilken enligt gällande lagbestämmelser ersättningsskyldighet i vissa fall ej föreligger. Den andra omständigheten, vilken även måste beaktas vid en omprövning av det skäligen uti att det allmänna ekonomiskt understödjer renskötseln, är det faktiska förhållande, att genom denna näring avkastning utvinnes från öde trakter, vilka ingen annan nu bedriven näring kan tillgodogöra sig, och att de, som genom densamma bidra till samhällets försörjning, göra det under ett arbete, som alltid är hårt och strävsamt, stundom livsfarligt.

En utredning om renskötselns ekonomiska betydelse torde hava att upptaga till besvarande dels frågan om renbeståndets kapitalvärde, dels ock frågan om detta kapitals avkastning.

Till grund för den första frågans besvarande har man att tillgå uppgifterna från renräkningarna. Sådana hava för Norrbottens läns vidkommande hållits inom fjällappbyarna åren 1925, 1928, 1931 och 1934 samt inom skogslappbyarna åren 1925, 1931 och 1934. Såsom bilaga till detta betänkande närslutes en tablå, visande för varje särskild lappby resultatet av dessa räkningar och med renantalet fördelat med hänsyn till, huruvida renarna tillhört nomadiserande eller ej nomadiserande lappar eller svenskar. I nedanstående tabell framlägges ett sammandrag av tablåen ifråga, utvisande för angivna år renantalet inom fjäll- och skogslappbyar samt inom de s. k. koncessionsområdena nedanför lappmarksgränsen.

	1925	1928	1931	1934
Fjällappbyar	157 409	159 126	168 810	137 028
Skogslappbyar	25 208	Ingen räkn.	36 668	38 172
Koncessionsområdet	9 961	„	15 314	17 875
Summa renar	192 578	—	220 792	193 075

Antalet renar har enligt tabellens siffror hållit sig tämligen konstant under den sist förflutna tioårsperioden. Söker man beräkna det kapital-

värde, som sammanlagda renantalet representerar, torde man utan att begå alltför stort misstag kunna åsätta varje djur ett värde av 18 kronor. Detta tämligen låga pris är motiverat med hänsyn till att i renantalet även ingå unga djur och kalvar utan större försäljningsvärde. Mot användande av samma värde för djur de olika åren kan göras den invändningen, att prisen fluktuerat och att nedanstående kapitalvärden sålunda ej representera de vid de olika tillfällena verkligen för handen varande. Då avsikten här emellertid ej är att få fram en bild av konjunkturväxlingarnas inflytande på lapparnas förmögenhetsförhållanden, utan en sannolik genomsnittssiffra för värdet av renstocken som en nationaltillgång, torde den använda beräkningsmetoden vara försvarbar. Enligt den samma skulle Norrbottens läns samlade renmassa under nedanstående år haft följande värde:

	år 1925	1931	1934
Kronor	3 466 404	3 974 256	3 475 350

eller för samtliga år ett medelvärde av 3 638 670 kronor.

Vid beräkning av renskötselns avkastning kan man utgå från att 20 à 25 procent av antalet djur årligen kan utslås. Om man för att ej beskyllas för överskattning av renskötselns ekonomiska betydelse använder den lägre av dessa procentsatser, så skulle under ett vart av nedanstående år följande antal djur i avrundade tal kunnat slaktas:

	år 1925	1931	1934
djur	38 500	44 150	38 600

Då till slakt i regel uttagas fullvuxna djur, kan varje slaktdjur med iakttagande av det allmänna prisfallet å kött utan fara för överskattning värderas till 25 kronor. Efter denna beräkning kan den renägarna tillförda avkastningen av renskötseln, fränsett konjunkturväxlingar, för nedanstående år uppskattas till:

	år 1925	1931	1934
Kronor	962 500	1 103 750	965 000

eller i avrundat medeltal till 1 010 400 kronor, motsvarande 27.7 procent å renstockens medelvärde för ifrågavarande tre år.

Med dessa siffror är renskötselns betydelse för lappmarkernas samhällsförsörjning icke till fullo belyst. Utöver det renägarna tillförda årliga ekonomiska utbytet av renskötseln — uträknat till ungefär 1 000 000 kronor — får man taga i betraktande den mellanhandsvinst, som tillföres dem som handhava renprodukternas avsättning till konsumenterna. Denna vinst

brukar för första mellanhanden — den som köper den levande renen direkt av lappen — beräknas till 5 kronor för varje ren, då härmed avses vederbörandes behållning för det egna arbetet, sedan de direkta omkostnaderna frånräknats. Därutöver uppkomma mellanhandsvinster i andra och tredje hand, men som dessa äro svåra att överblicka måste de lämnas ur räkningen och kunna för övrigt i en kalkyl om rennäringens inkomstillförsel till lappmarksbefolkningen antagas bliva uppvägda därigenom, att den första mellanhandsvinsten — 5 kronor för varje nedslaktad ren — beräknas på totalantalet årligen slaktade renar, utan hänsyn till att något tusental renar slaktas för renägarnas egen konsumtion och sålunda icke giva någon mellanhandsvinst. Den mellanhandsvinst, som enligt det nu sagda bör läggas till renägarnas egen avkastning av renskötseln, kan i avrundat medeltal uppskattas till 202 000 kronor för år, vadan renägarnas och de av renskötseln närmast berörda mellanhändernas sammanlagda intäkt av länets renskötsel kan beräknas uppgå till omkring 1 200 000 kronor.

Om reglering av rennehav.

Uti den redogörelse, som förut lämnats rörande olika renskötselmetoder, har påpekats, att de mindre renägarna ofta lida förfång under samarbetet med de större. Ju större skillnaden är mellan de olika, på samma marker arbetande familjernas rennehav, desto påtagligare framträda även olägenheterna av stora renhjordar. Det har visserligen på sin tid anförts, att en föreskrift om begränsning av den enskilda familjens rennehav vore ett ingrepp uti vederbörandes rätt att fritt utöva sin näring och en hämsko på hans strävan att förkovra sin ekonomi. Det vore även, menar man, i så måtto ett ohemult ingripande mot lapparna i utövande av deras näring, som de varit landets ursprungliga innevånare och undanträngts av de inflyttande svenskarna. Därför vore det både obilligt och orättvist att med hämmande föreskrifter kringskära lappens arbete att höja sin ekonomi. — Ytterst bottnar en sådan tankegång i en kritik av det sätt, varpå hela lappfrågan hittills behandlats, ty varje i denna fråga fattat beslut innebär ett ingrepp mot lappen såsom landets förstkommande besittningstagare. Här är ej platsen att närmare undersöka, huruvida de styrande i landet i alla beslut rörande lapparna letts av klokt förutseende. Man måste vid frågans bedömande nu utgå från det för handen varande läget, och man torde då icke kunna undgå att erkänna, att renskötseln i det nuvarande samhället intager en i vissa avseenden privilegierad ställning. En begränsning av den enskilde lappens rätt att äga renar blir med betesmöjligheternas begränsade omfattning i sak intet annat än en åtgärd att söka göra största möjliga antal lappar delaktiga av detta privilegium. — För övrigt kan man mot den

mening, som påyrkar oinskränkt rätt för lappen att äga renar, därför med fullt skäl göra gällande, att ett extremt tillämpande av denna tankegång såsom konsekvens skulle medföra, att en större renägare i otillbörlig grad kunde komma att utnyttja lappbyns till omfång begränsade betesmarker och därigenom i själva verket göra det omöjligt för den mindre renägaren att utöva sin näring. Redan möjligheten av en sakernas utveckling i denna riktning syntes göra det ej blott önskvärt, utan även nödvändigt, att genom lagbestämmelse möjliggöra ett övervakande från det allmännas sida av antalet renar i lappbyarna. Redan i 1886 och 1898 års lagar om lapparernas rätt till renbete hade denna synpunkt beaktats och bestämmelse i desamma intagits om rätt för Konungens befallningshavande att vid fall av behov besluta om lapps förflyttande till annan lappby. Underlåtenhet att ställa sig ett dylikt beslut till efterrättelse föranledde att den tredskande ådömdes vite; försumlighet att erlægga detta medförde utmätning av erforderligt antal renar. Uppenbart var emellertid att dessa bestämmelser ej alltid kunde vara tillfyllest, varför det befanns nödigt att utrusta den övervakande myndigheten med verksammare maktmedel. I enlighet med denna uppfattning intogs i 1928 års renbeteslag, efter det förslaget varit föremål för förberedande ingående behandling, i 39 § bestämmelse om befogenhet för Konungens befallningshavande att som yttersta medel för att åvägabringa jämnvikt mellan betesmarker och renantal tillgripa åläggande om nedslaktning för att nedbringa renantalet till lämplig storlek. Att märka är att 39 § icke kan tillgripas förr än renantalet inom lappbyn som enhet betraktad blivit för stort. Rörande verkställighet av ett beslut om renminskning skola föreskrifter lämnas, som bland annat beakta, att lapp icke i oskälig grad kringskäres i sin näring. Denna sistnämnda bestämmelse kan givetvis bliva föremål för olika tolkning. Skilda meningar hava också uttalats om gränsen uppåt för storleken av den hjord, som en lapp bör äga rätt innehava. Det kan här vara på sin plats att lämna en kort redogörelse för de olika uttalanden, som härom gjorts. Från lapskt håll har man bland annat velat göra gällande, att maximiantalet renar för varje familj lämpligen borde sättas till 1 200 djur. Andra yrkanden hava varit moderatare och velat fixera antalet dels till 1 000 djur, dels till 800. Här kan vara lämpligt anteckna, att det möte med lapparna, som den 5—9 febr. 1918 hölls i Östersund, uttalade sig för att det högsta renantal, som en lapp borde äga rätt innehava, borde bestämmas till 1 000 djur. Beslutet fattades efter votering med 72 röster mot 69; att döma av den föregående diskussionen torde minoriteten hava röstat för att ingen maximigräns för renantalet skulle bestämmas. Om man för att undersöka det berättigade i de olika kraven beräknar avkomsten av hjordar utav de nu angivna storlekarna och i en sådan undersökning begagnar sig av de i det föregående använda siffrorna för beräkning av renskötse-

sannolika årsavkastning, 20 procent av renstocken och 25 kronor för varje slaktdjur, så erhålles följande siffror:

av en hjord på 1 200 djur	slaktas 240	med ett värde av 6 000 kr.
” ” ” ” 1 000 ” ”	200 ” ” ” ”	5 000 kr.
” ” ” ” 800 ” ”	160 ” ” ” ”	4 000 kr.

Det synes sannolikt att en icke alltför stor familj, som äger 800 renar, borde utav avkastningen från denna hjord icke blott kunna hava en nöjaktig försörjning, utan även kunna lägga utav en sparpennning för att möta mindre goda år.

Utan tvekan torde man emellertid kunna fastslå, att befogenhet för Konungens befallningshavande att bestämma det högsta renantal, som någon lapp vore berättigad äga, alldeles oavsett om lappbyns betesmarker för det närvarande vore överbelagda eller ej, tvivelsutan skulle på ett mycket verksamt sätt bidra till att lösa frågan om betesmarkernas lämpliga utnyttjande. En sådan bestämmelse skulle ej blott reglera renantalet i lappbyn, utan även verka därhän, att lapparna tvingades omsätta renhjordens naturaavkastning i penningar i stället för att, såsom nu alltför ofta sker, underlåta att slakta och såmedels alltjämt öka hjordens storlek till förfång för mindre renägare och ej heller till gagn för sig själva.

Ett belägg för att förhållandena på sina håll tenderat att utveckla sig i denna riktning finner man i den av herr Grapenson vid 1930 års riksdag väckta motionen (II. 379). Han skriver där bl. a. att ”dessa lagar (de sedan år 1917 tillämpade) på ett synnerligt sätt underhålla den rike lappens sedan lång tid tillbaka kända obenägenhet att verkställa en rationell nedslaktning i den ofta onaturligt stora renhjorden. Följden blir i första hand, att slaktvärdiga djur i tusental belasta betesmarkerna utan all annan nytta än ägarens glädje över den stora hjorden och i andra hand, att lappen icke är i stånd att på ett effektivt sätt vårda sina renar, vilka därför vid första kritiska tillfälle ge sig i väg på egen hand.”

Sedan nu redogjorts för de förslag till renhjordarnas maximering, som varit under övervägande, må slutligen även omnämnas, att det minsta renantal på vars avkastning en mindre eller medelstor familj kan anses erhålla nöjaktig försörjning, vanligen uppgives vara 250 à 300 djur. En sådan hjord kan beräknas avkasta 1 250 à 1 500 kronor. Familjen bör då emellertid hava en sådan sammansättning, att lejd hjälp för renvaktningen ej behöver anlitas, såvida ägaren ej genom att i sin vård taga bofasta tillhöriga renar — skötesrenar — får ett tillskott till sin årsinkomst, som möjliggör anställande av dräng. Med den inskränkning i rätt för bofasta att äga renar, som i §§ 14—18 av renbeteslagen stadgas och som f. ö. ur

olika synpunkter visat sig väl avvägd, är dock möjligheten för en mindre renägare att erhålla sådan biinkomst rätt så beskuren. Står den ej till buds i en sådan omfattning, att skälig försörjning på den vägen kan erhållas, måste nomaden såsom "husman" förena sin hjord med en större renägares eller måhända, varom mer i det följande, söka med renskötseln förena jordbruksdrift.

Såsom exempel på huru även ett litet reninnehav kan vara ett gott stöd för en familjs underhåll och hålla nere dess anspråk på hjälp från det allmänna kan anföras en familj från en av lappbyarna norr om Torneträsk. Familjen består av 8 personer och äger endast 60 renar. Det oaktat inskränker sig dess anspråk på det allmänna till ett årligt understöd av 300 kronor. Det är icke osannolikt, att många exempel skulle kunna framläggas, där förhållandena äro likartade.

Renskötsel och jordbruk.

Huruvida lappen, vars förfäder under århundraden fört ett nomadiserande liv, äger förutsättningar som jordbrukare, och huruvida renskötsel och drivande av jordbruk äro näringar, som kunna förenas på en hand, äro frågor, som på skilda tider och av skilda bedömare besvarats mycket olika.

På en tid, då jordbrukslägenheterna i de trakter, där lappen hade sin tillvaro, voro vitt spridda, och då det på dem bedrivna jordbruket stod på en mycket låg ståndpunkt, kunde det ej gärna förväntas, att nomadens liv skulle framvisa några egenskaper, som kunde vittna om anlag för en näring, vilken förutsätter bofasthet. Det åskådningmateriel, som kunde tänkas bringa i dagen sådana egenskaper, fick man nämligen ytterst sällan tillfälle att komma i beröring med. Det kan därför ej väcka förvåning, att äldre tiders omdömen om lappens anlag för utövande av jordbruk äro mycket ofördelaktiga. Antydningar om en sådan uppfattning finner man redan i såväl 1671 års som 1673 års i det föregående omnämnda plakat. Än tydligare betonas i 1749 års reglemente och i 1760 års kronofogdeinstruktion, ur vilka utdrag härförut lämnats, att lapparnas rätta näringsfång ej vore jordens brukande. Uti berättelsen om en av Kungl. Maj:t år 1817 anbefalld undersökning uti Norrbotten och dess lappmarker för att utröna möjligheten att tillgodogöra därvarande malmfyndigheter beröras även lapparnas ställning och jordbruksförhållandena i de befarna områdena. Sedan i berättelsen ifrågasatts det rättvisa uti att genom bosättningar i lappmarkerna uttränga dess ursprungliga innevånare, "de nomadiska lapparna", till förmån för nybyggarna, som ofta missbrukade sina

rättigheter till skada för landets egna barn, uttalade undersökningskommissionen, att man sökt göra lapparna lyckligare än i deras nomadiska liv genom att förmå dem att åtaga sig jordbruk och boskapsskötsel. "Men lapparna hava velat vara lyckliga efter eget och icke efter vårt begrepp", varefter rörande lappens förutsättningar som jordbrukare yttras: "Lapparnas lynne är alldeles icke passande för åkerbruk. De hata alla långvariga ansträngningar och följaktligen både åkerbruk och höbärgning, en längre fortsatt möda avskyr han, och de exempel äro högst sällsynta, att en infödd lapp blivit dugelig nybyggare". Som ett bevis för att de lappar, som i början av förra århundradet övergåvo nomadlivet och försökte ägna sig åt de bofastas näring, voro mindre framgångsrika, kan man måhända tolka Petrus Læstadius' yttrande, då han i sina "Journaler" betecknar de icke-nomadiserande som den lapska nationens "avskräden". Den uppfattning, som kommit till uttryck i dylika uttalanden, har nog länge varit rådande och är kanske ännu ej helt utdöd.

Man har emellertid, då man verkligt grundat sitt omdöme på sakförhållanden, generaliserat de fall, då en eller annan lapp, som på grund av vidriga omständigheter eller lättja misslyckats som renskötare, sökt sin utkomst som jordbrukare och självfallet misslyckats även där, då han ägt varken insikt i yrket eller energi. Med en på förhand intagen ställning till frågan har man sedan avgivit sitt svar och helt förgätit, att även andra än lappar, som skolat försöka sig som jordbrukare, misslyckats i sitt företagande. I den mån, som jordbruket kommit lapparna närmare in på livet, och de sålunda blivit i tillfälle att genom en sorts åskådningsundervisning insupa erfarenheter, har också omdömet om lappens förutsättningar som jordbrukare väsentligen ändrats. En så framstående kännare av lapparna och deras liv, som den norske rendriftsinspektören Kristian Nissen anser det omdömet, att lappen vore oduglig som jordbrukare, vara orättvist. — I sitt den 31 maj 1923 avgivna betänkande har 1919 års lappkommitté uttalat sig i frågan. Kommittén hade visserligen icke varit i tillfälle att i kulturellt hänseende från fall till fall undersöka av lapparna bedrivna jordbruk, men vad kommittén själv iakttagit och eljest hört från vederhäftigt håll uppgivas syntes giva stöd för den uppfattningen, att lapparnas jordbruk åtminstone efter en viss övergångstid i allmänhet icke vore särskilt underlägset det jordbruk, som under liknande naturliga betingelser bedreves av den jordbrukande, icke-lapska befolkningen. Att fall ej saknas, då lapp misslyckats som jordbrukare, torde, såsom redan nämnts, vara ovedersägligt. Motsatta erfarenheter kunna även antecknas såsom framgår av redogörelsen för den i det föregående omnämnda resa, vilken år 1934 företogs av utredningsmännen Ringstrand och Wanhainen i avsikt att studera av skogslappar bedrivet jordbruk. Redogörelsen är bilagd berättelserna om förarbetena för denna utredning

och torde visa, att lappen som jordbrukare kan nå resultat, vilka tåla jämförelse med medelgoda icke-lapska jordbruk. Förutsättningen måste givetvis vara, att de naturliga betingelserna för ett jordbruk föreligga. I den mån det kan finnas gagneligt att anvisa lappar områden för fast bosättning och jordbruksdrift, måste det därför vara ett ofrånkomligt krav, att detta område utväljes så, att odlingsbar mark är till finnandes och detta i en omfattning, som gör det möjligt att utvidga jordbruket. Beaktas ej denna senare synpunkt, har man även berövat lappen eggelsen att kunna förbättra sin ställning; han sjunker förr eller senare ned i fattigdom, håglöshetens givna följeslagare. En lättnad i försörjningen under lappens första tid som bofast är givetvis, om han har tillgång till ett gott fiskevatten, men att, såsom ofta framhålles, utvälja boplatsen med hänsyn till att detta villkor är för handen är att på urvalet lägga fullkomligt ovidkommande synpunkter.

Beträffande i övrigt förläggning av lägenhet, som upplåtes åt lapp, vilken av olika anledningar måste övergiva renskötelsen, hava lappar uttalat diametralt motsatta meningar. Somliga anse, att lägenheten bör ligga i närheten av någon by, av vars bönder lappen kan få handledning i jordbrukets bedrivande. Av andra har uttalats, att lägenheten ej bör förläggas i närheten av bofasta, enär lapparna icke komma överens med byns befolkning; undervisning i jordbruk, menar man, bibringas lappen lämpligare på annat sätt än genom att sammanföra honom med svenskar. I hög grad anmärkningsvärt och förtjänt av uppmärksamhet är ett vid möte med lapparna i Gellivare den 23 mars 1935 fällt yttrande i frågan om, varest lapparna borde anvisas jordbrukslägenheter, därest de ville övergå till bofasthet. Det vore, yttrade en renskötande lapp, icke lämpligt, att de stannade uppe i fjällen, där de icke skulle kunna försörja sig. Man borde akta sig att placera bofasta lappar i närheten av de renskötande; de passade icke ihop. Talaren hade erfart, att Rensjölapparna (tillhörande Rautasvuoma lappby) icke alls tålde de i Kurravaara koloniserade lappfamiljerna, vilka voro de första att anmäla höskador, till och med före bönderna. Lappkolonat borde förläggas längre nedåt landet.

I frågan, huruvida lapp bör samtidigt driva renskötelse och jordbruk, gå meningarna bland lapparna synnerligen mycket i sär. Vid en redogörelse för de olika synpunkter, som man vid samtal med lapparna kan finna företrädda, är det lämpligt att var för sig behandla fjälllapparnas och skogslapparnas ståndpunkt. På grund av de olika yttre förhållanden, under vilka de bedriva sin renskötelse, blir även deras inställning till frågan om en kombination av renskötelse och jordbruk väsentligen olika.

Hos fjälllapparna finner man sålunda den meningen ganska allmänt företrädd, att de båda näringarna under inga förhållanden böra förenas; en av dem, säger man, måste bliva lidande, och i regel vore det renvården,

som vid en sådan kombination bleve misskött. Särskilt under den för jordbrukaren viktiga höbärgningen, som toge mycken tid i anspråk, bleve renvaktningen med nödvändighet försummad, om lappen ej hade till sitt förfogande eget folk, som kunde sättas in i det ena eller andra arbetet; att för höbärgningen leja arbetare bleve ej ekonomiskt, synnerligast som dagspenningen under denna tid vore hög. Det hade ej saknats exempel på att hänsyn till jordbruket medfört ett eftersättande av renskötseln, som i sin ordning föranlett skadegörelse genom renarna och därmed följande så stor ersättningsskyldighet, att lappens ekonomi blivit undergrävd.

Om än, såsom nämnts, den nu relaterade ståndpunkten har många anhängare, så saknas dock ej, synnerligast i södra delarna av lappmarken, de vilka hysa en annan mening. Man kan emellertid ej, då man tager del av deras mening som anse att de båda näringarna kunna förenas på en hand, frigöra sig från den uppfattningen, att de mindre överväga, huruvida ett gott ekonomiskt resultat är att vinna genom en på detta sätt kombinerad verksamhet, än att de söka finna en form för försörjning av de ålderstigna lappar, som ej längre förmå uthärda de med renskötseln förbundna vedermodorna. Man anser, att lappen i sin krafts dagar bör ordna det fasta hem, dit han på ålderdomen kan draga sig tillbaka. Någon bärande vederläggning av de skäl, som anförts av dem, vilka uttala sig mot ett förenande av de båda näringarna, har man emellertid ej förebragt.

Bland skogslapparna äro meningarna i den nu behandlade frågan mer ensartade än bland fjällapparna. Detta är ej heller ägnat att förvåna. Skogslapparnas renskötsel är sommartid helt förlagd till skogslandet och alltså till den trakt av lappmarkerna, där förutsättningar för jordbruksdrift kunna vara tillfinnandes, under det att fjällapparna under samma tid uppehålla sig i fjälltrakterna. Den tid, då jordbruket fordrar sin ägares arbete ute på marken, kan skogslappen hava tillfälle att ägna sig däråt, helst som i hans renskötselmetod, såsom i det föregående omnämmts, ingår att under sommaren lämna renarna en viss grad av frihet. Skogslapparna vilja nog också ganska enstämmigt göra gällande, att en kombination av renskötsel och jordbruk är en för dem ganska naturlig verksamhet, som helt kan utfylla deras arbetstid. Det kan ej heller med fog göras gällande, att de under utövande av en sådan verksamhet vansköta någondera grenen. Ett sådant omdöme får ej giva anledning till den slutsatsen, att de skulle i arbetsflit och omtanke stå över fjällapparna. Att skogslapparna lyckas i ett företag, där fjällapparna oftast misslyckas, om ej aldeles särskilt gynnsamma omständigheter — exempelvis manstark familj, som möjliggör arbetsfördelning — föreligga, beror därav, att utgångsläget

gynnar skogslappen; han kan förlägga sitt jordbruk till samma trakt, där han sommartid bedriver sin renskötsel.

Frågan, huruvida lapp borde äga rätt att driva jordbruk i samband med renskötsel gjordes till föremål för behandling i en till 1917 års riksdag avlåten kungl. proposition n:o 169. I denna hävdades till att börja med att någon rätt för lapp att utan myndighets tillstånd bosätta sig å kronomark och där upptaga odling ej existerade. Sådan rätt hade emellertid en del lappar tagit sig, dels sådana, som på grund av ålder eller sjukdom ej kunde medfölja på flyttningarna, dels nomadlappar, som förlorat sina renar eller tröttnat på renskötseln, dels slutligen även lappar, som fortfarande bedreve renskötsel. Sedan åtskilliga sådana lägenheter i samband med utfärdande av kungörelserna den 5 juni 1909 (n:o 54) och den 3 juni 1915 (n:o 169) legaliserats, hade emellertid vid dessa författningars tillkomst bestämt uttalats, att några nya olaga bosättningar icke kunde tolereras. Det vore ej heller till gagn för lapparnas renskötsel, att enskilda lappar efter sitt fria skön upptoge nya lägenheter i trakter, som av hänsyn just till renskötseln ansetts böra undantagas från bosättning. Även om bofasta lappar vore mer än andra bofasta benägna för tillmötesgående mot nomaderna, så funnes dock ingen säkerhet för att ej deras lägenheter överginge till personer, som ej av rashänsyn manades till överseende i fråga om skador av renar. Vad särskilt anginge bosättning av lappar, som idkade renskötsel, så stode det för varje opartisk bedömare klart, att renskötsel ej utan stora olägenheter kunde förenas med bofast levnadssätt. Erfarenheterna hade visat, att, om renskötseln ej skulle råka på förfall, renarna på sina vandringar måste åtföljas av sina vaktare. Då så ej varit fallet, hade förhållandet till de bofasta försämrats på grund av den skadegörelse, som de dåligt bevakade renhjordarna förorsakat. Staten saknade därför anledning att förhjälp renskötande lappar till bosättning. Det kunde snarare ifrågasättas, huruvida man icke genom lagbestämmelser borde omöjliggöra föreningen av renskötsel och levnadssätt som bofast. Att omedelbart beträda en sådan väg skulle emellertid leda till blottställande av ett avsevärt antal lappar, särskilt skogslappar. De vore ofta för sin utkomst beroende av det primitiva jordbruk, som de i sammanhang med renskötseln idkade.

De synpunkter på frågan om förenande av renskötsel med jordbruksdrift, som fått sitt uttryck i nu refererade delar av den Kungl. propositionen, föranledde Kungl. Maj:t att bland andra förslag till ändringar i då gällande renbeteslag av den 1 juli 1898 även underställa riksdagens prövning lagbestämmelser om kombination av de båda näringarna. Dessa bestämmelser hade intagits i § 39 av förslaget. I punkt 1 av denna förklaras bland annat att: "Såsom lapp anses i denna lag den, vars fader i någon mån är av lapsk härstamning, dock endast såvitt antingen fadern

eller dennes fader drivit renskötsel såsom stadigvarande yrke utan att samtidigt bruka hemman eller nybygge eller biträda vid bruket av sådan fastighet." Punkt 2 av samma § hade erhållit följande lydelse: "Vill den, som i någon mån är av lapsk härstamning, men enligt här förut givna föreskrifter ej skall anses för lapp, driva fjällrenskötsel såsom stadigvarande yrke utan samband med jordbruk, have han därtill lov och varder i ty fall för lapp räknad. Åstundar han driva skogsrenskötsel med eller utan samband med jordbruk, söke han därtill Konungens befallningshavandes tillstånd. Prövas den renskötsel, varom fråga är, kunna drivas utan synnerligt men för jordbruket i orten, äge Konungens befallningshavande meddela det sökta tillståndet för viss tid ej överstigande tio år. Ej må dock tillstånd lämnas annan än den, som huvudsakligen sysselsätter sig med renskötsel och ej äger nödtorftig bärgning av jordbruk — — —".

Riksdagen, som icke kunde godkänna propositionen i oförändrat skick, anhöll att vissa av de däri intagna förslagen, som rörde lapparnas bosättningsfrågor, bland annat den nu i sina huvuddrag refererade § 39, skulle bliva föremål för ytterligare övervägande i sammanhang med revision av hela lapplagstiftningen. Dessförinnan borde lapparna på allmänt möte sättas i tillfälle att överlägga i frågan och framlägga sina önskingar.

Under detta möte, som avhölls i Östersund den 5—9 februari 1918, höll d. v. kandidaten T. Tomasson ett föredrag, i vilket han till behandling upptog bland annat frågan om lämpligheten av en kombination av renskötsel med jordbruk. Efter detta och diskussion fattades i ärendet en resolution, vari yrkades, att § 39 skulle utgå ur lagförslaget. "I stället yrkas förslagsvis följande: därest en revision av renbeteslagen nödvändiggör en förklaring över, *vem* som enligt nämnda lag skall anses för lapp och en dylik förklaring nödvändiggör att beröra hemmansbruk och renskötsel, så bör detta komma ifråga, först då en lapp lämnar renar i *annans vård*."

I såväl föredraget som under diskussionen och i motiveringen till resolutionen saknar man en klagörande undersökning, huruvida förhållandena i nu berörda fråga kunna anses vara ensartade för fjällappar och skogsappar. Så mycket tydligare kom det till synes att så ej var fallet, när 1919 års lappkommitté under sina sammanträden med lappar på skilda orter upptog frågan till behandling. Vad som här ovan yttrats rörande den bland lappar rådande meningen, huruvida renskötsel och jordbruk med fördel kunna samtidigt utövas av en lapp, sammanfattar de åsikter, som på dessa sammanträden kommo till uttryck. Meningarna fingo då en mera preciserad form än i lappmötets vaga uttalanden.

För egen del fann 1919 års lappkommitté övervägande skäl tala för att fjällappar ej borde med renskötsel förena jordbruk. Åt denna sin mening

gav kommittén uttryck genom förslag om ett lagstadgande (§ 24 av förslag till lag om fjällrenskötsel) av följande lydelse:

”Vill renskötande fjällapp jämsides med renskötelsen bruka eller biträda vid bruket av hemman, nybygge, fjällägenhet eller annan därmed jämförlig fastighet, göre anmälan härom hos Konungens befallningshavande.

Ger verkställd utredning vid handen, att lappen icke kan antagas äga förutsättning att på ett tillfredsställande sätt driva renskötelsen samtidigt med jordbruket, må Konungens befallningshavande förordna, att lappen, så länge han sköter jordbruk, skall hava renarna i vård hos renskötande fjällapp.”

Vad åter angår skogslapparna fann kommittén ej anledning framlägga något förslag av liknande innebörd. De hade i regel ett vida ringare antal renar än fjällapparna, och det vore för dem ett livsvillkor, betingat av renskötelsens otillräcklighet för uppehållet, att som hittills med renskötelsen förena jordbruk.

Vid den överarbetning av kommitténs förslag, som enligt uppdrag av statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet verkställdes av landshövdingen Johan Widén såsom tillkallad särskild sakkunnig, upptogos i det av honom framlagda lagförslaget inga mot de nyss omnämnda svärande bestämmelser. Skäl för sin från kommitténs avvikande ståndpunkt fann Widén i den omständigheten, att ”man numera torde hava kommit till den uppfattningen att förening av renskötsel och jordbruk må kunna äga rum”. Under sådant förhållande syntes ”det vara betänkligt att införa ett sådant i lagen ej förut upptaget stadgande, som det av kommittén föreslagna”. Om det i vissa fall icke ansåges tjänligt för fjällrenskötelsen, att fjällapp samtidigt ägnade sig åt renskötsel och jordbruk, torde dock, genom i lagförslaget framlagda bestämmelser om rätt för Konungens befallningshavande att ingripa mot försumliga renskötare, möjlighet erhållas att vidtaga åtgärder till rättelse, då förening av jordbruk och renskötsel medförde olägenheter för den sistnämnda näringen.

Nu gällande lapplag av den 18 juli 1928 är byggd på det av Widén framlagda förslaget.

På vilken grund Widén byggt sitt påstående, att man vid den tiden, då han avgav sitt yttrande, kommit till den uppfattningen, att förening av renskötsel och jordbruk må kunna äga rum, framgår ej av hans betänkande. Då detta uttalande står i en alldeles bestämd motsats till 1919 års lappkommittés endast fyra år tidigare avgivna, hade det varit av intresse att få hans påstående närmare belyst. Kommittén har visserligen i sitt betänkande uppgivit, att av 3 562 jordbrukande lappar 849 falla på Norrbottens fjällappar och 1 244 på samma läns skogslappar. Av dessa siffror kan man emellertid ej draga någon som helst slutsats angående lämpligheten av att förena renskötsel och jordbruk på en hand. Kommit-

tén har nämligen, såsom av dess uttalande tydligt framgår, under beteckningen "fjällappar" resp. "skogslappar", sammanfört såväl renskötande som icke renskötande lapsk allmoge. Av dess ovan anförda sifferuppgifter kan man därför ej draga annan slutsats, än att en *renägande* lapp med sitt innehav av renar kan förena drivande av jordbruk; sina renar kan han lämna i vård hos en *renskötande*. Att denne åter, om han är fjällapp, skulle kunna jämsides med sin renskötsel driva jordbruk bevisas däremot icke av lappkommitténs siffror, varför man får antaga, att Widén från andra källor hämtat bevis för sitt uttalande. Av Norrbottens renskötande fjällappar driver för närvarande enligt upplysning av vederbörande lappfogdar ingen jordbruk och renskötsel samtidigt. Inalles nio renskötande fjällappar, nämligen fem inom Jukkasjärvi socken och två inom vardera av Gellivare och Arjeplogs socknar äga hemman, men hava jordbruket utarrenderat. I denna omständighet torde man äga rätt se en bekräftelse på att för fjällrenskötselns vidkommande en sammankoppling av de båda näringarna ej är ändamålsenlig.

Beträffande *skogslapparna* är däremot förhållandet ett helt annat. Enligt av utredningen verkställd undersökning uppgår antalet mer eller mindre självständiga, aktiva skogslapp-husbönder för närvarande inom länet till 109 st., koncessionsområdenas renskötare häri ej inräknade. Av dessa bo numera endast 5 st. året runt i kåtor, 2 i Gellivare och 3 i Jukkasjärvi (i Vittangi lappby), medan alla de övriga bo i hus och icke mindre än 62 st., sålunda över 50 % av dem bedriva jordbruk vid sidan av renskötsel; några av dessa skogslappar bo dock under omkr. 4 vintermånader, då de vårda renarna på längre avstånd från hemmet, i tältkåta.

Erfarenheten rörande kombinationen av skogsrenskötsel och jordbruk synes giva vid handen, att denna förening av näringar på många håll inom länet givit mycket goda resultat: dessa jordbrukande skogslappar ha skött sina jordbruk på ett sådant sätt, att de stå fullt i jämnhöjd med övriga jordbruk på trakten, och dessa lappars renvård tål mycket väl jämförelse med de icke jordbrukande renskötarnas prestationer på detta område.

Det stöd renskötseln berett jordbruket vid en dylik kombination har i många fall gjort det möjligt för skogslappar att övergå till bofast levnadssätt utan något som helst direkt stöd från det allmännas sida.

Kombinationen av renskötsel och jordbruk brukar ofta icke bli så långvarig utan arta sig till en övergångsform till bofast näring. Under loppet av ett par generationer har lappen i dessa fall övergivit arbetet med renvården och blivit helt bonde. Det ges dock exempel på skogslappar, som i generationer varit bofasta men ännu fortsatta med skötseln av renar. Sådana exempel erbjuda bl. a. de flesta skogslappar i Gellivare lappby ävensom i Maskaure skogslappby i Arjeplogs socken, båda grupperna tillika uppvisande goda resultat av förenämnda näringskombination. I andra

fall åter har kombinationen givit mindre gott resultat, beroende i stort sett på att såväl jordbruket som renskötseln varit av för liten omfattning för att ens tillsammans kunna bereda sin utövare nödig bärgning; denne har då måst söka tillskottet i tillfälliga arbetsförtjänster, med påföljd att båda näringarna måst bli lidande. Men det dåliga resultatet torde i sådana fall icke bero på kombinationen i och för sig utan i medellöshet och givetvis många gånger bristande personlig duglighet.

Med de erfarenheter för ögonen, som skogslapparnas förhållanden i Norrbottens lappmarker ställa till förfogande, synes det icke komma ifråga att för skogslapparnas vidkommande förhindra kombinationen renskötsel och jordbruk. Den kan i många fall betraktas som ett naturligt övergångsled från renskötsel till jordbruk.

Anledningar till motsättning mellan renskötseln och jordbruket i Norrbottens lappmarker.

Bland direktiven för utredningen angives även beaktande av vad riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott anfört i sitt utlåtande n:o 4 med anledning av en motion angående åtgärder till jordbruksnäringens skydd och stöd i vissa trakter av Norrbottens län. Utskottet, som finner det ådagalagt att vissa misshälligheter råda i förhållandet mellan de renskötande lapparna och den bofasta befolkningen i de trakter av länet där renskötsel bedrivs, hänvisar de i motionen berörda spörsmål till behandling av 1930 års lapputredning. Med anledning härav upptager utredningen här till skärskådande förhållandet mellan dessa två näringar inom lappmarken: renskötseln och jordbruket.

Intressemotsättningen mellan renskötseln och jordbruket, mellan landets urinvånare och den inträngande kolonisten, är lika gammal som det lappländska jordbruket. Den har också låtit tala om sig kanske mer än något annat spörsmål rörande lappar och renar. Men man får akta sig för att anse denna motsättning som oöverkomlig; det är tvärtom all anledning antaga att de båda näringarna ännu under överskådlig tid skola få rum jämte varandra inom lappmarkerna.

Anledningen till de återkommande tvisterna mellan lappar och bofasta är naturligtvis att söka i det intrång deras näringar bereda varandra: jordbruket för renskötseln och vice versa. Hittills har denna intressemotsats i Norrbottens lappmarker som bekant framför allt gällt renarnas skadegörelse på de bofastas i ödemarkerna vitt spridda ängar och utestående höhässjor, medan däremot skadegörelse på betesmarker för de bofastas kreatur, en faktor som t. ex. i Troms fylke i Norge ofta ger anledning till sammanstötningar mellan bofasta och lappar, i Norrbotten låter mycket sällan höra av sig.

Renskador på sådda vallar.

På de senare åren har emellertid dykt upp ett konfliktämne av annat slag, nämligen renars skadegörelse på odlade insådda vallar; då dylika irritationer kunna tänkas uppträda oftare alltefter som jordbruket utvecklas, anser utredningen saken värd att här uppmärksammas. Dessa skadegörelser å vallar kunna inträffa såväl under barmarks- som vintertid.

Under barmarkstid är det oftast skogsrenar, som förorsaka skadorna. Skogsrenarna kunna nämligen tidigt på våren hålla sig till vallar, då gräsbrodden på gödslad mark alltid skjuter fram avsevärt tidigare än fallet är ute på renens naturliga betesmarker. Särskilt oxrenar ha viss benägenhet att då uppehålla sig på vallar, till dess att grönbetet ute i skogarna hinner utveckla sig.

Av ordningen för fjällrenskötselns bedrivande följer att skadegörelse av fjällrenar på vallar under barmarkstid måste höra till undantagen. Detta kan dock inträffa under år då lapparna till följd av skarbildning eller eljest ogynnsamma vinterbetesförhållanden måste släppa sina renar tidigt på våren nere i skogslandet och låta dem taga sig på egen hand till sommarbetesmarkerna i fjällen. Större eller mindre flockar av ren kunna då stanna kvar i skogen fram över våren, till dess att mygg och broms driva dem upp till fjälls, och därunder komma in på böndernas odlingar och bereda viss skadegörelse och irritation hos markägarna. Därtill har ofta bidragit svårigheten för bönderna att få hjälp av lapparna för renarnas bortförande; fjällappar, som dragit upp till sina sommarvisten, har det varit svårt för att icke säga omöjligt att få tag i, och skogslapparna hava skyltt på, att renarna tillhöra fjällapparna, varför skogslapparna icke ansett sig böra taga befattning med dem. Anspråk på ersättning för dylik vårskada på vallarna genom fjällrenar äro mycket sällsynta och hava hittills uppgjorts i godo. Risker för skadegörelse av fjällrenar på växande gröda under sommartiden är i övrigt, med hänsyn därtill att fjällrenarna då hållas på högfjällen, liten eller ingen.

Ett stort intresse ifråga om skadegörelse på böndernas vallar knyter sig emellertid till renens grävning och betning på vallarna under höstvintern, d. v. s. under den tid, då renens föda även på hans egentliga betesmarker delvis utgöres av de även sent på hösten gröna bladskotten på vissa gräsarter (sitno). Vinterskada på vallar har härtills egentligen avhörts från nedre delarna av Gellivare och Jukkasjärvi socknar samt inom angränsande trakter av sedvanelanden. Verkliga belägg på huru stor skada dylik grävning genom snön och betning åstadkommer föreligga ej. Beträffande grävningens inflytande på äldre vallar, där växtbeståndet alltid utgöres av djuprotade Aira-, Poa- och Festuca-arter ("jägäl" — finska pilli) äro uppfattningarna åtskilligt delade bland de praktiska jordbru-

karna, i det att en del hålla före att grävningen åstadkommer stor skada, medan andra anse sig ha funnit, att renbetning under förvintern på dylika vallar icke åstadkommer nämnvärd nedsättning av skörden under den följande sommaren. På mossbelupna vallar tro sig en del jordbrukare rent av ha iakttagit gynnsamt inflytande av renens grävning. Det lär dock endast vara i undantagsfall som renen angriper sådana vallar, enär återväxten på dylika ju är mycket ringa.

Gäller det däremot yngre, insådda vallar — och särskilt nyinsådda — äro uppfattningarna bland jordbrukarna eniga därom, att renens grävande och betande kan åstadkomma mycket betydande skada. Emellertid beror skadans omfattning även i fråga om färska vallar på de omständigheter, under vilka grävningen sker. Är nämligen marken tjälad, inskränker sig den direkta åverkan till att renen endast betar av bladskotten, och skadeverkningen stannar då vid en viss nedsättning i plantornas utvecklingsförmåga nästa sommar, medan renen däremot, ifall marken är otjälad, skadar plantorna redan vid grävningen och därtill rycker upp en del av dem med rötterna och sålunda fullständigt förstör växtbeståndet inom de partier, där grävning och betning äger rum. I regel torde emellertid snötäcket sådana år då marken icke tjälas vara så tjockt redan från hösten att renarnas grävning i hög grad begränsas.

Vid sidan av skada genom själva betningen och uppräckningen av gräsplantor kan vinterbetning på vallar förorsaka skada även på det sättet att, då snön helt avlägsnas från vissa fläckar och tilltrampas på andra, uppkomsten gynnas av det under namnet tjälbränna kända fenomenet, som kännetecknas av att gräsroten dör bort på större eller mindre fläckar.

Ur renskötselns synpunkt är det ett beklagligt faktum, att denna nya form av motsättning mellan renskötseln och jordbruket synes få större omfattning i samma mån som jordbruket inom lappmarken rationaliseras genom att insådd av gräsfrö kommer till ökad användning vid igenläggning till vall. Då återväxten på de färska vallarna alltid är rikligast, utgöra dessa det mest lockande betet för renen. Särskilt synes den späda timotejbrodden på nyinsådda vallar vara mycket begärlig, och då den tillika är mest ömtålig för betning samt för is- och tjälbildning är det tydligt att renens åverkan på dylika vallar är en faktor att räkna med, när det gäller att bedöma förhållandet mellan renskötseln och jordbruket i lappmarkerna.

Inträffar skadegörelsen å vallar under barmarkstid äro ju lapparna enligt lagen ovillkorligen skadeståndsskyldiga. Beträffande vintertid — för såväl fjäll- som skogslappar ovan odlingsgränsen tiden september—maj och nedom odlingsgränsen tiden oktober—april — synes lagstiftningen icke alls tänkt sig någon lapparnas ersättningsplikt för skada genom renar

å "växande gröda", vartill väl ifrågavarande åverkan å vallar är att hänföra. Detta belyses i sin mån av ett rättsfall, berörande skogsrenar, avgjort av Gellivare lappmarks tingslags häradsrätt den 26 mars 1935. Häradsrätten fann ådagalagt att renar i oktober, november och december månader åren 1932 och 1933 tidvis uppehållit sig på ifrågakomna odlingar och där förorsakat viss skada dels å gräsbrodd, dels ock å bärgad gröda utestående i stack. I målet var vidare ostridigt att odlingarna under ifrågakomna tid icke varit inhägnade, att kåranden uraktlåtit att vidtaga lämplig ågård till skyddande av den i stack utestående grödan och att svarandena voro att anse som skogslappar. Efter antecknande därjämte att den mark varå skadan skett finge anses vara sådan mark, varå skogslappar jämlikt 3 § i 1928 års renbeteslag åga uppehålla sig med sina renar, och då kåranden icke förmått visa att svarandena uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan, så ogillades kårandens ersättningstalan och tillerkändes svarandena ersättning för rättegångskostnaderna. Genom dom den 29 oktober 1935 har Svea Hovrätt icke funnit skäl göra åndring i häradsrättens utslag; hovrättens dom har icke överklagats. — I detta sammanhang kan det åga sitt intresse att erinra om vad i förarbetena till nu gällande renbeteslag uttalats i detta åmne. Man framhöll där att, inom de områden där lapparna åga uppehålla sig med sina renar, all mark, vare sig allmän eller enskild, odlad eller icke odlad, är belastad med den till förmån för de renskötande lapparna stadgade servitutsliknande skyldigheten att tåla renbetning och rentramp, vadan alltså i legalt hänseende ingen skillnad förekommer mellan olika slags mark. — Gent emot denna något doktrinårt framställda sats måste invändas, att ingen lærer vilja på allvar ifrågasätta odlarens rätt att genom stängsel hålla den *odlade* marken fredad från renar, lika visst som det åven torde vara att man icke med den nuvarande lagstiftningen kan genom uppodling i och för sig avlysa renbetesrätten från ett visst område. Lag och praxis torde väl kunna sägas gå ut ifrån att allenast genom ordentligt inhägnande renbetesrätten som sådan kunde avlysas från odlad mark.

Det är dessutom beträffande ifrågavarande skadegörelser på odlingar att ihågkomma att omfattningen av skadorna och avgörandet i vad mån renarna bära skulden alltid måste bli en svår sak att bedöma. Minskning i skörd på en vall som varit utsatt för renar behöver icke alltid vara en följd enbart av renarnas åverkan utan kan bero på en mångfald andra orsaker: mögelbildning på gräsbrodden, användning av icke vinterhärdigt gräsfrö, naturlig isbildning samt — i fråga om andra årets och äldre vallar — bristande gödsling m. m.

Det konfliktåmne som representeras av dessa odlade vallar kan ånnu icke sägas hava antagit några vidare dimensioner. Men då statsmakterna

själva uppmuntra till övergivande av de sämre naturängarna och upp-tagande av odlingar, så måste uppmärksamhet ägnas åt problemet, på det icke irritationsmomentet helt enkelt må flyttas över från skogsängarna till odlingarna.

Lagstiftningen har, som nämnts, beträffande barmarksskadorna stadgat tydlig ersättningskyldighet från renägarnas sida, under det att i fråga om skadegörelser vintertid jordbrukaren icke synes vara tillförsäkrad gottgörelse under några förhållanden. Ehuru väl utredningen inser att den som konsekvens härav följande nödvändigheten för jordbrukarna att effektivt stänga om odlingarna, för att med säkerhet kunna räkna på att undgå åverkan genom renar, på grund av kostnadsskäl mången gång ställer sig svår, måhända praktiskt omöjlig att genomföra, så anser utredningen sig icke för närvarande böra ifrågasätta någon ändring i skadestandsreglerna för frågans lösande.

De i renbeteslagen § 2 m. 3 och § 3 m. 3 anvisade utvägarna med förordnande från Konungen att visst område ej vidare må begagnas för renskötsel, därest utövändet av denna rätt prövas vara i synnerlig mån be-tungande för den jordbrukande befolkningen därstädes, synes näppeligen ännu böra anlitas. Än så länge kan det icke sägas att ifrågavarande skade-risker uppnått den storleksordning att de skulle motivera en dylik utom-ordentlig åtgärd, och vidare torde avlysningen vara avsedd för vissa större arronderade områden och icke kunna påbjudas exempelvis för all odlad mark inom ett område.

Utredningen anser det självklart att odlad jord icke bör begagnas till renbetning och att lapparna därför böra så vitt möjligt avhålla renarna därifrån. I fråga om spridda odlingar ute i markerna, särskilt när de äro oinhägnade, kan detta vara svårt nog; i renens natur är nedlagd driften att gräva sig ned genom snön till den föda hans instinkt eller luktsinne anger tillfinnandes därunder, och det får icke utan vidare tillskrivas för-sumlighet eller vårdslöshet i bevakningen, om renarna sålunda komma åt att göra åverkan på vallar. Men det kan å andra sidan icke vara med god renskötsel förenligt ifall renhjordar få komma in på byarnas inägor.

Vid sålunda angivna förhållanden har utredningen funnit några sär-skilda lagbestämmelser i detta ämne icke påkallade, åtminstone icke för närvarande. I de instruktioner för lappväsendets tjänstemän, vartill förslag lämnas, har utredningen inskärpt plikten att tillse att lapparna i gör-ligaste mån hålla renarna undan från böndernas odlingar. I avbidan på resultatet härav och av de åtgärder i övrigt för renskötselns uppryckning och rationalisering som utredningen föreslår finner utredningen det böra anstå med särskilda lagbestämmelser i detta ämne.

Renskador på bärgat hö (höskador).

Den största anledning till misshälligheter mellan fjällappar och bofasta har dock, som ovan nämnts, varit att söka i renarnas skadegörelse på bärgad gröda, på böndernas utestående höhässjor ute på de i ödemarkerna vitt spridda naturliga ängarna. Där kan skadegörelsen under ogynnsamma förhållanden få rent av katastrofal omfattning. Lappmarksbondens produktiva mark har nämligen ända till sen tid utgjorts av några åkerlappar och en del röjd och gödslad gräsbärande mark (i de finskspråkiga trakterna kallad vainio) omkring gården och därtill massor av ängslägenheter i de omgivande ödemarkerna, från vilka så gott som allt foder till kreaturen hämtats.

Statsmakterna hava under tidernas lopp nedlagt mycket arbete på att lindra och avlägsna denna motsättning, som tidvis starkt hotat renskötsel. Resultatet av dessa väsentligen på lagstiftningsåtgärder baserade strävanden blev emellertid magert, så länge de bofasta i lappmarkerna voro för sin foderproduktion uteslutande hänvisade till de naturliga ängarnas avkastning, och så har fallet varit ända fram till senaste sekelskiftet, då den moderna myrodlingen kan sägas hava börjat vinna insteg även i lappmarkerna.

Att skydda hö för skadegörelse av ren genom stängsel kring hässjor eller genom uppförande av lador så länge som en avsevärd del av böndernas höförråd hämtas från sådana myrängar, som avbärgas endast vart annat eller vart tredje år — ibland ändå mera sällan — är svårt för att icke säga omöjligt. På sådana myrängar bliva de olika hässjorna så små, och deras ingärdande kräver så mycket arbete, att detta för bonden helt enkelt icke lönar sig, utan han måste taga risken och låta den lilla hässjan, som kanske icke innehåller mer än 75—100 kg. myrhö, stå utan stängsel, i hopp att hinna avhämta höet på första slädföre på hösten, innan lapparnas renar hinna till trakten. Uppförande av lador på dylika små myrängar kan naturligtvis ännu mindre komma ifråga. Inträffar det emellertid sen höst, d. v. s. tjälbildningen på myrarna drar långt ut på tiden antingen till följd av kraftigt snöfall på otjälad mark eller långvarig blid väderlek, blir det omöjligt för bonden att komma ut med sina dragare i tid, och lapparnas renar hinna före honom fram till hässjan med skadegörelse på höet som vanlig följd. Givetvis kan risken för skadegörelse ökas i hög grad genom vårdslöshet vid renarnas bevakning, men dessutom även av ogynnsamma betes- och väderleksförhållanden på senhösten, som kunna göra det omöjligt för lappen att ha hand om sina renar.

Uppgifter rörande höskadornas omfattning.

För belysande av skadegörelsernas omfattning under de senaste tvenne decennierna skall här med ledning av tillgängligt material lämnas uppgifter över de belopp, till vilka skadegörelserna värderats under tiden 1916—1934, jämte uppgifter om de lokaler, där de största skadegörelserna ägt rum; dessa uppgifter göra dock icke anspråk på fullständighet.

Under åren 1916—1921 hava krav å höskadeersättningar inom lappbyarna i Karesuando, Jukkasjärvi och Gellivare socknar uppgått till sammanlagt 66 425 kronor, varjämte under samma tid utan angivande av prisfordrats ersättning för 97 150 kg. hö. Härav hava lapparna betalat efter syn och värdering 17 230 kronor, utan syn eller värdering 8 577 kronor och efter rättegång och dom 850 kronor.

Det kan nämnas, att å uppgiftshandlingar i många fall finnes anteckning om att syn och värdering verkstälts av den skadelidne ensam och även i fall, då parterna hållit värdering, har det inträffat att den skadelidnes uppgifter lagts till grund för ersättningen för undvikande av rättegång.

De ojämförligt största fordrade ersättningsbeloppen under 1916—1921 komma på Rautasvuoma och Norrkaitum fjällappbyar samt Vittangi och Gellivare skogslappbyar. För Norrkaitums vidkommande synas ersättningarna i regel ha betalats utan syn eller värdering samt med belopp som begärts. I Gellivare skogslappby ha också ersättningarna erlagts efter fordrade belopp men efter syn och värdering. Likaså i Vittangi skogslappby.

År 1923 inträffade i Kurravaara, Jukkasjärvi och Svappavaara byar inom Rautasvuoma lappbys område höskador, vilkas omfattning på olika sätt uppskattats till 126 skrindor hö, representerande i kontanter ett belopp av 4 390 kronor.

Under det följande året åstadkommo fjällrenar avsevärd skadegörelse både på växande gröda och på bärgat hö i Killingi by.

De mest omfattande skadegörelserna under ovannämnda tid hava dock inträffat under åren 1926, 1928 och 1929.

Skadornas omfattning under det förstnämnda året framgår av följande sammanställningar, i vilka även de byar, där skadegörelsen ägt rum utsetts.

Tablå

över höskador inom Gellivare socken förorsakade av renar hösten 1926
(enligt protokoll vid förlikningssammanträde i Muorjevaara
den 20 december).

B y n s n a m n	Skadesumma kronor
Killingi	3 260: 39
Kiviniemi	1 395: 50
Lappeasuando	874: 70
Soutujärvi och Puoltikasvaara	3 834: 43
Moskujärvi	963: 15
Neitisuando	2 194: 15
Tjoutsasjärvi	2 523: 20
Markitta	627: 85
Niilivaara	2 880: 64
Vettasjärvi	3 717: —
Kääntöjärvi	25: 50
Purnuvaara	1 038: 75
Sjungberget, Ladnivaara, Allavaara	1 108: —
Jutsajaure	3 887: 88
Summa	28 331: 14

Tablå

över höskador inom Jukkasjärvi socken förorsakade av renar hösten 1926
(enligt protokoll vid förlikningssammanträde i Svappavaara
den 1 december).

B y n s n a m n	Skadesumma kronor
Jukkasjärvi by	3 408: 59
Svappavaara	19 165: 25
Piilijärvi	3 576: 94
Parakka	7 658: 10
Vittangi	9 952: 63
Kuoksu	709: 11
Merasjärvi	497: 97
Masugnsbyn	567: 82
Summa	45 536: 41

Även hösten 1928 rådde mycket ogynnsamma väderleksförhållanden och dåligt renbete i norra lappfogdedistriktet. I byarna söder om Torneträsk förlorade lapparna fullständigt herraväldet över sina renar, med påföljd att dessa redan tidigt på hösten i stora massor strövade ned mot skogslandet och anställde betydande skadegörelse på de bofastas höförråd på samma trakter som år 1926.

Enligt företagna uppskattningar och värderingar belöpte sig skadegörelsen då till ett värde av 37 908 kronor.

Efter den nya renbeteslagens ikraftträdande den 1 januari 1929 ha större höskadegörelser inträffat allenast under vintern 1929—1930. Omfattningen av de inom norra lappfogdedistriktet åsamkade skadorna, som uteslutande avsågo oskyddat, utestående hö, och ägde rum å sådan tid, då lapparna ej voro lagligen förpliktade att ersätta desamma, framgår av nedanstående sammanställning.

S o c k e n	Antal kg. skadat hö	Av vederbörande lappar utgivna ersättningar
Karesuando	25 000	585: 50
Jukkasjärvi	387 706	12 000: —
Junosuando	6 552	
Tärendö	65 245	
Gellivare	360 695	6 323: —
Summa	845 198	18 908: 50

För Karesuando sockens vidkommande ersattes hela fordrade skadeersättningsbeloppet av lapparna själva. För de övriga socknarnas del trädde länsstyrelsen kraftigt hjälpende emellan och bistod sålunda med tillhoppa 38 504 kronor, vilka medel slutligen ersatts ur det av 1930 års riksdag till förfogande ställda anslaget å 100 000 kronor för tillfälliga hjälpåtgärder bland befolkningen i Norrbottens län.

För skador av mindre omfattning, inträffade i Gellivare socken, har under åren 1930—1933 av lapparna erlagts 1 648 kronor, varjämte för skadegörelser förorsakade i Jukkasjärvi socken år 1932 av lapparna utgivits 303 kronor 30 öre; samtliga dessa belopp ha erlagts frivilligt av lapparna, som icke enligt lag varit skadeståndspliktiga.

Inom södra fjälldistriktet ha höskador i regel förekommit allenast i ringa omfattning, och skadorna ha i allmänhet uppgjorts under hand utan det allmännas mellankomst. Under året 1929—1930 anställdes emellertid skador i Jokkmokks socken av gellivarerenar; dessa skador uppskattades till 3 156: 55 kronor, av vilket belopp av allmänna medel lämnades bidrag med 1 875: 08 kronor. Å sammanträdet med lapputredningen i Jokkmokk den 31 mars 1934 upplystes, att år 1932 renarna skadat omkring 2 000 kg. hö i Jokkmokks socken samt att för omkring 10 år sedan skador av liknande storlek förekommit därstädes. Under år 1932 betalade lapparna i Tuorpons lappby för höskador i Kvikkjokk och Peuraure 2 395 kronor och under år 1933 lapparna i Luokta-Mavas lappby för skada i Västerfjäll (Arjeplogs socken) 150 kronor.

Genom skogsrenskötseln åsamkad ersättningsskyldighet efter ikraftträdande av 1928 års renbeteslag har utgjort för skador

å skogstorp och odlingslägenheter	730: 25
å annan mark, upplåten av domänstyrelsen (däribland å utarrenderade ströängar)	5 786: 55
å i mantal satt jord	16 485: 88
	<hr/>
	eller tillhopa kronor 23 002: 68

Härtill bör emellertid läggas dels de arrendesummor, som vissa skogslappar kunna få betala till domänverket för nyttjanderätt till ängar å kronoparker nedanför odlingsgränsen, dels belopp som likaledes vissa skogslappar betalt för stängsel omkring slätterängar och höhässjor; dessa arrenden och stängningskostnader torde dock icke uppgå till mera avsevärda belopp.

Förnekas skall icke att vissa brister i renskötseln inom lappbyarna i norra distriktet söder om Torneträsk — förhållanden vilka av utredningen i annat sammanhang behandlas — kunna haft sin givna skuld i att konflikter av nyss angivna storleksordning över huvud taget kunnat uppstå. Med tillhjälp av renstängsel genom praktiskt taget hela ifrågavarande område, från Stora Lulevatten till Torneträsk (uppförda åren 1929—1931 och närmare omförmälta här nedan), och en märkbar ändring till det bättre i själva renskötselarbetet har bevakningen höstetid och flyttningarna till vinterlanden kunnat så ordnas att skadegörelser å hö på ifrågavarande trakter ej längre behövt inträffa; undantaget hösten 1935, som i annat sammanhang beröres, synes i allt fall icke kunna läggas lapparna till last.

Medel att avvärja konflikthanledningar mellan renskötseln och jordbruket.

Den hittills vunna erfarenheten torde ha givit vid handen, att det icke är möjligt att endast med lagstiftningsåtgärder uppnå en nöjaktig avspänning i förhållandet mellan jordbruket och renskötseln i Norrbottens lappmarker, utan dessa måste kompletteras med praktiska åtgärder, ägnade att såvitt möjligt undanröja själva anledningen till den förefintliga spänningen. Ty om än lappen icke lagligen är skyldig att i det särskilda fallet gottgöra skadan, så avskaffas icke härigenom själva irritationsmomentet; detta kvarstår beträffande den förnämsta konflikthanledningen mer eller mindre så länge den bofaste för sin existens är hänvisad till att bärga

vissa ängsmarker. Enda sättet att undanröja detta osäkerhetstillstånd är att göra den bofastes hushållning mindre beroende, helst oberoende av de sämsta och sämre myrängarnas avkastning. — På de bättre ängarna är det nämligen — även om de äro avlägset belägna — ekonomiskt möjligt att skydda den bärgade grödan antingen genom uppförande av lador eller genom att hägna in hässjorna, medan båda dessa åtgärder, som ovan framhållits, äro omöjliga på dåliga myrängar, där höet måste på grund av ängens ringa avkastning och markens svårframkomliga beskaffenhet lämnas utestående i oskyddade små hässjor.

Glädjande nog ur båda näringarnas synpunkt synes också den nuvarande utvecklingstendensen inom det lappländska jordbruket peka i den riktningen, att jordbruket mer och mer frigör sig från beroendet av foderavkastningen på de sämre naturliga ängarna. På många håll ha redan en mycket avsevärd del av dem — upptill halva arealen — övergivits. Ersättning för den sålunda uppkomna minskningen i foderförråden söker man vinna genom utvidgning av de odlade arealerna.

Till denna jordbrukets rationalisering hava statsmakterna dessutom direkt medverkat genom rikliga anslag både till utdikning av myrmarker och till jordens uppodling och även indirekt genom spridande av kunskap i jordbrukets rationella bedrivande.

Vidare förtjänar rörande statens åtgärder för jordbrukets rationalisering i lappmarkerna särskilt framhållas indragning av ströängar, vilken verksamhet ju syftar till att befria det lappländska jordbruket från beroendet av de sämsta (inom kronoparkerna belägna) ströängarna. Under åren 1922—1933 hade enligt meddelande av Kungl. Lantmäteristyrelsen inom Norrbottens läns lappmark till kronan indragits icke mindre än 38 956 har ströängar nedom odlingsgränsen. Som ersättning för dessa hade planlagts uppodling av 1 905 har jord och beviljats odlingsbidrag till ett belopp av 2 222 090 kronor.

Att utvidgningen av de odlade arealerna går framåt inom länets lappmarker belyses av följande sammanställning över arealen odlad jord i lappmarkssocknarna, hämtad ur jordbruksräkningen åren 1913—20 och 1927.

S o c k e n	Odlad areal har		
	1913/20	1927	ökning
Arvidsjaur	1 504	2 406	902
Arjeplog	481	943	462
Jokkmokk	1 016	1 574	558
Gellivare	722	1 264	542
trpt	3 723	6 187	2 464

S o c k e n	O d l a d a r e a l h a r		
	ökning	1927	1913/20
trpt	3 723	6 187	2 464
Jukkasjärvi	(989)	601)	—
Karesuando	36	66	30
Summa	4 748	6 854	2 494

Sammanställningen ger vid handen, att arealen odlad jord ökats under den tidsperiod av c:a 10 år, som ligger mellan de båda jordbruksräkningarna, med över 50 % på arealen jord vid periodens början, en utveckling som synes båda gott icke blott för jordbrukets utan jämväl för renskötselns framtid.

Det bör emellertid på tal om de naturliga ängarna i lappmarken bemärkas, att arealen sådana är mycket stor — enligt den officiella statistiken uppgår den f. n. till 86 758 har, motsvarande icke mindre än c:a 8 har per ko — och att det med säkerhet tar mansåldrar, innan det lappländska jordbruket kan helt befria sig från beroendet av deras avkastning.

Under utredningen vidtagna åtgärder.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 30 maj 1930 gjorde statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet, sedan han i detsamma berört de olika frågor, som under den av honom föreslagna utredningen borde bliva föremål för övervägande, följande uttalande: "I den mån åtgärder, som icke tåla uppskov, finnas påkallade, bör naturligen utan hinder av vad nu anförts förslag till omedelbart genomförande av dylika åtgärder framläggas."

Byggnader och andra mekaniska anordningar.

Under utredningsmännens befaringar av betesmarkerna och under de överläggningar med lapparna, vilka då eller eljest ägt rum, hava framlagts vissa förslag om utförande av byggnader eller vidtagande av andra åtgärder, som kunde vara ägnade att underlätta arbetet med renskötseln. Sedan dessa förslag vid omprövning av deras ändamålsenlighet befunnits böra komma till utförande, har länsstyrelsen i underdåniga framställningar begärt, att medel för arbetenas utförande skulle ställas till förfogande. I det följande lämnas en uppgift på dessa arbeten under särskilda rubriker, angivande arbetets art.

Stängselbyggnader.

1. I Rautasvuoma lappby å sträckan Tarrakoski—Kurravaara rågång—efter Rautas älv till Rautasfallet, 66 km., kostnad c:a 60 000 kronor, bidrag av lappfonden jämlikt nåd. brev den 4 december 1930	30 000: —
2. Från Falehaure i Luokta-Mavas lappby till Peuraure i Tuorpons lappby, 25 km., enligt nådigt brev den 23 januari 1931	31 734: 54
3. I Tuorpons lappby från Parkajegge till Vallatjkårtje med biarm vid Malenjarka, Peuraure och Kåbdespakte, 44 km., enligt nådigt brev den 11 mars 1932 (forts. av stängsel under 2)	49 431: 87
4. Utefter riksgränsen mot Norge i Arjeplogs socken på sträckan Skärremtjåkko—riksröset 232—Dattarkaise—Njuolastjåkko samt över dalgången Njuolasvagge, 18 km., enligt nådigt brev den 1 december 1933	34 837: 06
5. I Troms fylke, Lakselvdalens m. fl. distrikt, ledstängsel vid ny flyttningsväg vid Övergård, enligt nådigt brev den 23 mars 1934	1 499: 90
6. Skyddsstängsel vid Vuojatätno i Sirkas lappby, enligt nådigt brev den 23 mars 1934	500: —

Förutom förestående med statsmedel utförda stängselbyggnader har Kaalasvuoma lappby år 1933 helt med egna medel uppfört ett 9 km. långt stängsel mellan Laukuluspa och Puoltsa byagräns.

Broar.

1. Över Lairojokk, Lilla Lairojokk, Varvekätno, Sartaätno, Falesjokk och Arvesätno, alla i Luokta-Mavas lappby	3 300: —
2. Över Vuoitörjokk i Sirkas lappby. N:ris 1 och 2 enligt nådigt brev den 23 januari 1931	1 057: —
3. Över Raggisätno vid Kattovuoma i Talma lappby, delvis bekostad av Kattovuoma lägenhetsinnehavare och Talma lappby, bidrag från lappfonden enligt nådigt brev den 13 januari 1933	300: —
4. Över Tiertoätno i Norrkaitums lappby enligt nådiga breven den 23 mars 1934 och den 8 februari 1935	1 060: 84
5. Över Tjäktjaälven i Norrkaitums lappby enligt samma nådiga brev som n:o 4	1 889: 16

6. Över Valtajokk, Snjutjotisjokk och Kisurisjokk i Sirkas lappby	3 840:—
7. Över Luossajokk i samma lappby	343:50
8. Över Merkenesälven i Semisjaur-Njargs lappby	518:43
N:ris 6, 7 och 8 enligt nådigt brev den 23 mars 1934.	
9. Över Kraptajokk i Arjeplogs socken, enligt nådigt brev den 8 februari 1935	150:—

Skiljningshagar.

Inom envar av Sörkaitums, Mellanbyns och Norrkaitums lappbyar — i Sörkaitums på fjället Seukok, i Mellanbyn nära Ainajokk och i Norrkaitum öster om Lietejaure, enligt nådiga breven den 23 mars 1934 och den 8 februari 1935 (Vissa kostnader bestridas av lappbyarna)	9 000:—
---	---------

Stugor och kåtor.

1. I Rautasvuoma lappby på Rautasholmen, 5-väggig stuga, enligt nådigt brev den 4 december 1930	4 500:—
2. Stugor i Varvek, vid västra ändan av Peskehaure och vid östra ändan av samma sjö, alla inom Luokta-Mavas lappby, enligt nådigt brev den 23 januari 1931	3 864:20
3. Kåta med bod vid Keron på norra sidan Peskehaure samt kåta i Sartavagge, allt inom Luokta-Mavas lappby, enligt nyssnämnda nådiga brev	505:—
4. Kåta med bod vid Värdejaure i Semisjaur-Njargs lappby, enligt nådigt brev den 23 mars 1934	500:—

Båtar och båthus.

1. I Rautasvuoma lappby till Abiskojaure och Apporjaure samt i Kaalasvuoma lappby till Allesjaure, enligt nådigt brev den 4 december 1930	394:60
2. Två båtar, en utombordsmotor och fyra båthus vid Peskehaure i Luokta-Mavas lappby, enligt nådigt brev den 23 januari 1931	2 056:65
3. Roddbåtar till Tsåkahaure i Sirkas lappby, enligt nådigt brev den 13 januari 1933	255:—
4. Båt till Varvekätno i Luokta-Mavas lappby, enligt nådigt brev den 23 mars 1934	30:—

Stiganläggningar.

1. Inom Luokta-Mavas lappby på vissa sträckor mellan Västerfjäll och riksgränsen, enligt nådigt brev den 23 januari 1931	1 073: 34
2. Över Ultevis-fjället i Sirkas lappby, enligt nådigt brev den 13 januari 1933	593: —
3. Uppröjning av flyttningsväg från Kutjaure till Änonjalmi i Jokkmokks socken, enligt nådigt brev den 8 februari 1935	130: —

Telefonanläggningar.

1. Från Varasviken till Västerfjäll i Arjeplogs socken, lappfondens bidrag enligt nådigt brev den 13 februari 1931	8 000: —
2. Från Gargejaure till Maskaure och Björkliden i Arjeplogs socken, lappfondens bidrag enligt nådigt brev den 22 juni 1932	2 800: —
3. Från Kiruna uppför Kalix älvdal till Nikkaluokta och från Kurravaara över Salmi till Kattovuoma, allt i Jukkasjärvi socken, lappfondens bidrag enligt nådigt brev den 2 juni 1933	8 000: —

För nedanstående anläggningar eller anskaffningar, som ännu icke fullgjorts, hava anslag beviljats med här angivna belopp.

Stängselbyggnader.

1. Vid Paktekätje i Jokkmokks socken, enligt nådigt brev den 23 mars 1934	1 500: —
2. För inhägnande av flyttningsväg invid Laksvand i Balsfjord i Troms fylke	1 500: —
3. För uppförande av ledstängsel vid Signalälven i Kitdalen i Troms fylke	900: —

N:ris 2 och 3 enligt nådigt brev den 8 februari 1935.

Broar.

1. Över Nautasjokk i Sirkas lappby	50: —
2. Över Stalajokk i Tuorpons lappby	1 000: —
3. „ Laisälven i Arjeplogs lappby	1 066: 06

Förestående anslag enligt nådigt brev den 23 mars 1934.

4. Över Aksjojokk i Arjeplogs socken	1 100:—
5. „ Granokjokk och Däpmojokk i samma socken	200:—
6. „ Kåtokjokk och Luottojokk i Jokkmokks socken	2 600:—

Stigar.

1. Istandsättande av flyttningsvägen mellan Låddejaur och Mähkak i Arjeplogs socken	1 000:—
---	---------

Båtar.

1. Till Dellikälven i Arjeplogs socken	125:—
2. „ Maddakojokk och Gardeluobbal i Mellanbyns lappby	450:—

Telefonanläggningar.

1. För påbörjande av linje Luleluspén—Suorva	10 000:—
2. För linje Tjåmotis—Aktse	6 500:—
3. För linje Kvikkjokk—Njunjes	2 100:—

Samtliga linjer inom Jokkmokks socken. Anslag till brobyggnaderna n:ris 4, 5 och 6 samt för förestående stig, anskaffning av båtar och telefonanläggningar äro beviljade genom nådigt brev den 8 februari 1935.

Renminskning.

De missförhållanden i olika delar av lappmarken inom Norrbottens län, särskilt inom Gellivare och Jukkasjärvi samt Arjeplogs socknar, vilka åberopats bland motiven för förevarande utredning hänföra sig icke enbart till förhållandet lappar och bofasta emellan utan avse även vissa brister i renskötseln.

Riktigheten i dessa antaganden har av ingen bestritts. Vad Arjeplogs socken beträffar, visade sig missförhållandena bero dels på en överbelastning av betesmarkerna, dels på ett alltför ringa antal renvaktare. Följden hade blivit ständiga reninvasioner till Norge såväl på tider, då lapparna enligt renbeteskonventionen ej ägde betesrätt i Norge, som ock till områden, till vilka det är dem helt förbjudet att föra renar på bete. Dessa förhållanden gjorde det nödvändigt att utan avvaktan på utredningens slutliga förslag omedelbart ingripa för att åstadkomma en reducering av renantalet. I sådant syfte utdelades till lapparna under vintern 1930—1931 cirkulär med uppmaning att vid påföljd av tvångsåtgärder, därest upp-

maningen ej åtlyddes, minska sina renhjordar. Då dessa anmaningar visade sig gagnlösa, blev det nödvändigt att hösten 1931 skrida till tvångs-åtgärder, och länsstyrelsen förelade 20 husbönder i Arjeplogs fjällappbyar att nedbringa sina renhjordar med sammanlagt 11 353 djur. Den i föreläggandet utsatta tiden för verkställande av länsstyrelsens påbud utlöpte utan att lapparna i något fall fullgjort detsamma. Under sådana omständigheter blev det nödvändigt att ingripa med direkta tvångsåtgärder, något som i hög grad försvårades genom att ovidkommande personer blandade sig i lappväsendets befattningshavares åtgärder och misstänkliggjorde myndigheterna hos lapparna. Delvis på grund härav men framför allt på grund av mindre lämplig väderlek under slaktsäsongens senare del kunde den föreskrivna renminskningen ej genomföras i full utsträckning. Sammanlagt nedslaktades 7 262 renar eller 63,97 procent av föreskrivna antalet. Av dessa försåldes tvångsvis 2 181 djur eller 30,03 procent av antalet. — Ehuru den år 1934 verkställda renräkningen visade, att renstammen i Arjeplogs fjällappbyar nedgått med 20,5 procent under senaste treårsperiod, var renantalet dock i förhållande till betesmarkernas bärighet allt för stort. Denna omständighet och det förhållandet, att de större renägarna allt fortfarande hade ett alltför ringa antal renvaktare, gjorde det nödvändigt att ånyo ingripa och påbjuda en tvångsnedslaktning. Denna kunde inskränka sig till att omfatta 3 100 renar, fördelade på fyra husbönder. Av dessa fullgjorde tre fullt lojalt påbudet; den fjärde, som fått tillstånd att inflytta till Norge och att som norsk lapp bedriva renskötsel i Glaamens distrikt, frikallades från föreläggandet.

Efter nu omnämnda reduceringar av renhjordarna i Arjeplogs socken motsvarar renantalet, om fjällappbyarna betraktas som en helhet, ungefär det för dessa rationella, men fördelningen byarna emellan är däremot ej den lämpligaste. Inom Rasjverta betesområde föreligger nämligen otvivelaktigt en överbeläggning, som kan uppskattas till 1 500 djur. En överflyttning till andra betesområden inom socknen, vilka kunde mottaga detta antal, bör ej ske i annat fall än att renägarna anskaffa det större antal renvaktare som vore erforderligt, därest deras renhjordar bibehölles vid sin nuvarande storlek. Vid kommande slaktsäsong kan därför en minskning av renantalet i Rasjverta bliva nödig, även om detta måste ske genom en tvångsnedslaktning.

Inom Gellivare och Jukkasjärvi socknar, där, såsom i det föregående omnämnts, särskild anledning till anmärkning mot renskötseln förelåg, har någon tvångsvis genomförd minskning av renantalet ej behövt äga rum. Det rationella renantalet inom byarna söder om Torneträsk har av utredningen kunnat fastställas till 41 500 djur; den år 1934 verkställda renräkningen utvisade, att renantalet för närvarande uppgår till 37 818 djur. Endast i Rautasvuoma lappby visade renräkningen ett något högre ren-

antal än det som ansetts rationellt, men överskottet var ej större än 594 djur.

Anmärkningarna mot renskötseln inom dessa byar gälla andra och svårare tillrättalagda förhållanden. Vården om renarna, med djuren på sommarlanden sammanförda i stora, dåligt bevakade hjordar, har inom dessa byar blivit mer försummad än inom någon annan trakt i länet.

Problemet att åstadkomma en förbättring i sommarrenskötseln inom lappbyarna mellan Torneträsk och Stora Lulevatten har visat sig höra till de mera svårlösta. Uppdelningen av storhjordarna på sommarlanden i mindre grupper har stött på motstånd hos lapparna, av vilka de flesta, särskilt de som nu stå i ledningen för arbetet, icke varit med om någon annan metod än den nu praktiserade. Och själva indelningen i områden att anvisa varje grupp till land har varit föremål för talrika överläggningar ute bland lapparna och på större sammanträden. Man har sålunda icke förrän till utredningens slutförande kunnat träffa avgörande i fråga om gruppindelning och områdestilldelning på sommarbetesmarkerna i dessa lappbyar. Framgången i arbetet med genomförande av detta program blir i det väsentliga beroende av i vad mån det lyckas att hos lapparna ingjuta en annan och mera ansvarskännande anda och en riktigare insikt om vad som i nuvarande tid måste krävas av renskötseln — strävanden i denna riktning hava hittills icke varit utan besvikelser. Kunnat ifrågavarande anordningar, till vilka jämte övriga regler för renskötseln förslag framläggas här nedan i avdelningen "Rationella renantal och lappbyarnas indelning i betesdistrikt", icke genomföras på övertygelsens väg, så måste för renskötselns framtid andra medel av tvångsnatur tillgripas.

Omgrupperingar, ändrade flyttningsvägar o. dyl.

I fråga om omgrupperingar och ändring av flyttningsvägar för att bringa mer ordning i förhållandet byarna emellan hava under utredningens gång vissa önskvärda förslag kunnat genomföras. Sålunda har det bestämts, att gränsen mellan Talma och Rautasvuoma lappbyars vinterland skall följa Torne älv även nedom odlingsgränsen till lappmarksgränsen, varigenom vunnits, att lapparna i Saarivuoma och Talma byar kunna flytta längre nedåt vinterlanden. Sedan den inom Gellivare skogslappby nybildade Muddus-gruppen numera som vinterland använder stora delar av trakten omkring Råneträsk, flyttar Sörkaitums lappby till vinterlanden längs landsvägen Gellivare—Överkalix.

Vidare är att anteckna,

att Virihaure-lapparna i Tuorpons lappby förmått att från och med sommaren 1931 flytta med sina familjer till sommarvistet vid Staloluokta;

att dessa lappar, som tidigare höstetid haft sina renar i en enda hjord, hösten 1934 förmåtts att dela upp sig på tre enheter;

att Låtatj-lapparna av Sirkas lappby ha förmåtts att från och med sommaren 1933 utbryta sig från Vaisa-lapparna och bilda en särskild sommar-grupp i Låtatj-området;

att Vaisa-lapparna av Sirkas lappby, som tidigare alla bott i Vaisaluokta, sommaren 1934 förmåtts att dela sig i två grupper, den ena med viste i Kutjaure, den andra med viste i Vaisaluokta;

samt att Svaipa-lapparna av Arjeplogs lappby från och med vintern 1931—1932 förmåtts att utbyta sin tidigare nyttjade, onaturliga flyttningssväg mot en lämpligare ned till Stavaträsk och Drängsmark i Västerbottens län.

Åtgärder för ökad avsättning av renkött.

Bland frågor som i direktiven för utredningen anbefalldes till beaktande märkes även "vidtagande av åtgärder för ökad avsättning av renkött, åsyftande bland annat förbättrade metoder för djurens slaktande och för förvaring av färskt kött." Med anledning härav har länsstyrelsen sedan hösten 1931 — dessförinnan jämväl under slaktsäsongen 1925—1926 — i samband med större renminskningar bedrivit ett vid varje slaktsäsong upprepat arbete för att för lapparna underlätta avsättningen av renkött.

Vid den stora renminskning, som förestod vintern 1925—1926, ställdes, efter därom av länsstyrelsen gjord framställning, ur Norrbottens lappfond till länsstyrelsens förfogande ett belopp på 150 000 kronor för att som förlagskapital räntefritt på vissa villkor försträckas de av länsstyrelsen anlitade förmedlarna av renaffärer. Av beloppet behövde emellertid då icke tagas i anspråk mera än 30 000 kronor för ändamålet, och tvångsnedslaktning behövde icke heller tillgripas.

Sedan 1931 års allmänna renräkning ådagalagt, att en nödtvungen utslagning av omkring 25 000 djur utöver den normala avverkningen måste ske, fann länsstyrelsen av behovet påkallat att begära medel ur lappfonden för genomförande av renminskningen. Uti skrivelse den 29 oktober 1931 till statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet anförde länsstyrelsen i detta hänseende bland annat följande.

Den nödtvungna renminskningen hänförde sig dels till lappbyar, som för sommarbetning vore hänvisade till distrikt i Norge och vilkas renantal befunnits överstiga vad dit finge införas enligt renbeteskonventionen, och dels till hjordar, vilkas ägare hade alltför litet antal renvaktare enligt byaordningarna i förhållande till hjordens storlek. Som lapparna icke frivilligt komme att verkställa nedslaktning av renar i erforderlig utsträckning,

finge länsstyrelsen bereda sig på att genomföra minskningen med tvång. På grund av den ökade mängden renkött bleve emellertid avsättningsfrågan ytterst vansklig och säkerligen ägnad att vålla betydande svårigheter. Marknaden för renkött inom det egna landet hade — hitintills åtminstone — varit jämförelsevis ringa, och beträffande de stora avnämarna, Norge och Danmark, vore marknadsläget synnerligen ovisst. Åtskilliga svårigheter torde — bl. a. på grund av allmänt prisfall på livsförnödenheter, som lapparna hade svårt att sätta sig in i — uppstå att få fram de hjordar som måste slås ut, i synnerhet då man hade att förvänta att lapparna själva icke alltid komme att hjälpa till därmed utan mången gång skulle åstadkomma allehanda hinder, besvär och kostnader. Länsstyrelsen anhöll därför att få till förfogande ett lämpligt belopp till bestridande av vissa kostnader i samband med renslakten. För spridande av kunskap om renkött och lämpliga användningssätt för detsamma i vardagshushållningen och därigenom främja avsättningen inom landet vore det enligt länsstyrelsens åsikt erforderligt med en verksam propaganda. Rörande den mängd renkött utlandsmarknaden kunde konsumera och de priser, som på denna marknad och avsättningsområdet i det hela kunde bli att räkna med, ansåge länsstyrelsen vara viktigt att söka skaffa en så vitt möjligt grundad kännedom. För dessa ändamål och för avsättningens underlätande över huvud ansåge länsstyrelsen ett belopp av 5 000 kronor erforderligt. Till hopsamling av hjordar och andra åtgärder för tillhandahållande åt uppköparna av renar tänkte länsstyrelsen sig behöva ett belopp intill 15 000 kronor.

I anledning härav anvisades ur Norrbottens lappfond genom nådigt brev den 20 november 1931 ett belopp av högst 20 000 kronor för sagda åtgärder. — Under slaktsäsongen behövde emellertid av beloppet icke användas mera än omkring 900 kronor för olika åtgärder i samband med reklamverksamheten för öwad avsättning av renprodukter.

På därom av länsstyrelsen gjord framställning anvisades genom nådigt brev den 31 december 1931 ytterligare 50 000 kronor till förlagskapital vid upphandling av renkött i samband med föreskriven renminskning inom södra distriktet, vilken minskning skulle omfatta omkring 11 800 renar. Av sistberörda belopp behövde emellertid ej något användas, då uppköpare med eget kapital i tillräcklig omfattning uppträdde.

Bland andra under slaktsäsongen 1931—1932 av länsstyrelsen vidtagna åtgärder i ämnet märkas:

a) Länsassessorn Sundbergs resa den 16—27 januari 1932 till Stockholm, Göteborg och Oslo för närmare studier av förhållandena inom renmarknaden;

b) Inhämtande av uppgifter angående järnvägsfrakter för renkött, var-

efter framställning gjordes hos Kungl. järnvägsstyrelsen om nedsättning i de fraktsatser å Statens järnvägar, som vore gällande för renkött. — Järnvägsstyrelsen förklarade sig emellertid vara förhindrad att bevilja ifrågavarande fraktnedsättning;

c) Anmaning till landstingets förvaltningsutskott att vid upphandling av renkött vända sig till lappfogdarna i länet.

På därom av länsstyrelsen gjorda framställningar ställdes även under slaktsäsongen 1932—1933 ur Norrbottens lappfond medel till länsstyrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål. Av de anvisade medlen användes under slaktsäsongen 20 000 kronor som lån till uppköpare av renkött, och omkring 11 700 kronor utanordnades under samma tid för reklamverksamhet. Med användande av sistangivna medel anordnade länsstyrelsen under januari och februari 1933 en s. k. renvecka i Stockholm, varvid bedrevs en omfattande propaganda för ökad konsumtion av renkött i form av effektiv annonsering i landets mest spridda tidningar och särskild utställning å Nordiska Kompaniet i Stockholm samt distribution i samband därmed av en tryckt ströskrift.

Under slaktsäsongen 1933—1934 ställdes ur lappfonden till länsstyrelsens förfogande tillhoppa 45 000 kronor för ifrågavarande ändamål. Av beloppet användes 25 000 kronor som lån till förlagskapital åt renhandlare och 5 000 kronor för reklamverksamhet beträffande renhandeln. Under februari 1934 anordnade länsstyrelsen en "renvecka", och reklamverksamhet bedrevs nu, förutom i Stockholm, i Göteborg, Norrköping, Borås och Karlstad, i stort sett efter samma principer som föregående år.

Den under år 1934 verkställda allmänna renräkningen utvisade, att utöver den normala nedslaktningen en avsevärd minskning av renstammen inom länet vore erforderlig. Denna nödtvungna reducering av renbeståndet berörde dels lappbyar, vilka inhyste större renantal än som finge betas i Norge, dels hjordar, vilkas ägare hade för litet antal renvaktare, och dels skötesrenägare, vilka höllo renar till högre antal och i annat fall än vad renbeteslagen medgav. Ifrågavarande renminskning inom länet beräknades omfatta omkring 15 000 djur utöver den normala avverkningen. På grund av denna avsevärda reducering av renstammen hade man att vänta ökad mängd renkött i marknaden, vadan det kunde befaras att avsättningsfrågan skulle komma att vålla svårigheter. Erfarenheten från de närmaste föregående åren hade visat, att det rådde brist på kapitalstarka uppköpare av renprodukter. Länsstyrelsen, som önskade garantera renägarna, i synnerhet de nomadiserande, kontant likvid för deras varor, begärde därför medel ur lappfonden för att utlämnas som lån till förlagskapital åt lämpliga renhandlare. Härjämte begärde länsstyrelsen ett visst belopp att täcka utgifter för övrig verksamhet till underlättande av avsättning av renkött.

De begärda medlen anvisades ur lappfonden. Det till förlagskapital avsedda beloppet 25 000 kronor utlånades i dess helhet, och av beloppet till reklamverksamhet m. m. användes omkring 2 000 kronor till bestridande av kostnaderna för åtgärder för ökad konsumtion av renkött, bl. a. genom deltagande i en utställning av renprodukter å livsmedelsutställningen "Vårt dagliga bröd" i Stockholm i mars och april månader.

För undersökningar rörande möjligheter till ökad avsättning av renkött genom konserveringsindustri har länsstyrelsen av tillgängliga lappanslag använt 500 kronor.

I samband med "renveckorna" har härjämte utdelats till restauratörer, hotellchefer, livsmedelsaffärer m. fl. recept och broschyrer rörande tillagning av renkött m. m., varjämte genom lappfogdarnas försorg besvarats ett stort antal förfrågningar från livsmedelsaffärer och andra i landet och delvis från utlandet angående renhandlare, pris å renprodukter m. m.

Rörande nämnda reklamverksamhet och för ökad konsumtion av renkött i övrigt vidtagna åtgärder har länsstyrelsen från affärsmän i branschen och på annat sätt inhämtat, att åtgörandena i hög grad bidragit till att förbättra avsättningsmöjligheterna för renprodukter, särskilt inom landet. Under hela slaktsäsongen 1934—1935 var sålunda efterfrågan å renprodukter synnerligen stor, och i trots av den omfattande renslakten i länet var redan vid mitten av mars månad renköttet praktiskt taget slutsålt. Behov av särskild "renvecka", som man tidigare ämnat anordna, förefanns sålunda icke.

Renslaktens humanisering och renslakthygien.

Åtskilligt utredningsarbete har nedlagts på detta ämne, men något slutligt förslag i saken har ännu icke framkommit. För närvarande är ett förslag i hithörande frågor, uppgjort av förste provinsialläkaren i länet, varöver lappfogdarna yttrat sig, remitterat till länsveterinären för yttrande. Fortsatta undersökningar om slaktmetoder komma att företagas under instundande slaktsäsong, vadan förslag i ämnet torde föreligga först under förra delen av år 1936.

I anslutning till ovannämnda redogörelse för vad under utredningens gång åtgjorts för att kunna framlägga förslag om förbättrade slaktmetoder må därjämte meddelas, att professorn vid Kungl. veterinärhögskolan Vilh. Skarstedt på begäran av utredningen beredvilligt gjort ett uttalande i ämnet. Detta yrkande har överlämnats till länsstyrelsen för dess känedom.

1930 års lapputrednings förslag.

Inledning.

Förestående framställning har avsett att tjäna tvenne syften. Det har ansetts dels önskvärt att lämna en översiktlig redogörelse för den s. k. lappfrågans utveckling, dels lämpligt och i sin ordning att redogöra för de positiva resultat av utredningens arbete som redan föreligga. För att det först nämnda syftemålet skulle kunna hava ansetts vara fullkomligen uppnått, hade en redogörelse, grundad på mer djupgående arkivstudier än omständigheterna medgivit, varit av nöden. Det har nu endast varit möjligt att behandla några huvudpunkter av de förhållanden, vilka markera intresse motsatserna mellan en bofast och en nomadiserande befolkning. — Redan från utredningsarbetets början har det stått klart, att detsamma skulle bliva långvarigt. Det har gällt att söka finna utvägar, genom vilka vissa missförhållanden, som, innan de till sina verkningar kommit i dagen, fått stödet av en viss hävd, kunde bringas ur världen. Därför voro först och främst ingående undersökningar ute på marken av nöden; därefter var det lika nödvändigt att i utförda arbeten omsätta de slutsatser, som kunde dragas av undersökningarna och av de överläggningar, som ägde rum med den lapska befolkningen.

Dessa arbeten krävde tid, i synnerhet som de i möjligast vidsträckt grad borde utföras under direkt ledning av lappväsendets egna befattningshavare, som samtidigt måste handlägga de med tjänsten förenade löpande göromålen. En sådan direkt ledning var emellertid i hög grad ej blott önskvärd, utan även av behovet påkallad, för att vederbörande skulle kunna erhålla ett mer personligt grepp på lappfrågan i dess enskilda delar. De åtgärder av en eller annan art, som sålunda under utredningens gång utförts, redovisas i den föregående avdelningen av detta utlåtande.

De förslag, som i det följande framläggas, finna alltså sin allmänna motivering i förestående exposé av lappfrågans historiska utveckling och i den nyssnämnda redogörelsen för hittills utförda arbeten. I samband med de särskilda förslagen skall till dessa fogas den specialmotivering, som må kunna anses behövlig.

Innan utredningen övergår till att framlägga dessa förslag, är det emellertid förslagsställarna angeläget att avgiva en förhandsreservation. Om

det beträffande varje utredning av en samhällsfråga gäller, att den har endast tidsbegränsat värde och giltighet, så är detta i alldeles särskild grad fallet med en utredning i den s. k. lappfrågan. Den berör, såsom i det föregående flera gånger framhållits, intressen som bäras av tvenne kulturformer — den nomadiserande herdens och den bofasta åkerbrukarens. Lappfrågan är därför i ingen mån en ensidigt lapsk fråga, utan sammanhänger på det allra närmaste med huru de båda kulturerna, som sambo i de nordligaste delarna av vårt land, var för sig utveckla sig. Människosläktets historia från äldsta tider intill dessa dagar har visat, att herdekulturen fått vika inför åkerbrukets framåtskridande. Så torde väl också utvecklingen i vårt land förlöpa. Det kan betraktas som sannolikt, att bebyggelsens och odlingarnas ökade omfattning i de trakter, som tjäna som vinterbetesland åt renarna, måste medföra en minskning av deras antal och därmed en minskad förutsättning för att renskötseln skall kunna lämna livsuppehälle åt den nuvarande nomadstammen. I den mån en intensifierad renskötsel gör det möjligt för lapparna att bättre övervaka renhjordarna kan dessas nedskärande undanskjutas, men ett ökat jordvärde står alltid som ett hot mot dem.

ADMINISTRATIONEN.

Indelning i lappbyar.

I det föregående har lämnats en redogörelse för tillkomsten av gällande bestämmelser angående indelning i lappbyar. Det har syntts lämpligast att här intaga en uppgift om den nuvarande indelningen och om de länsstyrelsens beslut, på vilka denna grundar sig.

A. FJÄLLLAPPBYAR.

Karesuando socken:

Könkämä och Lainiovuoma lappbyar.

Enligt länsstyrelsens beslut den 9 april 1927 hava dessa lappbyar gemensamma betesområden, och inom visst område tillkommer betesrätt även nedannämnda Saarivuoma lappby.

Jämlikt länsstyrelsens kungörelse den 18 oktober 1887 voro Karesuando sockens fjällappar uppdelade på Rommavuoma och Suontavaara, Könkämä samt Lainiovuoma byalag. Lappar, tillhörande de båda förstnämnda, flyttade, innan gränsen till Finland år 1889 spärrades för de svenska lapparna, delvis inom finskt område. Sedan de därefter nödgats flytta utslutande på svenskt område, hava de erhållit med Könkämä-lapparna ge-

mensamt betesland. Den 24 februari 1903 hade länsstyrelsen beslutat sammanslå lappbyarna i socknen till en enda, benämnd Karesuando byalag, en åtgärd vari förändring vidtogs genom ovan nämnda beslut av den 9 april 1927.

Jukkasjärvi socken:

Saarivuoma lappby,
Talma lappby,
Rautasvuoma lappby,
Kaalasvuoma lappby.

De lappbyarna tilldelade områdena äro bestämda genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927.

Jämlikt länsstyrelsens kungörelse den 18 oktober 1887 flyttade lapparna i Saarivuoma och Talma lappbyar, sinsemellan skilda, på norra sidan Torne älv och omkring Vittangi älv.

Gellivare socken:

Norrkaitums lappby,
Mellanbyns lappby,
Sörkaitums lappby.

Även för dessa lappbyar äro gränserna bestämda genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927.

Länsstyrelsens kungörelse den 18 oktober 1887 fördelade likaledes socknens fjällappar på tre lappbyar — Norrbyn, Mellanbyn och Västerbyn — dock med en annan uppdelning byarna emellan av betesområdet.

Jokkmokks socken:

Sirkas lappby,
Tuorpons lappby.

Länsstyrelsens beslut av den 9 april 1927 angiver gränserna för de båda lappbyarnas områden.

Före den 24 februari 1903 voro socknens fjällappar även fördelade på två lappbyar med samma namn som de nuvarande. Genom beslut denna dag sammanslogos med dessa de här nedan omnämnda Sjukksjukks och Jokkmokks skogslappbyar på sådant sätt, att den förstnämnda tillades Sirkas och den senare Tuorpons. Den 9 april 1927 beslöt länsstyrelsen att återföra skogslapparna under särskild administration, dock i endast en lappby, Jokkmokks lappby.

Arjeplogs socken:

Luokta-Mavas lappby,
Semisjaur-Njargs lappby,
Arjeplogs lappby.

Gränserna för lappbyarna äro bestämda genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927.

Enligt kungörelse den 18 november 1887 voro fjällappbyarna i Arjeplogs socken fem, nämligen Luokta, Mavasvuoma eller Norrvästerbyn, Njargs eller Sörvästerbyn, Semisjaur och Arjeplogs. De båda förstnämnda å ena sidan samt Njargs och Semisjaur å den andra sammanslogos 1927 till två lappbyar.

B. SKOGLAPPBYAR.

Karesuando och Jukkasjärvi socknar:

Vittangi lappby.

Genom länsstyrelsens beslut den 12 juni 1928 äro lappbyns gränser bestämda.

Gellivare socken:

Gellivare lappby.

Gränserna för lappbyn äro fastställda genom länsstyrelsens beslut den 14 januari 1928.

Skogslapparna i ovannämnda socknar voro före den 14 januari och den 12 juni 1928 icke fördelade på lappbyar utan nyttjade enligt sedvana från varandra mer eller mindre skilda områden.

Jokkmokks socken:

Jokkmokks lappby.

Lappbyns gränser äro fastställda genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927.

Enligt bestämmelserna i länsstyrelsens kungörelse den 18 oktober 1887 voro skogslapparna i socknen fördelade på två lappbyar, Sjokksjokks och Jokkmokks, vilka genom beslutet den 9 april 1927 sammanslogos till en by.

Arjeplogs socken:

Ståkke lappby,
Maskaure lappby.

Bygränserna fastställdes genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927. Den förstnämnda lappbyn kallades därförut Luokta skogslappby, den sistnämnda Arjeplogs skogslappby.

Arvidsjaur's socken:

Malmesjaure lappby,
Västra Kikkijaure lappby,
Östra Kikkijaure lappby,
Mausjaure lappby.

Byindelningen är fastställd genom länsstyrelsens beslut den 31 maj 1917 och den 9 april 1927.

Före sistnämnda dag voro socknens skogslappar fördelade på tre lappbyar, nämligen Malmesjaure, Västra Kikkijaure och Mausjaure, vilkas områden fastställdes genom länsstyrelsens kungörelse den 18 oktober 1887.

Erfarenheten har emellertid visat, att förestående indelning i vissa fall är i behov av en revision. Efter det att lapparna vid skilda tillfällen varit hörda över de framlagda indelningsförslagen och de därvid uttalade önskemålen, har följande förslag till indelning i lappbyar utarbetats.

A. FJÄLLAPPBYAR.

Könkämä.

Gränser: i n o r r riksgränsen mot Finland från lappmarksgränsen till Treriksroset; i v ä s t e r riksgränsen mot Norge till Jukkasjärvi sockengräns; i s ö d e r från riksgränsen längs Kårvijaure och Kårvijokk till Kiepamajokks inflöde (Råvvepuoltsa), därifrån i rät linje till Njåmmeljaure och Taavajärvi, efter Taavajoki till Pulsujärvi, vidare efter Pulsujoki till Siimajokis inflöde, härifrån rät linje till den punkt, där bäcken från södra sidan Pällavare infaller i Måljojokk, denna bäck nedefter till Pulsujoki och Pulsujoki till Lainio älv; nedefter älven till inflödet av bäcken Lainijoki c:a 4 km. norr om Övre Soppero, härifrån rät linje till Lannavaara by.

Lainiovuoma.

Lappbyn har gemensamt betesområde med Könkämä lappby.

Saarivuoma.

Gränsen i n o r r den i nästföregående stycke angivna södra gränsen

för Karesuando sockens lappbyar; i väster riksgränsen till riksröset nr. 280; i söder en rät linje från detta röse längs Mannamtjärro fjällområde över Vuomajärvi västra ända till Mårsovardo, från detta berg en rät linje till Vassijokks utflöde i Pirttimäsjarvi, därifrån en rät linje längs myrmarkerna under Skierrivare till nordligaste punkten av Rienakkajoki och efter denna bäck till Rienakkajärvi, vidare rät linje till norra ändan av Sekkuvuoma och längs myrmarkens östra sida, under västra ändan av Tjiuro lågfjäll längs Viesorova till Maattajärvi på vintervägen Jukkasjärvi—Soppero.

A n m. Förslaget om gräns mellan Saarivuoma lappby och Karesuando lappbyar innebär, att Saarivuoma finge nyttjanderätt till något större område inom Karesuando socken; byn skulle nämligen även omfatta de norra slutningarna av fjällpartierna från Sarvesåive österut till Pällavare och mot Pulsujoki, vilka i regel ej lämpligen kunna tagas i användning norrifrån av Lainiovuoma-lapparna utan äro naturligen anslutna till Saarivuoma betesområden.

Talma.

Gränser: I väster och norr: från Ofotenbanan längs riksgränsen till riksröset nr. 280 och därefter den här ovan angivna sydgränsen för Saarivuoma lappby; i söder från den punkt där järnvägen skär riksgränsen rät linje till västra ändan Vassijaure, längs denna sjö och vidare rät linje från dess östra ända till Låktajaure, längs denna sjö och Pahtajoki-vattendraget till Torneträsk, utefter denna sjö och Torne älv till odlingsgränsen.

Rautasvuoma.

Gränser: i norr den i förestående stycke angivna sydgränsen för Talma lappby; i väster riksgränsen från järnvägen till Kamajokk; i söder Kamadalen till Snarapjaure, vidare under Tjålmetjåkko till västra ändan av Apporjaure samt Allesjokk till Rautasjaure, denna sjö och Rautasälven till järnvägsbron över den södra älvgrenen vid Rautas station, härifrån följande Kaalasvuoma lappbys renstängsel förbi Såkeäive, över Pitkäjänkkä till Kuosasvare, därifrån över Syväjärvi till nordligaste viken av Luossajärvi, denna sjö och bäcken därifrån till Lombolo, gamla flyttningvägen till Aptasjärvi, Keski Aptasjärvi, Alanen Aptasjärvi och Kuosasjärvi mellan Koivu Kuosanen och Sittnunen (Sitnotjåkko) till Napulavuoma och vidare fram till landsvägen vid Mertaisjokk samt landsvägen fram till Svappavaara.

A n m. Lappbyns sydgräns komme enligt förslaget att erhålla ny sträckning på ett kortare avsnitt invid Rautasälven, vilken den komme att följa ända till järnvägsbron över den södra älvgrenen i omedelbar närhet av Rautas station för att sedan följa det för Kaalasvuoma lappby planerade renstängslet mellan Rautas och Kalix älvar söderut till Luossajärvi vid Kiruna. Av praktiska skäl bör det ifrågavarande stängslet anslutas till Rautasvuoma lappbys stängsel i Rautas älvdal vid den nämnda järnvägsbron; ett äldre av Kaalasvuoma-lapparna uppfört ris-stängsel över höstlanden har ävenledes utgått från denna punkt söderut, varför man i själva verket även tidigare tillämpat en uppdelning mellan de båda lappbyarna, som motsvarat den nu föreslagna östligare gränssträckningen.

Kaalasvuoma.

Gränser: i n o r r Rautasvuoma lappbys här ovan angivna sydgräns; i v ä s t e r riksgränsen från Kamajokk till Ivarstensröset; i s ö d e r från detta röse över Selkatjåkko till mynningen av Kaskasavagge, över Kebnekaisetopparna till Ladtjojaure och vidare gränsen mellan Jukkasjärvi och Gellivare socknar ned till odlingsgränsen.

A n m. Förslaget om ovan angivna väst- och sydgräns för lappbyn innebär en förändring av dessa gränser sådana de bestämts genom länsstyrelsens beslut den 9 april 1927. Genom förslaget komma Kaalasvuoma-lapparna fram till Ivarsten, varigenom skapas en naturlig anslutning till gränsen för lappbys betesmarker i Norge. Ärendet har behandlats på sammanträden med lapparna i Gellivare den 26 mars 1934 och den 23 mars 1935 samt i Vittangi den 28 mars 1934 och den 26 mars 1935.

Norrkaitum.

Gränser: i n o r r Kaalasvuoma lappbys här ovan angivna sydgräns; i s ö d e r från riksgränsen efter Sitasjaure till Ainajokks (kartans Lietejokk) utlopp i sjön, denna bäck uppefter till Lietejokks (kartans Ainajokk) inflöde och denna bäck uppefter till dess översta källsjö, härifrån över vattendelaren mellan Maitahattjåkko och Pattatjåkko till övre ändan av Kaitumjokks västra gren, denna utefter till Kaitumsjöarna, dessa till Kaitumälven och efter denna till Killingi by, därifrån över sjöarna Saivo, Joukkaisjärvi, Kådijaure, Jaurekesjaure, Ahvenjärvi (Vuoskojärvi) och Paukijärvi till Paukijokk, efter denna till Tjautsasjärvi, därifrån efter flyttningsvägen till Kutjasjärvi (Kutjesjärvi) samt efter Kutjasjokk till odlingsgränsen i närheten av Yli-Harrilompolo.

Mellanbyn.

Gränser: i n o r r Norrkaitums lappbys här ovan angivna sydgräns; i s ö d e r från Paurojaure vid riksgränsen strax norr om riksröset nr. 252, bäcken fram till Kåbtåjaure, denna sjö till selen nedanför densamma, topparna av Aletåive, högsta delen av Ketsåive och vidare fram till nordligaste viken i Autajaure, denna sjö och vattendraget därifrån till Suorkijaure—Teusajaure—Kakerjaure och Pätsatj till Saivojokks mynning, denna bäck till översta källsjön, därifrån rak linje till Kuorpavardo högsta punkt och vidare till västra ändan Riteljaure, denna sjö och Sjaunjaälven till Kasajokks inflöde, därifrån rak linje österut till Vierajaure och vidare till Mattilompolo, denna sjö och Mattijokk till Allajaure, sjön fram till norra ändan, därifrån rak linje över Utukkjärvi till Linaälv station och vidare efter järnvägen till odlingsgränsen i närheten av Sikträsk station.

Sörkaitum.

Gränser: i n o r r Mellanbyns lappbys här ovan angivna sydgräns; i s ö d e r gränsen mellan Gellivare och Jokkmokks socknar från riksgränsen till odlingsgränsen.

A n m. Den föreslagna gränsen mellan Mellanbyns och Sörkaitums lappbyar har en något förändrad sträckning mot den, som bestämts genom länsstyrelsens resolution den 9 april 1927. Det nu framlagda förslaget innebär, att Mellanbyns lappar ej skola begagna något land på södra sidan av Maddakajokk annat än för genomflyttning till och från Njunjes, som är sommarland för den ena gruppen av Mellanbyn. Förslaget om gränsreglering har behandlats på sammanträde med lapparna i Gellivare den 23 mars 1935.

Sirkas.

Gränser: i n o r r gränsen mellan Gellivare och Jokkmokks socknar; i v ä s t e r riksgränsen från nyssnämnda sockengräns till en punkt mellan riksrösen nr. 243 och 242, där Kuoutelisjokks från Hurreluokta i Vastenjaure utgående dalsänka träffar riksgränsen; i s ö d e r Kuoutelisjokk från nyssnämnda punkt till Vastenjaure, därefter denna sjö till Låddejokks utlopp, Låddejokk till den punkt där bäcken från Pårajaure infaller i Låddejokk, därifrån rakt över högsta punkterna på Niake och Nasastjåkko samt vidare längs höjdryggen mellan Kuopervagge och Alkavagge fram till mynningen av Akavagge, denna dal söderut efter Akajokk och över Akajöklarna samt efter den därifrån rinnande bäcken till Sarvesvagge, denna dal österut efter Sarvesjokk till Rapaälven, denna älv till

byn Snavva, därifrån över det sydligare Perkisfjället till Harrejaure, därifrån efter Kalmejokk och över högsta punkten av Ritavare till Björkholmslandsvägen och denna väg till odlingsgränsen; i öster odlingsgränsen.

A n m. Viss mindre del av Sirkas lappby kommer att utgöra gemensamt betesland med Sirre skogslappby (se sid. 162).

Jåkkåkaska.

Gränser: i n o r r södra stranden av Vastenjaure från Jaurekaska till Låddejokks inflöde i Vastenjaure samt därefter den för Sirkas lappby angivna sydgränsen; i s ö d e r norra stranden av Virihaure från Jaurekaska till Arasluokta, Arasjokk (kartans Lemakjokk) till Alajaure och dess östra ända, därifrån en rät linje till mynningen av Njåtsosvage, höjdryggen söder om denna dalgång till den bäck som från de på kartan med Kåbrek betecknade höjderna utrinner i Njåtsosjokk, denna och Kama-jokk till Kvikkjokks kapellby, sjön Saggat till Saggatluspen, en rät linje till Kvarntjärnarna, från den östligaste av dessa en rät linje till Jullejaure, Jullejokk till Katnesjaure, efter det sydligare till Katnesjaure rinnande vattendraget till Maivesjaure, Pälkaure, Tjäkaure, Slaptjajaure, söder om Juovvavare till Pelnejaure och bäcken därifrån till odlingsgränsen; i ö s t e r odlingsgränsen.

A n m. Sedan på sammanträde med lappar från Sirkas lappby i Vaisaluokta den 3 augusti 1931 tanken på en uppdelning av Jokkmokks fjällmarker på tre lappbyar framförts, hade frågan varit föremål för behandling vid sammanträden i Jokkmokk den 3 och 5 februari samt den 31 mars 1934. Därefter hade lappfogden Malmström, som jämte ombud för lapparna under sommaren 1934 verkställt undersökningar å marken, den 10 oktober och den 31 december 1934 avgivit yttranden i ärendet, vilket slutligen på sammanträde i Jokkmokk den 5 februari 1935 ånyo förelagts lapparna, varvid de förklarar sig för sin del godkänna det utarbetade förslaget till gränser för den nybildade lappbyn Jåkkåkaska.

Tuorpon.

Gränser: i n o r r den linje från riksgränsen till Vastenjaure, som utgör del av Sirkas lappbys södra gräns, Vastenjaure västra strand till Jaurekaska, Virihaure från Jaurekaska till Arasjokks (kartans Lemakjokks) utflöde vid Arasluokta samt därefter den för Jåkkåkaska lappby angivna sydgränsen; i s ö d e r gränsen mellan Jokkmokks och Arjeplogs

socknar; i väster riksgränsen till gränsen mellan Jokkmokks och Arjeplogs socknar; i öster odlingsgränsen.

A n m. Viss mindre del av Tuorpons lappby kommer att utgöra gemensamt betesland med Udtja skogslappby (se sid. 162).

Luokta-Mavas.

Gränser: i norr sockengränsen mellan Jokkmokk och Arjeplog från riksgränsen till Mattakjokk; i söder från riksröset nr. 234 (Mura-tjäkko) efter Vaimokryggen till Ikesjaure, denna sjö till Tjärresjokks inflöde, därifrån en rät linje till Nuorjojokks källor, därifrån efter Arforyggen till Tsekejokk, denna bäck till Kardaure, därifrån sjösystemet till Kruossasavon, flyttningvägen därifrån till Pajep Harrok, denna sjö, Vuolep Harrok, Luoppal, Akajaure, Labbas, Rappens södra ända; i väster riksgränsen; i öster Mattakjokk (Vuodjasjokk), Pite älv, Vuolvojaure, Saddajaure, östra ändan av Mattaure, Suobdekjaure, Rappen.

A n m. Förslaget följer i stort sett den förut fastställda byagränsen; landet mellan landsvägarna Lövnäs—Sikselet och Sikselet—Mattaure, som förut utgjort gemensamt betesområde för Ståkke och Luokta-Mavas, har dock nu helt tillagts den nybildade skogslappbyn Ståkke-Malmesjaure (se sid. 163).

Tjiddtjak.

Gränser: i norr Luokta-Mavas lappbys i det föregående angivna sydgräns; i söder från riksröset nr. 232 efter renstängslet till Vaulatjäkko, därifrån Gujaure—Rånikjokk—Sädvajaure—Skellefteälven—Hornavans norra strand till Pläutajokks inflöde; i öster Pläutajokk till inflödet av Puoudakaskajokk, en linje mellan Ardnafjällen till östra ändan av Rappen; i väster riksgränsen från riksröset nr. 234 till riksröset nr. 232.

Rasjverta.

Gränser: i norr Tjiddtjaks lappbys sydgräns till Pläutajokk, därefter Hornavan till Kakel; i söder Laisälven från riksgränsen till Hällbacken, därifrån en linje till Kraturjaure, denna sjö, Jutis-sjöarna, Jutisälven till Aisjaure; i öster Aisjaure, Flukat, Uddjaur, Hornavan, Kakel; i väster riksgränsen.

A n m. Tjiddtjak och Rasjverta lappbyar utgöra tillsammans den förutvarande Semisjaur-Njargs lappby, vars uppdelning

varit föremål för behandling på sammanträde med lapparna dels i Älvsbyn den 3 april 1934 och i Arvidsjaur den 29 maj s. å. samt i Arjeplog den 9 februari 1935 utan att anmärkningar framställts mot förslaget. Förutom en uppdelning i två byar innebär gränsförslaget, att den del av Lagastjavelk, som ligger öster om linjen Pläutajokks utflöde i Hornavan—Rappens östra ända och som tidigare utgjort gemensamt betesområde för Semisjaur-Njarg och Ståkke, nu helt tillförts den nybildade skogslappbyn Ståkke-Malmesjaure (se sid. 163) samt vidare, att landet mellan Hällbacken—Kruturjaure—Jutissjöarna—Jutisälven—Aisjaure—landsvägen Båtsjaur/Laisvall—Storlaisan, som tidigare tillhört Semisjaur-Njargs lappby, nu tillagts Maskaure skogslappby (se sid. 165).

Svaipa.

Gränser: i n o r r Laisälven från riksgränsen till Haukebolajokks utlopp i denna älv; i ö s t e r sistnämnda bäck, Haukeboljauratj samt stigen från denna sjö till Jertsjaur; i s ö d e r länsgränsen från Jertsjaur till riksgränsen; i v ä s t e r riksgränsen.

B. SKOGLAPPBYAR.

Vittangi.

Gränser: färjstället över Lainio älv vid Nedre Soppero, landsvägen till Ylinen Ounisjärvi, Ounisjoki till Torne älv, denna älv till gränsen mellan Vittangi och Junosuando kapellförsamlingar, denna sockengräns mellan Karesuando och Muonionalusta till den punkt, där sockengränsen skäres av Jyräjoki, efter denna bäck till Jyräjärvi, vidare rät linje mot nordväst över Halju-Rautujärvi och Alanen Lehtolaki till sjön Kultamajärvi södra ända och vidare fram till sjön Jokujärvi södra ända, härifrån rak linje mot väster förbi norra ändan av Nunasvaara till Lannavaara by vid Lainio älv och denna älv till färjstället vid Nedre Soppero by.

Gellivare.

Gränser: Gellivare kyrkoby, järnvägen till Harrträsk, rät linje mot sydsydväst över Unna Kuolpajaure till norra ändan av Råneträsk (Radnejaure), därifrån rät linje mot nordväst till Stuor Muddus och vidare mot sydväst efter Muddusjokk till Muddusjaure och samma vattendrag till Lule älv, denna älv nedöver fram till forsen Kirkerimkuoika i trakten av Messaure, därefter rät linje österut till den punkt där gränsen mellan Jokkmokk och Gellivare skäres av Merkkipetäjänoja samt vidare socken-

gränsen söderut till knäet väster om Lomondivaara och vidare rät linje mot öster över Lomondivaara till Råne älv och denna älv nedöver till sockengränsen mellan Gellivare och Råneå, denna gräns östöver och gränsen mellan Gellivare och Överkalix fram till landsvägen Gellivare—Kalix samt denna landsväg fram till Gellivare kyrkby.

Sirre.

Gränser: från Lilla Luleälvs sammanflöde med Stora Luleälv, förstnämnda älv till bäckmynningen strax öster om Nelkerim och uppefter denna bäck till Harrejaure och därefter i rak linje över denna sjö och vidare till Lulle Ällojaures sydligaste vik, över denna sjö till dess västligaste ände, bäcken till Alep Ällojaure, rak linje över denna sjö och järnvägen till södra ändan av Sjatjoripme, denna sjö till dess norra ända, härifrån rak linje till Pajep Sjatjoripmes sydligaste vik, över denna sjö och uppefter bäcken till Samonåivejaure, över denna sjö och efter rak linje till högsta toppen av Årjep Tapmokvare, härifrån rak linje till Tapmokjaurats östra ända, vidare rak linje till Kailavarats högsta topp, härifrån i rak linje österut till kartans "P" i Pakkojokk och nedefter denna bäck till dess utflöde i Stora Luleälv, denna älv till dess sammanflöde med Lilla Luleälv.

Udtja.

Gränser: från den punkt strax norr om Rödberget, där lappmarksgränsen skär Krokån, efter nämnda gräns mot sydväst till Sikån, härifrån mot väster utefter gränsen mellan Arvidsjaur och Jokkmokks socknar till odlingsgränsen, vidare mot väster efter gränsen mellan Arjeplogs och Jokkmokks socknar till högsta toppen av Talvatisåive, härifrån rak linje mot öster till sydligaste kröken av Tjäurajokk och ned efter denna bäck till Naustajaure, efter denna sjö till dess östra ända, härifrån rak linje till Padjejaures västligaste vik, över denna sjö och längs efter därifrån utrinande bäck till Juokkiljaure, efter denna sjö till dess östra ända, längs Juokkiljokk till Nelkejokks inflöde i denna bäck, härifrån i rak linje mot öster till Puottaure vägskäl på landsvägen Älvsbyn—Jokkmokk, från detta vägskäl längs efter landsvägen till Puottaure, härifrån rak linje mot öster till den punkt, där lappmarksgränsen skär Krokån.

A n m. Sirre och Udtja lappbyars område hava tillsammans utgjort område för den förutvarande Jokkmokks skogslappby. Frågan om uppdelning av denna lappby och om förslag till gränser för de nybildade lappbyarna behandlades på sammanträde med lapparna i Jokkmokk den 31 mars 1934. Därvid an-

slöto sig dessa till den framförda tanken. De delar av Sirre och Udtja skogslappbyar, som falla ovanför odlingsgränsen, komma att utgöra gemensamt betesland för skogslappbyarna och Sirkas respektive Tuorpons fjällappbyar (se sid. 158—160).

Ståkke-Malmesjaure.

Gränser: i väster från Pläutajokks utflöde i Hornavan, denna bäck uppför till Puoudakaskajokks inflöde, en linje mellan Ardnafjällen till Rappens östra ända, en linje till Suobdekjaure, denna sjö, en linje till Allep Mattaure, Gallaure, Saddajaure, Vuolvojaure; i norr sistnämnda sjös utlopp till Mattakajokks inflöde, denna bäck uppför till gränsen mellan Arjeplogs och Jokkmokks socknar samt mellan sistnämnda socken och Arvidsjaur's socken ned till lappmarksgränsen; i öster lappmarksgränsen från sistnämnda punkt till Piteälven; i söder Piteälven till Ljusträskbäckens inflöde, denna bäck, Tjartsejokk, Lullejaure, Malmesjaure, Suobdekjaure, Abraure, Gangsjajaure, Råtjejokk, Gublijaure, Lulepotten, Kakel, Hornavans norra strand till Pläutajokks inflöde i sjön.

A n m. Ovanstående gränser för Ståkke-Malmesjaure lappby innebära, att förutvarande Ståkke och Malmesjaure lappbyar sammanslagits till en by, och vidare att landet mellan Rappen — Suobdekjaure — Mattaure—vägen Mattaure/Sikselet—vägen Sikselet/Lövnäs, som tidigare utgjort gemensamt betesområde för Ståkke och Luokta-Mavas, samt den del av Lagastjavelk, som ligger öster om linjen Pläutajokks utflöde i Hornavan—Rappens östra ända och som tidigare utgjort gemensamt betesområde för Ståkke och Semisjaur-Njarg, helt tillförts den nybildade skogslappbyn Ståkke-Malmesjaure. Frågorna om byarnas sammanslagning och gränsändringarna i förhållande till fjällapparna ha behandlats å sammanträden i Älvsbyn den 3 april 1934 och i Jörn den 4 april 1934, varvid förslagen biträtts av lapparna.

Fjällbonäs.

Gränser: i norr Ståkke lappbys sydgräns från Gangsjajaure till lappmarksgränsen; i öster lappmarksgränsen från Piteälven till Byskeälven; i söder Byskeälven till Arvidsjaur'sjön, denna sjö, Västra Kikkijaure, Jerfojaurejokk, Östra Jerfojaure, stigen från Östansjö till Sarkaure, denna sjö och bäcken från Gangsjajaure.

A n m. Lappbyn kallas nu Östra Kikkijaure; förslaget om förändring av namnet biträdde av lapparna på samman-

träde i Jörn den 4 april 1934. Vid detta tillfälle anslöto sig lapparna även till förslaget om en reglering av gränsen på sådant sätt, att lappbyns område ej skulle sträcka sig längre västerut än till Gangsjajaure, ett förslag, som framlagts i lappfogden Hedbäcks redogörelse för skogsrenskötseln i Pite lappmark.

Sioldat.

Gränser: i n o r r Fjällbonäs lappbys södra gräns från lappmarksgränsen till Gangsjajaure, därifrån upp efter Råtjejokk, Gublijaure, Lulepoten, Kakel; i v ä s t e r Hornavans östra strand, Arjeplogs-strömmarna; i s ö d e r Uddjaur, Välma, Storavan, inbegripet Storön, över Storbodsundet, gamla vintervägen över Hållstugan till Vuoskonjaure, bäcken från denna till Långträsket, denna till dess nedre ända, landsvägen ned till Glommersträsk och lappmarksgränsen.

A n m. En lappby med ovan angivna gränser omfattar dels förutvarande Västra Kikkijaure lappby med undantag för det så kallade Hornlidlandet (kilen mellan Långträsket—landsvägen till Arvidsjaur—landsvägen till Avaviken—denna vik), som tillagts Mausjaure lappby, dels den s. k. Radnaurgruppen av Maskaure lappby. På sammanträde i Jörn den 4 april 1934 biträdde lapparna förslaget såväl om lappbyns omfattning som ock om namnförändringen.

Mausjaure.

Gränser: i n o r r Sioldats lappbys sydgräns; i v ä s t e r Storavan från Storbodsund till Bergudden, därifrån efter Skellefteälven till Naustajaure; i s ö d e r denna sjö samt Skellefte älv till lappmarksgränsen; i ö s t e r denna gräns till en punkt där landsvägen från Arvidsjaur vid Glommersträsk skär lappmarksgränsen.

A n m. Genom detta förslag, som av lapparna biträtts på sammanträdet i Jörn den 4 april 1934, tillägges Mausjaure lappby dels den s. k. Sanduddsgruppen av Maskaure lappby med ett område av Arjeplogs socken, som begränsas av Storavan—Skellefteälven—Naustajaure, dels av förutvarande Västra Kikkijaure lappby det så kallade Hornlidlandet och av Arjeplogs socken ett område, som begränsas av gränsen mellan Arvidsjaur och Arjeplogs socknar, gamla vintervägen från Vuoskonjaure över Hållstugan till Storbodfjärden, Storbodsund och Storavan.

Maskaure.

Gränser: i söder Laisälven från Hällbacken till Haukebolajokks inflöde, denna bäck uppför, stigen till Jertsjaur och gränsen mot Västerbottens län från Jertsjaur till Skellefteälvens utlopp ur Naustajaure; i öster denna sjö och Skellefteälven upp till Storavan; i norr Storavan, Vålma, Uddjaur, Flukat, Aisjaur, Jutisälven, Jutissjöarna, Kruturjaure; i väster denna sjö och en linje dragen från densamma till Hällbacken.

Anm. För de förändringar i Maskaure lappbys hittillsvarande omfattning, som en reglering av gränserna enligt förestående förslag innebär, är redogörelse lämnad här ovan i sammanhang med förslagen om gränser för Rasjverta, Sioldats och Mausjaure lappbyar.

Inom sina ovan beskrivna byaområden måste skogslapparna tåla det intrång, som kan förorsakas dem genom fjällapparnas genomflyttning och vinterbetning. I det följande blir det anledning att närmare redogöra för gränserna för dessa fjällapparna tillförsäkrade, från all skogsrenbetning undantagna flyttningstvågar och vinterbetesland.

Byordningar.

Enligt § 11 i gällande renbeteslag skall för varje lappby finnas en byordning. Lagrummet i fråga innehåller även anvisning om de förhållanden, som skola bliva föremål för behandling i byordningarna.

Under ett tidigare skede av utredningen har den tanken varit föremål för övervägande, huruvida det ej kunde anses lämpligt att utfärda en för länets samtliga lappbyar gällande gemensam byordning. På detta sätt har frågan behandlats i Jämtlands län, och lagens bestämmelse, att "för varje lappby" skall finnas en byordning, torde väl knappast, om åtgärden i övrigt vore ändamålsenlig, behöva tolkas så strängt, att ett beslut i antydd riktning kunde anses vara lagstridigt. Om emellertid för Jämtlands län, där de förhållanden, under vilka lapparna leva och arbeta torde vara ganska ensartade, en för länet gemensam byordning kan befinnas vara det lämpligaste sättet att genomföra föreskriften i förenämnda lagstadgande, så är detta däremot ej fallet beträffande Norrbottens län. Dess större ytvidd och därmed följande växlande betingelser för renskötselns utövande lägga så stora svårigheter i vägen för en gemensam byordning, att tanken på en sådan synes böra helt uppgivas. Därtill kommer, att om man även i särskilda kungörelser skulle kunna lämna föreskrifter,

som fastställde gränserna för de områden, inom vilka betesrätt må utövas av de särskilda lappbyarna, allt i enlighet med § 7 av gällande renbeteslag, så återstode dock att inom ramen av en gemensam byordning lösa frågan om fördelningen av betet inom lappbyn. Visserligen kan detta tänkas ske genom att i byordningen intaga bestämmelse om att dylika angelägenheter finge avgöras genom överenskommelse mellan de renskötande lapparna, men den mindre goda ordning i fråga om renskötseln, som varit och är rådande i vissa trakter av Norrbottens län, och vilken — under utredningens gång av lapparna själva omvitnad — föranlett den nu avslutade utredningen, synes ej göra en dylik lösning tillräddig. För att bringa ordning i renskötseln inom de särskilda lappbyarna kan det dessutom bliva nödvändigt att lagföra lapp, som för sina renar på bete inom område, där han ej har betesrätt. Även av denna anledning inger det betänkligheter av rättsligt-formell art att låta lappbyns uppdelande i betesområden bliva beroende av privata överenskommelser lapparna emellan; det torde nämligen kunna antagas, att den rättsliga betydelsen av en sådan överenskommelse i händelse av rättegång kan bliva föremål för olika tolkning, vilket däremot ej kan bliva fallet, om bestämmelsen är intagen i byordningen.

På grund av angivna omständigheter har det syntts lämpligast att i sammanhang med utredningens övriga förslag framlägga utkast till byordningar dels för fjällapp- dels för skogslappbyar, vilka utkast här följa.

FÖRSLAG TILL BYORDNINGAR FÖR FJÄLLAPPBYARNA INOM NORRBOTTENS LÄN.

§ 1.

Lappbyns gränser.

I norr: — — — — —

Inom lappbyn må icke föras på bete mera än renar.

Lapparna skola hålla sina renar inom lappbyområdet, vid äventyr av straff för överträdande av gränserna, som i gällande lag stadgas.

§ 2.

Indelning i betesområden.

Lappbyn är indelad i följande betesområden:

Vårbetesområden, vilka må begagnas under tiden

1. — — — — —
2. — — — — —

Sommarbetesområden, vilka må begagnas under tiden

5) Under vistelsen på sommarbetesområdet skall renskötande husbonde jämte sitt husfolk taga boplats inom dettas gränser. För möjliggörande av att renarna hållas inom områdets gränser skall bevakningen verkställas genom vallning och ofta upprepad sammandrivning av hjorden, ävensom genom utsättande av fasta vaktposter på erforderliga platser.

6) Senast den skola lapparna påbörja sammandrivning av hjordarna för utskiljning av främmande renar.

7) Lapp må ej inflytta å höstbeteslanden före den 1 september. För förberedelse till vinterflyttning skall hopsamling av gemensamma hjordar på höstlanden påbörjas senast den 1 oktober, och skiljning till grupper om det högsta antal renar, som för varje höstbetesområde är tillåtet, skall vara genomförd före den 15 oktober.

8) Skiljning till vintergrupper om högst 1.500 djur skall vara genomförd den 15 november, varefter flyttningen till vinterbeteslanden omedelbart skall vidtagas.

9) Renvaktare får icke under vistelsen på vinterbeteslanden hava sin bostad på längre avstånd än 10 kilometer från hjorden. För vistelsen å andra betestrakter äger länsstyrelsen bestämma boplats för renskötande lapp och hans familj.

10) Därest vid flyttning renar skulle lämnas efter eller släppas i förväg, skola lapparna, på sätt lagen därom stadgar, ofördröjligen samla renarna och återföra dem till hjorden, vid äventyr att sådant eljest genom lappfogdens, lapptillsyningsmannens, ordningsmannens eller förmannens försorg verkställas på lapparnas bekostnad.

För underlåtenhet att ställa sig bestämmelserna i denna paragraf till efterrättelse straffas den försumlige med vite från och med 10 till och med 300 kronor; dock att uraktlåtenhet att verkställa sommarskiljningar, överträdelse av bestämmelsen om vinterhjordarnas storlek samt underlåtenhet att taga bostad på plats, som länsstyrelsen bestämt, medför vite från 50 till och med 500 kronor.

§ 5.

Antalet renvaktare.

Lapp åligger, att för de renar, han enligt renlängden har under sin vård, under alla tider av året hålla följande antal fullt dugliga renvaktare, nämligen:

för hjord av intill 150 renar	1 vaktare,
” ” ” ” 400 ”	2 vaktare,
” ” ” ” 700 ”	3 vaktare

samt för varje påbörjat 300-tal därutöver ytterligare 1 vaktare.

Med fullt duglig renvaktare förstås lapp, som besitter fullständig arbetsförmåga och har fyllt 18 år. Lappar i åldern 15 till 18 år räknas som halva renvaktare. Två sådana kunna ersätta en vaktare i åldern över 18 år. Av det ovan föreskrivna antalet fullt dugliga renvaktare skall dock för hjordar intill 400 renar alltid minst en vara i åldern över 18 år, för hjordar överstigande 400 renar skola alltid minst två innehava denna ålder.

I hushåll, där barn under 10 år finnas hemma, skall en av husets full-

vuxna kvinnor anses som föreståndare för hushållet och får icke räknas som renvaktare.

Vintertid, då hjordarna enligt § 4 p. 8 i denna byordning icke få omfattas större antal renar än 1500 djur, må antalet renvaktare beräknas, som om det vore allenast en ägare av hela hjorden.

Därest lapp icke håller det antal renvaktare, som här ovan föreskrives, äger lappfogden anskaffa det bristande antalet vaktare för den försumliges räkning och på hans bekostnad.

Uraktlåtet uppfyllande av bestämmelserna i denna paragraf straffas med vite från 300 till och med 500 kronor för varje vaktare som brister.

§ 6.

Samling och skiljning av renar.

1) I sådana fall, då arbete, såsom hopsamling, vallning m. m. enligt byordningen skall gemensamt utföras av lapparna inom visst betesområde, skola lapparna sinsemellan uppgöra sådan arbetsplan, att samtliga därtill pliktiga personer komma att i arbetet delta, varvid varje lapps arbetsplikt skall beräknas efter det antal renar, som enligt gällande renlängd står under hans vård. Kunna lapparna inom betesområdet icke enas om sättet för arbetets fördelning, bestämmer ordningsmannen eller förmanen, huru arbetet skall utföras och fördelas. Tredskar lapp att utföra honom åliggande arbete, må detsamma genom ordningsmannens eller förmannens försorg utföras på hans bekostnad. I sådana fall, då gemensamt arbete, såsom utskiljning av renar m. m., lämpligen kan utföras genom särskilda ombud, vare samtliga lappar, som saken rör, skyldiga att ersätta kostnaden för ombudens arbete, varvid, där så ske kan, ersättningen skall utgå efter det antal renar, varje lapp innehar i den renflock, arbetet gäller. Kan detta renantal ej fastställas, skall fördelningen ske efter renantalet i gällande renlängd.

2) Då skiljning skall äga rum i viss renhjord, åligger det hjordens ägare att om plats och tid för skiljningen underrätta ordningsmannen såväl i sin egen lappby som i angränsande lappbyar, och skola ordningsmännen sedan i sin tur vidarebefordra meddelandet till lapparna inom lappbyn. Då sådant bud erhålles, vare lapparna pliktiga att till skiljningen sända manskap med uppdrag att urskilja till sin lappby eller sitt betesområde hörande renar.

3) Kommer ej manskap för att skilja, må hjordens ägare på de frånvarandes bekostnad verkställa renarnas utskiljande och förande till närmaste hjord inom renarnas betesområde. Om sådana åtgärder må även ordningsmannen och förmanen samt lappfogden eller lapptillsyningsmannen förordna. Därrest sådan utskiljning lämpligen icke kan ske, skall lappfogden förordna, huru med de kvarvarande främmande renarna skall förfaras.

4) Ersättning för uti p. 3) omförmäld skiljning vare renägarne pliktiga att gälda efter det renantal, var och en svarar för i den utskilda hjorden.

5) Ej må främmande renar utskiljas från hjorden och lämnas utan vård (s. k. lönnskiljning).

6) Då lappfogde eller lapptillsyningsman, ordningsman eller förman inom lappbyn eller tre lappar för skiljning eller annat ändamål sådant påfordra, vare lapp skyldig att ofördröjligen och med noggrannhet hopsamla sin renhjord, vid äventyr att detta på hans bekostnad verkställas.

7) Innan skiljning får äga rum, skola samtliga i hjorden befintliga omärkta årskalvar märkas, så framt det med hänsyn till väderleksförhållanden lämpligen kan ske.

8) Lapp äger icke utan tillstånd vidtaga några åtgärder rörande renskötseln inom annat betesområde än det, han fått åt sig anvisat eller eljest lagligen intagit. Sålunda vare det envar förbjudet att begiva sig till annans betesområde för letning efter eller för sammandrivning och märkning av renar, utan att han erhållit tillstånd härtill av ordningsmannen eller förmannen för de lappar, som utnyttja området, eller vintertid av vederbörande hjordägare.

Uraktlåtenhet att iakttaga bestämmelserna i denna paragraf straffas med vite från och med 25 till och med 300 kronor; dock att lönnskiljning och underlåtenhet att på tillsägelse, som i p. 5 sägs, verkställa hopsamling av renar medför vite från och med 50 kronor till och med 500 kronor.

§ 7.

Om ordning å märknings-, skiljnings- och slaktningsplatser.

1) Då renhjord är samlad för skiljning eller annat ändamål, skola hundar, som ej äro erforderliga för hjordens sammanhållande, hållas bundna.

2) När renhjord samlats för skiljning, märkning eller annat liknande ändamål, vare alla närvarande lappar pliktiga att på tillsägelse av närvarande tjänsteman vid lappväsendet eller hjordens ägare biträda vid intagandet av renar i skiljningshage (ringgårde), stängande av grindar till denna, ävensom i övrigt vid vidtagande av åtgärder för underlättande av förekommande arbeten och upprätthållande av ordning å platsen.

3) Ej må ren avlivas eller uppslaktas inom skiljningshage; allt sådant arbete skall utföras på av hjordens ägare, ordningsmannen eller lapptillsyningsmannen särskilt anvisade platser utanför hagen, varvid ock skall iakttagas, att allt avfall sammanföres till platser, som härför bestämmas.

4) Hjordägare eller närvarande tjänsteman, som har att vaka över ordningen vid plats, där renar äro samlade, kan därifrån avvisa person, som genom sin närvaro hindrar eller stör pågående arbete.

5) Eldar må icke tändas annat än med tillstånd av hjordens ägare, ordningsman eller lappväsendets tjänsteman, vilka det därvid tillkommer att bestämma, varest dylika eldstäder skola förläggas. Försäljning av kaffe samt varor från salustånd må likaledes ske allenast på särskilt anvisade platser på lämpligt avstånd från skiljningshage.

För uraktlåtenhet att iakttaga bestämmelserna i denna paragraf utgör straffet vite från och med 10 till och med 300 kronor.

§ 8.

Märkning och försäljning av renar.

1) Verkställas ej märkning av årskalvar inom lagstadgad tid, och om-

besörjes märkningen av ordningsmannen, skall ersättning härför av renägaren utgivas med 1 krona 50 öre för varje inmärkt kalv.

2) Lapp, som genom två ojäviga vittnen kan styrka, att han verkställt märkning av annans renkalv i sin hjord, åtnjute härför av ägaren ersättning med 1 krona för varje kalv.

3) För ren med förstört eller förfalskat märke och för ren med okänt märke, som av ordningsmannen omhändertages, utgår skötarlön med det av länsstyrelsen för året fastställda beloppet.

4) Försäljning av omärkt ren, som ordningsmannen omhändertagit, skall ske så snart byalagets lappar mera allmänt samlas och företrädesvis vid större skiljningar.

5) För bestyret med försäljningar, varom ovan sagts, vare ordningsmannen berättigad till ersättning med 1 krona för varje försold ren.

§ 9.

Allmän ordningsföreskrift.

Det åligger envar lapp inom lappbyn att beträffande renskötseln efterkomma de föreskrifter, som meddelas av lappfogden, lapptillsyningsmannen, ordningsmannen eller förmannen, så att ej skada, oreda eller försummelse vid renarnas bevakning uppstår.

Ohörsamhet mot sådana föreskrifter straffas med vite från och med 25 till och med 300 kronor.

§ 10.

Byakassa.

Lappbyns gemensamma medel — byakassan — förvaltas under gemensam ansvarighet av ordningsmannen och två av lapparna vid det i § 12 av lagen den 18 juli 1928 föreskrivna sammanträdet för tre års tid utsedda kassamän; dessa skola vid vite från och med 5 till och med 50 kronor vid förenämnda årssammanträde avgiva skriftlig redovisning över kassans ställning och medelsförvaltning till lappfogden för att därvid föredragas och granskas, varefter lapparna hava att besluta rörande ansvarsfrihet för förvaltningsmännen och medlens användning.

Byakassans medel må efter beslut å sammanträde användas till följande ändamål:

- 1) till budskickningar rörande skiljningar, sammanträden eller dylikt;
- 2) till uppförande och underhåll av byns gemensamma skiljningshagar och andra för byns samfällda renskötsel erforderliga stängsel, vaktkåtor och samfärdsmedel;
- 3) till belöningar för rovdjurs dödande;
- 4) till gäldande av höskador, som orsakats av lappbyns sammanblandade hjordar, såvitt lappfogden och ordningsmannen finna detta lämpligt;
- 5) till förskotterande av kostnader för hämtning av renar i Norge och för hopsamling och hämtning av strövrener från lappbyalagens sammanblandade hjordar;

- 6) till kostnader för sammanträdeslokaler;
 7) till kostnader för lokal, bränsle och lyse för vandrande nomadskola vid lappviste;
 8) till ersättning åt kassans handhavare för förvaltning av byns räkenskaper samt åt revisorer, där sådana utsetts.

Vilja lapparna använda byakassan till andra ändamål, än vad som sagts, eller vilja de för något ändamål anslå högre belopp än 300 kronor, må de härom göra framställning till lappfogden, som, om så befinnes skäligt, äger att till framställningen lämna samtycke.

Byakassans medel få icke utlånas till enskilda utan skola för lappbyns räkning insättas i bank.

§ 11.

Sammanträde.

Beslut i ärenden, som röra lappbyn gemensamt, må av lapparna fattas å sammanträde inför lappfogden, lapptillsyningsmannen eller ordningsmannen, därtill kallelse på övligt sätt utfärdas. Vid sammanträde inför ordningsmannen skall denne föra protokoll.

Rösträtt å sammanträde tillkommer envar renskötande lapp, man eller kvinna, som fyllt 21 år och är husbonde.

Som husbonde skall i renlängden uppföras icke allenast renskötande lapp med eget hushåll utan även hemmavarande söner och döttrar, vilka fyllt 21 år och äga över 150 renar. Beslut fattas genom enkel röstövervikt; vid lika röstetal skiljer i fråga om ordningsmannaval lotten, i andra frågor gäller den mening, som ordningsmannen biträder.

För beslutförhet erfordras att minst fyra röstberättigade lappar förutom ordningsmannen äro personligen närvarande. Frånvarandes rösträtt må utövas genom fullmakt, dock må ingen rösta med mera än en fullmakt.

Beslut i ärenden, som enligt gällande lag eller denna byordning icke behöva behandlas å det i § 12 av lagen den 18 juli 1928 nämnda årssammanträdet, må fattas å sammanträde med ordningsmannen jämte av lappbyn bland dess husbönder särskilt utsedda fullmäktige. Dessa skola vara tre till antalet och utses genom val å allmänt årssammanträde. Fullmäktige äro beslutsmässiga, när ordningsmannen och två fullmäktige äro närvarande.

§ 12.

Särskilda bestämmelser angående viten.

Vid bestämmande av vitesbelopp skall hänsyn tagas till, huruvida den felande dragit vinst av sin förseelse, ävensom till vinstens omfattning.

§ 13.

Besvär.

Förmenar någon att beslut å sammanträde strider mot gällande lag eller denna byordning eller kränker hans enskilda rätt, äge han däröver hos länsstyrelsen anföra besvär inom 30 dagar från beslutets dag.

FÖRSLAG TILL BYORDNINGAR FÖR SKOGLAPPBYARNA INOM
NORRBOTTENS LÄN.

§ 1.

Lappbyns gränser.

I norr: — — — — —

Inom lappbyn må icke föras på bete mera än renar.
Lapparna skola hålla sina renar inom lappbyområdet, vid äventyr av straff för överträdande av gränserna, som i gällande lag stadgas.

§ 2.

Allmänna föreskrifter för betning.

1) Lapp äge ej med sin hjord undantränga annan från av honom intagen betesmark eller intränga med sin hjord på den betesmark annan intagit.

2) Lapp äge ej heller vid flyttning utan innehavarens medgivande rätt till bete å annans intagna betesland under längre tid än ett dygn.

3) Vinterlanden, vilka må begagnas under tiden, fördelas lapparna emellan av ordningsmannen.

För underlåtelse att ställa sig till efterrättelse bestämmelserna i denna paragraf utgör straffet vite från och med 25 till och med 500 kronor.

§ 3.

Bevakning under olika årstider.

1) Lapp skall tillse, att renarna under vinterbetningen ej sprida sig över större område än nödigt. Till förhindrande av detta skall han dagligen företaga kringränning av sin hjord och till densamma återföra de strövreningar, som till äventyrs kunna hava avlägsnat sig från hjorden.

2) Från och med april månad skola såsom förberedande åtgärder till vårflyttningen renarna omsorgsfullt hållas samlade å minsta möjliga område.

3) Renarna skola under vårflyttningstiden vallas dygnet runt och skola efter framkomsten till vårbeteslanden, såvitt betesförhållandena det medgiva, hållas i grupper, intill dess kalvningstiden inträffar.

4) Lapp skall senast den 25 juni påbörja hopsamling av renar för märkning av kalvar, vilket arbete skall pågå i en följd och så vitt möjligt vara fullgjort inom en månad. Med hänsyn till den i lag stadgade vidsträckta skadeersättningskyldighet under maj, juni, juli, augusti och september månader erinras lapp om vikten av att söka hålla renarna från trakter, som äro särskilt hotade av skadegörelse.

5) Under hösten skola lapparna senast den 10 september hopsamla renarna för sarvslakten och hålla dem under vård till brunsttidens början. Hopsamling av gemensamma hjordar och skiljning till vintergrupper om

högst 1.500 renar skall vara påbörjad senast den 10 oktober och genomförd till den 1 december. Härunder skola jämväl renar tillhörande andra lappbyar noggrant utskiljas.

6) Renvaktare får icke under vistelsen på vinterbeteslanden hava sin bostad på längre avstånd än 10 kilometer från hjorden. För vistelsen å andra betestrakter äger länsstyrelsen bestämma boplatz för renskötande lapp och hans familj.

7) Därest vid flyttning renar skulle lämnas efter eller släppas i förväg, skola lapparna, på sätt lagen därom stadgar, ofördröjligen samla renarna och återföra dem till hjorden, vid äventyr att sådant eljest genom lappfogdens, lapptillsyningsmannens eller ordningsmannens försorg verkställes på lapparnas bekostnad.

Underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse bestämmelserna i denna paragraf straffas med vite från och med 10 till och med 300 kronor; dock att uraktlåtenhet att verkställa hopsamling och skiljning till vinterhjordar inom föreskriven tid, överträdelse av bestämmelsen om vinterhjordarnas storlek samt underlåtenhet att taga bostad på plats, som länsstyrelsen bestämt, medför vite från 50 till och med 500 kronor.

§ 4.

Antalet revvaktare.

Lapp åligger, att för de renar, han enligt renlängden har under sin vård, under alla tider av året hålla följande antal fullt dugliga revvaktare, nämligen:

för hjord av intill 150 renar	1 vaktare,
” ” ” ” 400 ”	2 vaktare,
” ” ” ” 700 ”	3 vaktare

samt för varje påbörjat 300-tal därutöver ytterligare 1 vaktare.

Med fullt duglig revvaktare förstås lapp, som besitter fullständig arbetsförmåga och har fyllt 18 år. Lappar i åldern 15 till 18 år räknas som halva revvaktare. Två sådana kunna ersätta 1 vaktare i åldern över 18 år. Av det ovan föreskrivna antalet fullt dugliga revvaktare skall dock för hjordar intill 400 renar alltid minst 1 vara i åldern över 18 år, för hjordar överstigande 400 renar skola alltid minst 2 innehava denna ålder.

I hushåll, där barn under 10 år finnas hemma, skall en av husets fullvuxna kvinnor anses som föreståndare för hushållet och får icke räknas som revvaktare.

Vintertid, då hjordarna enligt § 3 p. 5 i denna byordning icke få omfatta större antal renar än 1500 djur, må antalet revvaktare beräknas, som om det vore allenast en ägare av hela hjorden.

Därest lapp icke håller det antal revvaktare, som här ovan föreskrives, äger lappfogden anskaffa det bristande antalet vaktare för den försumliges räkning och på hans bekostnad.

Uraktlåtet uppfyllande av bestämmelserna i denna paragraf straffas med vite från 300 till och med 500 kronor för varje vaktare som brister.

§ 5.

Samling och skiljning av renar.

1) I sådana fall, då arbete, såsom hopsamling, vallning m. m. enligt byordningen skall gemensamt utföras av lapparna inom visst betesområde, skola lapparna sinsemellan uppgöra sådan arbetsplan, att samtliga därtill pliktiga personer komma att i arbetet deltaga, varvid varje lapps arbetsplikt skall beräknas efter det antal renar, som enligt gällande renlängd står under hans vård. Kunna lapparna inom betesområdet icke enas om sättet för arbetets fördelning, bestämmer ordningsmannen, huru arbetet skall utföras och fördelas. Tredskar lapp att utföra honom åliggande arbete, må detsamma genom ordningsmannens försorg utföras på hans bekostnad. I sådana fall, då gemensamt arbete, såsom utskiljning av renar m. m., lämpligen kan utföras genom särskilda ombud, vare samtliga lappar, som saken rör, skyldiga att ersätta kostnaden för ombudens arbete, varvid, där så ske kan, ersättningen skall utgå efter det antal renar, varje lapp innehar i den renflock, arbetet gäller. Kan detta renantal ej fastställas, skall fördelningen ske efter renantalet i gällande renlängd.

2) Då skiljning skall äga rum i viss renhjord, åligger det hjordens ägare att om plats och tid för skiljningen underrätta ordningsmannen såväl i sin egen lappby som i angränsande lappbyar, och skola ordningsmännen sedan i sin tur vidarebefordra meddelandet till lapparna inom lappbyn. Då sådant bud erhålles, vare lapparna pliktiga att till skiljningen sända manskap med uppdrag att urskilja till sin lappby eller sitt betesområde hörande renar.

3) Kommer ej manskap för att skilja, må hjordens ägare på de fråvarandes bekostnad verkställa renarnas utskiljande och förande till närmaste hjord inom renarnas betesområde. Om sådana åtgärder må även ordningsmannen samt lappfogden eller lapptillsyningsmannen förordna. Därest sådan utskiljning lämpligen icke kan ske, skall lappfogden förordna, huru med de kvarvarande främmande renarna skall förfaras.

4) Ersättning för uti p. 3) omförmäld skiljning vare renägarne pliktiga att gälda efter det renantal, var och en svarar för i den utskilda hjorden.

5) Ej må främmande renar utskiljas från hjorden och lämnas utan vård (s. k. lönnskiljning).

6) Då lappfogde, lapptillsyningsman eller ordningsman inom lappbyn eller tre lappar för skiljning eller annat ändamål sådant påfordra, vare lapp skyldig att ofördröjligen och med noggrannhet hopsamla sin renhjord, vid äventyr att detta på hans bekostnad verkställas.

7) Innan skiljning får äga rum, skola samtliga i hjorden befintliga omärkta årskalvar märkas, så framt det med hänsyn till väderleksförhållanden lämpligen kan ske.

8) Lapp äger icke utan tillstånd vidtaga några åtgärder rörande renskötseln inom annat betesområde än det, han fått åt sig anvisat eller eljest lagligen intagit. Sålunda vare det envar förbjudet att begiva sig till annans betesområde för letning efter eller för sammandrivning och märkning av renar, utan att han erhållit tillstånd härtill av ordningsman-

nen för de lappar, som utnyttja området, eller vintertid av vederbörande hjordägare.

Uraktlåtenhet att iakttaga bestämmelserna i denna paragraf straffas med vite från och med 25 till och med 300 kronor; dock att lönnskiljning och underlåtenhet att på tillsägelse, som i p. 5 sägs, verkställa hopsamling av renar medför vite från och med 50 kronor till och med 500 kronor.

§ 6.

Om ordning å märknings-, skiljnings- och slaktningsplatser.

1) Då renhjord är samlad för skiljning eller annat ändamål, skola hundar, som ej äro erforderliga för hjordens sammanhållande, hållas bundna.

2) När renhjord samlats för skiljning, märkning eller annat liknande ändamål, vare alla närvarande lappar pliktiga att på tillsägelse av närvarande tjänsteman vid lappväsendet eller hjordens ägare biträda vid intagandet av renar i skiljningshage, stängande av grindar till denna, ävensom i övrigt vid vidtagande av åtgärder för underlättande av förekommande arbeten och upprätthållande av ordning å platsen.

3) Ej må ren avlivas eller uppslaktas inom skiljningshage; allt sådant arbete skall utföras på av hjordens ägare, ordningsmannen eller lapp tillsyningsmannen särskilt anvisade platser utanför hagen, varvid ock skall iakttagas, att allt avfall sammanföres till platser, som härför bestämmas.

4) Hjordägare eller närvarande tjänsteman, som har att vaka över ordningen vid plats, där renar äro samlade, kan därifrån avvisa person, som genom sin närvaro hindrar eller stör pågående arbete.

5) Eldar må icke tändas annat än med tillstånd av hjordens ägare, ordningsman eller lappväsendets tjänsteman, vilka det därvid tillkommer att bestämma, varest dylika eldstäder skola förläggas. Försäljning av kaffe samt varor från salustånd må likaledes ske allenast på särskilt anvisade platser på lämpligt avstånd från skiljningshagen.

För uraktlåtenhet att iakttaga bestämmelserna i denna paragraf utgör straffet vite från och med 10 till och med 300 kronor.

§ 7.

Märkning och försäljning av renar.

1) Verkställes ej märkning av årskalvar inom lagstadgad tid, och ombesörjes märkningen av ordningsmannen, skall ersättning härför av renägaren utgivas med 1 krona 50 öre för varje inmärkt kalv.

2) Lapp, som genom två ojäviga vittnen kan styrka, att han verkställt märkning av annans renkalv i sin hjord, åtnjute härför av ägaren ersättning med 1 krona för varje kalv.

3) För ren med förstört eller förfalskat märke och för ren med okänt märke, som av ordningsmannen omhändertages, utgår skötarlön med det av länsstyrelsen för året fastställda beloppet.

4) Försäljning av omärkt ren, som ordningsmannen omhändertagit,

skall ske så snart byalagets lappar mera allmänt samlas och företrädesvis vid större skiljningar.

5) För bestyret med försäljningar, varom ovan sagts, vare ordningsmannen berättigad till ersättning med 1 krona för varje försäld ren.

§ 8.

Allmän ordningsföreskrift.

Det åligger envar lapp inom lappbyn att beträffande renskötseln efterkomma de föreskrifter, som meddelas av lappfogden, lapptillsyningsmannen eller ordningsmannen, så att ej skada, oreda eller försummelse vid renarnas bevakning uppstår.

Ohörsamhet mot sådana föreskrifter straffas med vite från och med 25 till och med 300 kronor.

§ 9.

Byakassa.

Lappbyns gemensamma medel — byakassan — förvaltas under gemensam ansvarighet av ordningsmannen och två av lapparna vid det i § 12 av lagen den 18 juli 1928 föreskrivna sammanträdet för tre års tid utsedda kassamän; dessa skola vid vite från och med 5 till och med 50 kronor vid förenämnda årssammanträde avgiva skriftlig redovisning över kassans ställning och medelsförvaltning till lappfogden för att därvid föredragas och granskas, varefter lapparna hava att besluta rörande ansvarsfrihet för förvaltningsmännen och medlens användning.

Byakassans medel må efter beslut å sammanträde användas till följande ändamål:

- 1) till budskickningar rörande skiljningar, sammanträden eller dylikt;
- 2) till uppförande och underhåll av byns gemensamma skiljningshagar och andra för byns samfällda renskötsel erforderliga stängsel, vaktkåtor och samfärdsmedel;
- 3) till belöningar för rovdjurs dödande;
- 4) till gäldande av höskador, som orsakats av lappbyns sammanblandade hjordar, såvitt lappfogden och ordningsmannen finna detta lämpligt;
- 5) till förskotterande av kostnader för hopsamling och hämtning av strövrenar från lappbyalagens sammanblandade hjordar;
- 6) till kostnader för sammanträdeslokaler;
- 7) till ersättning åt kassans handhavare för förvaltning av byns räkenskaper samt åt revisorer, där sådana utsetts.

Vilja lapparna använda byakassan till andra ändamål än vad nyss sagts, eller vilja de för något ändamål anslå högre belopp än 300 kronor, må de härom göra framställning till lappfogden, som, om så befinnes skäligt, äger att till framställningen lämna samtycke.

Byakassans medel få icke utlånas till enskilda utan skola för lappbyns räkning insättas i bank.

§ 10.

Sammanträde.

Beslut i ärenden, som röra lappbyn gemensamt, må av lapparna fattas å sammanträde inför lappfogden, lapptillsyningsmannen eller ordningsmannen, därtill kallelse på övligt sätt utfärdas. Vid sammanträde inför ordningsmannen skall denne föra protokoll.

Rösträtt å sammanträde tillkommer envar renskötande lapp, man eller kvinna, som fyllt 21 år och är husbonde.

Som husbonde skall i renlängden uppföras icke allenast renskötande lapp med eget hushåll utan även hemmavarande söner och döttrar, vilka fyllt 21 år och äga över 150 renar. Beslut fattas genom enkel röstövervikt; vid lika röstetal skiljer i fråga om ordningsmannaval lotten, i andra frågor gäller den mening, som ordningsmannen biträder.

För beslutförhet erfordras att minst fyra röstberättigade lappar förutom ordningsmannen äro personligen närvarande. Frånvarandes rösträtt må utövas genom fullmakt, dock må ingen rösta med mera än en fullmakt.

Beslut i ärenden, som enligt gällande lag eller denna byordning icke behöva behandlas å det i § 12 av lagen den 18 juli 1928 nämnda årssammanträdet, må fattas å sammanträde med ordningsmannen jämte av lappbyn bland dess husbönder särskilt utsedda fullmäktige. Dessa skola vara tre till antalet och utses genom val å allmänt årssammanträde. Fullmäktige äro beslutsmässiga, när ordningsmannen och två fullmäktige äro närvarande.

§ 11.

Särskilda bestämmelser angående viten.

Vid bestämmande av vitesbelopp skall hänsyn tagas till, huruvida den felande dragit vinst av sin förseelse, ävensom till vinstens omfattning.

§ 12.

Besvär.

Förmenar någon att beslut å sammanträde strider mot gällande lag eller denna byordning eller kränker hans enskilda rätt, äge han däröver hos länsstyrelsen anföra besvär inom 30 dagar från beslutets dag.

Någon särskild motivering till de i dessa byordningar föreslagna bestämmelserna torde ej vara av nöden. Dels utgöra de i huvudsak ett förnyande av nu gällande byordningar, dels hänföra de sig till de frågor, som enligt § 11 av gällande renbeteslag skola göras till föremål för behandling i byordningar. Endast i tvenne fall torde en närmare förklaring till nu föreliggande förslag vara påkallad. Det ena gäller den i § 3 av förslaget till byordning för fjällappbyar intagna bestämmelsen, att lappar skola för varje betesområde utse en förman, såvida icke lappbyns ord-

ningsman tillhör betesområdet. Förmanssysslan är en konsekvens av de bestämmelser om avgränsade betesområden på sommarbeteslanden, som i det följande (s. 180 ff.) motiverats, och förmännen äro avsedda att underlätta förbindelsen mellan lapparna såväl inbördes — inom både den egna lappbyn och angränsande — som med lappväsendets statsanställda befattningshavare. De stora avstånden inom länets fjälltrakter motivera i och för sig en anordning av nu föreslagna art. — Den andra bestämmelsen i de föreliggande förslagen, som måhända kan anses behöva en förklaring, är intagen i § 11, p. 2, av byordningen för fjällappar och i § 10, p. 2, av byordningen för skogslappar. Enligt förslaget skola vissa hemmavarande söner och döttrar till en såsom husbonde uppförd lapp även anses som husbönder. Med förslaget avses att jämställa dessa renägare med renskötande lappar och mot dem göra tillämpliga de föreskrifter, som av myndighet må kunna utfärdas, samt de bestämmelser om påföljd för underlåtenhet att iakttaga sådana föreskrifter, som gälla mot renskötande lapp. Erfarenheten har nämligen visat, att hemmasöner förmenat sig icke drabbas av de förbud eller föreskrifter, som utfärdats mot den renskötande husbonden, och att viten som utsatts för överträdelse av påbudet, ej skulle kunna hos dem exekutivt uttagas. Även om denna uppfattning ej är riktig, så synes det dock vara enbart till fördel, om varje tvekan därom undanröjes.

I en till länsstyrelsen i Norrbottens län ställd skrift har f. ordningsmannen i Semisjaur-Njargs lappby Lars Andersson Rensund hemställt, att den i lapplagens § 11 p. 1 h) omnämnda ordningen för fattande av beslut i ämnen, som röra lappbyn, eller att beslutanderätten kan uppdragas åt fullmäktige, måtte göras till regel i Arjeplogs socken. Rensunds framställning går ut på att varje lappby i socknen skulle utse två eller tre ledamöter i den tänkta fullmäktigeinstitutionen, som skulle hava befogenhet att behandla och besluta i alla frågor, som röra lappar och renskötsel. Fullmäktige skulle bliva den egentliga styrelsen för hela lappväsendet. De skulle äga befogenhet bland annat att uppdraga åt lapptillsyningsmannen att vidtaga de åtgärder, som kunde erfordras. Dess ledamöter skulle äga lika rätt, vilken lappby i socknen det än måtte gälla. Över Rensunds förslag har lappfogden Malmström avgivit yttrande och därvid anfört, att detsamma otvivelaktigt kunde medföra vissa fördelar genom att bland annat förenkla lappadministrationens arbete. Han hade emellertid hemställt, att ärendet måtte tagas under övervägande i 1930 års lapputredning vid utarbetande av nya byordningar för lappbyarna i länet.

Rensunds förslag torde knappast stå i överensstämmelse med det av honom åberopade lagrummet. Bestämmelsen i § 11 p. 1 h) gäller en ordning, som avser ordnandet av förhållandena inom *den enskilda lappbyn*, ej inom en grupp av lappbyar. Då, såsom förhållandet är inom Arje-

plogs socken, intressena inom de olika lappbyarna äro varandra ganska motsatta, kan det väl knappast förväntas, att fullmäktige skulle kunna framlägga lösningar av de uppkommande frågorna, som vore ägnade att utjämna motsatserna. Man kan befara, att beslutena ena gången skulle gå i en riktning, den andra i en annan, allt efter som de olika lappbyarnas representanter kommit tillstädes. Ett rättvist och för alla lappbyar antagligt ordnande av rösträtten i en församling med den stora befogenhet, som Rensund vill tilldela de av honom föreslagna fullmäktige, skulle säkerligen möta stora svårigheter. Att en av statsmyndighet förordnad befattningshavare — lapptillsyningsmannen — skulle subordineras de utsedda fullmäktige måste betecknas såsom i hög grad olämpligt. På anförda skäl anses det av Rensund framlagda förslaget ej böra föranleda någon åtgärd. Däremot synes en fullmäktigeinstitution böra införas i den utsträckning § 11 p. 1 h) lapplagen lämnar rum för. Föreskrifter härom hava införts i § 11, sista stycket, i förslaget till byordningar för fjäll-lappar och i § 10, sista stycket, i förslaget till byordningar för skogs-lappar.

Rationellt renantal och lappbyarnas indelning i betesdistrikt.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 30 maj 1930 hade statsrådet och chefen för Kungl. socialdepartementet uti sin inledande redogörelse för de missförhållanden, som vore rådande i Norrbottens läns lappmark och som påkallade rättelse, bland annat uttalat, att, därest renantalet bättre avvägdes och en effektivare bevakning anordnades, detta otvivelaktigt komme att medverka till ett gott förhållande mellan lappar och bofasta. Detta statsrådets uttalande har gjort det till en angelägen sak att vid den utredning, som på statsrådets förslag beslöts, så noggrant som möjligt undersöka, huru stort renantal betesmarkerna i de olika lappbyarna kunde rationellt föda. För att bringa reda i renskötseln har det även varit nödvändigt att undersöka, huru byarnas betesmarker borde fördelas mellan skilda grupper av byns lappar. Endast genom undersökningar av nu angiven art och genom att jämföra dessa undersökningars resultat med resultatet av renräkningarna kunde det vara möjligt att få ett fast grepp på renskötselns nuvarande läge och en utgångspunkt för beslut om möjligen erforderliga förflyttningar av lappar från en lappby till en annan.

I det följande framlägges en tabellariskt uppställd redogörelse för resultatet av de verkställda undersökningarna. Det i varje fall angivna renantalet har fastställts efter det överläggningar med lapparna ägt rum. Då det vid dessa överläggningar, i vad de berörde förhållandena inom Tjid-

tjaks och Rasjverta fjällområden, visade sig, att betydande skiljaktigheter förelågo mellan utredningens uppfattning om betesmarkernas bärighet och den mening, som vissa av lapparna inom dessa områden framförde, har beträffande dessa båda trakter en särskild kontrollerande undersökning med biträde av tvenne ojäviga lappar verkställts. Det resultat, som framgick vid denna förrättning, har i nedanstående tabell upptagits såsom det för dessa byar rationella renantalet.

Nyssnämnda tabellariska redogörelse angiver: de särskilda byaområdenas uppdelning på olika betesområden där sådan uppdelning skett, det för varje sådant område och för byn i dess helhet som rationellt ansedda renantalet samt, efter en jämförelse mellan detta sistnämnda och resultatet av den senaste, år 1934 verkställda renräkningen, uppgift på det renantal, som möjligen kan ytterligare rymmas å byns betesmarker, eller det antal, med vilket nuvarande renstam bör minskas.

För de fyra lappbyarna norr om Torneträsk — Könkämä, Lainiovuoma, Saarivuoma och Talma — har genom konventionen med Norge antalet rennar, som dit får föras på bete, bestämts till 39 000 djur. Då dessa byar sålunda i detta avseende äro att betrakta som en enhet, jämföres härnadan detta antal, betraktat som det rationella, med sammanlagda resultatet av renräkningarna. Genom konventionen äro vidare föreskrifter lämnade om särskilda renbetesdistrikt, varför i nedanstående tabell inga sådana uppgifter lämnas för nyssnämnda fyra lappbyar.

Tabell, visande lappbyarnas uppdelning i betesområden, rationella renantalet, renantal enligt 1934 års renräkning samt dess förhållande till det rationella.

Lappby	Betesområde	Rationellt renantal för betesområde	Lappbyns renantal enligt renräkning	Nuvarande renantal överskjuter det rationella med	kan ökas med
I. FJÄLLAPPBYAR.					
Könkämä			16 973		
Lainiovuoma			11 434		
Saarivuoma			12 318		
Talma			4 119		
		39 000	44 664		
				5 664	
SOMMARBETESOMRÅDEN.					
Rautasvuoma	1. <i>Kamadalen</i> å byns södra högfjällsområde från och med Håikamajokks dalgång samt i Norge Hundals-området och norra delen av Tjunuvuoma	4 000			
	2. <i>Kårsavagge</i> omkring Kårsadalen, Vassivagge och till Pahtajokkdalen på norra sidan riksgrensbanan med östlig gräns efter Abiskoälven	2 500			
		6 500	7 094		
				594	
Kaalasvuoma	1. <i>Tjunovuome</i> , i övre delen av Kamadalen och Tjunuvuoma i Norge, d. v. s. å allt för lappbyn tillgängligt område väster				

om fjällryggen Tjälmetjåkko—Kallam-
vare—Tjärvevare—Trehakfjäll 2 500

2. *Alesnuobme*, väster om högsta fjällen i
Kebneaise—Pässostjåkko— Vistastjåkko,
i Alesjokks dalgång till dess källområden
och väster om Suoretjåkko och Sälka-
tjåkko emot Vannaksvatn i Norge 4 000

3. *Kuoke*, väster om Vistasdalen emot Keb-
nekaise och Kaskasavagge 1 500 8 000 6 768 1 232

Norrkaitem

1. *Sitasjaure-området* på norra sidan Si-
tasiaure emot högsta delen av Juovvatjär-
ro fjällrygg och riksgränsen, väster om
Ainajokk—Lietejokk—Rautasjaure 6 000

2. *Sördalsområdet* på norra sidan av
Juovvatjärro fjällrygg och emot vatten-
draget från Vannaksvatn vid Ivarsten ned
genom Sördalen i Norge; västlig gräns
mot Morfasfjeld-Kjöriselva 2 000

3. *Tjäktja*, öster om Lietejokk—Rautas-
jaure—Ivarsten till och med Tjäktjadalen 4 000 12 000 11 355 645

Mellanbyn

1. *Njunjesområdet*, söder och väster om
Sitasjaure 4 000

Lappby	Betesområde	Rationellt renantal för betesområde	för lappby	Lappbyns renantal enligt renräkning	Nuvarande renantal överskjuter det rationella med	kan ökas med	renantal
	2. <i>Maitahat</i> , högfjällsområdena öster om Sitasjaure till och med Kårsotjäkko . . .	3 000	7 000	6 045			955

Sörkaitum

1. *Marlotjäkko*, området från Kåbtåjaure mot Kåttasak, i söder och väster begränsat av en linje Upmasjaure—sydändan Skuo-kejaure—Näiteluokta och Kåbtåjaure . . . 4 500

2. *Svartiområdet* väster om Upmasjokk—Upmasjaure samt Skuoketjäkko—Svartitjäkko och inom Norge de områden, som äro upplättna för renbetning till det s. k. östra områdets gräns mellan i söder Tjad-nejaure och i norr Paurojaure—Skogvatn 3 500 8 000 6 020 1 980

A n m. I fråga om gränser mellan dessa lappbyar nedom odlingsgränsen torde tills vidare ingen annan bestämmelse böra träffas, än att Torne älv bör vara gräns mellan Talma och Rautasvuoma lappbyar ned till lappmarksgränsen.

1. *Norr-Vaisan*; gränser i norr Gellivare sockengräns från riksgränsen österut till Ritsemjarna; i öster Ritsemjarna och Årrojarna och Vuojatätno söderut till Kutjaure; i söder Kutjaure och Seperjokk samt Rätjatjaure till riksgränsen; i väster riksgränsen 4 500

Hit flytta lapparna från följande två

Höst- och vårbetesområden.

a) *Valtavuoppe*; gränser: i norr Gellivare-gränsen från riksgränsen till Ritsemjarna; i öster Ritsemjarna och Årrojarna; i söder Vaisaluokta, Svaltjaure och Svaltjajokk till skogsgränsen mot Svaltja, därefter skogsgränsen och Marjijokk till riksröset 249; i väster riksgränsen.

b) *Alka*; gränser: i norr Gellivare sockengräns från v. ändan av Ritsemjarna till punkt 415 1 km. öster om *o* i Järta-suolo; i öster en rät linje från punkt 415 till Näntotjälkä; i söder en linje, dragen västerut över Skanätjälkä och Tjeura till Tjeurajaure, därefter national-

Lappby	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
--------	--	---	--	--------------------

Betesområde

parkgränsen till *o* i Vardojaure, därifrån en rät linje till Vuojatätнос utlopp ur Kutjaure; i väster Vuojatätno från Kutjaure till Årrojarnga.

2. *Sör-Vaisan*; gränser: i norr från riksgränsen efter Rätjatjaure och Seperjokk till Kutjaure; i öster Vuojatätno från Kutjaure till Sallohaure; i söder Sallohaure och Njåmmeljaure; i väster riksgränsen

Hit flytta lapparna från följande två

Höst- och vårbetesområden.

a) *Slugga*; gränser: i norr Gellivare sockengräns från punkt 415 (se ovan under Akka) till Aranjokks utlopp i Langas; i öster Aranjokk till Aranjaure och där efter söderut längs fjällryggen Stuonka påre—Pietäive till ryggens sydspets; i söder från denna punkt västerut till Vuoitortjokk, denna bäck norrut till Njalatjaure, därifrån en rät linje till bäckkrö-

ken 1 km. söder om *A* i Ausutsvagge, därifrån efter Paktekätjajokk till Måskostjåkko och över Kuotektjåkko till Sitoätno och denna älv till Letsitjaure; i väster en rät linje från Letsitjaure till Näntotjåkko och därifrån en rät linje till punkt 415 på Gellivaregränsen (se Akka).

b) *Tuottji*; gränser: i norr Gellivare sockengräns från Aranjokk till Kaltetluokta; i öster och söder Luossajokk till Suorke samt därifrån efter fjällryggen Suorke—Tjasko—Jonim—Pietäive—Stuonkapårre till Aranjaure och därefter Aranjokk till Langas.

A n m. Den här angivna sydgränsen innebär, att ett av lappmannen Erik Kuoljok på sammanträde i Jokkmokk den 5 februari 1935 framställt yrkande icke ansetts böra bifallas.

3. *Lådatj*; gränser: i norr Snjutjotisjokk från Kutjaure till Stuor-Nijak; i öster en rät linje från Stuor-Nijak söderut över Ruotestjåkko till Kuoper, därifrån österut över Skarjatjåkko till *M* i Mikkajokk och *k* i Tjågnorisjokk samt därefter till Rapaätno; i söder från Tjågnorisjokk väs-

Rationellt renantal
för
betes-
område

Lappbyns
renantal
enligt
renräk-
ning

Nuvarande renantal
överskjuter
det ratio-
nella med

kan
ökas
med

Lappby

B e t e s o m r å d e

terut till Pårajaure och vidare västerut
efter Låddejokk till Vastenjaure; i väs-
ter Vastenjaure och Vuojatätno till Kut-
jaure.

Hit flytta lapparna från följande

H ö s t- och v å r b e t e s o m r å d e.

Aime; gränser: i n o r r Luossajokk
från Suorke österut till Kaltesluokta, där-
ifrån Gellivaregränsen österut till Piegga-
luokta; i ö s t e r från Pieggaluokta sö-
derut förbi ö. ändan av Parenäive och av
Talpot till Nautijaure, därifrån Nautas-
ätno till Kårvoskaite; i s ö d e r från Kår-
voskaite över de tre Stainasjaureh och
längs Harrejokk och Kalmejokk till Harre-
jaure, därefter längs byagränsen mot Jåk-
kokaska lappby till Perkis och därefter till
sjön Rakten; i v ä s t e r från Rakten
längs den från Kuorpavardo kommande
bäcken norrut till västra sluttningen av
Kuorpavardo och därifrån en rät linje mel-
lan Stuor Njuoskes och Juovvakielas till
Suorke.

4. *Svarti-Njunjes*; gränser: i norr från riksröset 245 längs Njammeljaure och Sallohaure österut till Vuojatätno; i öster Vuojatätno från Sallohaure till Vastenjaure; i söder Vastenjaure och Kuoutelisjokk västerut till riksgränsen; i väster riksgränsen 4 000

Hit flytta lapparna från följande två

Höst- och vårbetesområden.

a) *Aktse-Njunjes*; gränser: i norr och öster sydgränsen för sommardistriktet Låtajt från Akajokk österut till Tjågnorisjokk, därifrån efter stigen söder om Perikjauratj och Åpartjåtko till v. ändan av Sitojaure samt därefter denna sjö och Sitoätno till byn Snavva; i söder och väster Blackälven från Snavva till Laitaure, därifrån Rapaätno till sammanflödet med Sarvesjokk och därifrån gränsen mot Jåkkokaska lappby västerut och norrut till Akajokk.

b) *Vuoitor*; gränser: i norr Slugga-distriktets sydgräns från Sitoätno till sydspetsen av Pietåive, därifrån Tuottjiddistriktets sydgräns till Suorke; i öster

Lappby	Betesområde	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
		15 500	17 229	1 729	

Aimedistriktets västra gräns från Suorke till Rakten; i söder och väster från Rakten efter bäcken till Sitoätno, därefter denna älv och Sitojaure till utgångspunkten för nordgränsen

Jääkkokaska

SOMMARBETESOMRÅDEN.

1. *Mattäive*; gränser: i norr från Vastenjaure österut till Näitevagge; i öster Näitevaggejokk från utflödet i Sarvesjokk söderut till källan; i söder från Näitevaggejokks källa västerut över Skaitatjtjåkko och Sarvestjåkko till Alkajaure, däriifrån efter Mellätno till Virihaure; i väster strömmen mellan Virihaure och Vastenjaure.

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Pärte; gränser: i norr lappbyns nordgräns från Näitevaggejokks inflöde i

Sarvesjokk österut till byn Snavva; i söder från Snavva efter Tjautjahaure och Taurejuätno till Sjaptjakjauare, därifrån en rät linje över Stuur-Järta och Pårtekaise till Nåitevaggejokks källa; i väster Nåitevaggejokk från källan till inflödet i Sarvesjokk.

2. *Alatjåkkko*; gränser: i norr sydgränsen för sommardistriktet Mattåive från Virihaure österut till Nåitevaggejokks källa; i öster från denna en rät linje söderut till Palkatjokks källa och därefter denna bäck till utloppet i Njåtsosjokk; i söder lappbyns sydgräns från Palkatjokk västerut till Arasluokta; i väster Arasluokta.

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Kables; gränser: i norr sydgränsen för distriktet Pårite; i öster Blackälven från Snavva till utloppet i Tjåmotisjauare; i söder Tjåmotisjauare och Saggat västerut till Kvikkjokk; i väster Kama-jokk och Njåtsosjokk från Kvikkjokk till Palkatjokks inflöde och därefter längs

Lappby	Betesområde	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	Nuvarande renantal kan ökas med
	Palkatjokk och i rät linje från dess källa till Nájtevaggejokks källa	4 500	2 402		2 098

Tuorpon

SOMMARBETESOMRADEN.

1. *Virihaure*; högfjällen väster om Stalokjokk och *Virihaure*—*Vastenjaure* med nordgräns längs *Kuoutelesjokk* och sydgräns i linjen *Sárjásjaure*—*Kapaluoppal*

3 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Tjuolta; gränser: i norr lappbyns gräns mot *Jákkokaska* från *Virihaure* till *Vallatjokk*—*Kedaure*—*Kedaurejokk* — *Staloluokta*; i öster detta stängsel från dess nordliga ändpunkt till *Tarreätno*; i söder *Tarreätno* till *Kuoutpárosjaure* — *Tjäusakjaure* — *Ridokjokk*—*Kedaure*—*Kedaurejokk* — *Staloluokta*; i väster *Virihaure* från *Staloluokta* till *Arasluokta*.

2. *Kerkeare*; gränser: i norr Staloluokta—Kedaurejokk—Kedaure — Riddokjokk—Tjäusakjaure; i öster Tjäusakjaure—Kuoutpårosjaure—Tarreatno söder ut till sammanflödet med Kartejokk; i söder Kartejokk från mynningen till Råvejaure, denna sjö och Hadditjaure, Hadditjokk till sockengränsen mot Arjeplog samt längs denna till riksgränsen; i väster riksgränsen från Arjeplogsgränsen till Sårjåsjauure 3 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Kaskatjavelk; gränser: i norr sjön Saggat från Kvikkjokk till luspen, därifrån lappbyns gräns mot Jåkkokaska till Katnesjaure; i öster från v. ändan av Katnesjaure till Harrokjaure och därifrån längs bäcken till sjön Karats; i söder Pärälvens vattendrag från Harrok till v. ändan av Peuraure och därifrån efter Peuraurestängslet till Parkajegge; i väster efter Vallatjårtjängslet från Parkajegge till Tarreatno.

Lappby
 Nuvarande renantal
 överskjuter kan
 det ratio- ökas
 nella med med

Lappbyns
 renantal
 enligt
 renräk- ning

Rationellt renantal
 för
 betes- lapp-
 område by

Betesområde

3. *Kåt-Njunjes*; gränser: i väster och norr från sockengränsen mot Arjeplog norrut efter Hadditjokk till Hadditjaure, därifrån österut i linjen Råvejaure—Ska-lojaure—Kartejokk till Tarreatno; i öster Tarreatno till Vallatjårtjestängs-let och längs detta stängsel till socken-gränsen mot Arjeplog; i söder denna sockengräns från nyssnämnda stängsel till Hadditjokk

3 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vår betesområde.

Nuortvalle; gränser: i norr från Parkajegge efter Peuraurestängslet och Peuraurevattendraget österut till Naustajokks inflöde i Pärälven; i öster Naustajokk från sistnämnda punkt till Naustajaure; i söder från denna sjö efter Tjäurajokk till Tjavelkjaure, därifrån till Tsåkak och längs den därifrån rinnande bäcken och Suoinakjokk motströms till Arjeplogs sockengräns, denna

gräns till Vallatjåkartjéstängslet (mellan Parkajaure och Unna—Parkajaure); i väster nyssnämnda stängsel från Arjeplogsgränsen norrut till Tselekjokk 397

9 000 8 603

Luokta-Mavas

SOMMARBETESOMRADEN.

1. *Lairo*—*Varvek*; gränser: i norr sockengränsen mot Jokkmokk från riksgränsen till Varvekätno; i öster Varvekätno till utloppet i Peskehaure; i söder bäcken, som från riksröset 238 utfaller i Peskehaure; i väster riksgränsen från riksröset 238 till Jokkmokksgränsen 2 500

Hit flytta lapparna från följande två

Höst- och vårbetesområden.

a) *Kaisatj*; gränser: i norr Jokkmokksgränsen från Vallatjåkartjéstängslet österut till den bäck, som norr om Vuoksak utrinner i Arvesjaure; i öster från denna bäck söderut till Stapoljokks källa och där efter längs denna bäck till utloppet i Tjeggelvas; i söder Tjeggelvas och Falehaure västerut till Vallatjåkartjéstängslet; i väster detta stängsel norrut till Jokkmokksgränsen.

b) *Säitevare* och *Arvestuottar* (det senare inom somnardistriktet *Sartavagge*); gränser: i n o r r sockengränsen mot Jokkmokk från Kaisatjdistriktets ovan beskrivna östpunkt österut till nedre ändan av *Arvesjaure*; i ö s t e r *Arvesätno* från *Arvesjaure* till *Vuolvojaure*; i söder *Piteälvens* sjöar från *Arvliden* västerut till *Stapoljokks* utflöde i *Tjeggelvas*; i v ä s t e r *Stapoljokk* från utloppet norrut till *Jokkmokksgränsen*.

A n m. Då det icke synes möjligt att ange en bestämd gräns mellan *Säitevare* och *Arvestuottar*, läser man få inskränka sig till att i byordningen uttala ett önskemål om att lapparna skola hålla två skilda hjordar inom området.

2. *Sartavagge*; gränser: i n o r r *Jokkmokksgränsen* från *Varvekätno* österut till *Vallatjåkårtängslet*; i ö s t e r detta stängsel från *Jokkmokksgränsen* söderut till *Falehaure*; i söder *Piteälvens* sjöar från *Falehaure* västerut till *Varvekätnos*

Rationellt renantal för betesområde	Lappbyns renantal enligt renräkning	Nuvarande renantal överskjuter det rationella med	kan ökas med
-------------------------------------	-------------------------------------	---	--------------

utlopp i Peskehaure; i väster Varvek-
ätno norrut till Jokkmokksgränsen

1 500

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Arvestaottar (se ovan).

3. *Norra Baband* omfattar den del av Bal-
vands renbetesdistrikt i Norge, som ligger
norr om en linje Balvatn—Knalladalen—
Bottenvand

2 500

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Maran—Njargalis; gränser: i norr
Piteälvens huvudgren från riksgränsen
(riksröset 238) österut till Raukasauvon;
i öster från Raukasauvon i rät linje
mot sydväst över Skalmettjälko till Kas-
kamäkkenjokk, denna bäck till inflödet i
Maranjokk och denna bäck till utloppet i
Partaure; i söder Partaurevattendraget
från Maranjokks inflöde västerut till
Nåste, därifrån rät linje västerut till
Nuorjojaure, därifrån Radneltjokk till

Lappby	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
--------	--	---	--	--------------------

Betesområde

Mavasjaure och från dess västra ända längs turiststigen till riksgränsen; i väster riksgränsen.

4. *Södra Balvand* omfattar den del av Balvands renbetesdistrikt i Norge, som ligger söder om linjen Balvatn—Knalladalen—Bottenvand

1 500

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Bartarte; gränser: i norr Piteälvens huvudgren från Raugasauvon österut till Rappenströmmens utlopp i Skärfajajure; i öster Rappenströmmen och sjön Rappen till frälsetorpet Långudden; i söder gränsen mot Tjådtjåks lappby från Långudden västerut till Maranjokks inflöde i Partaure; i väster Maranjokk norrut till Kaskamåkkenjokks inflöde, denna bäck till källan och därifrån rät linje över Skallettjåko till Raugasauvon.

5. *Arfo—Ikes*; gränser: i norr från riksgränsen österut efter stigen till västra ändan av Mavasjaure, denna sjö—Radneltjock — Nuorjojaure — Nastejaure — Kardaure; i öster och söder gränsen mot Tjijtjaks lappby från Kardaure efter Tsekejokk västerut upp på Arfo-ryggen—denna fjällrygg till Nuorjojokks källor—en rät linje till Tjärresjokks utflöde i Ikesjaure—denna sjö—Vaimokryggen till riksröset 234; i väster riksgränsen från röset 234 till stigen Sulitjelma—Mavas 2 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Barturte — gränser se ovan.

10 000

747

Tjijtjak

SOMMARBETESOMRADEN.

1. *Bäno*; gränser: i norr gränsen mot Luokta-Mavas lappby från riksröset 234 till Kardaure; i öster från Kardaure efter Råssåhabátko och Tjijtjakvage till Päuoljokks inflöde i Sildutätno, efter denna älv till Vuoggatjälmejaure; i söder från denna sjö efter Merkenes-vatdragnet västerut till Merkenes och däri-

Lappby	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
--------	--	---	--	--------------------

Betesområde

från efter sommarstigen till riksröset 232;
i väster riksgränsen från detta röse till
röset 234 2 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Njasja; gränser: i norr gränsen mot
Luokta-Mavas lappby från Kardaure ös-
terut till Kruossasavon; i öster och
söder Barturteälven från Kruossasau-
von till utloppet i Rebnesjaure, denna sjö
och ovanför liggande sjöar i vattendraget
västerut till Tjiddtjakvagejokks inflöde;
i väster från denna punkt efter Råssä-
habátko till Kardaure.

2. *Gáikol*; gränser: i norr sydgränsen
för sommardistriktet Båno från riksröset
232 österut till Vuoggatjålmejaure samt
därefter vattendraget ner till Sädvajaure;
i öster, söder och väster Sädva-
jaure—Ránikjokk—Gujaure—renstängslet
från Vaulatjátko till riksröset 232 3 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Tjådtjak; gränser: i n o r r Rebnestjårevattendraget från Tjådtjakvaggjokks inflöde österut till Rebnestluspen; i öster Rebnestströmmen till utloppet i Hornavan; i söder Skellefteälvens huvudgren från Rebnestströmmens utlopp i Hornavan västerut till västra ändan av Sådvaajaure; i väster från Sådvaajaure till Vuoggatjålmeajaure, därifrån uppför Sildutätno till Päuokol och vidare efter Tjådtjakvagge österut till utgångspunkten för nordgränsen

5 000 2 567

2 433

Rasjvarta

SOMMARBETESOMRADEN.

1. *Lönsdalen* omfattar det i konventionen med Norge i § 22 beskrivna renbetesdistriktet med detta namn

2 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Rasjvarta-fjällen; gränser: i n o r r lappbyns gräns från Silbojokks inflöde i

Lappby

Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
--	---	--	--------------------

Betesområde

Sädvajaure österut till Laisviken i Horn-
avan; i öster Laisviken—Laisjaure—
Jutis—Kruturjaure—Hällbacken; i ö-
der lappbyns gräns från Hällbacken
västerut efter Laisälven till Aksjoskaite;
i väster från Aksjoskaite rät linje mot
nordost över Gåppetjäkko till Silbojokks
inflöde i Sädvajaure.

2. *Färras*; gränser: i norr renstängslet
från riksgränsen till Vaulatjäkko, däri-
från efter Gujaure och Rånikjokk österut
till Sädvajaure, denna sjö till Silbojokks
inflöde; i öster från Silbojokk rät linje
mot sydväst över Gåppetjäkko till Aksjo-
skaite; i söder gränsen mot Svaipa
lappby från Aksjoskaite till riksgränsen

2 000	4 000	7 532	3 532
-------	-------	-------	-------

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Rasjverta-fjällen, se ovan.

1. *Bolna* omfattar det i konventionen med Norge i § 22 beskrivna renbetesdistriktet med detta namn 1 500

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Björkfjället—Krapta—Nebsturt. Omfattar de med dessa namn betecknade fjällkomplexen.

2. *Nasa* omfattar det i konventionen med Norge i § 22 beskrivna renbetesdistriktet med detta namn 1 500

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Krappesvare—Tjåksa—Jertim. Omfattar de med dessa namn betecknade fjällkomplexen.

3. *Svaipa* omfattar lappbyns fjällområden väster om Vaggejokk—Båssjosjaure—Tjålmejaure—Svaipatoppen och därifrån rinnande bäcken till Laisälven (mittför

Lappby	Betesområde	Rationellt renantal för betes- område	Lappbyns renantal enligt renräk- ning	Nuvarande renantal överskjuter det ratio- nella med	kan ökas med
--------	-------------	--	---	--	--------------------

Plassavare), dock med undantag av den trakt, som enligt konventionen med Norge utgör ett gemensamt betesområde med Nasa renbetesdistrikt och som är till sina gränser beskriven i konventionens § 22 1 000

Hit flytta lapparna från följande

Höst- och vårbetesområde.

Svaipavalle, omfattar det med detta namn betecknade fjällpartiet.

	4 000	3 094	906
--	-------	-------	-----

II. SKOGLAPPBYAR.

Vittangi	Tuolpukka-gruppen	600		
	Viikujärvi-	600		
	Unga—Kitti-	1 300	2 500	1 192
Gellivare	Muddus-gruppen	500		
	Raatukkavaara-gruppen	1 400		
	Purnu-gruppen	2 000		
	Vuoddas-gruppen	1 600		
	Flakabergs-gruppen	1 500	7 000	8 317
			8 317	1 317

Sirre	Sirre-gruppen	1 000	1 000	959	41
Udtja	Teilus- och Rödningstråk-gruppen	2 300	2 300	2 343	43
Maskaure			3 000	3 277	277
Stäkke-					
Malmesjaur			4 300	3 298	1 002
Sioldat			3 500	3 438	62
Fjällbonäs			3 500	5 134	1 634
Mausjaure			4 500	5 869	1 369

An m. Renräkningssiffran för Gellivare skogslappby, 8 317, bör rätteligen ökas med 139, utgörande renantalet för vissa inom Nietsavare i Jokkmokks socken bosatta renägare; dessa renar, vilka tidigare redovisats inom Jokkmokks skogslappby, synas för framtiden böra föras till Muddusgruppen av Gellivare skogslappby.

Av förestående sammanställning, som visar dels det för varje lappby och betesområde fastställda rationella renantalet, dels resultaten av senaste renräkning, framgår att någon väsentlig överbeläggning av betesmarkerna för närvarande ej föreligger. Det övertal av renar, som på vårvintern 1934 funnits inom de fyra fjälllappbyarna norr om Torneträsk, har blivit nedbringat genom slakt och försäljning under den därpå följande vintern 1934—1935 i enlighet med av länsstyrelsen fastställd plan och under kontroll av lappväsendets myndigheter. Skillnaderna mellan de rationella renantalen och de nuvarande äro sålunda ej större, än att ett tillrättaläggande kan ske utan att alltför ingripande åtgärder, såsom förflyttning av lappar till annan lappby, kunna behöva vidtagas. Emellan de fyra nordligaste lappbyarna inbördes äro dock förflyttningar av nöden, emedan fördelningen av renstammen nu icke står i överensstämmelse med den flyttningsordning, som gäller beträffande betesdistriktet i Norge på grund av renbeteskonventionen med detta land. Därvidlag märkes, att de tre nordligaste lappbyarna äro i viss mån överbelagda, medan Talma lappby, närmast Torneträsk, ej till fullo kunnat utnyttja sina betesdistrikt på norsk sida. En detaljerad plan för de omplaceringar, som äro påfordrade genom dessa förhållanden, är utarbetad efter lapparnas hörande och i samråd med vederbörande norska myndigheter. Den är avsedd att komma till verkställighet under vintern 1935—1936.

Gränser på vinterbeteslanden.

Den här ovan intagna tabellariskt uppställda redogörelsen för föreslagna indelning av fjälllappbyarna i betesdistrikt avser endast vår-, sommar- och höstbeteslanden. Såsom redan i det föregående framhållits, så förekomma i gränstrakterna mellan skogslapparnas och fjälllapparnas betesområden ej alltför sällan sammanblandningar av renhjordarna, beroende på en mindre god uppläggning av lapparnas flyttningsvägar och en olämplig fördelning dem emellan av vinterbeteslanden. Under utredningens gång hava dessa förhållanden uppmärksamrats, och åtgärder ägnade att avhjälpa olägenheterna ha diskuterats med de av saken berörda lapparna. För Pite lappmarks vidkommande — lappbyarna inom Arvidsjaur och Arjeplogs socknar — där olägenheterna på grund av den där starkt utvecklade skogsrenskötseln blivit särskilt märkbara, har det ansetts nödvändigt att genom bestämda gränser på vinterbeteslanden reglera förhållandena skogs- och fjälllappar emellan. Dessa gränser gavs den första utformningen på ett av såväl skogs- som fjälllappar besökt sammanträde i Arvidsjaur den 29 maj 1934, då lapparna enade sig om följande förslag till gränser för flyttningsstråk och vinterbetesland:

I. *Maskaures sydgräns*: Slagnäs—Kokträsk—Mörttjärn—Grundträsk — Mensträsk — Finnsliden — Östra Högkulla — Örträsk — Bjurträsk — Kvavisträsk — Långträsk — gamla Bastuträsk — landsvägen till Rönoret—landsvägen till Nygård—landsvägen till Orrträsk—Bjurbäcken nedefter till sammanflödet mellan denna bäck och Bure älv till Ljusvatsheden (med nämnda hed fallande inom Maskaurebyn).

II. *Maskaures nordgräns* (=Mausjaures sydgräns): Skellefteälven.

III. *Arjeplogs lappbys sydgräns* (=Mausjaures nordgräns): Boksel—Svanträsk—Djupträsk—Klinträsk—efter myrarna i rät linje till Lillån —denna till Klintån—denna till Stavaträsk—därifrån efter Kågeälven ned till den punkt, där sockengränsen mellan Fällfors och Jörn lämnar älven, därefter efter sockengränsen mellan Fällfors och Skellefteå samt Byske och Skellefteå ned till havet.

IV. *Arjeplogs nordgräns* (=Rasjvertas sydgräns): Siksjön—södra sidan av Byskeälven ned till Hobergsliden—Furuliden—Klöverfors—Drängsmark (i stort sett vattendelaren mellan Byske och Kåge älvar).

V. *Rasjvertas nordgräns* (=Kikkijaurebyarnas sydgräns): Gesikberget —Hemberget—Antakberget—Skyberget—Storkaxen—Kåtaberget — efter länsgränsen—Åselsliden—Maltjärnsliden—Fällforsliden — Degerberget — Långsjön—därifrån efter landsvägen ned till kusten.

VI. *Östra och Västra Kikkijaures nordgräns* (=Tjiddtjak—Njasja-gruppens sydgräns): Moskosel — Lullejaur — Arakåive — Tjatnesvare — Tabmukåive—Tjuorvenåive—Kåbdaliden—Mattisberget — Steddijaursjön —Sarvasåive—södra kanten av Kanta-bergen—efter lidlandet till Gammelträsk ovanför Storsund—till Bastuträsk—till Tällträsk—Lillpiteälven ned till kusten.

VII. *Tjiddtjak—Njasja- och Malmesjaure-gruppernas nordgräns*: Piteälven.

Ehuru lapparna en gång enat sig om nyss beskrivna gränser med undantag för vad desamma avsåge Ljusvattenhedens införlivande med Maskaures vinterbetesland — en fråga, över vilken alla intressenter icke kunde höras på sammanträdet i Arvidsjaur den 29 maj 1934 — blev förslaget sedermera föremål för klander, som föranledde nya överläggningar med lapparna. Sådana hava ägt rum dels i Norsjö den 16 december 1934 och i Jörn den 3 april 1935 i fråga om Maskaures gräns mot Västerbotens-lapparna, dels i Arjeplog den 9 februari 1935 och i Jörn den 3 april 1935 i fråga om gränser mellan Arjeplogs fjällappar och Arvidsjaursskogsappar.

På sammanträdena i Norsjö och Jörn avvisade lapparna i Grans fjäll-lappby Maskaure-lapparnas anspråk på tilldelning av vinterbetesland

söder om Skellefteälven av den utsträckning som överenskommits på sammanträdet i Arvidsjaur den 29 maj 1934. Granby-lapparna gjorde gällande, att Maskaure-lapparna av landen nedanför Röjnoret borde åtnöja sig med landremsan mellan Skellefteälven och järnvägslinjen Bastuträsk—Skellefteå. Malå-lapparna däremot — de av saken närmast berörda västerbottenslapparna — hade icke något att erinra mot ett i Norsjö framlagt jämningsförslag, enligt vilket Maskaure skulle tillförsäkras betesrätt söder om Skellefteälven med sydgräns i linjen Slagnäs—Kokträsk—Mörttjärn—Grundträsk—Mensträsk—östra Högkulla—Örträsk — Bjurträsk—Kedträsk—mellan Holmträsk och Långträsk till Bastuträsk—Röjnoret—Orrträsk—Gummark — Gummarksnoret — Fahlmarksträsket. Med Malå-lapparna förenade sig vissa lappar från Ranbyns och Umbyns fjällappbyar, varjämte Maskaure-lapparna för sin del förklarade sig nöjda med jämningsförslaget. De avstodo sålunda från Arvidsjaursförslaget av den 29 maj 1934 men kunde å andra sidan icke nöja sig med den av Granby-lapparna erbjudna landremsan mellan Skellefteälven och nämnda järnvägslinje; en sådan gränsdragning skulle nödvändiggöra en förskjutning av Mausjaure-byns nordgräns längre mot norr, men en dylik förskjutning vore helt otänkbar med hänsyn till den rådande trängseln på beteslanden längre norrut.

Vid sammanträdet i Jörn ville lappfogden i Västerbotten och den vid sammanträdet närvarande representanten för länsstyrelsen i Västerbotten icke gå med på berörda jämningsförslag.

Fullständig enighet har alltså icke kunnat uppnås i fråga om gränsdragningen mellan Maskaure-lapparna, å ena, och Västerbottens-lapparna, å andra sidan. De av utredningen föreslagna regleringarna av flyttningsförhållandena inom hela Pite lappmark äro emellertid helt beroende av att Maskaure-lapparna bliva tillförsäkrade fullt tillräckliga vinterbetesmarker på södra sidan Skellefteälven. Med hänsyn till att renskötseln icke får betraktas som en uteslutande läns- utan måste ses som en riksfråga förefaller det naturligt att de framförda västerbottenssynpunkterna — för övrigt icke omfattade av de västerbottenslappar saken närmast rör och för de övriga, med hänsyn till anförda uttalanden och kända förhållanden beträffande markernas utnyttjande, knappast av det behov som man sökt göra gällande — böra tåla vid en jämkning enligt det å Norsjösammanträdet framlagda förslaget. I annat fall blir det omöjligt att åstadkomma en förbättring av de oeffterrätliga flyttningsförhållandena skogslappar och fjällappar emellan inom Pite lappmark; utredningens program är med andra ord grundat på den förutsättningen att sydgränsen gentemot den västerbottniska renskötseln gives sådan sträckning att Maskaure-lapparna kunna inrymmas på landen söder om Skellefteälven.

Under tryckningen av detta betänkande har upplysning erhållits därom att skogslappar från Norrbotten — däribland även Maskaure-lappar — på 1890-talet regelbundet vintertiden med sina renar besökt Fahlmarks-trakten och övriga delar av det område, som omfattas av jämningsförslaget från Norsjösammanträdet. Då Maskaure-lapparnas sedvanerätt till det omstridda området sålunda får anses dokumenterad, torde denna tvistefråga numera kunna avföras från diskussion.

På sammanträdet i Arjeplog den 9 februari 1935 framställdes — förutom vissa anmärkningar mot betesfördelningen mellan Luokta-Mavas fjällappby och Ståkke-Malmesjaure skogslappby samt mellan Tjiddjaks fjällappby och Kikkijaure skogslappbyar (Fjällbonäs och Sioldat), vilka anmärkningar ledde till enigt ändringsförslag — *dels* av Rasjvertalapparna krav om att få behålla av dem nu nyttjat flyttningsstråk och vinterbetesland, det vill säga mot Moskosel och därifrån nedåt till Lomträsk—Grundsel—Nattberg—Storsund, *dels ock* av Svaipa-lapparna önskemål om att nordgränsen för deras flyttningsstråk och vinterbetesland skulle förskjutas mot norr, så att gränsen komme att följa Byskeälven. Skogslapparna i Fjällbonäs och Sioldats lappbyar lämnades på sammanträdet i Jörn den 3 april 1935 tillfälle att yttra sig över Rasjverta- och Svaipa-lapparnas sålunda framställda yrkanden om ändring av Arvidsjaursförslaget av den 29 maj 1934. De avvisade emellertid fjälllapparnas krav och framhöllo, att de icke skulle gå med på några som helst jämnings i den överenskommelse rörande flyttningsvägar och vinterbetesland, som träffats å Arvidsjaurssammanträdet den 29 maj 1934, då lapparna varit talrikt församlade och full enighet uppnåtts jämväl i förevarande avseenden.

De från skogslapphåll sålunda framförda invändningarna synas utredningen befogade.

Den för ordnande av renskötseln i Pite lappmark så viktiga frågan om flyttningsstråk och vinterbetesområden synes utredningen, utan att befogade intressen trädas för nära, kunna finna en godtagbar lösning enligt nedanstående förslag:

I. *Maskaures sydgräns* = *Västerbottens-lapparnas nordgräns*: Slagnäs — Kokträsk — Mörttjärn — Grundträsk — Mensträsk — Östra Högkulla — Örträsk — Bjurträsk — Kedträsk — mellan Holmträsk och Långträsk till Bastuträsk — Röjnolet — Orrträsk — Gummark — Gummarksnolet — Fahlmarksträsket.

II. *Maskaures nordgräns* = *Mausjaures sydgräns*: Skellefteälven.

III. *Mausjaures nordgräns* = *Svaipas sydgräns*: Boksel — Svanträsk — Djupträsk — Klinträsk — efter myrarna i rät linje till Lillån — denna

till Klintån — denna till Stavaträsk — därifrån efter Kågeälven ned till den punkt, där sockengränsen mellan Fällfors och Jörn lämnar älven, där-
 efter sockengränsen mellan Fällfors och Skellefteå samt Byske och Skel-
 lefteå ned till havet.

IV. *Svaipas nordgräns = Rasjvertas sydgräns*: Siksjön—södra sidan
 av Byskeälven ned till Hobergsliden—Furuliden—Klöverfors—Drängs-
 mark (i stort sett vattendelaren mellan Byske och Kåge älvar).

V. *Rasjvertas nordgräns = Sioldats och Fjällbonäs sydgräns*: Gesik-
 berget — Hemberget — Antakberget — Skyberget — Storkaxen — Kåta-
 berget — efter länsgränsen — Åselsliden — Maltjärnliden — Fällforsliden
 — Degerberget — Långsjön — därifrån efter landsvägen ned till kusten.

VI. *Sioldats och Fjällbonäs nordgräns = Tjådtjaks och Ståkke-Mal-
 mesjaures sydgräns*: Moskosel—Lomträsk—Njallejaur—Grundsel—södra
 kanten av Kantabergen—efter lidlandet till Gammelträsk ovanför Stor-
 sund—Bastuträsk—Tällträsk—Lillpite-älven ned till kusten.

VII. *Ståkke-Malmesjaures nordgräns = Luokta-Mavas sydgräns*: Vat-
 tendelaren mellan Vargisån och Piteälven, dock med rätt för fjällapparna
 att använda även landet mellan vattendelaren och Piteälven för genom-
 flyttning samt för genomförande av erforderliga skiljningar.

Befattningshavare.

Förmän.

I den historik, som inleder nu föreliggande utredning, har lämnats en
 redogörelse för tillkomsten av de olika befattningar, vilkas innehavare
 hava sig ålagt att övervaka gällande lagar och förordningar rörande lapp-
 väsendet. Av denna redogörelse har framgått, att dessa befattningshavare
 äro dels de av lapparna själva utsedda ordningsmännen, dels de av stats-
 myndighet förordnade lapptillsyningsmännen och lappfogdarna.

I det förestående förslaget till byordning för fjällappsbyarna har ifrå-
 gasatts, att det för dessa byar skulle tillkomma ännu en befattningshavare,
 förmannen, med uppgift att fullgöra en ordningsmans tjänst inom de här
 ovan föreslagna betesområden, där ordningsman ej vore hemmahörande.
 Då ordningsmannen allt fortfarande skulle fullgöra de uppdrag, som en-
 ligt gällande renbetes- och renmärkeslag eller enligt för honom utfärdad
 instruktion åligger honom, bleve förmannen närmast att anse såsom en
 andra ordningsman med begränsat tjänstgöringsområde och tjänsteålig-
 gande. Denna begränsning i hans uppdrag understrykes än ytterligare
 därigenom, att han, på sätt framgår av förslaget till byordning, utses av

lapparna inom det betesområde, dit han har sin verksamhet förlagd, således ej av lappbyns samtliga lappar. Inom de tolv fjällappbyarna söder om Torneträsk skulle med deras i det föregående föreslagna indelning i betesområden erfordras tjuguen förmän. Liksom det på sin tid ansågs skäligt, att erforderliga medel för beredande av arvode åt ordningsmännen utginge av statsmedel, synes samma förfarande böra tillämpas i fråga om arvode åt förmännen. Detsamma synes dock med hänsyn till deras långt mindre omfattande uppdrag böra kunna sättas till ett vida lägre belopp än det, som tillerkänts ordningsmännen, och vilket inom lappmarkens lappbyar utgått med 200—350 kronor årligen samt inom koncessionslappbyarna från och med budgetåret 1934—1935 med 125 kronor. För förmännen torde ett årsarvode av 75 kronor kunna anses lämpligt avvägt. Vid bifall till detta förslag skulle för länets 21 förmän erfordras ett anslag av 1 575 kronor, med vilket belopp riksdagens anslag för lappväsendet alltså behövde höjas.

Den instruktion för förmännen, som torde böra utfärdas, synes kunna byggas på den för ordningsmännen gällande med de förenklingar, som bliva den naturliga följderna av förmännens mindre omfattande uppdrag.

Ordningsmän.

När i det föregående omnämndes 1882 års lappkommittés förslag om skyldighet för lapparna att bland sig utse ordningsmän uttalades även, att detta förslag visat sig vara ett steg i rätt riktning för att åvägabringa ordning inom lappbyarna. Om sedermera, såsom utredningens redogörelse för lapparnas renskötsel tyvärr nödgats fastslå, denna ordning lämnat ganska mycket övrigt att önska, så kan detta dock i ingen mån sägas ha sin grund uti att ordningsmannainstitutionen som sådan fungerat mindre väl. Yttre förhållanden hava blivit organisationen övermäktiga, en omständighet, som så långt ifrån kan sägas tala för institutionens upphävande, att densamma snarare motiverar dess stärkande. Ett steg i sådan riktning tages genom förestående förslag om skyldighet för lapparna att utse förmän. Ordningsmännen böra alltså allt fortfarande bibehållas såsom lapparnas alldeles särskilda förtroendemän.

För närvarande äro inom länet anställda 29 ordningsmän, därav 23 inom lappmarkens lappbyar och 6 inom koncessionsbyarna. Jokkmokks sockens nuvarande fjällappbyar föreslås emellertid nu ökade i antal från två till tre och dess skogslappbyar från en till två, varjämte Semisjaur-Njargs lappbys område föreslås uppdelat på tvenne byar. Den ökning i antalet lappbyar, som genom dessa förslag skulle uppstå, motväges delvis genom en ifrågasatt sammanslagning av Stække och Malmesjaure lapp-

byar till en by. Efter det dessa förändringar i lappbyarnas antal och omfattning genomförts, blir sammanlagda antalet 31. Med bibehållande av ordningsmännens nuvarande årsarvoden, varierande mellan 125 och 350 kronor, och med ett årsarvode av förslagsvis 300 kronor åt de genom bydelningar nytillkomna ordningsmännen, erfordras en ökning av det för ändamålet utgående statsanslaget från 7 750 kronor till 8 350 kronor. Det är dock att märka, att detta belopp kan växla något från år till annat.

Enligt § 13 mom. 2 av renbeteslagen skall ordningsman ställa sig till efterrättelse den instruktion, som Konungens befallningshavande utfärdar för honom. Förslag till sådan instruktion framlägges härnedan:

Förslag till instruktion för lappordningsmännen.

Ordningsman åligger:

1. Att vaka däröver, att bestämmelserna i gällande lagar och övriga stadganden rörande renskötseln och vad med denna står i samband efterkommas av lapparna inom hans lappby samt att, där så ej sker, söka åstadkomma rättelse och angående förhållandet fortast möjligt underrätta lapptillsyningsmannen.
2. Att tillse, att lapparna under sina flyttningsfärder framföra sina renhjordar i god ordning från och till de olika beteslanden och att vid flyttning förbi bebyggda orter i förväg underrätta om sin ankomst.
3. Att dels tillse, att alla lappar höstetid nedflytta från fjällen, dels tillse, att lapparna, i händelse renar höstetid kvarlämnas i fjällen eller om våren i skogslandet, företaga noggranna hopsamlingar (sankningar) för renarnas återhämtande och förenande med huvudhjorden.
4. Att tillse, dels att andra lappar än de, som hava rättighet att beta sina renar å visst land, icke därstädes uppehålla sig med dem, och dels att erforderlig noggrannhet i renarnas bevakning allmänt iakttages.
5. Att tillse, att samtliga lappar företaga och noggrant genomföra behövliga skiljningar, samt att främmande renar återföras till vederbörande lappby.
6. Att tillse, att lapparna icke låta sina renar, vare sig i form av lösrenar eller hela hjordar, inkomma på norskt område å otillåten tid.
7. Att skaffa sig noggann kännedom om förekomsten av sjukdomar, uppträdandet av rovdjur m. m. i renhjordarna, att därom underrätta lapptillsyningsmannen och att föreslå de åtgärder, som med hänsyn till omständigheterna må kunna anses lämpliga.
8. Att övervaka, att gällande bestämmelser såväl om högsta tillåtna renantal inom visst betesområde som ock om högsta renantal, som enskild renägare må äga rätt innehava, noggrant iakttagas.
9. Att noggrant övervaka, att de till renskötselns underlättande upp-

förda stängsel, skiljningshagar, vaktstugor, vaktkåtor och bodar, båtar och båthus samt broar inom lappbyn hållas i gott skick och ej utsättas för skadegörelse.

10. Att till lapptillsyningsmannen anmäla allt olaga nyttjande av bete och slätter eller utövandet av jakt eller fiske, varom ordningsmannen erhåller kännedom.
11. Att med största noggrannhet tillse, att renmärkeslagen efterleves och för detta ändamål föra förteckning över samtliga inom lappbyn använda renmärken.
12. Att vid renslaktningar, till förhindrande av olovliga tillgrepp av renar, föra noggrann kontroll över de nedslaktade renarnas öronmärken.
13. Att till lapptillsyningsmannen snarast möjligt anmäla uppkommet behov av fattigvård inom lappbyn och att även i övrigt lämna meddelande om förhållanden, som anses böra komma till myndigheternas kännedom.
14. Att lämna offentlig myndighet allt det biträde som kan krävas av hans ställning som ordningsman samt att infinna sig vid alla sammankomster och förrättningar, till vilka han kan bliva kallad av lapptillsyningsmannen eller lappfogden.
15. Att i övrigt företaga allt det som efter lag eller annan bestämmelse åligger honom som ordningsman och därvid särskilt aktgiva på ordningsmannens skyldighet att förvalta byakassan och att omhändertaga och försälja okända och omärkta renar.

Lapptillsyningsmän.

Inom Norrbottens län äro för det närvarande anställda sju lapptillsyningsmän med årsförordnande. De skäl, som på sin tid föranledde, att denna befattning infördes i administrationen, hava i det föregående framlagts. Allt fortfarande äro dessa skäl gällande. Lapptillsyningsmännen utgöra en nödvändig länk i organisationen för handhavande av de göromål, som av förhållandenas säregna beskaffenhet påkallas.

Det härefter intagna förslaget till instruktion för befattningshavarna i fråga torde också till fullo ådagalägga, att de förpliktelser, vilka enligt detsamma befunnits böra åvila lapptillsyningsmännen, äro av så mångskiftande art, att de ej kunna tänkas överlämnade till innehavaren av någon annan redan förefintlig tjänstebefattning, varigenom lapptillsyningsmännen bleve obehövlige. Det föreslås alltså, att lapptillsyningsmän alljämt måtte förordnas, och att för dem blir gällande följande instruktion, vilken torde böra ankomma på Konungens befallningshavande att utfärda.

Instruktion för lapp tillsyningsmän.

Lapp tillsyningsman åligger:

1. Att vaka däröver, att bestämmelserna i gällande lagar och övriga stadganden rörande renskötseln och vad med denna står i samband efterkommas såväl av bofasta som av lappar samt att, där så ej sker, söka åstadkomma rättelse och angående förhållandet fortast möjligt underrätta lappfogden.
2. Att övervaka lapparnas flyttningsfärder och tillse, att lapparna under desamma framföra sina renhjordar i god ordning från och till de olika beteslanden samt att, om härför så erfordras, åtfölja lapparna under deras flyttningar.
3. Att dels tillse, att alla lappar höstetid nedflytta från fjällen, dels övervaka, att lapparna, i händelse renar höstetid kvarlämnas i fjällen eller om våren i skogslandet, företaga noggranna hopsamlingar (sankningar) för renarnas återhämtande och förenande med huvudhjorden.
4. Att tillse, dels att andra lappar än de, som hava rättighet att beta sina renar å visst land, icke därstädes uppehålla sig med dem, dels att erforderlig noggrannhet i renarnas bevakning allmänt iakttages.
5. Att tillse, att samtliga lappar företaga och noggrant genomföra behöfliga skiljningar, samt att främmande renar återföras till vederbörande ägares hjord.
6. Att tillse, att lapparna icke låta sina renar, vare sig i form av lösrenar eller hela hjordar, inkomma på norskt område å otillåten tid.
7. Att skaffa sig noggrann kännedom om förekomsten av sjukdomar i renhjordarna, uppträdandet av rovdjur m. m., att därom underrätta lappfogden och att föreslå de åtgärder, som med hänsyn till omständigheterna må kunna anses lämpliga.
8. Att övervaka, att gällande bestämmelser såväl om högsta tillåtna renantal inom visst betesområde som ock om högsta renantal, som enskild renägare må äga rätt innehava, noggrant iakttagas.
9. Att noggrant iakttaga de i § 170 av den mellan Sverige och Norge ingångna konvention angående flyttlapparnas rätt till renbetning intagna bestämmelser angående avsändande och mottagande av underrettelser rörande olovlig renbetning.
10. Att då han därom av lappfogden anmodas tjänstgöra som förman vid utförande av arbeten för lappväsendets räkning, att noggrant övervaka, att de till renskötselns underlättande uppförda stängsel, skiljningshagar, vaktstugor, vaktkåtor och bodar, båtar och båthus samt broar ävensom lappväsendets inventarier hållas i gott skick och ej utsättas för skadegörelse, samt att för fullgörande av denna skyldighet minst en gång årligen förrätta syn å eller inventering av ifrågasvarande anläggningar och lösegendom och därom före den 15 november till lappfogden avlämna rapport jämte de framställningar, som av besiktningen kunna föränledas.
11. Att ställa sig till noggrann efter rättelse Kungl. Maj:ts nådiga kungö-

relse angående lappfogdes och lapptillsyningsmans åligganden i händelse av inkräkning å kronomark den 19 juni 1917, (N:r 303), att till åtal anmäla allt olaga nyttjande av bete och slätter eller utövande av jakt eller fiske ävensom att tillse, att de av länsstyrelsen för nyttjanderättsupplåtelser stadgade villkoren noggrant iakttagas, och att, då fall av överträdelse föreligger, därom omedelbart göra anmälan såväl till lappfogden som vederbörande landsfiskal.

12. Att ägna synnerlig uppmärksamhet däråt, att lapplagens bestämmelser (§§ 36—38) om förbud mot ofredande av lapparnas renar m. m. noggrant iakttagas samt verka för att de bofasta vidtagna sådana åtgärder för skyddande av bärgat hö, att risk ej föreligger för skadegörelse genom renar.
13. Att arbeta för ett gott förhållande mellan de bofasta och lapparna, att bibringa båda befolkningsgrupperna noggrann kännedom om deras ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, att söka förekomma övergrepp från såväl den ena som den andra parten, att för den skull göra sig väl förtrogen med såväl lapparnas som de bofastas allmänna förhållanden samt att i förekommande fall bispringa dem med råd, upplysningar och ingivande av de framställningar, som må kunna av omständigheterna påkallas.
14. Att beträffande sina resor noggrant rätta sig efter lappfogdens anvisningar samt att vid eventuellt behov av tjänstledighet i god tid till lappfogden insända framställning därom, ställd till länsstyrelsen, ävensom föreslå lämplig vikarie.
15. Att föra noggrann dagbok över sina resor och vad under desamma rörande tjänsten tilldragit sig samt att omedelbart efter varje månads utgång till lappfogden insända kopia av dagboken.
16. Att på anmodan av lappfogden biträda vid uppbörderna av den s. k. särskilda avgiften för skötesrenar.
17. Att för lapparna framhålla, dels att deras ekonomiska intressen bäst iakttagas, om renantalet hålles inom sådana gränser, att hjorden väl kan övervakas och den fulla avkastningen därav tagas, samt betesmarkerna ej för hårt anlitas, dels att de genom en rationell beskattning av hjorden och hopsparande av inflytande av försäljningsmedel stärka sin egen motståndskraft vid inträffande nödar.
18. Att, för vinnande av framgång i sin uppgift att verka till fromma för den lapska befolkningen och för dess förkovran, genom ett fast och rättvist uppträdande i tjänsten allvarligen beflita sig om att tillvinna sig respekt och förtroende.
19. Att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter rörande tjänstens uppehållande, som utöver de i förestående instruktion intagna må kunna av länsstyrelsen eller lappfogden meddelas.

Innan här till övervägande upptages frågan, huruvida den avlöning, som för närvarande utgår till lapptillsyningsmännen, må kunna betraktas

som skälig ersättning för ett så omfattande arbete, som åligger dem, så torde det först vara lämpligt undersöka, huruvida de former, under vilka lapptillsyningsmännen tillsätts och innehava sina tjänster, verkligen stå i rätt förhållande till de fordringar, som ställas på dem. Sina tjänster innehava de för närvarande på förordnande, utfärdat för ett år i sänder. Någon rätt till pension vare sig för dem själva eller — i händelse av deras frånfalle — för deras efterlevande är dem ej tillförsäkrad. Det var förklarligt, att, då förslag om anställande av lapptillsyningsmän först framlades, man gick till väga med försiktighet och förordnade vederbörande för korta tider, till och med i vissa fall endast för några månader i sänder. Förslaget innebar ett nytt uppslag i statens administration av de lappväsendet berörande förhållandena, och man ville pröva sig fram. Sedan dess har frågan kommit i ett annat läge. Försöket slog så väl ut, att, såsom förut meddelats, det befanns lämpligt att väsentligen öka antalet förordnade. Det är omvittnat, att lapptillsyningsmännen haft en uppgift att fylla, och i närvarande stund torde ingen — förutom möjligen några lappar, mot vilka tillsyningsmännen i kraft av sitt uppdrag nödgats ingripa — vilja göra gällande, att tjänsterna böra eller ens kunna indragas, om staten skall fylla sin uppgift som övervakare av lappväsendets angelägenheter. Den redogörelse för renskötelsens nuvarande ståndpunkt, som i detta betänkande förut lämnats och som till huvudsaklig del byggts på uttalanden av lappar, visar oförtydligt, att reformer äro påkallade, men även att deras genomförande ej alltid har att påräkna medverkan från lapparnas sida. Inför en sådan situation måste staten, även om detta är förenat med någon ekonomisk uppoffring, se till, att nödiga organ finnas för att genomföra statens avsikter, vilka i detta fall kunna sammanfattas såsom innebärande ordning i förhållandena mellan två befolkningsgrupper i våra nordligaste bygder och i förhållandet till våra grannländer i vad detta beröres av sättet för renskötelsens utövande här i landet.

Om det sålunda icke torde kunna råda någon som helst tvekan om att lapptillsyningsmännens uppgift inom administrationen är av bestående art, så talar redan denna omständighet för att befattningarna uppföras på ordinarie stat. För ett beslut i sådan riktning tala även rent humanitära skäl. Lapptillsyningsmännens arbete är i synnerligt hög grad fysiskt påfrestande. Det är ej endast de stora avstånden inom deras tjänstgöringsområden och strapatserna under vandringar i svåra terränger, som sätta krafterna på prov. Arbetet får ej så sällan utföras under de mest vidriga väderleksförhållanden, som kanske ofta tvinga vederbörande att under bar himmel söka det skydd, som kan erbjudas. Ett tjänsteuppdrag, som utövas under sådana förhållanden, bör med nödvändighet vara förenat med sådana anställningsvillkor, att de lämna innehavaren trygghet

för ålderdomen och, om han slitits ut, innan tiden är inne för att en sådan trygghet bjudes honom, för hans efterlevande.

Såväl det stadigvarande behovet av befattningshavare i lapptillsyningsmännens ställning och de ökade uppgifter, som kunna väntas bliva dem förelagda, som ock humanitära hänsyn tala alltså samstämmigt för att befattningarna uppföras på ordinarie stat.

Vidkommande lapptillsyningsmännens nuvarande avlöningsförhållanden så har det redan omnämnts, att de åtnjuta ett månatligt utgående arvode, som för lapptillsyningsmannen i Saarivuoma och Talma lappbyar utgår med 175 kronor, under det att övriga sex med årsförordnande anställda uppbära ett månadsarvode på 125 kronor. Efter att tidigare för arbete utom hemmet hava kommit i åtnjutande av ett dygntraktamente om 13 kronor, uppbära de numera på grund av bestämmelse i Kungl. kungörelsen den 14 juni 1933 (369) en till 10 kronor (6 kronor för dag och 4 kronor för natt) sänkt ersättning. Reseersättning utgår i övrigt enligt allmänna resereglementets klass E III med tillägg till traktamentsersättningen av 25 procent, då resa på order av länsstyrelsen eller annan vederbörande företages inom Norge.

Det beslut, som fick sitt uttryck i nyssnämnda kungörelse, innebar säkerligen för lapptillsyningsmännen en besvikelse och en i deras förhållanden icke alldeles oväsentlig minskning av årsinkomsten. Visserligen är det sant, att dagtraktamenten icke äro avsedda att vara ett tillskott i lön, och att de därför tillmätas så, att de endast utgöra ersättning för de med vistelse utom hemmet förenade ökade levnadskostnaderna. Men om denna vistelse utom hemmet ofta — kanske till och med oftast — måste ske under sådana former, är förenad med sådana umbäranden och strapatser, att tjänstemannens hälsa därunder lätteligen äventyras, så synes ett vidhållande av principen om dagtraktamentenas uppgift knappast vara välgrundat. Att motivera ett sådant vidhållande med hänvisning till de låga kontanta utgifterna för vivre och logis som man föreställer sig vara förbundna med resor i de trakter, där lapptillsyningsmännen i huvudsak hava att utföra sina tjänsteåligganden, är ej hållbart och kan endast bero på en tyvärr alltför vanlig obekantskap med de förhållanden, under vilka lappväsendets tjänstemän — tillsyningsmän såväl som lappfogdar — nödgas arbeta.

Mot ett förslag om att uppföra tjänstebefattningarna på ordinarie stat kan måhända invändas, att vid tillsättande av en befattning av nu ifrågasvarande art urvalet är synnerligen svårt, och att misstag kunna tänkas ske, som äro svåra att rätta, då den utnämnde innehar ordinarie anställning. Till ledning vid valet mellan flera sökande kunna ej skriftliga betyg ge ett säkert utslag. Det torde därför böra föreskrivas, att till ordinarie innehavare av befattning som lapptillsyningsman endast kan utnännas

den, som under minst tre år på förordnande uppehållit sådan tjänst och därunder på ett om nit och duglighet vittnande sätt fullgjort sina åligganden; dylik provtjänstgöring, som medfört fast anställning för vederbörande, bör givetvis få tillgodoräknas vid uppflyttning i löneklass. Beträffande därefter den löneställning, till vilken lapptillsyningsmännen böra hänföras, så är det vanskligt att framhålla någon viss befattningshavarkategori, som kunde sägas lämna en giltig jämförelse. Nära till hands ligger emellertid gruppen kronojägare och tillsyningsmän, vilka i domänverkets avlöningsreglemente av år 1934 placerats i lönegrad B 9; liksom kronojägaren har även lapptillsyningsmannen ett bevakningsområde sig anförtrott, fastän betydligt vidsträcktare, och jämväl ifråga om tjänsteuppgifternas omfattning och betydelse, det omdöme och det ansvar samt den förmåga av självständigt handlande som kräves av tjänsteinnehavaren torde lapptillsyningsmannabefattningen väl kunna uthärda jämförelsen med nämnda domänverkstjänst. Att lapptillsyningsmännen så länge fått vänta på en skälig reglering av sina tjänster har berott på att behovet av tjänsterna arbetat sig fram undan för undan och att deras stadigvarande natur också först småningom klarlagts; det öde som kommit lappfogdarnas löneruleringsfråga till del har jämväl i sin mån inverkat på frågan om ordnandet av förevarande befattningar.

För närvarande äro, som nämnts, sju lapptillsyningsmän anställda inom Norrbottens län. Beträffande antalet ordinarie lapptillsyningsmannatjänster anser utredningen att detta tillsvidare kan begränsas till fem, en för varje av lappmarkssocknarna förutom Arvidsjaur. Förhållandena så vitt de nu kunna överblickas synas icke medgiva avvarande av de återstående två lapptillsyningsmännen; tillsynen över och medverkandet i genomförandet av det nu föreslagna omorganisations- och saneringsprogrammet kommer fastmer att ännu åtskillig tid markera behovet av deras tjänster. Men dessa två befattningar synas kunna vara extra ordinarie, och av erfarenheterna från berörda reformeringsarbete torde böra få bli beroende, huruvida man skall kunna i framtiden undvara dessa två tjänster eller om de måhända böra upphöjas till ordinarie.

Utredningen får sålunda föreslå, att för Norrbottens län inrättas fem lapptillsyningsmannatjänster på ordinarie stat, en för varje av Kare-suando, Jukkasjärvi, Gellivare, Jokkmokks samt Arjeplog-Arvidsjaursocknar, och två dylika tjänster på extra ordinarie stat med tjänstgöringsområde som av länsstyrelsen bestämmes samt att tjänsterna placeras i lönegrad B 9.

Lappfogdar.

När 1882 års lappkommitté i samband med avlämnande av sitt förslag till ny lapplag även hemställde, att en tjänsteman, förslagsvis kallad uppsyningsman, skulle förordnas för att i Jämtlands län bringa reda och ordning i förhållandet mellan lappar och bofasta, uttalade kommittén även en förhoppning, att denna tjänstebefattning, sedan ordnade förhållanden införts, skulle kunna indragas. I sitt den 20 november 1924 avgivna betänkande hava landsstatslönesakkunnige funnit sig kunna giva uttryck åt den meningen, att, om man även under tiden närmast efter de första lappfogdetjänsternas inrättande antog, att innehavarnas funktioner skulle vara av mera tillfällig art, man nu dock måste utgå från att befattningarna icke kunde undvaras. Tillgodoseende av det allmännas intresse fordrade otvivelaktigt alltjämt sådana för ändamålet särskilt kvalificerade organ, som de nuvarande lappfogdarna. Av det här nedan införda förslaget till instruktion för lappfogdarna torde även klart framgå, att de många och växlande arbeten, som det allmänna i ordningens intresse ålägger lappfogdarna, kräva för sitt fullgörande särskilda statliga organ.

Om sålunda behovet av lappfogdar ej torde behöva här närmare motiveras, så torde det däremot vara nödigt undersöka, till vilket antal sådana befattningar behöva inrättas för att göromålen skola bliva utförda i rätt tid och på ett ändamålsenligt sätt.

Sedan år 1916 äro inom Norrbottens län anställda två lappfogdar. Från april 1925 har göromålens omfattning framtvingit anslag till en biträdande lappfogde. Till följd av att fjällrenarna utgjorde den ojämförligt större delen av länets renmakt — enligt 1934 års renräkning omkring 137 000 fjällrenar mot omkring 38 000 skogsrenar plus omkring 18 000 renar i koncessionsområdena nedanför lappmarksgränsen efter Kalix och Torne älvdalar — och av det mera utsatta läge som fjällrenskötseln intog på olika sätt kom huvudparten av lappfogdarnas arbete att upptagas av fjällrenskötseln. Sedan det av olika skäl visat sig ofrånkomligt att ägna skogsrenskötselns förhållanden en särskild uppmärksamhet, indelades från 1 juli 1932 länet beträffande lappadministrationen i två fjälldistrikt, det ena omfattande fjällappbyarna i Arjeplogs och Jokkmokks socknar och det andra fjällappbyarna i den återstående lappmarken eller Gellivare, Jukkasjärvi och Karesuando socknar, samt ett skogsdistrikt omfattande samtliga skogslappbyar ävensom koncessionsområdena; skogsdistriktet anförtroddes åt den ene av lappfogdarna, och det södra fjälldistriktet kom till följd av sjukdomsfall att förestås av den biträdande lappfogden. Denna anordning bestod till dess skogslappfogden i februari 1935 hastigt skördades av döden. På grund av rekryterings-

besvär hava de två fjällappfogdarna därefter fått påtaga sig jämväl skogsrenskötselns angelägenheter, vardera beträffande området nedanför hans distrikt, en anordning som icke kan få bli annat än ett provisorium.

Till belysande av arbetsmängden inom *fjälldistriktet* lämnas här några siffror rörande expeditjonsarbetet för åren 1932—1935.

A. Södra fjälldistriktet.

Ärendenas art	1932	1933	1934	1935
1) Inkomna från landskansliet	151	149	117	143
2) „ „ landskontoret	107	119	93	91
3) Ansökningar om rätt till jakt och fiske	213	243	427	278
4) Inkomna från lapptillsyningsmännen ..	65	49	76	73
5) „ „ övriga myndigheter och tjänstemän	59	41	56	49
6) „ „ norska myndigheter och enskilda	26	29	46	43
7) „ „ enskilda personer i Sverige	163	141	149	213
8) Telegram om olovlig renbetning i Norge	58	30	13	8
Summa	842	801	977	898

Ovan uppräknade inkomna ärenden hava föranlett följande antal utgående skrivelser.

Ärendenas art	1932	1933	1934	1935
1) Längre skrivelser, förvarade i koncept	645	560	433	483
2) Kortare yttranden, i huvudsak rörande jakt och fiske; innehållet antecknat i diarium	136	250	486	373
Summa	781	810	919	856
härav skrivelser, avlätna på eget initiativ	138	128	145	168

B. Norra fjälldistriktet.

Ärendenas art	1932	1933	1934	1935
1) Inkomna från landskansliet	107	131	87	106
2) „ „ landskontoret	73	91	113	145
3) Ansökningar om rätt till jakt och fiske	165	120	201	419
4) Inkomna från lapptillsyningsmännen ..	64	129	136	148

Ärendenas art	1932	1933	1934	1935
5) Inkomna från övriga myndigheter och tjänstemän	55	59	65	77
6) „ „ norska myndigheter och enskilda	21	34	46	44
7) „ „ finska myndigheter och enskilda	—	6	4	—
8) „ „ enskilda personer i Sverige	154	147	162	200
9) Telegram om olovlig renbetning i Norge	33	16	5	3
Summa	672	733	819	1 142

Ovan uppräknade inkomna ärenden hava föranlett följande antal utgående skrivelser.

Ärendenas art	1932	1933	1934	1935
1) Längre skrivelser, förvarade i koncept	275	537	639	643
2) Kortare yttranden, i huvudsak rörande jakt och fiske; innehållet antecknat i diarium	144	72	127	364
Summa	419	609	766	1 007
härav skrivelser, avlätna på eget initiativ	57	139	166	146

Antalet resdagar utgöra:

år 1932 för södra distriktet	183,	för norra	170
„ 1933 „ „ „	134,	„ „	183
„ 1934 „ „ „	207,	„ „	176
„ 1935 „ „ „	171,	„ „	173

Av särskild anledning har för södra distriktet förelegat en redogörelse över göromålen under den tid distriktet förestods av den biträdande lappfogden; och meddelas därur, till utfyllnad av förestående siffermässiga uppgifter, följande:

Den under vintern 1931—1932 verkställda tvångsnedslaktningen av renar i Arjeplog har krävt vidlyftiga utredningar och utlåtanden; två av dessa hava, förutom statistiska bilagor, omfattat vardera 60 maskinskrivna foliosidor. Av vidlyftig art är vidare det årligen återkommande upprättandet av fördelningslängder över betesavgifter till Norge; bland 1934 års utgående expeditioner finnes en sådan längd om 69 foliosidor. Ett och samma expeditionsnummer omfattar stundom flera olika ärenden. Detta gäller främst ansökningar om fastställelse av renmärken; sålunda omfattar 1934 års yttrande rörande renmärken i Jokkmokks socken 93

olika ärenden. Dessa ingå icke i statistiken över inkommande ärenden, och bland utgående expeditioner äro de upptagna under ett och samma nummer. Statistiken lämnar sålunda icke en i allo belysande bild av arbetsbördans storlek.

Mycket av arbetet har föranletts av förhållandena till Norge. Det stora renantalet i Arjeplogs socken i förening med den inom socknen rådande renvaktarbristen och övriga missförhållanden på renskötselns område, varom de i det föregående lämnade meddelandena giva besked, har krävt ständig uppmärksamhet och ofta även personliga ingripanden. Vid olovlig renbetning har det varit nödvändigt att på ort och ställe kontrollera lapparnas utdrivningsarbete. Omfattande tvångsnedslaktningar genom norska lappväsendet hava krävt resor till Norge för granskning av de slaktade djurens örnmärken och slutligen har personlig närvaro ofta visat sig nödvändig vid synförrättningar och rättegångar rörande ersättning för skadegörelse av renar. Antalet resdagar i Norge har varit

år 1932	14
„ 1933	14
„ 1934	53.

Att döma av det sjunkande antalet inkomna telegram om olovlig renbetning i Norge synes det, som om förhållandena i detta avseende skulle vara på väg att förbättras. För att denna förbättring icke skall avstanna eller — vilket vore än värre — tillståndet åter försämras, måste lappväsendets tjänstemän även i fortsättningen ägna en icke obetydlig del av sin arbetstid åt övervakandet av lapparnas efterlevnad av renbeteskonventionens bestämmelser.

Arbetsuppgifterna inom det egna landet äro av vitt skiftande natur. Lappfogden skall, förutom med ärenden som hava direkt samband med lapparnas renskötsel, jämväl taga befattning med fattigvårdsväsendet och taxeringsförfarandet samt med förvaltningen av kronans marker ovan odlingsgränsen. I fråga om fattigvården bland lapparna kunna lappfogdens åligganden och befogenheter jämföras med statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenters. Han har att yttra sig i ärenden rörande samhällsvård åt lappar, att närvara vid kommunernas fattigvårdssammanträden och att utöva tillsyn över skötseln av de lapska ålderdomshemmen och av lappfattigvården över huvud taget. I taxeringsfrågor skall lappfogden tillhandagå taxeringsmyndigheterna med upplysningar om lapparnas förmögenhetsförhållanden m. m. och närvara vid taxeringsnämndernas sammanträden. Lappfogdens befattning med förvaltningen av kronomarkerna ovan odlingsgränsen består i förberedande handläggning av alla framställningar om upplåtelse av jakt, fiske, slätter, fjällägenheter m. m. I synnerhet jakt- och fiskeärendena, som enligt den ovan intagna statistiken år 1934 uppgingo till ett antal av 427, taga mycken tid i anspråk. Fjällägenhetsärendena, som i allra flesta fall nödvändiggöra undersökning på ort och ställe, hava varit särskilt tidsödande. Under åren 1932—1934 har lappväsendet bedrivit en omfattande byggnadsverksamhet i fjälltrakterna. Bland annat hava långa renstängsel uppförts i såväl Arjeplogs som Jokkmokks socknar. Sommaren 1932 var arbetsstyrkan över 80 man. Visserligen har särskild arbetsledare varit anställd för den när-

maste tillsynen vid arbetsplatserna, men trots denna anordning har givetvis även lappfogden i stor utsträckning fått ställa sin tid till förfogande för frågor, som haft samband med byggnadsarbetet. De slutliga avsyningarna hava verkställts av honom personligen, och arbetena hava i huvudsak likviderats genom hans direkta förmedling. Bland ytterligare vidlyftigare göromål under denna tid kan framhållas 1932 och 1934 års tvångsnedsaktningar av renar samt 1934 års allmänna renräkning. Under år 1932 försåldes genom direkt tvångsingripande 2 186 renar för 34 319 kronor 95 öre, vilket belopp redovisades till 26 olika renägare genom utförliga redovisningshandlingar, omfattande 81 maskinskrivna foliosidor. Renräkningarna äro av regelbundet återkommande natur, och åtgärder för renstammens hållande inom behöriga gränser torde, även om formliga tvångsnedsaktningar av större omfattning så småningom kunna undgås, jämväl i framtiden aldrig kunna helt undvikas.

Så långt vad angår lappfogdegöromålen i södra fjälldistriktet.

Arbetet inom det norra fjälldistriktet företer en bild av ungefär samma art. En skildring av göromålen skulle — *mutatis mutandis* — i stort sett bli ett upprepande av det nyss anförda. Erinras må här endast att förhållandet till Norge, där samtliga lappbyar norr om Torneträsk äro hänvisade till sommarbetning i Troms fylke med ett renantal, som icke får överstiga 39 000, och till Finland, genom vars territorium flera renskötselgrupper hava att på vissa noga bestämda villkor passera vid flyttningarna till och från Norge, kräver synnerlig uppmärksamhet.

På tal om fjälllappfogdarna är att tillägga, att renantalet enligt 1934 års räkning utgjorde i södra fjälldistriktet 53 907 och i norra fjälldistriktet 83 121.

Förestående utredning torde visa att för handhavande av fjällrenskötselns angelägenheter i Norrbottens län två lappfogdar äro oundgängligen erforderliga.

Till direkt belysning av de med administrationen av *skogsrenskötseln* inom Norrbotten förenade göromål må anföras följande. Skogslappfogdens brevkoncept för år 1934 upptager 293 nummer, och enligt hans diarium för samma år behandlades 454 ärenden. Enligt 1934 års renräkning utgjorde antalet skogsrenar i länet 56 047; totala renantalet i Västerbotten var samma år — renarna räknade efter kalvningstiden enligt uppgift — 54 698 och i Jämtland 29 465. De rationella renantalen hava antagits till: för Västerbotten 45 000 à 46 000, för Jämtland 24 500 och för Norrbottens skogsrenar 45 900.

Tilläggas bör att den förste föreståndaren för skogslappdistriktet, lappfogden Pappila, icke fick odelat ägna sig åt denna sin tjänst, i det han till stor del anlätades för arbeten i samband med 1930 års lapputredning, med ordnande av renhandel och renkötspropaganda och dylika under

denna tid särskilt aktuella frågor, varigenom viktiga arbetsuppgifter inom skogsrenvården fått ställas på framtiden.

I detta sammanhang synes det, för ett närmare preciserande av lappfogdarnas arbetsuppgifter, vara lämpligt att hänvisa till det härefter intagna förslaget till *lappfogdeinstruktion*, vilken torde böra fastställas av K. Majt.

Förestående utredning angående de göromål, som ankomma på lappfogdeinstitutionen inom Norrbotten, torde till fullo visa på ett stadigvarande behov av tre lappfogdedistrikt härstädes.

L a p p f o g d e i n s t r u k t i o n .

Lappfogden är i sin tjänst underställd länsstyrelsen och har att närmast under denna myndighet taga den befattning med lappväsendet, som nedan sägs, samt i övrigt fullgöra vad enligt denna instruktion eller eljest enligt lag eller författning honom åligger.

Lappfogde åligger

1. Att vaka däröver, att bestämmelserna i gällande lagar och övriga stadganden rörande renskötseln och vad med denna står i samband efterkommas såväl av bofasta som av lappar samt att, där så ej sker, söka åstadkomma rättelse.

2. Att hava tillsyn över att de i p. 2—6 av tillsyningsmannainstruktionen givna föreskrifterna rörande lapparnas flyttningar, renskiljningar, sankningar och andra åtgärder för åstadkommande av en god renskötsel bliva iakttagna.

3. Att själv eller genom annan i lämplig tid före flyttningarna verkställa undersökningar för åstadkommande av tillförlitlig upplysning om betesförhållandena, särskilt vintertid.

4. Att hålla sig noga underrättad om förekomsten av sjukdomar bland renarna, om uppträdande av rovdjur eller andra särskilda olyckor i renskötseln.

5. Att skaffa sig noggrann kännedom om renbeståndet och växlingarna däri samt för sådant ändamål bland annat göra sig underkunnig om kalvningsresultat och hålla kontroll över renslakten samt att, för åstadkommande av bästa möjliga utbyte av rennäringen för lapparna, med uppmärksamhet följa företeelserna på renmarknaden.

6. Att verka för ett gott förhållande mellan de bofasta och lapparna, att bibringa båda befolkningsgrupperna noggrann kännedom om deras ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, att söka förekomma övergrepp från såväl den ena som den andra parten, att för den skull göra sig väl förtrogen med jämväl de bofastas förhållanden.

7. Att beträffande förhållandet till Norge tillse att de i renbeteskonventionen med detta land eller eljest givna föreskrifter noggrant följas och att sålunda anmälningar för inflyttning i distrikt i Norge i riktig ordning avlämnas och expedieras, varvid iakttages att åtgärder i god tid vidtagas för eventuellt nedbringande av renantalet till överensstämmelse

med vad som för de skilda distrikten är tillåtet, att övervaka att flyttningarna till distrikten försiggå i behörig ordning och i enlighet med de till vederbörande fylkesman översända anmälningarna, ävensom att återinflyttningarna på hösten jämväl företagas i riktig ordning, att tillhålla lapparna att under vistelsen i Norge ställa sig konventionens bestämmelser, utfärdade bevakningsregler och andra för renskötseln gällande föreskrifter till noggrann efterrättelse och i händelse av överträdelse vidtaga åtgärder bland annat för renars återförande till område, där de må vistas, att vid syneförrättningar, förlikningar och andra rättshandlingar tillvarata lapparnas rätt och bästa.

8. Att beträffande förhållandet till Finland tillse att de i konventionen med detta land och eljest givna föreskrifter noggrant följas och att sålunda de för genomflyttning till Norge över finskt territorium bestämda tider och vägar noga iakttagas, att åtgärder skyndsamt vidtagas för återförande av renar, som olovligen inkommit i det andra riket, att vid förrättningar för bestämmande av ersättning för skada genom renar de svenska lapparnas rätt och bästa tillvaratages.

9. Att beträffande den lapska fattigvården iakttaga föreskrifterna i nådiga brevet den 16 mars 1928 till länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län angående lappfogdes befattning med fattigvård och barnavård för lappar.

10. Att beträffande nomadskolväsendet lämna det biträde, som enligt författningarna i ämnet tillhör honom.

11. Att beträffande lapparnas beskattning mottaga, granska och i behörig ordning till ordföranden i vederbörande taxeringsnämnd överlämna lapparnas taxeringsuppgifter samt om möjligt närvara vid taxeringsnämndernas behandling av lapparnas beskattningsärenden.

12. Att beträffande upplåtelse av lägenheter, jakt, fiske och slätter samt andra nyttjanderätter ovan odlingsgränsen verkställa den förberedande undersökning och beredning av ärendena, som av länsstyrelsen uppdrages åt honom, att hava uppsikt över sålunda beviljade rättigheter och tillse att överträdelser av stadgade villkor bliva beivrade samt att i händelse av inkräkning å kronomark iakttaga bestämmelserna i nådiga kungörelsen i ämnet den 19 juni 1917 (303).

13. Att å sin expedition föra följande böcker, nämligen *diarium* enligt formulär, som av vederbörande länsstyrelse fastställs, upptagande in- och utgående ärenden, *brevbok*, upptagande koncept till utgående skrivelser, där de ej äro av det kortfattade innehåll, att detta lämpligen kan antecknas i diariet, samt *kassabok*.

14. Att över sin verksamhet årligen före den 1 juli till vederbörande länsstyrelse ingiva berättelse för sistförflutna renskötselår, omfattande tiden 1 maj—30 april; berättelsen bör avfattas enligt uppställning som angives i bilaga härefter.

15. Att beträffande sina resor iakttaga de anvisningar bl. a. ifråga om planläggning, anmälan om anträdande m. m., som av vederbörande länsstyrelse må lämnas, samt att i övrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter rörande tjänstens uppehållande, som utöver de i denna instruktion intagna må kunna av länsstyrelsen meddelas.

Förslag till bilaga till p. 14 i lappfogde-
instruktionen.

- 1) Befattningshavare inom distriktet.
- 2) Renantalet (ur renlängder eller renräkningslängder), angivet i tabellform och upptagande renantalet lappbyavis (egna och skötesrenar, lappars och svenscars) ävensom antal husbönder.
- 3) Lappfogdens verksamhet: sammanträden (ort och tid); resor (tillhoppa under året och dagar); upplåtelse av skilda slag; anställda åtal.
- 4) Tillsyningsmännens verksamhet.
- 5) Betesförhållanden och renskötseln under året: flyttningar, kalvning, skiljningar, rovdjur, rensjukdomar, slakt, renmarknaden.
- 6) Förhållandet till bofasta (lappbyavis), höskador o. dyl.
- 7) Förhållandet till Norge (och Finland).
 - a) takster;
 - b) betesavgifter.
- 8) Byggnadsarbeten under året.
- 9) Särskilda förhållanden.

Avlöningen till lappfogdarna utgår för närvarande i form av ett årsarvode på 5 500 kronor, vartill efter fem års tjänstgöring kommit ett tilläggsarvode på 500 kronor. Ersättning för resor betalas enligt klass II C i allmänna resereglementet dock med det lägre traktamente, som bestämdes genom Kungl. kungörelsen den 14 juni 1933, varigenom traktamentet, för helt dygn räknat, sänktes från 19 till 15 kronor. Den biträdande lappfogden uppbär ett årsarvode av 4 200 kronor; reseersättning utgår enligt resereglementets klass II E med det enligt nyssnämnda kungörelse från 13 kronor till 12 kronor sänkta traktamentet.

Nu utgående arvode till lappfogdarna fastställdes av 1921 års riksdag. Det framhölls av föredragande departementschefen i den proposition, genom vilken förslaget förelades riksdagen, att knappast några andra statens tjänstemän hade att fullgöra sin gärning under så uppslitande förhållanden som lappfogdarna. Någon förändring av deras tjänsteställning från årsförordnande till på ordinarie stat anställda ifrågasattes emellertid ej. I gemensam skrivelse av den 22 oktober 1922 hemställde länsstyrelserna i de tre norra länen, att lappfogdarna skulle uppföras på ordinarie stat och i avlöningshänseende jämföras med folkskolinspektörer.

1924 års landsstatslönesakkunniga, till vilka ärendet remitterats, ansågo sig kunna bekräfta, att lappfogdarnas arbete i hög grad ökats och funno sig kunna understödja länsstyrelsernas framställning. Lappfogdarnas uppförande å ordinarie stat borde ske i samband med en lönereglering för andra befattningshavare vid landsstaten. Därvid borde lappfogdarna

med hänsyn till dem åliggande arbetsuppgifter placeras något förmånligare än landsfiskalerna, men något lägre än landsfogdarna. I överensstämmelse härmed ansågo de sakkunniga, att lappfogdarna lämpligen borde inordnas i 14:e lönegraden av avdelning B — numera B. 24.

Länsstyrelserna, som bereddes tillfälle att yttra sig över de sakkunnigas förslag, vidhöllo samtliga, att lappfogdarna i lönehänseende borde jämföras med folkskolinspektörerna. Lappfogden hade i sin tjänst både att vara ett rådgivande och upplysande organ för länsstyrelsen och att handla självständigt. Tjänsten krävde tillika särskilda fysiska förutsättningar. Lappfogden måste äga grundlig kännedom om de särskilda förhållanden, under vilka lapparna och befolkningen i fjälltrakterna levde. Hans arbete vore av den art, att några jämförelsegrunder med andra tjänstemannaklasser näppeligen stode att åstadkomma. Rekryteringssvårigheterna vore även ett skäl att höja avlöningarna. Man kunde ej påräkna, såsom 1902 års löneregeringskommitté syntes hava ansett, att lappfogdarna regelmässigt kunde rekryteras ur landsfiskalskåren. Deras arbete vore så slitande, att en tidigare pensionsålder för dem ifrågasatts, ett förhållande som jämväl motiverade ett förbättrande av deras lönevillkor. — Den 10 juli 1926 överlämnade länsstyrelsen i Norrbottens län med tillstyrkan en framställning från länets båda lappfogdar, att de, som innehafvade sina befattningar i tio år, men icke kommit i åtnjutande av ålderstillägg, måtte från och med den 1 juli 1926 få uppbära tvenne sådana å vartdera 500 kronor.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t av de tre länsstyrelsernas i det föregående omnämnda framställning, uttalade departementschefen, att starka skäl för avlöningsförhöjning åt lappfogdarna föreläge. Han vore emellertid icke beredd att framlägga en definitiv löneroglering för dem. Sambandet mellan landsfiskalernas och lappfogdarnas löneställning borde bibehållas. Utredning om en förändrad lappfogdstiftning påginge, och de resultat, vartill den kunde leda, kunde ej överblickas. En förbättring i löneavseende vore dock behövlig. I avvaktan på blivande löneroglering borde lappfogdarna komma i åtnjutande av en höjning av arvodet, motsvarande det ålderstillägg, som de skulle hava erhållit, därest tjänsterna varit uppförda på ordinarie stat. Denna avlöningsförbättring syntes böra utgå med 500 kronor. I enlighet härmed beslöt även riksdagen.

Uti särskilda skrivelser av den 14 och den 12 november samt den 8 december 1928 hemställde länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, att frågan om uppförande av lappfogdarna å ordinarie stat måtte föreläggas 1929 års riksdag. Departementschefen förklarade emellertid vid ärendets föredragning inför Konungen, att han, som ansågo det olämpligt, att frågan upptoges till behandling annat än i samband

med definitiv löneroglering för övriga befattningshavaregrupper vid landsstaten, icke ansåge sig kunna förorda länsstyrelsernas framställning.

Då länsstyrelserna i de tre norra länen under hösten 1930 avgåvo yttranden över 1928 års lönekommittés den 30 juni 1930 framlagda förslag om en provisorisk löneförbättring till landsfogdar och landsfiskaler, hemställde de ånyo, att lappfogdarnas avlöningsfråga, som icke berörts i lönekommittés förslag, snarast måtte upptagas till definitiv lösning. Om dylikt förslag ej kunde föreläggas 1931 års riksdag, hemställde dock länsstyrelserna, att åtminstone förslag om en provisorisk löneförbättring måtte framläggas. Departementschefen fann visserligen, att med hänsyn till lappfogdarnas i hög grad ansvarsfulla och även i fysiskt avseende synnerligen krävande arbete deras avlöningsförmåner vore för knappt tillrättta. Förslag om en definitiv löneroglering vore med hänsyn till pågående utredningsarbete icke möjligt att framlägga. I betraktande av det statsfinansiella läget fann sig departementschefen ej heller kunna föreslå en mera provisorisk åtgärd till förbättrande av deras löneställning.

Den 11 juli 1931 hade 1928 års lönekommitté framlagt förslag om löneroglering för landsfogdar och landsfiskaler samt lappfogdar. Enligt detta förslag skulle de sistnämnda uppföras på ordinarie stat och placeras i 22 lönegraden. Kommittén kunde icke biträda länsstyrelsernas hemställan om tjänsternas placering i en vida högre lönegrad "särskilt som för erhållande av lappfogdetjänst icke finnes föreskriven någon särskild teoretisk utbildning". Kommittén erinrade om att vid inplacering av lappfogdetjänsterna i 22 lönegraden traktamentsersättning skulle på grund av gällande bestämmelser vid resor inom Sverge utgå enligt traktamentsklass D i stället för nu enligt klass C. Kommittén fäste vidare uppmärksamheten på att ingen instruktion för lappfogdarna finnes utfärdad.

Av statsfinansiella skäl fann sig departementschefen ej kunna föreslå att lappfogdarnas lönefråga förelades 1932 års riksdag. Samma inställning till frågan om en definitiv löneroglering för lappfogdarna har föredragande departementschefen intagit vid behandlingen av de 1933, 1934 och 1935 års riksdagar förelagda statsverkspropositionerna.

Denna redogörelse visar att de tre länsstyrelser, som hava lappfogdar sig underställde, gjort åtminstone fyra framställningar — 1922, 1926, 1928, 1930 — om lappfogdetjänsternas uppförande på ordinarie stat och i löneställning motsvarande nuvarande B 26; länsstyrelsen i Norrbottens län har härutöver gjort ytterligare framstötter i ämnet åren 1925, 1927 och 1931, vid sistnämnda tillfälle i sitt yttrande över 1928 års lönekommittés betänkande med förslag till löneroglering för bl. a. lappfogdar. Att länsstyrelserna så enträget och enhälligt gått fram med denna sak måste i sin mån tyda på att saklighets- och rättfärdighetsskäl tala för de framförda önskemålen. Småningom hava också en del invändningar över-

givits, som i olika instanser pläгат anföras mot ifrågavarande krav. Sålunda har statskontoret i ett yttrande den 22 mars 1928 bl. a. medgivit, att de kompetensfordringar som måste ställas på lappfogdarna och de arbetsuppgifter som åligga dessa tjänstemän vore helt olika dem som gällde för landsfiskalerna och vidare förklarar lappfogdarnas uppförande på ordinarie stat icke böra uppskjutas samt uttalat, att denna fråga syntes kunna lösas oberoende av en blivande lönereglering för fögderiförvaltningen.

Trots att redan i den till 1921 års riksdag avlätna statsverkspropositionen framhölls, huru krävande lappfogdarnas tjänsteutövning är, trots att det från regeringshåll vitsordats, att de framställningar om en lönereglering och lappfogdetjänsternas uppförande på ordinarie stat, som av länsstyrelserna i de tre nordligaste länen gjorts, varit välgrundade, och att lönerna varit och äro för knappt tillmätta, så är lappfogdarnas lönefråga alltjämt oavgjord. Och dock hava fjorton år förflutit, sedan vederb. departementschef förklarade, att knappast några statens tjänstemän hade att fullgöra sin gärning under så uppsplitande förhållanden som lappfogdarna. Händelserna hava också tyvärr bekräftat hans ord. Tre av befattningshavarna i denna tjänstemannagrupp, som inalles räknar fyra man och en biträdande lappfogde, hava under de senaste åren, mänskligt att döma för tidigt, skördats av döden, två hava dragit sig tillbaka med bruten hälsa, och av dem har den ene avlidit i sviter av den sjukdom som han under sin tjänsteutövning ådragit sig. Dessa fakta borde vara ägnade att övertyga även den mest sparsamme statshushållare, att den nuvarande ordningen är ohållbar. Numera torde väl heller knappast kunna med fog såsom skäl vidhållas frågans samband med lönereglering för landsfogdar och landsfiskaler. Lappfogdetjänsterna rekryteras icke numera såsom fallet var med de allra första lappfogdarna ur länsmans- eller landsfiskalskåren. Av de med döden avgångna lappfogdarna var en filosofie doktor, en filosofie licentiat, en folkskolinspektör och en hade avlagt kansliexamen. Av de nu tjänstgörande är en teol. kand. och reservofficer, en civiljägmästare, en filosofie kandidat och en har avlagt landsfiskalsexamen. Förhållandet bekräftar visserligen det härovan citerade uttalandet av 1928 års lönekommitté, att "för erhållande av lappfogdetjänst icke finnes föreskriven någon särskild teoretisk utbildning", men det visar något annat, som lönekommittén icke skänkt tillbörligt beaktande, nämligen att här är fråga om en tjänstebefattning, på vars innehavare måste ställas andra och vidare fordringar än examensbetyg och genom papper styrkta tjänstemeriter, nämligen uteslutande duglighet för just detta uppdrag. Man lär sig ej nomadernas levnadsvanor, förutsättningarna för deras huvudnäring, renskötseln, och för dennas inpassande i det ekonomiska liv, som utvecklingen i norra delarna av vårt land skapat, genom att avlägga en eller annan exa-

men, genom "någon särskild teoretisk utbildning". Vilken teoretisk utbildning som än uppställdes för behörighet till lappfogdetjänst, så skulle den icke garantera dugliga lappfogdar. Härtill fordras något annat och mera krävande: att man praktiskt lever sig in i förhållandena, att man har kärlek till uppgiften, och att man är beredd att för denna taga risken av en i förtid bruten hälsa.

Utöver de mångahanda och stränga kvalifikationer, som här ovan och i skilda framställningar i ämnet ställts upp för lappfogdesysslan och som göra rekryteringen synnerligen ömtålig, må här endast ytterligare påminnas om den förtroendekaraktär lappfogdarnas verksamhet ute i orterna innebär med viktiga avgöranden gent emot lappar och bofasta. Dessa åtgöranden undandraga sig i stor utsträckning kontroll och måste därför baseras på tillit från länsstyrelsens sida. Än starkare framträder detta förhållande beträffande lappfogdarnas verksamhet i Norge; de träffa här å lapparnas vägnar förfoganden och representera i övrigt på ett i svensk administration säreget sätt den svenska statsmakten.

1928 års lönekommitté hyste viss tvekan rörande lämpligheten av att bereda befattningshavare med lappfogdarnas tjänsteåligganden den fasta anställning, som följer med konstitutorial eller fullmakt. Arbetets art — sade kommittén — ställer stora krav på vederbörandes förmåga att utvärda strapatser och umbäranden av olika slag, "och när pensionsåldern börjar närma sig, är en befattningshavare i regel icke i besittning av den kroppsliga rörlighet och spänstighet, som utgör en förutsättning för lappfogdebefattningens utövande. Förordnandesystemet innebär den fördelen för statsverket att möjlighet städse finnes till ombyte av tjänsteinnehavare, där sådant finnes av förhållandena påkallat."

Kommittén fullföljde dock icke denna av väl mycken hänsyn till statsökonomi och alltför ringa känsla för statstjänarna präglade tankegång utan föreslog, att lappfogdebefattningarna skulle uppföras på ordinarie stat. Därvid ville dock kommittén framhålla vikten av att vissa garantier skapades för att tjänsterna erhöles fullt lämpliga innehavare. I sådant avseende föreslogs dels skyldighet för lappfogde att låta förflytta sig till annan tjänst inom den civila statsförvaltningen, dels föreskrift att till ordinarie lappfogde icke skulle antagas person, som ej under viss tid, förslagsvis minst två år, uppehållit lappfogdetjänst på förordnande eller under minst lika lång tid tjänstgjort såsom biträdande lappfogde och därvid visat sig lämplig för befattningen.

Mot intetdera av dessa villkor torde någon berättigad erinran kunna göras. Det förra möjliggör att, om lappfogde under och genom sin tjänstgöring ådrager sig varaktig ohälsa, som gör honom oförmögen att på ett nöjaktigt sätt uppehålla tjänsten, nyttiggöra hans arbetskraft, där den kan finna användning i statens tjänst. Det andra villkoret, innebärande

samma fordran, som härovan föreslagits i samband med behandlingen av lapp tillsyningsmännens tjänsteställning, möjliggör en prövning av vederbörandes kvalifikationer, innan fullmakt å tjänsten utfärdas. Rättvisa torde emellertid fordra, att prövotiden, väl genomgången, räknas den tillförordnade till godo vid uppflyttning i löneklass. Har den till tjänsten föreslagne dessförinnan på ett förtjänstfullt sätt uppehållit befattning som biträdande lappfogde under en som lämplig ansedd prövotid, bör fullmakt på ordinarie tjänst kunna omedelbart utfärdas för honom.

Vad nu vidare beträffar de löneförmåner, som böra tillerkännas lappfogdarna, så hade 1924 års landsstatslönesakkunniga, såsom redan nämnts, föreslagit, att lappfogdarna skulle inordnas i då gällande 14:de lönegraden av avdelning B, motsvarande nuvarande lönegrad B. 24. Lappfogdarnas löneförhållanden borde — sade de sakkunniga — vara något förmånligare än landsfiskalernas, men något lägre än landsfogdarnas. 1928 års lönekommitté föreslog lön enligt lönegrad B. 22; tre reservanter uttalade sig för B. 23. Länsstyrelserna i de tre norra länen hava å sin sida hemställt, att tjänsterna i fråga skulle hänföras till lönegrad B. 26, och anfört, att lappfogdarna i löneavseende borde jämföras med folkskolinspektörer. Ehuru väl ett sammankopplande av lappfogdarnas lönefråga med löneregleringen för landsfiskaler och landsfogdar numera, på sätt ovan antytts, måhända icke med nödvändighet behöver ske, så innefattar ett uttalande av sammansatta stats- och första lagutskottet vid 1935 års riksdag, mot vilket erinran av riksdagen ej gjordes, att landsfogdarna (med ett enda undantag) böra placeras i lönegraden B. 29 — i relation till det tidigare återgivna principuttalandet att lappfogdarnas lön bestämmas i förhållande till landsfogdarnas — i viss mån ett medgivande åt länsstyrelsernas önskemål ifråga om löneställningen; samma utskott hemställde också om ett skyndsamt beaktande av frågan om en lönereglering för lappfogdarna.

Till de övriga omständigheter, som böra komma under bedömning vid behandling av frågan om lappfogdarnas löneställning, må även läggas det förhållandet att lappfogdetjänsterna äro att betrakta som sluttjänster.

Lapputredningen får alltså föreslå att Norrbottens län indelas i tre lappfogdedistrikt, två fjälldistrikt och ett skogsdistrikt med den omfattning som ovan angivits, och att varje av dessa distrikt anförtros åt en lappfogde på ordinarie stat med placering i lönegrad B. 26.

Pensionering.

Beträffande pensionsåldern för lappfogdarna ifrågasatte 1928 års lönekommitté att denna måtte sättas lägre än vad eljest normalt gällde för civila befattningshavare i statens tjänst och anförde i detta hänseende

landsstatslönesakkunnigas förslag att pensionsåldern för lappfogdarna borde sättas till 60 år. Med instämmande i de synpunkter som varit vägledande för dessa uttalanden hemställer utredningen att pensionsåldern för lappfogdarna bestämmes till 60 år och, på samma skäl som ligga till grund för denna lägre pensionsålder, att lappfogdarna måtte komma i åtnjutande av hel pension efter 20 tjänsteår.

Enahanda bestämmelser ifråga om pensionsålder och tjänsteår, resp. 60 levnadsår och 20 tjänsteår, synas med hänsyn till tjänstens beskaffenhet motiverade jämväl för lapptillsyningsmännen.

Biträde åt lappfogdarna.

På sätt här ovan omnämnts har omfattningen av lappfogdarnas göromål i Norrbottens län framtvingit anslag till ett biträde åt lappfogdarna alltsedan april 1925. Under denna tid har behovet av detta biträde alltmera befastats. Den biträdande lappfogden, såsom hans benämning blivit, är behöblig för biträde med diarietföring och annat expeditjonsarbete på lappfogdarnas expedition, vid utredningar och uppsättande av skrivelser och för expeditionens skötsel under lappfogdarnas frånvaro på resor. Rörande den tid dessa tjänsteresor upptaga och omfattningen över huvud taget av lappfogdarnas expeditjionsgöromål hänvisas till redogörelsen här ovan. Från dessa biträden hava de nu tjänstgörande lappfogdarna rekryterats. Bliva lappfogdarna uppförda på ordinarie stat, måste möjlighet finnas till tjänsternas uppehållande under semester, och även eljest bör tillgång finnas till arbetskraft, som kan företräda lappfogdarna. På detta biträde bör kunna ställas de kvalifikationer, att han skall kunna utbildas till lappfogde. Tjänsten torde kunna uppföras på extra ordinarie stat. I löneavseende synes tjänsten icke böra placeras lägre än i B. 18, närmast motsvarande det arvode, som nu utgår till biträdande lappfogden. Biträdesfrågans ordnande på angivet sätt till båtnad för samtliga lappfogdar kan så mycket lättare åstadkommas nu, sedan lappfogdarna beretts gemensamt kontorsutrymme inom länsstyrelsens lokaler.

Lapputredningen hemställer alltså, att till biträde åt lappfogdarna i Norrbottens län inrättas en tjänst på extra ordinarie stat i lönegrad B. 18.

MEKANISKA HJÄLPMEDEL.

För att underlätta arbetet med renskötseln, därigenom befordra dess intensifiering och sålunda även avlägsna konflikthanledningar mellan lapparna och den bofasta befolkningen har det befunnits lämpligt att genom vissa stängselbyggnader underlätta arbetet med flyttningar och förhindra sammanblandning av renhjordarna. Samma mål, lättnad i lapparnas arbete, har man sökt vinna genom att uppföra vaktstugor eller, där detta är tillfyllest, vaktkåtor uppe i fjällen samt genom att på olika sätt underlätta förbindelserna i ödemarkerna. I det följande framlägges en förteckning på de olika slag av arbeten, som av utredningen befunnits nödiga, ävensom en kostnadsberäkning för det framlagda förslagets genomförande. Varje i förslaget upptaget arbete har under överläggningarna med lapparna dryftats med dem.

Innan utredningen övergår till att framlägga sitt byggnadsförslag, har det syntts lämpligt att till underlättande av kostnadsförslagets granskning här intaga en redogörelse för de grunder, enligt vilka kostnaderna beräknats.

Beräkning av kostnader för föreslagna mekaniska hjälpmedel för renskötseln.

I. Stängsel.

Vid beräkningarna för stängselbyggnader skiljer man på tre typer av stängsel, nämligen

1) Sådana med 6 längsgående trådar, vilka i huvudsak få tjäna såsom ledande stängsel, med samma riktning som byagränser och renarnas vanliga färdvägar; påfrestningen på dessa beräknas ej bliva synnerligen stor.

2) Stängsel med 7 längsgående trådar, vilket är normaltyp; tjänar även till spärrstängsel tvärs över flyttningsområden, där ej snöförhållandena kräva särskilt hög avspärrning.

3) Stängsel med 8 längsgående trådar, höjd över marken 1,8 meter, som bygges, där avspärrning skall åstadkommas över område med trafik av renar även under svårare snöförhållanden, alltså egentligen endast i fjälltrakt och emot norska gränsen på sträckor, där drivbildning är vanlig redan under början av vintern, innan nedflyttningen är helt verkställd. Stängsel av denna typ föreslås icke för norra distriktet.

Materialbehovet för stängslen framgår av följande tabell:

Typ av stängsel	4 mm:s galv. järntråd i kg. per km.	3 mm:s glöd-galv. tråd i kg. per km.	Märlor 1 3/4", st. per km.	Klipp-spik, st. per km.	Stolpar st. per km.
6-trådigt	800	125	2 200	500	300
7-trådigt	900	125	2 600	500	300
8-trådigt	1 000	140	3 000	500	300

Härvid räknar man med, att till stängning av stängslet i huvudsak användes järntråd av den angivna, grövre dimensionen. Om strävor av trä i stället anbringas mot stolparna, åtgår mindre kvantitet järntråd. Minskningen kan beräknas till 75 kg. per km. Man observerar, att järntråd alltid bör begagnas till nedfästning av stängslet i kuperad terräng, varför kvantiteten varje gång måste beräknas högre än som skulle åtgå enbart för längdsträckning av tråden. — Det anses, att strävning med tråd skänker flera fördelar, varför man ej i de följande beräkningarna företagit någon reduktion av trådkvantiteten för sådana stängsel, som byggas i skogstrakt, och där trä-strävning sålunda vore möjlig för rimlig kostnad. Mängden av järnmaterial har alltså icke gjorts beroende av stängslets läge i förhållande till skogen.

Vidare märkes, att man anser sig vid de flesta stängselbyggen kunna hålla ett avstånd mellan stolparna av 4 meter. I svårare terräng bör dock avståndet hållas kortare, liksom ock på särskilt utsatta punkter. Det bör därför i genomsnitt räknas med 300 stolpar per kilometer.

Det räknas med följande *priser på järnmaterial*.

4 mm. galvaniserad järntråd	kr. 0:25 per kg.
3 mm. glödgad galv. „	„ 0:27 „ „
1 $\frac{3}{4}$ ” galvaniserade märlor	„ 3:— „ mille
5” klippspik	„ 7:— „ „

På grund härav bliva materialpriserna per kilometer för de olika stängseltyperna vid normala byggnadsförhållanden:

Typ av stängsel	Kostnad för järnmaterial per km.
6-trådigt	Kr. (243:85) 245:—
7-trådigt	Kr. (270:05) 270:—
8-trådigt	Kr. (300:30) 300:—

Till ledning för beräkning av frakterna har man följande viktuppgifter.

Stolpar (torrt virke).

6- eller 7-trådigt stängsel.

Sågad furustolpe, 2,2 m., 4"×5", vikt	16 kg.
Huggen „ 2,2 m., 4" „	18 kg.
„ björkstolpe, 2,2 m., 4" „	21 kg.

8-trådigt stängsel.

Sågad furustolpe, 2,5 m., 4"×5", vikt	18 kg.
Huggen „ 2,5 m., 4" „	20 kg.
„ björkstolpe, 2,5 m., 4" „	25 kg.

Då, som framhållits, stolpantalet i genomsnitt skall vara 300 per kilometer, blir vikten av erforderliga stängselmaterial följande.

Typ av stängsel	Vikt av järnmaterial i kg. per km.	Vikt av stolpar i kg. per km.		
		Sågade av furu	huggna av furu	av björk
6-trådigt	1 000	4 800	5 400	6 300
7-trådigt	1 100	4 800	5 400	6 300
8-trådigt	1 200	5 400	6 000	7 500

II. Skiljningshagar (ringgården).

Hagar för skiljningsändamål ävensom för kalvmärkning ha föreslagits till uppförande i fjälltrakterna, på platser där spjälgården av lapparnas gamla typ ej kunna byggas, alltså i huvudsak ovan trädgränsen eller i varje fall på ställen med klen skogväxt.

Dessa hagar uppföras på samma sätt som de ovan beskrivna stängslen av järntråd. Man räknar med 9 längsgående 4 mm. trådar. Stolpavståndet hålles vid 2 meter på grund av brytningarna i byggnadslinjen. Hagens diameter skall i allmänhet vara 100 meter; dess omkrets alltså 300—350 m. Med sidokammare och ledarmar, i vilka sistnämnda stolpavståndet kan få gå upp till 4 meter, antages längden av byggd hage uppgå till närmare 1 000 meter. Materialåtgången beräknas på följande sätt.

Järnmaterial, såsom för 1 km. 8-trådigt stängsel	1 200 kg.	Kr. 300:—
Härtill flätverksgärde till dörrar och för uppdelning av stora kammaren		Kr. 200:—
Stolpar, 2,5 meter, 4"	500 st.	

Kostnaderna för uppsättning av skiljningshagarna variera på grund av deras belägenhet; jämför olika resväg för arbetsfolk, m. m.

III. Broar.

Beräkningarna av kostnader för föreslagna broar äro gjorda efter särskilda undersökningar på de utsedda byggnadsplatserna. I allmänhet föreslås broarna byggda såsom hängbroar; vid smalare övergångsställen, och där det är ur trafiksynpunkt önskvärt, har man dock tänkt sig spannbroar av större bredd.

IV. Stugor och kåtor.

Ritningar och kostnadsförslag till fjällstugor av två typer äro uppmindre typen, fyraväggig 3,5×4,5 meter, hava inkl. inredning beräknats gjorda av t. f. länsarkitekten Å. Strindberg i Luleå. Kostnaderna för den till 1 100 kronor; vikt c:a 1 200 kg.

Fjällstugan, större typen (5 väggars) beräknas till (inkl. fast inred-

ning) 1 966 kronor. Samtliga priser beräknade för materialierna kapadade och hopsatta, fritt Kiruna. Arbetskostnaderna å själva byggnadsplatsen antagas uppgå till 125 kronor för den mindre stugan och 150 kronor för den större. En ökning av stugornas höjd med 20 cm. i förhållande till de uppritade förslagen, vilken synes vara av behovet påkallad, föranleder en höjning av materialpriserna med omkring 50 kronor. Man finge fördenen-skull efter avrundningar räkna med priser, förutom frakter, på 1 3000 kronor för den mindre stugan och 2 200 kronor för den större stugan. .

För beräkning av frakterna antecknas följande.

Vikten av erforderliga material utgör för 4-väggig stuga c:a 1 300 kgkg. och för 5-väggig stuga c:a 1 900 kg.

Under transport efter vanlig vinterväg tages väl 500 kg. per lass; under transport i fjällterräng, där väg måste öppnas för transporten, tages i medeltal knappa 300 kg. per lass. Man får alltså:

T y p	Vid transport efter väg	Vid transport i fjället
4-väggig stuga	3 hästlass	5 hästlass
5- " "	4 " "	7 " "

varefter följande fraktkostnader erhållas:

	Per lass kronor	4-väggig stuga kronor	5-väggig stuga kronor
Vittangi—Soppero (bil)	—	20	25
” —Idivuoma eller Kare- suando (bil)	—	35	40
Karesuando—Mukkavuoma	60	180	240
Mukkavuoma—Råstojaure	20	100	140
” —Kummajärvi	20	100	140
Idivuoma—Liedakka	20	60	80
Liedakka—Skierviåive	20	100	140
” —Pulsujärvi	15	75	105
” —Taavajärvi	25	125	175
Soppero—Pirtavardo	15	75	105
” —Ö. Åggojokk	20	100	140
” —Vassejaure	45	225	315
Kiruna—Torneträsk (jv)	—	20	25
Torneträsk—Kattovuoma	10	50	70
Kattovuoma—Kamasjaure	45	225	315
Kiruna—Jukkasjärvi (bil)	—	15	20
Jukkasjärvi—Vittangijärvi — Pirt- timäsjärvi	90	450	630

På frakterna bör räknas 20 % tillägg för oförutsedda utgifter. DeDen, som är obekant med de säregna förhållanden, under vilka transportererna av materiel äga rum i nu ifrågavarande trakter, finner måhända ett tillägg av 20 procent överdrivet högt. Man måste emellertid hålla i minnet,

atttt materielen som regel framföres genom trakter, där inga som helst vägägar finnas, att transportledens längd ofta uppgår till ett tiotal mil eller mener, och att transporten ofta försvåras eller t. o. m. måste avbrytas på grurund av snöstormar eller annan otjänlig väderlek.

E Efter dessa typbeskrivningar med summariska kostnadsuppgifter följa härär lapputredningens förslag till mekaniska anordningar för renskötselns upppphjälpande. För samtliga ifrågasatta anläggningar finnas detaljerade kostostnadsberäkningar uppgjorda, men har icke ansetts nödigt att här upp-tagaga annat än slutsumman för varje företag.

FÖRSLAG Å ANLÄGGNINGAR M. M. TILL UNDERLÄTTANDE AV RENSKÖTSELN.

I. NORRA LAPPFOGDEDISTRIKTET.

Stätängsel.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
L LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.			
1. G Gränstängsel mot Finland efter Kön-känämä älv, vilket bygges såsom 6-trådigt stänängsel i tre avdelningar, nämligen			
a) D Lammaskoski—Naimakkajärvi, 20 km.	20 400		
b)) Keinovuopio—Vittangijärvi, 20 km.	22 000		
c) Δ Naimakanluspa—Siikavuopio—Kelotti-järvärvi, 18 km.	17 200		
2. L Ledstängsel vid Leppäjoki—Olderelven, inom Nordnessets distrikt i Norge, 400 meteter, 6-trådigt	530		
3. S Stängsel mellan Råstojaure och Kilpis-järvärvi, delvis ombyggnad av äldre stängsel, hela sträckan 25 km., 7 trådar	28 950		
4. S Stängsel Laimoviken—Vuoskojaure—			

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
<i>Leinavand</i> , 15 km., 7 trådar	14 295		
5. <i>Stängsel över udde i Leinavand</i> , 1,5 km., 6 trådar; stolpavstånd delvis längre än 4 meter	1 535		
6. <i>Stängsel över Åstojokknäset mellan Altevand och Leinavand</i> , 3 km., 6 trådar; stolpavstånd delvis längre än 4 meter	3 225		
7. <i>Stängsel mellan Talma och Rautasvuoma lappbyar å sträckningen Torne-träsk—Vassijaure</i> , 18 km., 6 trådar. Klippterräng	20 430		
Oförutsedda utgifter för stängslen:			
å frakter 20 %	8 223		
„ övriga poster 10 %	8 745		
	16 968	17 000	145 565

RAUTASVUOMA LAPPBY.

1. <i>Mellan Apporjaure och Snarapjaure</i> , 18 km., 6 trådar (föreslås ej framgå till Tjunujaure)	25 300		
2. <i>Ledgärde vid Håikamakårtje</i> , 0,3 km.	350		

Oförutsedda utgifter för stängslen:

å frakter 20 %	1 861		
„ övriga poster 10 %	1 634		
	3 495	3 500	29 150

KAALASVUOMA LAPPBY.

1. <i>Över höstlandet mellan Kalix och Rautas älvar</i> , 35 km., 7 trådar	26 670		
2. <i>Mellan Ladtjojaure och Paittasjärvi</i> , 5 km., 6 trådar	3 750		

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
3. <i>Ledstängsel vid Värakårsajokk, 1,2 km.</i>	1 640		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	888		
„ övriga poster 10 %	2 762	3 650	35 710

MELLANBYNS LAPPBY.

1. <i>Vid Ainajokk från Sitasjaure, 5 km., 6 trådar</i>	6 625		
2. <i>Vid Gardeluobbal, 2 km., 6 trådar</i>	2 550		
3. <i>Över näset mellan Kaitumsjöarna, 2 km., 6 trådar; stolpavståndet delvis längre än 4 m.</i>	1 950		
4. <i>Mellan Harrijaure och Kaitumjaure, c:a 800 m., 6 trådar</i>	850		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	921		
„ övriga poster 10 %	737		
	1 658	1 660	13 635
			224 060

Skiljningshagar.

LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.

1. <i>Vid Kummajärvi</i>	2 250		
2. <i>Vid Råstojaurluspen, kostnaden den- samma som för hage nr. 1</i>	2 250		
3. <i>Vid Kamasjaure</i>	2 150		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	660		
„ övriga poster 10 %	335		
	995	1 000	7 650

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

RAUTASVUOMA LAPPBY.

1. I Kamadalen	985		
----------------------	-----	--	--

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	57		
„ övriga poster 10 %	70		
	<u>127</u>	130	1 115

KAALASVUOMA LAPPBY.

1. I övre delen av Alesvuobme	2 670		
-------------------------------------	-------	--	--

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	384		
„ övriga poster 10 %	75		
	<u>459</u>	460	3 130

NORRKAITUMS LAPPBY.

1. I Tjäktjavagge	2 341		
-------------------------	-------	--	--

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	293		
„ övriga poster 10 %	87	380	2 721

MELLANBYNS LAPPBY.

1. I Märka mellan Kaitum och Täusa	1 630		
------------------------------------	-------	--	--

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	146		
„ övriga poster 10 %	90		
	<u>236</u>	240	1 870
			16 486

Broar.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.			
1. Över <i>Kummajoki</i> mittför <i>Kummajärvi</i> läger, 35 m.	957		
2. Över <i>Vuomajoki</i> i <i>Kummadalen</i>	210		
3. Över <i>Kirkeselven</i> i <i>Norge</i>	490		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	102		
„ övriga poster 10 %	115		
	<u>217</u>	220	1 877

RAUTASVUOMA LAPPBY.

1. Över <i>Håikamajokk</i> , hängbro för klövje- renar, 17 meter	660		
2. Över <i>Kårsavaggejokk</i> , spannbro för klövjerenar, 10 meter	460		
3. Över <i>Kuolkasjokk</i> , hängbro för klövje- renar, 12 meter	530		
4. Över <i>Alesätno</i> , hängbro för gångtrafik, 30 meter	885		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	148		
„ övriga poster 10 %	179		
	<u>327</u>	330	2 865

KAALASVUOMA LAPPBY.

1. Över <i>Rautasälven</i> vid <i>Tjuoppuk</i> , häng- bro för gångtrafik, c:a 65 meter	1 730		
--	-------	--	--

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
2. Över <i>Levasjokk</i> , hängbro för klövjerena- nar, 26 meter	775		
3. Över <i>Värakårsajokk</i> , spannbro för klöv- jerenar, 10 m.	660		
4. Över <i>Varsajokk</i> , hängbro för klövjerena- nar, 12 m.	640		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	188		
„ övriga poster 10 %	286		
	<u>474</u>	475	4 280

NORRKAITUMS LAPPBY.

1. Över <i>Ladtjojokk</i> nära Nikkaluokta, hängbro för hästtrafik, 25 m.	820		
2. Över <i>Lietejokk</i> , hängbro för klövje- renar, ovan Skaiti, 25 m.	1 395		
3. Över <i>Kirjasjokk</i> , hängbro för gångtra- fik, belägen ovan Skaiti, 35 m.	1 005		
4. Över <i>Kirjasjokk</i> , hängbro för klövje- renar, belägen nedan om Skaiti, 21 m. ...	780		
5. Över <i>Autjejokk</i> , bjälkbro för hästtra- fik, 7 m.	175		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	317		
„ övriga poster 10 %	259		
	<u>576</u>	575	4 750

MELLANBYNS LAPPBY.

1. Över <i>Ainajokk</i> ovan Skaiti, hängbro för klövjerenar, 22 m.	1 105		
---	-------	--	--

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
2. <i>Över Allajokk</i> , hängbro för klövjerena, 20 m.	700		
3. <i>Över Påstajokk</i> , spannbro, 10 m.	375		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	161		
„ övriga poster 10 %	137		
	<hr/> 298	300	2 480

SÖRKAITUMS LAPPBY.

1. <i>Över Upmasjokk</i> , hängbro för klövje- renar, 21 m.	1 015		
2. <i>Över Seukojokk</i> , hängbro för klövje- renar, 17 m.	775		
3. <i>Över Ahajokk</i> , hängbro för klövjerena, 15 m.	675		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	206		
„ övriga poster 10 %	143		
	<hr/> 349	350	2 815 19 067

Stigar.

LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.

1. <i>Laimoviken—Vuoskojaure—Ittetjälme</i> <i>Råstojaure—Mukkavuoma</i> , 100 km. à 20 kr.	2 000		
2. <i>Mukkavuoma—riksgränsen mot Signal-</i> <i>dalen</i> , 40 km. à 20 kr.	800	2 800	

RAUTASVUOMA LAPPBY.

1. <i>Rensjön—Rautasluspa</i> , 25 km. à 20 kr.	500		
---	-----	--	--

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
2. <i>Rensjön—Tjuoppuk</i> , 10 km. à 20 kr.	200		
3. <i>Alesätno—Kuolkasjokk—Pessisdalen—Kaisepakte</i> , 30 km. à 20 kr.	600		
4. <i>Väständan Rautasjaure—Alesätno och till stigen Årosjokk—Alesvuobme</i> (på södra sidan om Allesätno), 12 km. à 25 kr.	300	1 600	

KAALASVUOMA LAPPBY.

1. <i>Tjuoppuk—Årosjokk med biväg till Aitejokk</i> , 44 km. à 20 kr.	880		
2. <i>Årosjokk—Värakårså—Alesvuobme</i> , 70 km. à 20 kr.	1 400		
3. <i>Genom Vistasdalen</i> , 40 km. à 25 kr.	1 000	3 280	

NORRKAITUMS LAPPBY.

1. <i>Kaitums hållplats—uppefter Kaitum älv till Tjuonajokk</i> , 60 km. à 25 kr.	1 500		
2. <i>Kamasuando—Kamastjärro—Tjäorika</i> , 30 km. à 20 kr.	600		
3. <i>Täuna—Tjäorika—Passekårså—Saivorova</i> , 30 km. à 20 kr.	600		
4. <i>Tjuonajokk—Pårraskårså—Nikkaluokta</i> , 35 km. à 25 kr.	875	3 575	

MELLANBYNS LAPPBY.

1. <i>Fjällåsen — Arasåive — Såkevaratj — Tjärok—Tjuonajokk</i> , 60 km. à 25 kr. ...	1 500		
2. <i>Från föregående väg söderut till Kår-satj</i> , 15 km. à 25 kr.	375		

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

3. Såkevaratj—Täuna, 12 km. à 20 kr.	240		
4. Harrå — Vuomak — Pårka, 30 km. à 25 kr.	750	2 865	

SÖRKAITUMS LAPPBY.

1. Ruoptojokk lappläger — Vakkotak — Kårsatj, 25 km. à 25 kr.	625		
2. Vakkotak—Saivojaure—Pårka, 20 km. à 25 kr.	500		
3. Satisjaure—Langas vid Kirjasluokta, 8 km. à 20 kr.	160		
4. Stora Sjöfallet—Satisjaure, 8 km. à 20 kr.	160		
5. Väständan Ruotjajaure-bron över Upmasjokk—Kåbdåjaure genom Skuokevagne, 30 km. à 20 kr.	600	2 045	16 165

Båtar och båthus.

SÖRKAITUMS LAPPBY.

1. Två båtar med båthus vid Satisjaure—Vietasjokk beräknas draga en kostnad av 500 kronor. Vid Vietasjokks utlopp i Langas antages detsamma kunna erhållas för 400 kronor. Anskaffningen upp-tages sålunda till		900	900
---	--	-----	-----

Stugor och kåtor.

LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.

1. Vid Njärejokk, 5-väggig	2 700
2. „ Råstojaurluspen, 4-väggig	1 650

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
3. „ <i>Ittetjålme</i> , kåta med bod	800		
4. „ <i>Kamasjaure</i> , 5-väggig	2 550		
5. „ <i>Skierråive</i> , 4-väggig	1 550		
6. „ <i>Biggusjokk</i> , kåta med bod	800		
7. „ <i>Åggojokk</i> , 5-väggig	2 400		
8. „ <i>Vassejaure</i> , 4-väggig	1 600		
9. „ <i>Pirttimäsjärvi</i> , kåta med bod ..	800		
10. „ <i>Taavajärvi</i> , 4-väggig	1 600	16 450	

NORRKAITUMS LAPPBY.

<i>Vid Tjåorika rengärde</i> , Norrkaitums höst- skiljningsplats, 4-väggig stuga	1 400		
---	-------	--	--

MELLANBYNS LAPPBY.

1. <i>Vid Såkevaratj</i> , 4-väggig stuga	1 400		
2. „ <i>Maitahatnjunje</i> , kåta med bod ..	800	2 200	

SÖRKAITUMS LAPPBY.

1. <i>Vid Vakkotak rengärde</i> , som är Sörkaitums höstskiljningsställe, 5-väggig stuga	2 500		
2. <i>Vid Käbtåjaure</i> , 4-väggig stuga, tages från Norge	2 000	4 500	24 550
Summa för norra lappfogdedistriktet			301 228

II. SÖDRA LAPPFOGDEDISTRIKTET.

Stängsel.

SIRKAS LAPPBY.

1. <i>Mot Gellivare socken från riksgränsen till Ruotjajaure</i> , c:a 25 km., 8-trådig stängsel	34 125		
---	--------	--	--

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
2. <i>Vissa sträckor i Norge mot det svenska sommarbetesområdet Vaisan, c:a 7 km., 8-trådigt stängsel</i>	10 790		
3. <i>Mellan Njåmmeljaure och Sallohaure, c:a 3 km., 7-trådigt stängsel</i>	5 440		
4. <i>Över Rapokmålke, c:a 500 meter, 6-trådigt stängsel</i>	1 125		
5. <i>Mellan Sitojaure och Langas, c:a 6 km., 8-trådigt stängsel</i>	9 580		
6. <i>Längs Sitoätno, ovanför Snavva, c:a 5 km., 7-trådigt stängsel</i>	4 340		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	4 473		
„ övriga poster 10 %	4 303		
	<u>8 776</u>	8 750	74 150

JÄKKOKASKA LAPPBY.

1. <i>Längs Blackälven, c:a 7 km., 7-trådigt stängsel</i>	5 055		
2. <i>I östra mynningen av Alkavagge, c:a 1 km., 6-trådigt stängsel</i>	3 160		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	518		
„ övriga poster 10 %	562	1 080	9 295

TUORPONS LAPPBY.

1. <i>Längs Kuoutelesjokk mot Svarte, c:a 5 km., 8-trådigt stängsel</i>	9 180		
2. <i>Över Jaurekaska mellan Virihaure och Vastenjaure, c:a 1 km., 6-trådigt stängsel</i>	1 480		

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
3. Mellan Sårjäsjaure och Kappaluoppal, c:a 5 km., 6-trådigt stängsel	11 215		
4. Från Sulitjelmaglaciären till Vaimok med biarm till Haddit, c:a 30 km., 6-trå- digt stängsel	53 700		
5. Från Vallatjkårtjängslets ändpunkt till Säkokpakte, c:a 6 km., 8-trådigt stängsel	7 155		
6. Från Tarreütno till Kaskaivo, c:a 3 km., 8-trådigt stängsel	2 930		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	8 252		
„ övriga poster 10 %	4 440		
	<u>12 692</u>	<u>12 690</u>	98 350

LUOKTA-MAVAS LAPPBY.

1. Från Peskehaure till Muotkejaure i Norge, c:a 2 km., 7-trådigt stängsel	2 195		
2. Från Peskehaure till Mähkak, 8 km., 7-trådigt stängsel	8 200		
3. Från Falehaure till Västerfjäll, 2 km., 7-trådigt stängsel	1 500		
4. Från Ikesjaure till Mavas, c:a 8 km., 8-trådigt stängsel	14 200		
5. Från Rappen till Saddajaure, c:a 10 km., 7-trådigt stängsel	7 640		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	1 925		
„ övriga poster 10 %	2 411		
	<u>4 336</u>	<u>4 300</u>	38 035

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

TJIDTJAKS LAPPBY.

Mellan Labbas och Hornavan, c:a 18 km.,
8-trådigt stängsel 17 280

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	696		
„ övriga poster 10 %	1 380		
	<u>2 076</u>	2 070	19 350

RASJVERTA LAPPBY.

Från Gujaure till Sädvajaure, c:a 17
km., 8-trådigt stängsel 18 870

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	752		
„ övriga poster 10 %	1 511		
	<u>2 263</u>	2 250	21 120

SVAIPA LAPPBY.

Från Laisälven till Jertsjaur, c:a 5 km.,
7-trådigt stängsel 3 805

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	66		
„ övriga poster 10 %	347		
	<u>413</u>	400	4 205
			264 505

Skiljningshagar.

SIRKAS LAPPBY.

1. På Norrvaisan, norr om Kutjaure	2 065
2. På Ultevisfjället vid Kuorpak	1 250

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
3. På södra sidan Ultevis	1 450		
4. Kalvmärkningsgärde på Vaisan, vid Kartejaure	840		
5. På Aktse—Njunjes: Lika med nr 3	1 450		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	565		
„ övriga poster 10 %	423		
	<u>988</u>	<u>980</u>	<u>8 035</u>
		8 035	8 035

Broar.

SIRKAS LAPPBY.

1. <i>Seperjokk</i> , hängbro för klövjerena, 15 meter	885
2. <i>Mikkajokk</i> , spannbro för klövjerena, 10 meter	755
3. <i>Smailejokk</i> , spannbro för klövjerena, 8 meter	670
4. <i>Pastajokk</i> , hängbro för klövjerena, 25 meter	1 170
5. <i>Kukkesvagejokk</i> , hängbro för klövje- renar, 25 meter	1 120
6. <i>Låddejokk</i> , hängbro för klövjerena, 21 meter	1 235
7. <i>Mellätno</i> , hängbro för klövjerena, 32 meter	1 950
8. <i>Vassjajokk</i> , hängbro för klövjerena, 12 meter	600
9. <i>Rapaätno</i> , hängbro för klövjerena, 35 meter	1 810

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
10. <i>Allep Alkatsjokk</i> , hängbro för klövjer- renar, 15 meter	1 045		
11. <i>Nautasjokk</i> , spannbro för klövjerrenar, 30 meter	775		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	1 187		
„ övriga poster 10 %	608		
	<u>1 795</u>	1 800	13 815

TUORPONS LAPPBY.

1. <i>Kartejokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 20 meter	865		
2. <i>Tarreätno</i> , hängbro för klövjerrenar, 20 meter	865		
3. <i>Vehejokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 15 meter	865		
4. <i>Staddajokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 25 meter	1 375		
5. <i>Tokijokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 26 meter	1 275		
6. <i>Raddejokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 14 meter	750		
7. <i>Rakkojokk</i> , hängbro för klövjerrenar, 16 meter	855		
8. <i>Tselekjokk</i> , hängbro för klövjerrenar, c:a 20 meter	685		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	737		
„ övriga poster 10 %	388		
	<u>1 125</u>	1 125	8 660

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

LUOKTA-MAVAS LAPPBY.

1. <i>Radneltjokk</i> , hängbro för klövjerena- r, 15 meter	740		
2. <i>Peskeaurälven</i> , hängbro för klövjere- nar, 15 meter	605		
3. <i>Maranjokk</i> , hängbro för klövjerena- r, 17 meter	645		
4. <i>Kardaurejokk</i> , hängbro för klövjerena- r, 21 meter	815		
5. <i>Väpsajokk</i> , spannbro för klövjerena- r, 10 meter	415		
6. <i>Kätkemåtkenjokk</i> , hängbro för klövje- renar, 15 meter	570		
7. <i>Falesjokk</i> , hängbro för klövjerena- r, 15 meter	505		
8. <i>Pänajokk</i> , hängbro för klövjerena- r, 20 meter	625		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	271		
„ övriga poster 10 %	356		
	<u>627</u>	625	5 545

TJIDTJAKS LAPPBY.

1. <i>Sildutättno</i> , hängbro för klövjerena- r, 25 meter	765		
2. <i>Tjiddtjakvagejokk</i> , spannbro för klöv- jerena- r, 11 meter	590		

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	71		
„ övriga poster 10 %	100		
	<u>171</u>	170	1 525

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

RASJVERTA LAPPBY.

1. <i>Gujaurätno</i> , hängbro för klövjerena, 21 meter	835		
2. <i>Smuolejokk</i> , hängbro för gångtrafik, 40 meter	1 140		
3. <i>Datjajokk</i> , spannbros för klövjerena, 10 meter	510		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	165		
„ övriga poster 10 %	166		
	<u>331</u>	330	2 815

SVAIPA LAPPBY.

1. <i>Altajokk</i> , spannbros för klövjerena, 11 meter	480		
2. <i>Badasjokk</i> , hängbro för klövjerena, 25 meter	1 015		
3. <i>Klippojokk</i> , hängbro för klövjerena, 17 meter	680		
Oförutsedda utgifter:			
å frakter 20 %	147		
„ övriga poster 10 %	144		
	<u>291</u>	300	2 475
			34 835

Båtar och båthus.

RASJVERTA LAPPBY.

Två båtar med tillhörande båthus vid Fjällfors i Laisälven	650	650	
--	-----	-----	--

SVAIPA LAPPBY.

1. Två båtar med tillhörande båthus till Vaggejokk	650		
--	-----	--	--

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
2. Två båthus till Dellikälven	400	1 050	1 700

Stugor och kåtor.

SIRKAS LAPPBY.

1. Kåta med bod vid Läipajaure	500
2. ” ” ” ” Stipokjaure	500
3. ” ” ” ” Sallohaure	500
4. ” ” ” ” Tjågnoris	500
5. ” ” ” ” Nänto	500
6. ” ” ” ” Vasjijokk	500
7. ” ” ” ” Hurreluokta	500
8. ” ” ” ” Tjärråmåske	500
9. ” ” ” i Ausutsvagge	500
10. ” ” ” i västra ändan av sjön Sitojaure ..	500
11. ” ” ” på vägen Läipajaure —norska gränsen	500
12. ” ” ” vid Harremåske öster om Tuolpa—Perkis vid västra ändan Har- rejaure	500
13. <i>Stuga i Kuorpak</i> ; 5-väggig	1 740

Oförutsedda utgifter:

å frakter 20 %	62
„ övriga poster 10 %	143

 205

 1 945

 7 945

JÄKKOKASKA LAPPBY.

1. Kåta med bod vid Rapaättno nära Kå- tokjokks inflöde	500
--	-----

Kostnad i kronor

	för varje arbete	för lapp- byn	för lapp- fogde- distrikt
--	---------------------	------------------	---------------------------------

Båtar och båthus.

VITTANGI LAPPBY.

1. 2 båtar med båthus i Teltjärova	320		
2. Båt vid Nedre Soppero	85	405	405
	<hr/>	<hr/>	

Stigar.

VITTANGI LAPPBY.

Spångning av vägarna Viikusjärvi— Lannavaara, Tuolpukka—Lannavaara och Tuolpukka—Nedre Soppero, 6 km. à 400 kr./km.		2 400	2 400
		<hr/>	<hr/>
	Summa för skogslappsdistriktet		8 580

Slaktskjul.

Utöver de åtgärder, som enligt förestående förslag ansetts böra komma till utförande, synes även erforderligt att vidtaga vissa förberedande arbeten för ordnande av handeln med renkött. För sådant ändamål hemställer utredningen att till länsstyrelsens förfogande ställes ett belopp av 5 000 kronor att användas till utförande av slaktskjul på därför lämpliga platser 5 000

Förestående förslag upptaga de byggnader m. m., som böra komma till utförande under de närmaste åren. Utöver vad detsamma innehåller hava emellertid under förhandlingarna med lapparna och efter övervägande av utredningen även andra åtgärder ansetts påkallade. Ehuru dessa ej införts bland den första byggnadsetappens arbeten, äro de emellertid att räkna bland sådana, som äro behöfliga och böra komma till utförande i omedelbar anslutning till förestående förslags fullbordande. För arten av dem och för de kostnader, som deras utförande beräknas medföra, redogöres i följande tabell.

**FÖRSLAG TILL BYGGNADER, HÄNFÖRLIGA TILL ANDRA
UTBYGGNADSSTADIET.**

Stängsel.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för länet
LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.			
<i>Stängsel utmed Bardu elv vid Slåtmoberget i Norge, 1 200 m., 6 trådar, stolpar av björk, som tagas på någon km:s avstånd från stängsellinjen</i>	1 224	1 224	
RAUTASVUOMA LAPPBY.			
<i>Stängsel över uddar vid Kurravaara och Laxforsen, sammanlagt 3 km. skogstrakt, dock någon transport av stolpar från kronskog. Per km. 600 kronor</i>	1 800	1 800	
KAALASVUOMA LAPPBY.			
<i>Stängsel tvärs över Tjäktjadalen</i>	5 869	5 869	8 893

Broar.**NORRKAITUMS LAPPBY.**

1. <i>Över Tjäktjajokk, nära Kaitumjaure, hängbro för klövjererar, 30 meter</i>	1 700		
2. <i>Över Kaitumjokk, nära Kaitumkätje, hängbro för klövjererar, 15 m.</i>	935	2 635	

TJIDTJAKS LAPPBY.

<i>Över Krakajokk, hängbro för klövjererar, 13 m.</i>	530	530	3 165
---	-----	-----	-------

Stigar.**LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.**

<i>Mukkavuoma—Koltaluokta, 25 km. à 20 kr.</i>	500	500	
--	-----	-----	--

Kostnad i kronor
 för varje för lapp- för
 arbete byn länet

MELLANBYNS LAPPBY.

Mårka—genom Kaitumvagge till Sitas- jaure, 40 km. à 20 kr.	800	800	1 300
--	-----	-----	-------

Båtar och båthus.

SIRKAS LAPPBY.

Två båtar med tillhörande båthus i Sti- pokjaure (kartans Rättjaure)	650	650	650
---	-----	-----	-----

Stugor och kåtor.

LAPPBYARNA NORR OM TORNETRASK.

1. Vid Pirtavardo, 4-väggig stuga	1 450		
2. „ Pulsujärvi, „ „	1 450	2 900	

SIRKAS LAPPBY.

Kåta med bod vid Rikketjokk på Vaisan	500	500	3 400
	Summa för länet		17 408

Av detta belöpa sig på anläggningar i Gel- livare och Jokkmokks socknar		4 585	
och inom länet i övrigt		12 823	17 408

I efterföljande tabell upptagna arbeten hava föreslagits till utförande, men det har vid överläggningarna om deras behövlighet framhållits, att de icke vore av den vikt, att de borde ingå uti de i det föregående upptagna två byggnadsstadierna. Därest efter dessas slutförande erfarenheten hade visat, att även nedan upptagna anläggningar vore erforderliga, borde frågan ånyo upptagas till omprövning. Då det sålunda är ovisst, om de komma att utföras, hava arbetena här endast upptagits med angivande av deras art och läge och den summa, som ett vart av dem uppskattningsvis beräknats kosta.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för länet
LAPPBYARNA NORR OM TORNETRÄSK.			
Stängsel efter gränsen Norge—Finland	15 000		
„ i Dividalen ned till Kuelven ..	20 035		
„ mellan sommardistriktet Ta- mok och Rosta	6 000	41 035	
SÖRKAITUMS LAPPBY.			
Stängsel från Vuottasjaure till Pätsats	53 000	53 000	
SIRKAS LAPPBY.			
Stängsel mellan Sallohaure och Luossa- luokta i Vuojatättno	3 390	3 390	
JÄKKOKASKA LAPPBY.			
Stängsel från Arasluokta till västra än- dan av Alajaure	14 150	14 150	
RASJVERTA LAPPBY.			
Stängsel från Nasafjäll till Njuolastjäkko	46 800	46 800	
SVAIPA LAPPBY.			
Stängsel från Nasafjäll till Aksjoskaite	47 010	47 010	205 385
NORRKAITUMS LAPPBY.			
Stig från vägen Tjuonajokk—Pårraskår- sa—Nikkaluokta till Ladtdjodalen genom Savosvagge	300	300	300
JÄKKOKASKA LAPPBY.			
Båtar och båthus till Alkajaure	650	650	650
TJIDTJAKS LAPPBY.			
Kåta med bod vid Rebnisströmmens ut- lopp i Hornavan	500	500	500
	<u>Summa för länet</u>	<u>206 835</u>	

I sin allmänna redogörelse för lappfrågan har utredningen omnämnt den betydelse, som telefonanläggningar hava för att underlätta arbetet med renskötseln. En utvidgning av telefontätet är också ett framträdande önskemål. Genom framställningar till Kungl. Maj:t med begäran om anvisande av medel för sådana anläggningar har länsstyrelsen ägnat frågan särskild uppmärksamhet. Dessa framställningar hava av Kungl. Maj:t bifallits och senast genom nådigt brev den 8 sistlidne februari hava medel anvisats för följande telefonlinjer:

för påbörjande av linjen Luspebryggan—Suorva efter

Stora Lulevatten	10 000 kronor
för linjen Tjåmotis—Snavva—Aktse	6 500 „
„ „ Kvikkjokk—Njunjes	2 100 „

Länsstyrelsen avser därjämte att begära medel till fullbordande av den förstnämnda av dessa linjer, vartill beräknas erfordras, efter avdrag av från andra intresserade tillskjutet belopp av 3 000 kronor, ytterligare 12 000 kronor.

Utöver vad sålunda i denna sak åtgjorts har det efter noggrant övervägande befunnits föreligga behov av följande linjer, för vilkas byggande erfordras för var och en av dem här nedan angivna anslag från lappväsendets sida.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lapp- byn	för länet
<i>Karesuando socken.</i>			
Linjen Kuttainen—Ruodosniemi ...	2 800:—		
„ Idivuoma—Liedakka	6 500:—	9 300:—	
<i>Jukkasjärvi socken.</i>			
Linjen Kurravaara—Sevuvuoma ...	3 300:—		
„ Kiruna—Rensjön—Rautas— Krokvik	800:—	4 100:—	
<i>Arjeplogs socken.</i>			
Linjen Labbas—Vaksnäs	2 600:—		
„ Varasviken—Luspevare(ö:a)	950:—		
„ Varjisträsk—Kuollejaure ...	5 150:—		
„ Merkenes—Junkarälven	1 300:—		

		Kostnad i kronor		
		för varje	för lapp-	för
		arbete	byn	länet
Linjen	Jäkkvik—Tjärnberg—Sädvaluspe	850:—		
„	Jäkkvik—Sautel	1 800:—		
„	Jäkkvik—Jutis—Rebek	350:—		
„	Sädvaluspe—Tjallas	4 000:—		
„	Adolfström—Bäverholmen ..	1 700:—		
„	Hällbacken—Krama	3 000:—		
„	Suddesjaure — Abraure — Brännudden	5 400:—		
„	Jäkna—Ström	2 350:—		
„	Sikselet—Båtsa	2 150:—	31 600:—	45 000:—

Gellivare socken.

Linjen	Veiki—Pauki	2 900:—		
„	Malmberget—Tjautjasjaure	4 000:—		
„	Tjautjasjaure—Veiki	3 200:—		
„	Luspebryggan—Akkavare ..	5 950:—		
„	Gellivare—Linaälv—Allavare	5 450:—		
„	Vuoddas—Flakaberg	2 500:—	24 000:—	

Jokkmokks socken.

Linjen	Luvos—Skaite	14 500:—		
„	Juggijaure—Sirre	2 250:—	16 750:—	40 750:—
			Kronor 85 750:—	

— Telefonanläggningarna inom Gellivare och Jokkmokks socknar hava upptagits skilt, därför att man tänkt sig dessa finansierade av medel som influtit från de här ovan (s. 70) omförmälta regleringsavgifterna för Suorva-dämningarna.

Uti efterföljande tvenne tabeller hava sammanförts uppgifter å dels de arbeten, som enligt förestående detaljerade planer anses böra komma till utförande, dels de kostnader, till vilka arbetena beräknas belöpa sig. Tabell n:o 1 redovisar sådana arbeten, som snarast böra verkställas, under det att tabell n:o 2 upptager sådana, vilka antagas kunna anstå, tills de i tabell n:o 1 upptagna blivit fullbordade.

Tabell n:o 1.

Sammandrag över kostnaderna för de åtgärder till underlättande av renskötseln, vilka böra komma till utförande under de närmaste åren.

L a p p y	Stängsel	Skiljnings- hagar	Broar	Stigar	Båtar och båthus	Stugor och kåtor	Summa
Lappbyarna norr om Torneträsk	145 565	7 650	1 877	2 800	—	16 450	174 342
Rautasvuoma	29 150	1 115	2 865	1 600	—	—	34 730
Kaalasvuoma	35 710	3 130	4 280	3 280	—	—	46 400
Norrkaitum	—	2 721	4 750	3 575	—	1 400	12 446
Mellanbyn	13 635	1 870	2 480	2 865	—	2 200	23 050
Sörkaitum	—	—	2 815	2 045	900	4 500	10 260
Sirkas	74 150	8 035	13 815	—	—	7 945	103 945
Jäkkåkaska	9 295	—	—	—	—	1 500	10 795
Tuorpon	98 350	—	8 660	—	—	500	107 510
Luokta-Mavas	38 035	—	5 545	—	—	—	43 580
Tjådtjak	19 350	—	1 525	—	—	1 500	22 375
Rasjverfa	21 120	—	2 815	—	650	1 000	25 585
Svaipa	4 205	—	2 475	—	1 050	500	8 230
Maskaure	5 000	—	—	—	—	—	5 000
Vittangi	—	—	775	2 400	405	—	3 580
Summa	493 565	24 521	54 677	18 565	3 005	37 495	631 828

Vartill kommer utan fördelning på lappbyar:

för telefonlinjer	85 750
” slaktskjul	5 000
Summa kronor	90 750
Summa kronor	722 578

Tabell n:o 2.

Sammandrag över kostnaderna för de arbeten till underlättande av renstötseln, som böra utföras, sedan de till byggnadsprogrammets första del hänfönda blivit fullbordade.

L a p p b y	Stängsel	Broar	Stigar	Båtar och båthus	Stugor och kåtor	Summa
Lappbyarna norr om Torneträsk	1 224	—	500	—	2 900	4 624
Rautasvuoma	1 800	—	—	—	—	1 800
Kaalasvuoma	5 869	—	—	—	—	5 869
Norrkaitum	—	2 635	—	—	—	2 635
Mellanbyn	—	—	800	—	—	800
Sirkas	—	—	—	650	500	1 150
Tjidsjak	—	530	—	—	—	530
Summa	8 893	3 165	1 300	650	3 400	17 408

Av förestående tabeller framgår sålunda, att sammanlagda kostnaden för de anläggningar eller anskaffningar, som erfordras för att underlätta arbetet vid renskötselns bedrivande och möjliggöra tillämpande av en bättre ordning inom densamma, uppgår till (722 578+17 408) 739 986 kronor. Genomförande av detta byggnadsprogram bör, såsom av det sagda framgår, fördelas i två etapper på sådant sätt, att till den första hänföres arbeten för 722 578 kronor och till den andra arbeten för 17 408 kronor. För fullbordande av programmets första del synes böra anslås en tid av sex år. Det vore utan tvivel önskvärt att inom en kortare tid kunna genomföra förslaget och därmed hava skapat sådana förhållanden, att en regelrätt ordning mellan olika renskötselintressen och mellan nomader och bofasta utan eftergift kunde påfordras. Dels hänsyn till frågans finansiella sida, dels svårigheten att i de vidsträckta fjällmarkerna organisera och övervaka genomförande av ett mycket omfattande byggnadsprogram tala dock mot ett allt för starkt forcerande av detsamma. Sedan den första delen av arbetsprogrammet slutförts, anses en byggnadstid av två år böra anslås för dess andra del. Till detta hänfödda arbeten äro visserligen ej mer omfattande, än att de kunnat inrymmas i programmets första del, men det har ansetts lämpligt att beträffande dem låta erfarenheten avgöra, huruvida de, sedan programmets första del fullbordats, böra utföras på föreslaget sätt eller möjligen efter en något modifierad plan.

FINANSIERINGSPLAN.

Då nu härefter det ovan framlagda byggnadsprogrammets finansierande upptages till behandling, så bör här först lämnas en redogörelse för de medel som finnas tillgängliga och kunna sägas vara avsedda att täcka kostnaden för sådana åtgärder, vilka avse att gagna de nomadiserande lapparna. Dessa medel äro Norrbottens lappfond, varjämte sedan något år medel blivit tillgängliga från de avgifter, som inflyta på grund av rätten till uppdämning vid Suorva av Stora Lule älvs övre källsjöar. Av dessa kunna Suorvamedlen endast tagas i anspråk för arbeten till förmån för de lappar, vilka genom uppdämningen fått vidkännas inskränkning av sina hittills brukade betesmarker. Detta har varit förhållandet med lappar tillhörande Gellivare och Jokkmokks socknars fjälllappbyar. Någon sådan begränsning rörande användningen av lappfondens medel finnes ej.

Tillgängliga medel.

Fondernas kassaställning vid utgången av budgetåret 1934/1935 kunde beräknas sålunda:

Norrbottens lappfond.

Fondens tillgångar den 30 juni 1934		281 485:—
Från fonden hava anvisats	35 925:—,	
varav beräknas kunna återlevereras	11 000:—	24 925:—
samt avskrivits utlämnade lån för inköp av renar	66 795:—	81 720:—
		<hr/>
	Rest kronor	199 765:—

Fondens utgifter under senaste två år, med avdrag av kostnader som belöpa sig på byggnadsarbeten, uppgå i medeltal till avrundat belopp av 24 700 kronor eller ungefär samma belopp som inkomsterna. Under antagande av enahanda förhållande under budgetåret 1935/1936 och vidare under förutsättning, *dels* att om anslag för byggnadsarbeten under detta budgetår beviljas, detta får anses innebära motsvarande minskning i arbeten enligt nu framlagda byggnadsprogrammet, *dels ock* att avskrivningar av betesavgifter, förskotterade från lappfonden, icke längre komma att belasta denna utan — såsom statskontoret den 18 oktober 1934 med föranledande av en av länsstyrelsen i Jämtlands län i skrivelse den 9 mars 1934 gjord framställning föreslagit — bestridas av andra medel, så kan i en plan för finansiering av byggnadsprogrammet räknas med att lappfonden den 30 juni 1936 har en kassatillgång av samma storlek som den nuvarande eller kronor 199 765.

Suorva-medlen.

Influtit i avgifter till och med 1934		146 540:—
Utbetalt enl. särskilda nådiga brev	35 730:—	
För fullbordande av påbörjade telefonanlägg- ningar begäres under år 1935	12 000:—	47 730:—
		<hr/>
	Rest kronor	98 810:—
vertill komma avgifter för år 1935		20 860:—
Sannolik behållning den 30 juni 1936	Kronor	119 670:—

Anläggningskostnader.

Under fasthållande av den härovan angivna begränsningen av Suorva-medlens användning böra kostnaderna för byggnadsprogrammets genomförande fördelas och avse *dels* åtgärder, som gälla Gellivare och Jokkmokks fjällappbyar, *dels* länet i övrigt. En sådan fördelning, vid vilken utgiften för slaktskjul 5 000 kronor föres med hälften på vardera grup-

pen, visar att av kostnaderna för byggnadsprogrammets första del komma i runda tal på Gellivare—Jokkmokks fjällappbyar 311 000 kronor och på länet i övrigt 411 000 kronor.

Med utgående från förestående beräknade kassatillgångar och den nu gjorda fördelningen av kostnaderna framlägges följande finanstablå:

Arbeten inom Gellivare och Jokkmokks socknar.

Sammanlagda kostnader		311 000:—	
Till täckande av dessa beräknas finnas den 30 juni 1936 disponibla	119 670:—		
varjämte under vart och ett av sex byggnadsår inflyter i dämpningsavgifter kronor 20 860 eller tillhopa	125 160:—	244 830:—	
			Brist kronor 66 170:—

Arbeten inom länets övriga lappbyar.

Sammanlagda kostnader		411 000:—	
Till täckande av dessa beräknas finnas den 30 juni 1936 disponibla		199 765:—	
			Brist kronor 211 235:—
vartill kommer förestående kapitalbrist för genomförande av byggnadsprogrammet i vad det avser Gellivare—Jokkmokks socknar		66 170:—	
Summa för byggnadsprogrammets genomförande erforderligt kapitaltillskott	Kronor	277 405:—	
vilken summa i denna finansieringsplan måste ökas med kostnaderna för tvenne under byggnadstiden infallande renräkningar, vadan det erforderliga kapitaltillskottet kommer att uppgå till sammanlagt	Kronor	317 405:—	
Av kostnaderna för byggnadsprogrammets andra del belöpa sig på arbeten inom Gellivare och Jokkmokks fjällappbyar		4 585:—	
och inom länets övriga delar		12 823:—	
	Kronor	17 408:—	

Av dessa kostnader kunna de förstnämnda bestridas med inflytande dämpningsavgifter, under det att däremot till bestridande av kostnaden för övriga arbeten inga medel finnas tillgängliga.

Förestående kapitalbrist	317 405:—
ökas därför med	12 823:—
	till kronor 330 228:—

Underhållskostnader.

Finansplanen för byggnadsprogrammet är emellertid ej slutförd genom framläggande av förestående kalkyler. Anläggningarna och materielen tarva underhåll, om de skola kunna tjäna sitt ändamål. Efter noggrant övervägande av alla de på denna utgiftspost inverkan faktorer och med stöd av de erfarenheter, som hittills vunnits i hithörande frågor, anses följande, på anläggningskapitalet procentuellt beräknade årliga underhållskostnader erforderliga, nämligen:

å stängsel och skiljningshagar med furustolpar	5	%
„ „ „ „ „ björkstolpar	10	%
„ broar	5	%
„ stigar	2	%
„ båtar och båthus	10	%
„ stugor med inventarier	2,5	%
„ kåtor	10	%

Liksom anläggningskostnaderna på anförda skäl uppdelats allt efter som utgifterna bestridas från avgifter, som inflyta för Suorva-dämningen, eller från andra, särskilt till förfogande ställda medel, så hava också underhållskostnaderna beräknats särskilt för arbetena inom Gellivare och Jokkmokks fjällappbyar och särskilt för arbeten inom länet i övrigt.

Med här ovan angivna utgångspunkter för underhållskostnadernas beräkning komma dessa att årligen kräva nedanstående belopp för olika slag av byggnader. Då telefonlinjerna underhållas av telegrafverket, och då något underhåll av slaktskjulen ej torde behöva beräknas, om för deras användande upptages en avgift, så ingå i nedanstående beräkningar inga underhållskostnader å dessa anläggningar. Byggnadskostnaderna äro avrundade till jämna hundratal kronor.

Underhållskostnader för byggnadsprogrammets första del	Anläggningskostnad kronor	%	Underhållskostnad kronor
<i>Gellivare och Jokkmokks socknar.</i>			
Stängsel och skiljningshagar med furustolpar	180 300	5	9 015
„ „ „ „ „ björkstolpar	27 800	10	2 780
Broar	32 500	5	1 625
Stigar	8 500	2	170

Underhållskostnader för byggnadsprogrammets första del	Anläggningskostnad kronor	%	Underhållskostnad kronor
Båtar och båthus	900	10	90
Stugor	10 000	2.5	250
Kåtor	8 000	10	800
	Kronor 268 000		14 730

Länets övriga delar.

Stängsel och skiljningshagar med furustolpar	287 700	5	14 385
” ” ” ” björkstolpar	22 400	10	2 240
Broar	22 200	5	1 110
Stigar	10 100	2	202
Båtar och båthus	2 100	10	210
Stugor	15 600	2.5	390
Kåtor	3 900	10	390
	Kronor 364 000		18 927

Underhållskostnader för byggnadsprogrammets andra del	Anläggningskostnad kronor	%	Underhållskostnad kronor
---	---------------------------	---	--------------------------

Gellivare och Jokkmokks socknar.

Broar	2 600	5	130
Stugor	800	2	16
Båtar och båthus	600	10	60
Kåtor	500	10	50
	Kronor 4 500		256

Länets övriga delar.

Stängsel och skiljningshagar med furustolpar	7 700	5	385
” ” ” ” björkstolpar	1 200	10	120
Broar	500	5	25
Stigar	500	2	10
Stugor	2 900	2.5	70
	Kronor 12 800		610

Under förutsättning att en nyprövning rörande storleken av regleringsavgifterna för Suorva-dämningen, vilken prövning enligt vattenlagen kan påkallas under det nittonde året efter det då avgifterna börjat utgå, eller i detta fall år 1946, icke leder till sänkning av avgiftsbeloppet, kunna underhållskostnaderna å anläggningarna inom Gellivare och Jokkmokks

socknar, tillhoppa för hela byggnadsprogrammet (14 730 + 256) 14 986 kronor, täckas av de årligen inflytande avgifterna, 20 860 kronor, även sedan från dessa gäldats anläggningskostnaden, som utgår under den senare delen av byggnadstiden med 4 500 kronor.

Till gäldande av underhållskostnaderna å arbeten inom länet i övrigt, tillhoppa (18 927 + 610) 19 537 kronor, finnas inga medel tillgängliga. Kapitaliserat efter en räntesats av tre procent utgör denna årliga underhållskostnad ränta å 651 233 kronor. Under antagande av att utgiften för underhåll börjar utgå från och med år 1946, d. v. s. tio år efter det arbetena kunna beräknas bli påbörjade, och vidare under antagande att man vid beräkningen av detta kapitals nuvärde även räknar med en räntesats av tre procent, så blir nuvärdet av det kapital, som erfordras för att säkerställa anläggningarnas framtida underhåll 484 582 kronor.

Kapitalbehov.

För att det framlagda byggnadsprogrammet skall kunna genomföras föreligger, såsom av ovan gjorda beräkningar framgår, utöver tillgängliga medel ett kapitalbehov av i runt tal 330 000 kronor eller, under antagande av en byggnadstid på sex år och kostnadernas jämna fördelning under denna tid, ett årligt tillskott till nuvarande kapital av 55 000 kronor. Nuvärdet av en under sex år utgående ränta av denna storlek är, under antagande även i detta fall av en räntefot av tre procent, 297 945 kronor.

Sammanlagda kapitalbehovet för genomförande av det framlagda byggnadsprogrammet och för säkerställande av anläggningarnas framtida underhåll utgör sålunda (484 582 + 297 945) 782 527 kronor eller i runt tal 800 000 kronor.

Under förutsättning att lapparna själva, såsom i annat sammanhang redan föreslagits, påläggas skyldighet att i mån av förmåga bidra till underhåll av vissa stänselanordningar, minskas det nu nämnda kapitalbehovet i någon grad. Vid beräkning av denna minskning behöver hänsyn tagas allenast till anläggningar utanför Gellivare och Jokkmokk; på grund av den jämna tillförseln av Suorva-medel är nämligen underhållet inom dessa socknar säkerställt utan annat kapitaltillskott. Härmed är icke sagt att lapparna i Gellivare och Jokkmokk i fråga om underhållsskyldighet skola givas en gynnsammare ställning än övriga lappar i länet; även här bör underhållet påvila lapparna i mån av deras förmåga. Med utgångspunkt ifrån att lapparnas gemensamma medel — byakassorna — i första hand böra tagas i anspråk för underhållsskyldighetens fullgörande, gäller det att undersöka ställningen hos dessa kassor. Enligt en i detta betänkande tidigare intagen sammanställning uppgår byakassornas nuvarande behållning — Gellivare och Jokkmokk undantagna och likaså

skogslappbyarna, vilka senare med hänsyn till det inom dessa ringa byggnadsbehovet icke kunna tagas i betraktande i fråga om underhållsskyldighet — till 40 901 kronor 98 öre. Under antagande, att byakassorna även i framtiden komma att tillföras inkomster genom försäljning av omärkta renar och att dessa inkomster skola täcka kassornas löpande ordinarie utgifter, skulle sålunda räntan å kassornas nuvarande behållning kunna tagas i anspråk för lapparnas underhållsskyldighet och kapitalbristen 800 000 kronor alltså kunna minskas med i runt tal 41 000 kronor. Antager man därutöver, att lapparna själva skola kunna bidra med lika stort belopp som byakassorna, efter 3 procents ränta motsvarande en årlig utgift av ungefär 1 200 kronor, skulle kapitalbristen nedskäras med ytterligare 41 000 kronor, så att det från annat håll erforderliga kapitaltillskottet skulle komma att belöpa sig till i runt tal 718 000 kronor.

Inför ett förslag om en kapitalinvestering av denna storleksordning framställer sig osökt frågan: är åtgärden ekonomiskt berättigad, eller, om den ej kan stödjas med motiv av ekonomisk art, tala andra skäl för att planen det oaktat genomföres?

För besvarande av frågans första del torde det vara tillfyllest att hänvisa till den i det föregående framlagda undersökningen om den norrbottenska renskötelsens nationalekonomiska betydelse. Denna undersökning visar, att den årliga avkomsten av denna näring — den direkta och den intäkt, som tillföres dem som idka handel med renprodukter — kan beräknas uppgå till ungefär 1 200 000 kronor. Utom det att den föreslagna kapitaltillsatsen sålunda synes fullt berättigad med hänsyn till avkomsten av den näring, som genom densamma stödjdes, så tillkommer även, att ett beslut om förslagets realiserande är ägnat att underlätta samlevnaden mellan renskötelsens och jordbrukets utövare i Norrbottens län, och vidare att avvärja anledningar till misshälligheter i förhållandet till grannländerna Norge och Finland, vilka upplåtit områden av sina land till begagnande för svensk renskötsel.

Förstärkande av Norrbottens lappfond.

När härefter till behandling upptages frågan om anskaffande av de för ändamålet nödiga penningmedlen, så torde man kunna utgå från att direkta anslag från staten ej kunna påräknas, om medel därförutan kunna ställas till förfogande. I detta betänkandes avdelning om lappväsendets fonder har omnämnts, att, då lappväsendet i Västerbottens och Norrbottens län vid tvenne tillfällen behövt ekonomiskt stödjas, Jämtländska renbetesfjällens skogsfond lämnat erforderligt kapital. Det ligger därför nära till hands att undersöka, om det även denna gång är möjligt att anlita samma hjälpkälla. En sådan undersökning giver vid handen, att dels

Jämtländska renbetesfjällens skogsfond vid ingången av budgetåret 1934/1935 hade tillgångar på sammanlagt 1 378 025:42 kronor, dels förutom denna fond Jämtländska lappväsendets fond, vid nyssnämnda tid med en behållning av 420 130:86 kronor, står till förfogande för användning till fromma för lapparna i Jämtlands län, dels slutligen renantalet i detta län enligt senaste renräkningar uppgick till 29 465 djur, under det att antalet i Norrbottens län var 193 075 djur. Disproportionen är i ögonen fallande och ägnad att väcka frågan, huruvida det kan anses vara god organisation, att lappväsendets fonder äro splittrade på sådant sätt, som nu är förhållandet, och utan någon hänsyn till de behov av anslag, som kunna tänkas uppstå.

Nedanstående tabell, avseende förhållandena år 1934, klarlägger enklast det nuvarande läget.

L ä n	F o n d e r	Kronor	Kronor	Antal renar
Jämtlands	Jämtländska renbetesfjällens skogsfond	1 378 025		
	Jämtländska lappväsendets fond	<u>420 130</u>	1 798 155	29 465
Västerbottens	Västerbottens lappfond		296 345	54 698
Norrbottens	Norrbottens lappfond		281 484	193 075

Utredningen får alltså hemställa, att från Jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond överföres ett belopp av 718 000 kronor.

I detta sammanhang må erinras, att utredningens förslag, som synes, icke innehålla projekt om dislokation av lappar med renar till Västerbotten eller Jämtland ej heller andra åtgärder av beskaffenhet att påkalla utgifter för anstalter inom dessa län.

Innan utredningen lämnar kapitlet om medelsbehovet för finansiering av de framlagda förslagen vill utredningen påpeka, hurusom nyss anförda siffror jämväl torde visa, att det måhända vore lämpligt undersöka, huruvida ej samtliga fonder borde sammanföras till en för hela lappväsendet gemensam.

MAXIMERING AV RENINNEHAV.

Verkställda renräkningar hava visat, att antalet renar är mycket ojämnt fördelat på de olika renägarna. Huru naturligt det än är, att det även bland nomaderna finnes fattiga och rika familjer, så ger dock förhållandet med hänsyn till renskötselns säregna karaktär och de omständigheter, under vilka den bedrives, anledning till eftertanke. Under utredningens gång har det påvisats både från lapskt och icke-lapskt håll, att stora ren-

innehav på ett fåtal händer kunna bliva till verklig olägenhet för de små renägarna och verka försämrande på renskötseln inom orten. Beskaffenhetsen av dessa olägenheter och betydelsen av dem hava behandlats i utredningens avdelning dels om olika renskötselmetoder, dels om reglering av reninnehav, till vilka båda hänvisas. Utav vad som där anförts kan fastslås, att de stora renhjordarna, vilka icke för ägarens existens behöva skattas lika hårt som de mindre, ofta hastigt växa, varvid det, särskilt i trakter med underhållig renskötsel, uppstår svårigheter för de mindre renägarna att hava sina hjordar samlade och att ägna dem den skötsel de skulle önska. Då man samtidigt på grund av betesmarkernas begränsade förmåga att lämna renarna näring måste fastställa vissa maximsiffror för antalet renar inom de olika lappbyarna, så blir den oundvikliga följderna av att de enskilda reninnehaven få obegränsat tillväxa, att antalet lappfamiljer, som kunna hämta sin utkomst av renskötseln, nedgår. Sedd ur synpunkten av det allmännas intresse är en sådan utveckling icke blott icke önskvärd utan tvärtom skadlig.

Den enda möjligheten att råda bot för en fortgående utveckling i denna riktning är att i lag fastslå det antal renar, som envar lapp må äga rätt innehava. Då mot en bestämmelse av denna innebörd framhålles, att den vore ett hinder för att det fria initiativet och företagsamheten kunde göra sig gällande, så kan däremot återigen erinras, att om följderna av den privata företagsamheten visa sig landsskadliga, så måste staten i det helas intresse ingripa reglerande. I detta fall föreligger så mycket större skäl för ett sådant ingripande, som renägarna för möjligheten att överhuvud taget bedriva renskötsel på grund av särskild undantagslagstiftning utnyttja den naturliga avkastningen från marker, tillhöriga staten och andra enskilda medborgare än renägarna själva, och alltså ej vad egna marker producera. Mot en lagbestämmelse i antydd riktning har även gjorts den invändning, att § 39 av renbeteslagen redan innehölle direktiv mot de framhållna olägenheterna. Denna invändning förtjänar så mycket mindre avseende, som ett ingripande enligt detta lagrum först kan ske, om antalet renar inom lappbyn som enhet betraktad befinnes vara för stort. Håller sig detta inom gränsen för vad som i gällande byordning är föreskrivet, så lär befogenhet helt saknas för länsstyrelsen att ingripa. Om det sålunda kan anses vara fastslaget att ett för stort reninnehav på enskild hand kan vara till skada för andra lappar och för renskötseln inom ett stort område, och om det likaledes måste stå utom allt tvivel, att staten vid sådant förhållande har ej blott rätt utan även skyldighet att ingripa, så blir nästa fråga ett övervägande, huru stort renantal, som må medgivas enskild lapp att innehava. På lappmötet i Östersund uttalade sig lapparna själva efter votering för ett högsta renantal av 1 000 djur. I den i det föregående framlagda utredningen om

reglering av reninnehav har påvisats, att sannolika årsinkomsten av en hjord på 1 200 djur är 6 000 kronor, av en hjord på 1 000 djur är 5 000 kronor och av en hjord på 800 djur är 4 000 kronor.

Det vill synas som om siffran 1 000 renar ur olika synpunkter vore lämplig som maximigräns för reninnehav; även på en hjord om 800 djur bör ju en medelstor lappfamilj hava sin anständiga bärgning, men tusentalet har, psykologiskt sett, en bättre klang och större utsikt att vinna lappfolkets sympati, varjämte må erinras, att enligt ovan intagna förslag till byordning samma antal vaktare kräves för en hjord om 800 djur som för en om 1 000. Fall kunna dock tänkas, då ett större reninnehav till en tid åtminstone kunde utan olägenhet tillåtas, och det borde därför vara länsstyrelse medgivet att bevilja sådant tillstånd, vilket borde vara tidsbegränsat.

Utredningen för sålunda föreslå, att i 1928 års renbeteslag införes som en § 39 a. eller på annat lämpligt ställe ett stadgande av ungefär denna lydelse:

”Lapp må icke äga eller hava i sin vård större antal renar än 1 000, årets kalvar häri icke inräknade, Konungens Befallningshavande dock medgivet att, där sådant prövas kunna utan olägenhet tillåtas, lämna tillstånd att för viss tid och med angivet tal överskrida detta antal. Därest icke lapp inom skälig tid som av Konungens Befallningshavande förelägges avlägsnar överskjutande renantal, må minskningen åvägbringas på lämpligt sätt genom lappfogdens försorg.”

PREMIER FÖR GOD RENSKÖTSEL.

Av den utredning angående renskötselns läge, som i det föregående framlagts, torde utan tvivel kunna dragas den slutsatsen, att alla inom gränserna för en förnuftig ekonomisk hushållning liggande åtgärder, som kunna tänkas ägnade att verka stimulerande på renskötarnas ansträngningar att höja renskötselns standard, även böra tillgripas. En sådan åtgärd bland andra vore säkerligen utdelande av belöningar för god renskötsel. Redan nu finnes en statlig medalj för detta ändamål, att bäras å bröstet, i Norrbotten senast utdelad för omkring 40 år sedan. Detta belönings sätt, som torde böra komma till användning för utomordentliga fall, bör givetvis icke lämnas åt glömskan men synes böra kompletteras med även andra belöningsformer. För att göra avsedd verkan, d. v. s. dels befästa mottagaren i hans strävan att utföra ett fullgott arbete, dels verka eggande på andra renskötare får den utdelade belöningen icke vara för njugett tillmätt. Den bör till huvudsaklig del utgöras av penningpremier om c:a 200 kronor, kompletterade av exempelvis silverföremål till nytta

eller prydnad, av typer som av gammalt bevarats bland lapparna. Det är god anledning antaga att man på detta sätt skall åstadkomma en ändring till det bättre i den bristande håg för arbetet med renarna, varom nämnts i kap. om "Olika renskötselmetoder" här ovan, särskilt hos ungdomen och icke minst hos den kvinnliga ungdomen.

Anslag för dessa belöningar torde lämpligen böra begäras i länsstyrelsens årliga medelsäskanden ur lappfonden.

FÖRENINGSVÄSENDE.

De sammanslutningar mellan lappar som äro till finnandes äro lokalt betonade, ett förhållande som har sin naturliga förklaring i de vidsträckta områden, inom vilka lapparna arbeta. En samverkan dem emellan genom periodvis återkommande möten, till vilka sändes representanter för de olika lokalföreningarna, vore säkerligen ägnad att befordra och höja renskötseln och klarlägga mången fråga, som av utvecklingens gång föres fram.

Det är många spörsmål, som äro värda att diskuteras först inom de lokala sammanslutningarna och därefter på representantmötena. Här må endast antydningssvis nämnas tvenne.

Beträffande många renskötares sätt att fullgöra byordningarnas föreskrifter om antalet renvaktare kan man tyvärr konstatera mycket påfallande försummelser med åtföljande dålig renvård och stora skadeståndsförpliktelser. Undersöker man arbetarförhållandena på andra orter, finner man, att det finns ett överskott på arbetskraft. Det vore under sådana förhållanden en för dylika föreningar nära till hands liggande uppgift att ordna en arbetsförmedling, som kunde ske under den enkla formen, att föreningens ordförande mottog uppgift å behov av renskötare och distribuerade listor å dessa till alla andra föreningar, exempelvis varje kvartal.

En för lapparna mycket viktig ekonomisk fråga är ordnande av försäljningen av renkött. Länsstyrelsen i Norrbottens län har, såsom framgår av den i det föregående intagna redogörelsen för saken, vidtagit vissa mått och steg för att underlätta avyttringen och popularisera användningen av renprodukter. Ett initiativ är därmed taget, men mycket återstår att utföra. För att vad som göres skall bliva till bestående gagn måste det böttna i ett levande intresse hos lapparna själva och vara buret av en fast vilja till samverkan renägarna emellan. Här utstaka ånyo de stora vidderna en gräns för samarbetets omfattning. Det måste växa fram under ifrån, från de lokala föreningarna och inom dessa. Därifrån kan det vidgas och omsluta angränsande föreningar, alltefter som tanken mognar och gagnet av samarbete tydligt framträder. Första steget blir måhända

att träffa överenskommelser om försäljningspris. Därav kan födas sammanlutning för gemensam försäljning och avsättningens organiserande. I detta liksom i mycket annat, som syftar till samverkan i ekonomiska ting, må man emellertid taga sig till vara för brådstörtade beslut, som ofta följas av bakslag av den anledning, att medvetandet om samverkans behövlighet ej var fullt rotat hos de enskilda individerna.

Av de här ovan förordade mötena mellan representanter för lokal-föreningar kunde helt visst mycket vara att vinna för renskötseln, om de bevistades av lappväsendets befattningshavare, givetvis utan rösträtt för dem. Då lappfrågan ej är en länsbetonad fråga, så böra ej heller representantmötena vara begränsade att omfatta endast visst läns lokal-föreningar. Av det allmänna böra dessa möten ekonomiskt understödjas med något belopp, som ej torde behöva bliva alltför stort.

ÅTGÄRDER FÖR LAPPARS BOSÄTTNING (LAPPKOLONISATION).

Uti de i statsrådsprotokollet den 30 maj 1930 lämnade direktiven för lapputredningen återfinnes icke något direkt uppdrag beträffande lappars övergång till bofast levnadssätt. Härtill fanns så mycket mindre anledning som 1928 års kungörelse i ämnet vid den tiden knappast hunnit mer än träda i kraft och man icke hade några belägg för huru lagstiftningen verkat eller såg ut att komma att verka. I närvarande tid är man emellertid icke utan erfarenhet i detta avseende. Utredningens egna förslag, speciellt ifråga om fastställande av rationella renantal inom de olika betesområdena, komma även genom den nedskärning i renstammen de innehålla att medföra att en del lapska hushåll icke längre få rum inom rennäringen. Vidare förekomma redan nu åtskilliga fall, där lappfamiljer hänga kvar i renskötseln, oaktat deras reninnehav är så litet att det blott är en tidsfråga när de måste sluta som nomader; de allra flesta av dessa fall tillhöra områden, där någon utökning av renantalet knappast kan komma ifråga och sålunda deras bispringande till bättre bärning i renar icke är att räkna med. Senare tiders fluktuationer beträffande priserna på renprodukter och lapparnas svårighet att inom rimlig tid anpassa sin levnadsstandard därefter är jämväl en sak att i detta sammanhang uppmärksamma. Därjämte föreligger en stor mängd fall av lapsk bosättning, där vederbörande ännu har lappprivilegiet i behåll, vilken bosättning är direkt hinder för renskötseln eller av annan anledning icke bör få vara kvar. Det icke minst viktiga skälet till att hela frågekomplexet rörande lappars bosättning och omhändertagande i annan näring måste här tagas upp och något utvecklas är emellertid att söka i den folkökning, som kunnat konstateras bland de renskötande lapparna.

De renskötande lapparnas befolkningsförhållanden.

Beträffande de renskötande lapparnas befolkningsförhållanden har utredningen från docenten S. G. W. Wahlund erhållit nedan anförda uppgifter, grundade på undersökningar som framlagts i Wahlunds arbete: *Demographic Studies in the Nomadic and the Settled Population of Northern Lapland*, Uppsala 1932; undersökningarna ifråga angiva sig visserligen avse nomadlapparna, men resultaten kunna enligt författaren utan risk överflyttas att gälla även andra avgränsningar av den lapska folkstammen och sålunda exempelvis kategorien de renskötande lapparna.

Det visar sig enligt Wahlund, att nomadlapparna sedan slutet av 1700-talet uppvisa en *dödlighet*, som på intet sätt kan betecknas som hög. Jämfört med den svenska befolkningen i sin helhet ha de något högre dödstal i de yngre och något lägre dödstal i de äldre åldersgrupperna. Särskilt stor är deras dödlighet under det första levnadsåret. Vidare är lappkvinnornas dödlighet i samband med barnsörd anmärkningsvärt hög.

Den gängse uppfattningen är att lapparna gifta sig tidigt. Dock visa undersökningarna att deras *giftermålsålder* varken kan betecknas som anmärkningsvärt hög eller anmärkningsvärt låg.

Den inomäktenskapliga *födelsefrekvensen* hålles tillbaka av en stor abortfrekvens. Dock kan den äktenskapliga fruktsamheten ingalunda sägas vara låg. Den utomäktenskapliga födelsefrekvensen är ringa.

Sammanfattningsvis kan sägas, att nomadlapparna uppvisa tämligen normala demografiska förhållanden. Den bild man erhåller ur födelse-, giftermåls- och dödlighetsstatistiken är sådan, att den mycket väl skulle kunna gälla ett europeiskt kulturland under 1800-talet. Det är direkt felaktigt, att, som man gjort, framställa lapparna som ett döende släkte.

I fråga om nomadlapparnas *framtida befolkningsutveckling* kan man med rätt stor trygghet utgå från de nuvarande förhållandena.

Det är troligt, att den förbättring i lapparnas dödlighet under de sistförflutna 100 åren, som kunnat konstateras i ovannämnda arbete, fortsätter. I så fall kommer grunden för det slutomdöme, som här nedan följande, att ytterligare stärkas.

Det är givetvis omöjligt att med säkerhet förutsäga, i vad mån i en framtid nomadlapparna komma att företaga en medveten begränsning av barnantalet. Emellertid har vid undersökningarna ingen tendens till viljemässig minskning av fruktsamheten kunnat konstateras.

Genom kalkyler, vilka äro för omfattande att här återge (se det anförda arbetet, i första hand sid. 180), visar det sig, att om ingen övergång skulle ske från nomadlappar till fastboendelappar (resp. från renskötsel till andra näringar), skulle de förras antal öka från generation till generation. Man kan tryggt räkna med, att om någon mera avsevärd vilje-

mässig begränsning av nomadlapparnas (resp. de renskötande lapparnas) barnantal ej kommer att inträffa, kommer deras födelse-, giftermåls- och dödlighetsfrekvens att resultera i en folkökning av minst 15 % för varje generation (ungefär 30 år). Om man utgår från, att deras numerär i framtiden måste hålla sig tämligen konstant, innebär detta att minst 15 % av lappbefolkningen för varje generation måste lämna renskötelsen och övergå till andra näringar.

Så långt Wahlund.

Enligt utredningens mening nödgas man räkna med att den nuvarande renstocken i Norrbotten uppgår till ungefär vad som med hänsyn till betesmarkernas bärighet, jordbrukskulturens krav m. fl. på saken inverkan faktorer lämpligen får rum och att därmed även antalet lappar som av renskötelsen hava sin utkomst icke mycket får överstiga det nuvarande. Enligt tillgängliga uppgifter utgör detta antal, hemmavarande familjemedlemmar inberäknade, för närvarande inom fjällappbyarna i länet 1 682 och inom skogslappbyarna 385, tillhopa 2 067. Med utgående från Wahlunds siffror skulle alltså för varje år omkring 10 av den renskötande lappbefolkningen behöva beredas utkomst i annan näring.

Några uppgifter rörande antalet renskötelsesberättigade lappar och ang. renköttpriser i Norrbotten.

Till belysande av de renskötelsesberättigade lapparnas folkmängd och av fluktuationerna på renmarknaden intagas vidare nedanstående uppställningar, den sista upprättad av lapptillsyningsmannen Elias Stålnacke i Vittangi och avseende Jukkasjärvi och Karesuando socknar:

Antalet renskötelsesberättigade lappar inom Norrbottens lappmarkssocknar: (jfr 1 och 8 §§ lapplagen):

Socken	Aktiva renskötare (med hemmavarande familjemedlemmar)	Icke renskötare (med hemmavarande familjemedlemmar)			Summa
		*)	**)	***)	
<i>Inom fjällappbyarna:</i>					
Arjeplog	177	16	4	—	197
Jokkmokk	292	43	14	—	349
Gellivare	350	39	55	12	456
Jukkasjärvi	507	57	119	41	724
Karesuando	356	—	—	—	356
Summa	1 682	155	192	53	2 082

S o c k e n	Aktiva renskötare (med hemmavarande familjemedlemmar)	Icke renskötare (med hemmavarande familjemedlemmar)			Summa	
		*)	**)	***)		
<i>Inom skogslappbyarna:</i>						
Arjeplog	76	1	3	—	80	
Arvidsjaur	167	21	27	1	216	
Jokkmokk	44	—	—	—	44	
Gellivare	73	7	37	97	214	
Jukkasjärvi	25	3	5	—	33	
Karesuando	—	—	—	—	—	
	Summa	385	32	72	98	587
<i>Icke tillhörande lappbyar:</i>						
Arjeplog	—	80	163	88	331	
Arvidsjaur	—	50	222	247	519	
Jokkmokk	—	52	99	86	237	
Gellivare	—	4	49	149	202	
Jukkasjärvi	—	15	49	88	152	
Karesuando	—	33	41	78	152	
	Summa	—	234	623	736	1 593
	I hela länet	2 067	421	887	887	4 262

Av de renskötande lapparna hava följande antal familjer samt enskilda personer, som stå i husbondeställning, inom respektive socknar enligt 1934 års allmänna renräkning mindre än 100 egna renar:

S o c k e n	Bland fjällappar		Bland skogslappar		Summa		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Arjeplog	4	10 [·] ₈₁	16	66 [·] ₆₇	20	32 [·] ₂₆	
Arvidsjaur	—	—	25	53 [·] ₃₄	25	53 [·] ₃₄	
Jokkmokk	13	19 [·] ₄₀	10	62 [·] ₅₀	23	26 [·] ₁₃	
Gellivare	15	23 [·] ₈₀	4	30 [·] ₇₇	19	25 [·] ₀₀	
Jukkasjärvi	38	32 [·] ₇₆	7	46 [·] ₆₆	45	34 [·] ₃₁	
Karesuando	6	7 [·] ₃₁	—	—	6	7 [·] ₃₁	
	Summa	76	20 [·] ₅₄	62	53 [·] ₀₀	138	28 [·] ₃₃

*) anger antalet personer, vilka förut bedrivit renskötelse eller biträtt däri;

***) anger antalet personer, vilkas fäder eller mödrar såsom stadigvarande yrke bedriva eller förut bedrivit renskötelse eller biträtt däri;

****) anger antalet personer, vilkas far- eller morföräldrar såsom stadigvarande yrke bedrivit renskötelse eller biträtt däri.

Prisfluktuationer på renkött åren 1900—1935.

Åren	Fullväxta hanrenar kr. per st.	Fyraåriga hanrenar kr. per st.	Treaåriga hanrenar kr. per st.	Fullväxta honrenar kr. per st.	Tvååriga hon- och hanrenar kr. per st.	Stek kr. per kg.	Bog kr. per kg.	Benkött kr. per kg.
1900—1905	27—30	24:—	15:—	12—20	9:—	0:75	0:45	0:35
1906—1910	27—30	24:—	15:—	12—20	9:—	0:75	0:45	0:35
1911—1914	32—35	27:—	17:—	15—25	10:—	0:85	0:55	0:45
1915	35—40	30:—	25:—	25—30	20:—	1:05	0:60	0:55
1916	55—65	50:—	40:—	30—40	30:—	1:50	0:85	0:75
1917	80—100	70—75	55:—	60—65	{ 35:— 40:—	2:50	1:25	1:—
1918	200—250	150—175	125:—	100—150	90:—	3:—	1:50	1:50
1919	125—135	100—110	90:—	75—110	{ 55:— 65:—	5:—	4:—	3:75
1920	105—120	70—80	60:—	65—75	{ 40:— 50:—	3:05	1:75	1:50
1921	65—75	55—65	50:—	50—60	{ 25:— 35:—	1:80	1:—	0:65
1922—1925	60—70	50—55	40:—	45—50	{ 25:— 30:—	1:90	0:95	0:65
1926—1930	55—60	45—50	35:—	40—45	{ 22:— 27:—	2:—	0:95	0:75
1931	35—40	25—30	20:—	20—25	{ 12:— 15:—	1:—	0:60	0:35
1932	30—35	25—28	19:—	19—25	{ 11:— 15:—	1:05	0:60	0:30
1933	30—35	25—28	18:—	18—24	{ 10:— 14:—	1:02	0:50	0:30
1934	30:—	25:—	20:—	23:—	15:—	0:95	0:50	0:35
1935	40:—	34:—	25:—	27:—	18:—	1:15	0:60	0:50

Denna sammanställning visar, att priset på renprodukter år 1933 och 1934 befann sig ungefär vid sekelskiftets nivå, under det att prisnivån på åtskilligt annat, som lappen numera behöver för sitt uppehälle, gått i höjden; den stigande tendensen hösten 1935 torde ha sin förklaring i dålig kalvning på våren och en synnerligen ogynnsam höst med ty åtföljande svår skingring och dålig kondition hos renarna — i alla händelser inverkar den icke på jämförelsen. Denna förskjutning i prisrelationen mellan renprodukter och övriga förnödenheter till de förstnämndes nackdel drabbar lappen i våra dagar desto hårdare, därför att han under inflytande av beröringen med den bofasta kulturen och icke mindre under inflytande av den högkonjunktur, som följde i krigets spår, lagt sig till med en hel del vanor och behov, vilka, utan att i och för sig innebära något överflöd, dock voro okända för honom under den primitiva naturhushållningens dagar. På många håll vill man icke numera nöja sig med den kost och beklädnad, som lapparna ännu för ett par decennier sedan voro tillfreds med, och även i avseende på bostaden hava krav på större bekvämlighet på sina håll gjort sig gällande. Arbetsslöner och övriga arbetskostnader för renskötseln hava jämväl stegrats. Till allt detta komma avsevärda utlägg för de genom lagstiftningen om lapparnas beskattning för inkomst av renskötsel införda utskylder till stat och kommun.

Vidare har fisket i alla tider utgjort ett viktigt komplement till renskötseln även för den nomadiserande lappens hushåll. Folkökningen och de förbättrade kommunikationerna hava emellertid i hög grad ökat konkurrensen ifråga om fisket — där lappen för övrigt med sina primitiva redskap är handicappad — och minskat det ekonomiska stödet för nomaden och ännu mer för fiskarlapparna från denna näringsgren.

Tidigare vidtagna åtgärder för lappars bosättning.

Rörande de av statsmakterna tidigare vidtagna åtgärder i ämnet meddelas följande.

Speciella åtgärder från statsmakternas sida i nämnda syfte datera sig från början av detta sekel. Då 1898 års renbeteslag endast tog sikte på försörjningsmöjligheterna för den del av lappallmogen, som hade renskötsel till utkomstkälla, lämnades det stora antalet lappar, som av olika anledningar upphört med denna näring, fullständigt åt sitt öde.

Med hänsyn till sistnämnda lappars betryckta läge fästes statsmakternas uppmärksamhet nästan omedelbart efter renbeteslagens utfärdande vid den brist, som förelåg i lagstiftningen, då den icke beaktade de icke rensköttande lapparnas behov. Från skilda håll påkallades åtgärder i syfte att upphjälpa deras betryckta läge.

Ett första uttryck i lagstiftningens form fick beaktande av lapparnas behov av bosättning inom Norrbottens län i kungörelsen den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvitrningen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. I denna kungörelse stadgas bl. a. att vid avvitrning ovan odlingsgränsen skulle, där sådant kunde ske utan förnärmande av övriga intressen som voro på avvitrningen beroende, lämpliga områden avsättas för att, därest framdeles funnes lämpligt, upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, vilka helt eller huvudsakligen övergivit nomadlivet.

I samma kungörelse (§ 4) meddelades föreskrifter rörande legalisering av vissa av både lappar och andra företagna olaga bosättningar ovan odlingsgränsen. En del sådana bosättningar hade tidigare legaliserats såsom skogstorp. Enligt dessa föreskrifter skulle, därest å inhysingslägenhet — varmed förstods lägenhet ovan odlingsgränsen, som blivit utan vederbörligt tillstånd anlagd eller för vilken vid upplåtelsen meddelade föreskrifter angående byggnads- eller odlingsskyldighet icke blivit behörigen fullgjorda — innehavare verkställt sådana arbeten eller eljest nedlagt sådana kostnader, att han efter prövning funnes förtjänt att vid lägenheten bibehållas, åt lägenheten under vissa förutsättningar vid avvitrningen utläggas särskilt område. Inhysingslägenhet skulle icke skattläggas och finge icke erhålla mera husbehovsskog än som tilldelades hemman av motsvarande storlek i samma trakt, ej heller andel i samfällid husbehovsskog. — Enligt Kungl. kungörelse den 20 oktober 1916 skall Konungens befallningshavande hava att till innehavaren utfärda upplåtelsebrev å lägenheten, varefter densamma skall i jordeboken upptagas såsom frälsetorp utan mantal.

Redan vid 1908 års riksdag hade emellertid av ett flertal ledamöter i riksdagens andra kammare framförts en motion (nr. 163), i vilken hemställdes om en fullständig utredning av lappfrågan. I motionen anfördes bl. a.:

Lapparna liksom alla naturfolk hade sett sig tillbakaträngda och kringskurna av civilisationen och odlingen. Lagstiftningen hade i allmänhet gynnat odlingens framsteg i de nordliga trakterna på nomadernas bekostnad och utan tillräcklig hänsyn till gammal sedvänjerätt, som ju nomaderna kunde med skäl åberopa gentemot inkräktarna. Vid avvitrningsförfattningarnas tillämpning hade man underlåtit att taga tillbörlig hänsyn till lapparnas berättigade krav på en tryggare existens. I stället för att så mycket som möjligt åt nomaderna söka bevara och bibehålla större sammanhängande områden av för renskötseln behöflig mark, hade man tillåtit nybyggesanläggningar upp mot barrskogsgrensens och till och med långt därovan, sålunda över den gräns, dit en verklig odling kunde tänkas nå. Långt inne i de egentliga renbetesområdena hade de bofasta dessutom insynat en stor mängd spridda myrar och andra slätterlägenheter, vilket i

hög grad försvårat renskötseln och ådragit lapparna skadeersättningsanspråk från de bofastas sida. Dessa omständigheter jämte andra samverkande orsaker hade vållat att den nomadiserande lappbefolkningen sammansmält i hög grad.

Den övriga delen av lappbefolkningen vore både egendomslös och hemlös. Å den jord, som fordom tillhört lapparna med hävdens och den förstkommandes rätt, finge den icke renägande lappen ej ens uppföra en liten koja för att bereda sig tak över huvudet utan att riskera att bliva avhyst och bötfälld.

De åtgärder som från statsmakternas sida borde vidtagas till fromma för lapparna borde gå ut på dels att söka vidmakthålla, värna och trygga de nomadiserande lapparnas existens och dels att bringa hjälp och undsättning åt de icke renägande lapparna och åt dem, som ej uteslutande kunde leva av renskötseln.

Sedan i motionen därefter föreslagits åtskilliga åtgärder för betryggande av de nomadiserande lapparnas existens, behandlas frågan om lämpligaste sättet att bringa varaktig hjälp åt sådana lappar, som antingen helt och hållet sakna renar eller icke hava tillräckligt många för att kunna leva som nomader. I motionen heter det härom vidare bl. a.:

Genom den i vår lagstiftning fastslagna grundsats, att en lapp ej kan vara på samma gång renägare och jordbrukare, borttogs för lapparna en naturlig övergångsform från det fria nomadlivet till den bofastes vid den egna torvan bundna intresse, en övergångsform som eljest möjliggjort för den mindre väl situerade men dock ej alldeles utfattige lappen att vid sidan av en renskötsel, som ej ensam kunde skänka honom hans bärgning, hava ett litet jordbruk, avpassat efter hans fallenhet och förmåga och i stånd att utfylla vad som felades honom i renar. Sålunda skulle odlingen och jordbruksnäringen efter hand kunnat hava upptagit dem, som tröttnat vid nomadlivet eller av brist på tillräckligt antal renar tvungits att upphöra med detta levnadssätt. Nu har i stället skapats ett fattigt, egendomslost och hemlöst proletariat.

Att förmå dessa lappar att återvända till nomadlivet genom att exempelvis åt dem söka anskaffa nödigt antal renar, torde vara fullkomligt lönlöst och dessutom praktiskt utförbart. Den närmast till hands varande sysselsättningen vore ett jordbruk i förening med boskapsskötsel, och att ett dylikt jordbruk även hägrar för många lappar såsom ett framtidsperspektiv, därom har man sett flerfaldiga uttalanden från lapparna själva. Små av lappar anlagda jordbruk och nybyggen finnas på många håll inom de norrländska länen, oftast tillkomna utan lov och under trycket av nöden och fattigdomen.

Riksdagen biträdde för sin del motionen och hemställde i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 maj 1908, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda och taga under omprövning, vilka åtgärder borde vidtagas för att dels vidmakthålla, värna och trygga den nomadiserande lappbefolkningens tillvaro och främja renskötselns utveckling och dels förhjälpa den övriga lappbefolkningen ur dess betryckta ställning och bereda den lämpliga exi-

stensmöjligheter samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning och prövning kunde giva anledning.

Ärendet anmäldes i statsrådet den 9 oktober 1908 av dåvarande chefen för civildepartementet. Denne yttrade därvid, med betonande av frågornas synnerliga vikt, att med hänsyn till deras omfattning den närmare utredningen borde anförtros åt särskilda kommitterade. Dessförinnan syntes det honom dock lämpligt att vissa förberedande undersökningar verkställdes, som kunde utgöra grundval för en kommittés arbeten.

Undersökningar av skilda slag verkställdes sedan under de följande åren, vilka gävo bl. a. uppslaget till utfärdande av kungörelsen den 3 juni 1915, vari förordnades bl. a. att kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och kronoöverloppsmarker i de sex nordligaste länen icke skulle äga tillämpning å områdena ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Endast där i något fall synnerliga skäl därtill föreläge skulle det enligt förstnämnda kungörelse ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva upplåtelse av odlingslägenhet inom samma trakter.

Med stöd av bestämmelserna i 1915 års kungörelse hava — efter vidlyftiga utredningar — en del olaga bosättningar ovan odlingsgränsen både i Västerbottens och Norrbottens län legaliserats under benämningen *fjällägenheter*. Upplåtelsen avser nyttjanderätt antingen för viss tid eller innehavarens livstid och mot villkor, bland annat, att lägenhetsinnehavarna skola själva skydda sina ägor mot skadegörelse av renar. Sådana upplåtelse fortgå alltjämt, dock i mindre skala.

I fråga om lapparnas rätt att bosätta sig å kronomarker ovan odlingsgränsen samt å renbetesfjällen i Jämtlands län framlades förslag i den proposition (nr. 169) rörande ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag, som avläts till 1917 års riksdag. Likasom alla i nämnda proposition upptagna förslag, vilka berörde lapparnas bosättningsfråga och vad därmed ägde sammanhang, blev jämväl spörsmålet om lägenhetsupplåtelse åt lapparna av riksdagen utbrutet från slutlig behandling och hänvisat till förnyat övervägande i samband med den förestående revisionen av hela lapplagstiftningen.

Emellertid infördes efter riksdagens förslag bland de år 1917 vidtagna ändringarna i renbeteslagen en övergångsbestämmelse, innebärande förbud för lapparna att utan tillstånd av Kungl. Maj:t uppföra boningshus eller ladugård eller upptaga odling å kronojord inom lappmarkerna och å renbetesfjällen.

I 1917 års proposition skildes mellan renskötande lappar och sådana, som övergivit eller ämnade övergiva renskötseln, och inom den senare gruppen ägnades särskild uppmärksamhet åt dem, som av ålder eller sjuk-

lighet hindrades att fortsätta nomadlivet. I fråga om renskötande lappar uttalades i propositionen, att staten saknade anledning att förhjälp dessa till bosättning. Beträffande övriga kategorier anförde föredragande departementschefen bland annat:

Vad därefter angår lappar, som av annan anledning än orkeslöshet övergivit eller ämna övergiva renskötseln, har från vissa håll uttalats, att man borde för dem i största möjliga utsträckning öppna vägen till bosättning. En dylik hållning synes dock i allmänhet ej vara att förorda.

Nekas kan emellertid icke, fortsatte departementschefen, att förhållandena stundom kunna göra det lämpligt att åt fattiga lappar — vare sig sådana som varit renskötare eller andra — anvisa kronojord till bosättning. Framför allt gäller detta skogslapparna, vilkas kvarhållande vid renskötseln knappast torde vara något angelägnare önskemål och vilka icke i samma grad som fjällapparna äro beroende av, att deras betesområden hållas fria från nya bosättningar. Det synes vid nu angivna förhållanden önskvärt, att åt Kungl. Maj:t inrymmas befogenhet att, när skäl föreligga, medgiva lapp nyttjanderätt till kronomark inom lappmarkerna eller de jämtländska renbetesfjällen, under förutsättning att upplåtelsen ej länder till förfång för de renskötande lapparna. Detta skulle öppna utväg att, i något större utsträckning än i kungörelsen den 3 juni 1915 förutsattes, bevilja upplåtelse av mark ovan odlingsgränsen i lappmarkerna samt att i avseende å lappmarkernas nedre delar verkställa upplåtelse under de växlande former, som under olika förhållanden kunna finnas lämpliga.

Beträffande slutligen nomadlappar, som i följd av ålder eller sjukdom hindras att medfölja på flyttningar, torde man böra gå ett steg längre. Såsom i det föregående erinrats, har det av gammalt varit vanligt, att dylika lappar slagit sig ned på någon lämplig plats och där åt sig uppfört fast bostad av ett eller annat slag. Lika angeläget som det är att bosättningar av denna art ej längre få till förfång för nomadväsendet i det hela äga rum efter lapparnas fria skön, lika önskvärt och billigt är det ock, att säker utsikt öppnas för nomadlapparna att i händelse av orkeslöshet få åt sig upplåtna boplatser, där de kunna föra en för deras vanor och behov avpassad tillvaro. Detta önskemål synes kunna tillgodoses på det sätt, att i lagen meddelas föreskrift, att vissa områden inom lappmarkerna och renbetesfjällen skola av Kungl. Maj:t avsättas för upplåtelse till orkeslösa renskötande lappar samt att Kungl. Maj:ts befallningshavande sedan skall hava att inom dylika områden vidtaga markupplåtelse för livstid med rätt till bränsle och annat behöfligt virke samt så vitt möjligt även jakt- och fiskerätt.

Den lösning av frågan om lapparnas rätt till bosättning på kronomark, som föreslagits i 1917 års kungl. proposition, vann dock icke riksdagens bifall, utan hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 juni 1917, att detta spörsmål måtte upptagas till förnyat övervägande i samband med den tillämnade revisionen av hela lagstiftningen rörande lapparna samt efter det tillfälle beretts dem att själva vid samfällt möte överlägga om de synpunkter och önsknningar, som enligt deras uppfattning

borde tjäna till vägledning för en sådan revision och jämväl för lösning av den så viktiga bosättningsfrågan.

Vid det med anslag av statsmedel under februari månad 1918 i Östersund hållna allmänna lappmötet gjorde lapparna uttalanden jämväl rörande bosättningsfrågan. Dessa uttalanden hänföra sig emellertid väsentligen till det då föreliggande lagförslaget rörande renskötseln och ta mera sikte på de nomadiserande lapparnas behov av att få uppföra åt sig bostadshus än en målmedveten kolonisation med lappar som kolonister. Dock framhålles vid olika tillfällen och i olika sammanhang uttryckligen behovet av åtgärder för att bereda icke blott sjuka och ålderstigna lappar utan även andra lappar, som blivit utan renar, tillfälle till försörjning genom övergång till bofast levnadssätt.

Den vid mötet antagna till Konungen ställda resolutionen går beträffande bosättningsfrågan endast ut på utredning. Det heter i denna del av resolutionen:

Vad beredande av utsikt till bosättning av icke renskötande lappar angår har mötet i huvudsak hemställt, att nativitetsöverskottet bland lapparna fullt utredes, och vidare vart detta eventuella överskott tager vägen och hur det får sin utkomst, och slutligen vad som bör göras för att bereda den icke blott normala lappstammen utan även särskilt detta överskott drägliga existensmöjligheter, för att sedan på grundvalen av denna utredning ordna fattiglapparnas eventuella bosättningsfråga.

Redan den år 1919 tillsatta lappkommittén upptog i sitt betänkande ett förslag om beredande av möjlighet för lappar att upptaga odling på kronomarker. Rörande lapparnas bosättning anförde kommittén bl. a.:

Sedan gammalt har det varit vanligt, att lappar, som i följd av ålder eller sjukdom ej kunnat följa renarna på deras vandringar, slagit sig ned vid något fiskevatten eller å annan plats. Här hava de dragit sig fram, förutom genom avkastningen av de renar som de tilläventyrs ännu haft i behåll och överlämnat i andra lappars vård, genom fiske och jakt. Ofta har även förekommit att nomadlappar, som av en eller annan anledning, såsom genom olyckshändelse, rovdjurs härjningar eller sjukdomar hos renarna, förlorat dessa eller som, ehuru ännu arbetsföra, tröttnat på nomadlivet, på liknande sätt skaffat sig fast bostad. De lägenheter, som sålunda uppkommit, utgöras mången gång endast av bostad, bestående av en torvkåta eller en stuga. Vanligen upptages dock någon odling och anskaffas några husdjur, såsom getter eller en och annan ko. I en del fall hava lägenheterna småningom utvecklat sig till verkliga jordbruk.

Att orkeslösa och fattiga lappar slagit sig ned såsom "fiskarlappar" har, såsom ovan berörts, stöd i gammal sedvana, även om intet därom finnes stadgat i lagstiftningen. Allt efter som de orkeslösa lapparna avlidit eller förhållandena i övrigt förändrats lära väl ofta de upptagna lägenheterna

hava fått förfalla och försvunnit. I många fall, särskilt om ställena utvecklat till jordbrukslägenheter, hava de alltjämt funnits kvar och övergått från en innehavare till en annan.

Kommitténs förslag föranledde emellertid icke till omedelbara lagstiftningsåtgärder, utan jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t uppdrog chefen för socialdepartementet år 1926 åt f. d. landshövdingen J. Widén att såsom sakkunnig biträda med överarbetning av kommitténs förenämnda förslag.

I sitt betänkande den 7 november 1927 med förslag angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m. framhåller den sakkunnige bl. a.:

Enligt inhämtade upplysningar har den okontrollerade bosättningen i lappmarksområdena åtminstone inom Norrbottens län under de senare åren visat tendenser till ökning och anledning finnes antaga, att denna ökning icke är av tillfällig natur. Renskötselns utvecklingsmöjligheter — redan förut begränsade av betestillgången — hava nu blivit ytterligare beskurna genom den år 1919 med Norge avslutade konventionen, som avsevärt inskränker det tillåtna renantalet för vissa byar. Bland annat på grund av denna omständighet har i det nyligen framlagda förslaget till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige rätten att driva renskötsel, vilken enligt gällande lag är oinskränkt, ansetts böra begränsas. I följd härav måste man räkna med, att det för framtiden kommer att förefinnas ett ökat behov av möjligheter till bosättning för sådana lappar, som icke kunna vinna sin utkomst genom renskötsel.

Det torde vara naturligt att de, vilka icke vidare kunna fortsätta med rennäringen, i första hand uppsöka jordbruket såsom näringsfång, och vitsordas detta av hittills vunnna erfarenhet. Det lär under sådana förhållanden få anses såsom en staten åliggande skyldighet att förhjälpa dessa lappar till lägenheter, som lämpa sig för dem.

Bortsett från de vådor för renskötseln, som äro förbundna med den okontrollerade bosättningen, har denna medfört olägenheter även i andra hänseenden. De s. k. fiskarlapparna hava i allmänhet slagit sig ned vid sjöar och vattendrag med tanke mera på möjligheten till fiske än på framtidsutsikter för jordbruket. På de flesta platserna lär emellertid utbytet av fiske och jakt år för år avsevärt minska. Avsättningsmöjligheterna äro mångenstädes mycket dåliga, då samfärdsmedel saknas. Vägar, skolor m. m., som vore nödvändiga, om bosättningen finge fortgå, skulle bliva mycket dyrbara. Redan nu lär det allmänna fått vidkännas avsevärda utgifter för dessa vid sjöar bosatta lappar, då en stor del av dem åtnjuta fattigunderstöd; och antalet av sådana understödstagare ökas alltjämt. Det torde alltså jämväl föreligga ett allmänt intresse av att åtgärder vidtagas för tillgodoseende av förvärvsmöjligheter åt icke renskötande lappar, som eljest skulle hemfalla under fattigvården.

Rörande frågan, vilka lappar böra komma i åtnjutande av de föreslagna upplåtelseerna, anför den sakkunnige i huvudsak:

På sätt framgår av den ovan lämnade redogörelsen har man att bland

de lappar, varom här är fråga, urskilja tre olika kategorier, nämligen dels sådana lappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke äro arbetsföra och på den grund övergivit nomadlivet, dels sådana lappar, som förut ägnat sig åt renskötsel, men utan att vara helt arbetsodugliga, likväl till följd av minskad arbetsförmåga icke kunnat fortfara därmed, dels ock sådana lappar, som äro fullt arbetsföra men på grund av renstammens begränsning eller av andra orsaker övergivit nomadlivet.

Vad angår den första kategorien eller de lappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke vidare äro arbetsföra, äro dessa, sedan den lapska fattigvårdsfrågan vid innevarande års riksdag vunnit sin lösning, att behandla i enlighet med fattigvårdslagens bestämmelser och skola därför här lämnas åsido.

Beträffande sådana mindre arbetsföra lappar, vilka icke omhändertagits av fattigvården, synes tillfälle böra beredas dessa att med nyttjanderätt förvärva bostadslägenheter, där de kunna försörja sig med jakt och fiske samt föda några getter och möjligen någon ko. Lägenhetsinnehavaren synes böra erhålla rättighet att på kronans mark fritt taga nödigt byggnadsvirke på villkor, som angivas i upplåtelsekontraktet, men understöd i form av odlings- eller byggnadsbidrag torde icke böra ifrågakomma.

Åt den tredje kategorien lappar, varom här är fråga, synes böra upplåtas jordbrukslägenheter av den storlek, att innehavaren jämte familj därå kan hava sin bärgning. Å lägenheten bör kunna hållas några kor samt möjligen även häst varjämte möjlighet till jakt och fiske bör finnas.

De som i främsta rummet böra komma i åtnjutande av dylika upplåtelser äro sådana lappar, som till följd av renbetesmarkernas otillräcklighet i förhållande till renstammens storlek icke vidare äro i tillfälle att ägna sig åt renskötsel. Därefter synes även sådana lappar härtill kunna komma ifråga, vilka genom olycksfall eller andra omständigheter förlorat sina renar eller större delen av dem och icke lämpligen kunna återgå till renskötseln.

Den kungl. propositionen rörande upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m. blev av riksdagen bifallen, och den 18 juli 1928 utfärdades kungl. kungörelsen angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark. I densamma meddelades bestämmelser om upplåtande av både jordbruks- och bostadslägenheter bl. a. från områden inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, vilka områden på förordnande av Konungen avsatts för detta ändamål.

De utvägar som f. n. stå öppna för lapparna att få understöd av det allmänna vid övergång till bofast levnadssätt skulle alltså te sig som följer:

1:o) *Allmänna stödåtgärder:*

- a) egnahemslån jämte premielån;
- b) arbetaresmåbrukslån;
- c) upptagande av kronotorp på kronomark;

- d) upptagande av kolonat;
- e) „ „ arrendelägenhet på kronomark;
- f) „ „ s. k. fjällägenhet enligt villkoren i kungl. kungörelsen den 3 juni 1915.

2:o) *Speciellt för lapparna avsedda upplåtelseformer:*

a) upptagande av jordbrukslägenhet enligt bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 18 juli 1928;

b) upptagande av bostadslägenhet enligt bestämmelserna i samma kungörelse, denna typ dock avsedd endast för mindre arbetsföra lappar.

Utöver dessa former av understöd från det allmännas sida för bildande av egna hem kan även erinras om det medgivande för renskötande lapp att efter särskilt tillstånd få uppföra bostadshus och upptaga odling på kronomark, som ingår i §§ 42 och 43 av gällande renbeteslag; dylikt medgivande gäller dock, som nämnts, endast för lapp som är kvar i renskötseln och får icke utnyttjas för anläggande av permanenta bostäder, ehuru risken för ett sådant resultat av ett medgivande kan vara stor.

Av de ovan angivna allmänna stödåtgärderna äro egnahemslånen och arbetarsmåbrukslånen icke mycket att räkna med för lappkolonisationens del; förbundna som de äro med låneformen och avsedda mera för den egentliga jordbruksbygden torde lapparna i allmänhet icke kunna konkurrera om dessa lägenheter och i alla händelser hava små förutsättningar att gå i land med företagen. Av liknande skäl kan kolonatformen utmönstras. Kronotorpen torde i huvudsak avse att säkerställa tillgången på arbetskraft för skötsel av kronans skogar; ytterligare behov av kronortorp torde härefter icke vara stort och upplåtelseformen förty vara stadd i stark minskning, varjämte lapparna i allmänhet icke äro vana skogsarbetare och följaktligen torde stå sig slätt i tävlan om dessa ställen. Arrendelägenheterna på kronomark erbjuda ingen tillfredsställande lösning av frågan och torde utan vidare kunna lämnas därhän. På fjällägenheter slutligen hava onekligen många lappar bofäst sig, enligt uppgift lära lappar sitta på bortåt hälften av fjällägenheterna.

Dessa upplåtelseformer, medgivna i tidigare omförmälta kungl. kungörelse den 3 juni 1915, regleras vidare av nåd. brev den 11 juni 1926 angående byggnadshjälp åt innehavare av fjällägenheter; enligt detta ställes årligen till förfogande för Norrbottens län ett anslag av 5 000 kronor, varur fjällägenhetsåbon kan tilldelas 3/4 av arbetskostnaden för ställets bebyggande, dock högst 500 kronor. Övriga villkor stadgas i upplåtelsekontrakten och innebära upplåtelse på 50 år med optionsrätt, fritt byggnadsvirke samt husbehovsvirke och betesrätt för kreatur på angränsande kronomark,

fiskerätt i angivna vatten, jakträtt inom lägenhetens område. Lägenheterna pläga omfatta 5—10 har vidd, och den årliga avgälden håller sig mellan 5 och 10 kr.; samtidigt brukar upplåtas, på särskilda 10-årskontrakt, enl. 57 § lapplagen slätterängar efter ett arrende av 75 öre per skrinnda hö. — Med stöd av samma 1915 års kungörelse verkställas även tomtupplåtelser ovan odlingsgränsen; dessa ske på 10-årskontrakt och hava egentligen kommit till användning för områden i Kiruna municipalsamhälles närmaste omgivningar. — Antalet fjällägenheter uppgår enligt den vid länsstyrelsen förda förteckningen i de olika socknarna inom Norrbottens läns lappmark till

Arjeplog	68 st.	(därav 9 st. ännu icke tagna i anspråk)
Jokkmokk	34 „	
Gellivare	25 „	
Jukkasjärvi	22 „	
Karesuando	6 „	
<hr/>		
Summa	155 st.	

En betydande del av de upplåtna fjällägenheterna avser legalisering av äldre olaga bosättningar. Nyupplåtelse av fjällägenheter har på senare tid fortgått i nämnvärd omfattning endast i Arjeplogs socken. Hela systemet med fjällägenheter synes utredningen icke odelat lyckligt och i alla händelser för lappkolonisationens del icke något att räkna med. De ställen av denna natur som kunna bereda sin innehavare verklig besuttenhet torde vara lätt räknade, och fjällägenhetsåborna äro för sin utkomst till större delen beroende av jakt och fiske och längre nedöver av skogs-, väg- och andra i orten förekommande arbeten. I de nordligare lappmarkssocknarna har upplåtelse av fjällägenheter praktiskt taget upphört. Fjällägenheterna hava givetvis fyllt en viss uppgift, men det får ej släppas ur minne, att de utgöra ett avsteg från satsen att landet ovan odlingsgränsen är till lapparnas uteslutande begagnande anvisat; utrymmet för ytterligare dylika upplåtelser torde för övrigt vara tämligen begränsat.

I fråga om 1928 års kungörelse om lappars bosättning är att anteckna, att Kungl. Maj:t den 21 januari 1930 efter särskild framställning av länsstyrelsen förordnat att tre skilda områden finge upplåtas för jordbrukslägenheter åt lappar, nämligen dels hemmanen nr:ris 5, 6 och 7 i Kurra-vaara by, Jukkasjärvi socken (av kronan förvärvade från Mertainens gruvaktiebolag), dels vissa områden på den halvö som bildas av Kaitumälvens bukt mot söder från Kamasuando östra ända till riksgränsbanans järnvägsbro över älven med rätt till ängar på älvens stränder längs Kamasuando och på holmarna i detta sel, allt i Gellivare socken, dels ett område på södra stranden av Stora Lulevatten från Tarfekvare östöver mot

Luspeforsen inom Jokkmokks socken samt dels ett område vid Kors-träsket och Båtträsket inom Arjeplogs socken. Samtliga dessa områden äro belägna ovan odlingsgränsen. Så till vida har också en början till lappbosättning här inletts som på Kurravaarahemmanen — i anslutning till bestämmelserna i 1928 års kung. och med tillhjälp, förutom av statsbidragen enligt kungörelsen, av medel tillkomna på enskild väg — mera på försök tre jordbrukslägenheter upplåtits och förberedande åtgärder vidtagits för upplåtande av ytterligare sex lägenheter. I övrigt har, såvitt utredningen känner, 1928 års kungörelse icke i vidare mån tillämpats än att Kungl. Maj:t den 9 november 1934 på ansökan av lappmannen Jonas Oskar Nilsson i Malmesjaure skogslappby om en jordbrukslägenhet och efter hörande av bl. a. länsstyrelsen förordnat, att ett område om 3.36 har på kronoparken Abraur skulle avsättas för upplåtelse åt lappar; stället i fråga, beläget nedanför odlingsgränsen, torde sedermera hava av domänstyrelsen upplåtits men är ännu icke bebyggt.

Avsättande av mark för bostadslägenhet åt lappar enligt 1928 års kungörelse torde icke hava ägt rum.

Tillgång på jord för lappbosättningen.

För bedömande av denna fråga hava för Norrbottens läns del stått till buds uppgifter från kolonisationskommitténs torvmarksinventering, en av länsstyrelsen i Norrbottens län år 1926 verkställd markinventering för lappbosättningsändamål, handlingar rörande nybyggen utlagda vid efteravvittringen inom Arjeplogs, Jokkmokks och Gellivare socknar ävensom uppgifter från revir- och allmänningsförvaltare och från länets hushållningssällskap; sannolikt mycket värdefulla upplysningar i ämnet torde framkomma genom domänstyrelsens nyss avslutade inventering av odlingsbar fastmarksjord på kronoparkerna nedom odlingsgränsen i Norrbottens län.

De hittills ur nämnda källor erhållna uppgifterna te sig som följer:

A. *Summariska uppgifter.*

Arealen kronopark nedom odlingsgränsen inom lappmarkerna belöper sig till 1 129 794 har, därav odlingsbara "smärre torvmarker" (områden på 15—100 har) 28 400 har och "torvmarker av större omfattning" (områden över 100 har) 40 900 har — en mycket riklig tillgång alltså på odlingsbar myrmark.

Beträffande den odlingsbara fastmarksjorden på kronoparkerna nedom odlingsgränsen föreligger än så länge uppgift endast för hela länet, 2 171

har; denna uppgift avser dock endast fastmark lämpad för rena fastmarksjordbruk och grundas på vad som "efterforscats endast efter anvisningar i orten eller då andra omständigheter talade för dess förekomst inom en viss trakt".

B. *Specifika uppgifter.*

1) På kronoparken Dundret i Gellivare socken, invid Harrträsk station å riksgrensbanan av kolonisationskommittén utlagda 14 kolonat, därav 9 av den större typen; arealen odlingsmark 166.31 har, därav fastmarksjord 30.19 har.

2) Efteravvittringsnybyggen, icke upplåtna eller eljest disponibla, 14 i Arjeplogs, 13 i Jokkmokks och 3 i Gellivare socken.

3) På Näverlidens kronopark i Arvidsjauras socken ett myrmarksområde om 121 har, vilket utdikats genom hushållningssällskapets egnahems-nämnds försorg; tillräckligt för omkring 8 lägenheter.

4) De i Kungl. Maj:ts ovan berörda förordnande upptagna markerna på
a) kronan tillhöriga hemmanen Kurravaara n:ris 5, 6 och 7 i Jukkasjärvi socken, 9 lägenheter;

b) ett område uppströms riksgrensbanans järnvägsbro över Kaitumälv i Gellivare socken, 8 lägenheter;

c) ett område på södra stranden av Stora Lulevatten från Tarfekvare österut i Jokkmokks socken, 5 lägenheter;

d) ett område vid Korsträsket och Båtsträsket i Arjeplogs socken, 5—6 lägenheter.

I fråga om efteravvittringsnybyggena är att anmärka att de äro avsides belägna, därtill är jorden på ett flertal av dem, enligt vad utredningen vid befarung varit i tillfälle att undersöka, av ringa värde för odlingsändamål. På grund härav torde endast ett och annat av dessa nybyggen hava utsikter att kunna bli ett verkligt jordbruksställe och till följd härav nybyggena i fråga vara av endast föga värde för lappbosättningsändamål.

Av lägenheterna på Kurravaarahemmanen hava 3 nu — huvudsakligen genom medel som på enskild väg stått till buds — försetts med nödiga åbyggnader och redan provisoriskt upplåtits åt lappar.

Områdena efter Kaitumälven och vid Stora Lulevatten äro enligt vad utredningens egna undersökningar giva vid handen sådana att de kunna lämnas ur räkningen som självständiga jordbruksställen.

I kronans ägo finnas dessutom åtskilliga fastigheter, här nedan för-

tecknade, vilka utredningen av olika skäl anser vara icke att räkna med för nu ifrågasättande ändamål. Dessa äro:

1) andelar i 11 hemmansdelar under Svappavaara by i Jukkasjärvi socken, tillhörande det i statens ägo befintliga Mertainens gruvaktiebolag. Bolagets fastigheter upptaga en areal av över 4 700 har, därav 0.75 har tomt och åker, 260.99 har äng och 45.51 har odlingsmark. I detta sammanhang anmärkes att Svappavaara by har stort behov av utvidgning för sina egna inbyggares räkning;

- 2) länsmansbostället i Karesuando kyrkoby,
 lappskolbordet i Jukkasjärvi gamla kyrkoby,
 „ „ Gellivare kyrkoby,
 „ „ Arjeplogs „
 hemmanet 5/64 mantal Saivorova nr. 1, Gellivare socken,
 fastigheten Vuotnavuoma i samma socken.

Inom sockenallmänningsarna i länet hava följande uppgifter om tillgång på odlingsmark lämnats, nämligen

1) Jukkasjärvi:

Block I—III: Vid Sautusjärvi intill Roukuvuoma, gott fiske;

Block II—V: Stränderna vid Nurmasuandoselet i Torne älv, föga givande fiske; södra stranden av Junojärvi mellan Torne och Lainio älvar, gott fiske.

2) Gellivare:

Block I: Efter den planerade vägen Murjek—Lillån	80 hektar
Block II—IV: Vid vägen Mårdsel—Suobbat	100 „
Block VII: Vid vägen Bönträsk—Risträsk	50 „
Block XIV: Vid Ansavaara	30 „
Block XV: Vid vägen Hakkas—Satter	80 „
Block XVIII: Vid vägen Ullatti—Kompelusvaara	20 „

Summa 360 hektar

3) Jokkmokk:

Inom block nr. XX tillhörande den s. k. Parkijaurs östra allmanning ovan odlingsgränsen sluttande mot sydöstra delen av sjön Nautijaure, Nautijaureluspen och övre delen av Nautijaureälven, 200 hektar.

4) Arjeplog:

1. Block III: På båda sidor om n i Lulepotten mellan Gubblijaur och Kakel (Skellefte älv). Huvudsakligen fastmark av medelgod beskaffenhet, 20 hektar.

2. Block IV Storön: Vid första n i Fastonjuonje, Storön i Storavan. Tämligen god fastmark, 10 hektar.

5) Arvidsjaur:

Vid Skellefte älv, Nymyran (Avdeln. 212 å bl. II). Plats för 10—15 lägenheter.

Såsom tillgång för lappbosättningen kan även räknas det stora myrjordskomplexet Salt- och Fetmyran i Arvidsjaur's socken, som av hushållningssällskapets egnahemsnämnd förvärvats och är under iordningställe; på detta område, omfattande 2.248.5 har, varav odlingsbar mark i runt tal uppskattad till 1.400 har, äro givetvis lappar likaberättigade med andra till erhållande av egna hem.

Behövliga åtgärder för lappkolonisation.

Behovet av åtgärder från det allmännas sida för beredande av bosättning åt lappar är erkänt. Och det torde icke heller kunna förnekas, att lapparna kunna gent emot statsmakterna uppställa en berättigad fordran på att bliva på ett effektivt sätt tillgodosedda i detta avseende. Det kan icke sägas vara på grund av förhållanden, vartill lapparna själva äro vållande, som de råkat i den belägenheten att icke längre finna utrymme och bärgning inom sin gamla nationalnärning. Snarare kan detta sägas bero på åtgöranden och medgivanden från statsmakternas sida, vilka ansetts betingade av viktigare och större intressen än dem som härvidlag fått ge vika. Det är för utredningen angeläget framhålla, att vad från det allmännas sida i förevarande fråga åtgöres icke får betraktas som en nådegåva utan som ett vederlag för avstådda rättigheter av betydande omfattning. Lappprivilegiet, rätten att å kronans och enskild mark inom lappmarkerna och ansenliga områden därnedanför begagna land och vatten till underhåll för sig och renarna, lärer svårligen kunna omvärderas i penningvaluta. Vid en sådan räkneoperation är det icke allenast de materiella värdena som skola tagas med utan även sådana faktorer som lappens tvungna utbytande av en närning, för vilken han har förutsättningar skapade genom nedärvning under generationer, mot något annat, där han på många sätt måste ligga under i konkurrensen. Dessa synpunkter få icke lämnas ur sikte vid bedömande av de anspråk på det allmännas medverkan vid den lapska kolonisationens genomförande som här nedan framställas och som i det hela gå ut på förhjälpande till försörjning såsom jordbrukare.

Vad som hittills åtgjorts från det allmännas sida för lappars bosättning kan icke sägas vara tillfyllest. Detta gäller såväl ifråga om antalet av de människor som skola omhändertagas som ock rörande omfattningen av de bidrag som erfordras. Om än typen bostadslägenhet enligt 1928 års kungörelse med en viss förundran konstateras icke hava vunnit efterfrågan från

den kategori den är avsedd för — lappar hänförliga till denna torde icke hava saknats — så anser utredningen denna hjälpform väl avvägd och önskar densamma bibehållen; det torde icke vara uteslutet att hjälpformen ifråga, sedan dess tillvaro hunnit bliva litet allmänare känd, kommer att bliva mera anlita. Vad jordbrukslägenheterna beträffar så antydes det av erfarenheten och bekräftas av utredningens egna undersökningar och iakttagelser, att vad härvidlag bjudes icke är tillräckligt för att bereda möjligheter till försörjning. De allmänna stödåtgärderna för egnahemsbildning erbjuda, på sätt tidigare utvecklats, icke något för lapparna i allmänhet passande. Fjällägenheterna hava tämligen flitigt eftersökts, men de äro snarast ett surrogat, tillgången på dem är begränsad och de synas utredningen över huvud taget icke erbjuda en lycklig lösning av föreliggande fråga. De i 1928 års kungörelse angivna grunder för hjälpen till jordbruksbosättning för lappar synas i huvudsak kunna bibehållas. Bestyret med lägenheternas upplåtande och handhavande av kolonisationsledningen över huvud taget synes dock behöva vara samlat hos ett enda organ. De villkor och förmåner som äro förenade med upplåtelse synas vidare icke vara tillfyllest för att säkerställa det avsedda syftet. Bestämmelserna om lägenheternas förseende med husbehovsvirke och -bränsle synas kunna bibehållas, men till byggnader, odling m. m. böra utgå förstärkta bidrag. För det lapska kolonisationsväsendet i dess helhet i länet föreslås dessutom ett särskilt stöd från skogen genom inrättande av en fond, baserad på en skogstilldelning efter mönstret av de vid avvitrningen inrättade allmänningssocknarna för lappmarkssocknarna och Pajala gamla pastorat — nuvarande Pajala, Tarendö och Junosuando socknar nedanför lappmarksgränsen — med andra ord en lappallmänning.

Den sålunda ifrågasatta nyheten kan icke sägas innebära någon förväntad fordran. Vid avvitrningen, som utgjorde ett slags skifte mellan kronans och enskildas mark, utlades till hemmanen, förutom vanliga skogsanslag, ett skogskapital för att efter regler som av Kungl. Maj:t fastställdes förvaltas för skattetalsägarnas gemensamma räkning och nytta. På samma sätt har vid den nybyggesbildning som tillkom i samband med efteravvittringen i Arjeplogs, Jokkmokks och Gellivare socknar det nybyggna tilldelade skogsanslaget icke i sin helhet skiftats ut på fastigheterna utan endast till omkring en tredjedel, medan återstoden uppdelats på sockenallmänningen i respektive socknar och en särskild nybyggesallmänning för nybyggarnas räkning. I frågan om lappbosättningen anmäler sig nu en ny kategori jordbrukare med anspråk på jord och därtill det stöd från skogen, varav de i ännu högre grad än sina nämnda föregångare äro i behov. Det förestår här en slags avvitrning mellan kronan och nya kolonister, vilka för övrigt avstått från den i lappprivilegiet innehållna nyttjanderätten till skog. Till lappkolonisternas fortkomst och förkovring

tänker man sig alltså en skogsallmanning, disponerad efter huvudsakligen samma grunder som sockenallmanningarna i länet, av vars avkomst kolonisterna liksom andra allmäningsdelägare skulle erhålla understöd för ändamål såsom på fastigheterna ålöpande skatter, bidrag till inköp av konstgödsel, utsäde och dylikt.

Utredningen övergår härefter till att närmare angiva grundragen för det allmännas medverkan till den lapska kolonisationen.

Upplåtelseform.

De jämförelsevis stora kapitalutlägg som visat sig erforderliga för lappkoloniatens iordningställande till verkliga jordbruksställen göra det otänkbart att statsmakterna skulle kunna utan vederlag överlåta dem till kolonisterna med äganderätt. Å andra sidan låter det icke heller tänka sig att dessa kolonister skulle kunna reda sig och klara upp en skuldbörda som ens något så när svarade mot det vederlag de skulle böra betala för stället. Och jämväl av andra skäl, exempelvis för att icke dessa fastigheter genom skuldsättning mot in-teckning eller eljest genom spekulationer skulle allt för lättvindigt komma ur lapparnas eller deras efterkommande händer synes det lämpligt att upplåtelseformen förblir den i 1928 års kungörelse bestämda stadgade besittningsrätten, arrende på 50 år med optionsrätt.

Upplåtelsevillkoren synas jämväl kunna upptagas från 1928 års kungörelse, dock med uttryckligt angivande att arrendet, från början åtminstone, skall sättas blygsamt och att de första 20 åren skola vara fria såväl från arrende som från andra utlagor och skatter för fastigheten.

Till de närmare villkoren och förmånerna förbundna med fastighetens nyttjande återkommer utredningen i det följande, på tal om lägenheternas beskaffenhet.

Jordbrukslägenheternas förläggning och beskaffenhet.

Den hittills skedda bosättningen vid och ovan odlingsgränsen är i stort sett icke ägnad att uppmuntra till fortsättning; den odlingsbara och odlingsvärda marken här torde för övrigt vara praktiskt taget tagen i anspråk, och fiskesjöarna behövas väl för den nuvarande bebyggelsen och de nomadiserande lapparna. Kolonisationsverksamheten för lappar lärer därför vara hänvisad till det egentliga skogslandet inom lappmarkerna. Kustlandet torde av olika skäl icke böra anlitas, åtminstone icke till en början; inom lappmarkerna hava lapparna sin obestriddliga hemortsrätt, under det att det icke är uteslutet att de i kustlandet skulle kunna bli sedda över axeln eller eljest röna ett sämre mottagande.

Liksom all annan kolonisation måste även lappkolonisationen hädanefter väsentligen byggas på växtkultur, framför allt då foderodling i förening med kreatursskötsel. Erfarenheten pekar allt tydligare på att denna sats har giltighet på jordbruket även inom lappmarken.

När det så gäller förläggningen av de blivande jordbrukslägenheterna för lappar måste följande huvudbetingelser uppställas:

- 1) att platsen erbjuder nödig tillgång på odlingsbar jord och husbehovsskog samt såvitt möjligt arbetstillfällen vid sidan av jordbruket;
- 2) att anordnande av vägar och andra kommunikationsanstalter, skolgång och dylika välfärdsanordningar icke ställer sig alltför besvärligt;
- 3) att kolonisationen icke blir till hinder för renskötseln.

Då kolonisation i våra dagar i stor utsträckning måste bygga på samarbete för inköp, avsättning, anskaffning av redskap och maskiner, så måste lappkolonaten helst utläggas i grupper om minst 4—5 grannar, där icke närheten till annan bebyggelse medger avvikelser från denna regel. Mycket talar för att utvägen med lappbosättningens förläggning intill eller bland äldre bebyggelse kommer att säkrast och mest organiskt föra till målet, som är att så snart som möjligt av den forne renskötarens dana en jordbrukare. Särskilda grupper lappkolonater för sig på ny mark hava säkerligen större svårigheter att möta. Utredningen anser att utgifterna för förvärv av hemmansjord — bondhemman eller bolagshemman — skola giva god valuta i förbilligade iordningställningskostnader och framför allt i ett tryggare slutresultat.

Detta resultat, d. v. s. lägenhetens förmåga att efter uppodling och bringande i hävd väsentligen livnära sin brukare, anser utredningen uppnått då på lägenheten kan födas 5—6 kor, ungdjur och smådjur samt häst, samtidigt som den lämnar tillfälle till odling av potatis, rotfrukter och något vårsäd. Det bör för detta ändamål tillses att varje ställe erhåller fastmarksjord tillräckligt för nyss nämnda behov, stråfoderodlingen får hänvisas till myrodlingarna. Vidare böra lägenheterna tillförsäkras erforderligt skogsbete för kreaturen. Med den relativt extensiva drift som på dessa jordbruk sannolikt kommer att tillämpas måste arealen odlingsbar jord för foder-, sädes- och rotfruktsodling samt kulturbete beräknas till minst 1.25 har per mjölkande ko och dragare och sålunda för en lägenhet av förevarande typ till 7—8 har.

Beträffande själva gången av kolonisationsverksamheten har utredningen tänkt sig att efter erforderlig förberedande undersökning av marken på det utsedda området, vilken givetvis måste utföras med sakkunskap och grundlighet, detta indelas i lägenheter, varjämte fullständig plan

med kostnadsberäkning uppgöres för utdikning och uppodling av den som odlingsmark avsedda delen av jorden. Då lappkolonisten bör få stöd i någon avkomst från lägenheten redan från början, exempelvis i form av foder till minst en ko och åker för potatis, köksväxter m. m., så bör redan vid upplåtelsen å lägenheten vara uppodlat 1 har, därav 0.3 har fastmarksjord. Anvisningar för uppgörande av diknings- och odlingsplaner i övrigt lämnas i instruktionen för de av kolonisationsledningen anlåtade fackmännen.

I samband med lägenheternas utstakning samt planläggningen av dikning och odling uppgöres också förslag och kostnadsberäkning för erforderliga utfartsvägar för kolonatområdet och de särskilda lägenheterna.

Byggnaderna å lappkolonaten böra givetvis från början begränsas till det oundgängligaste och sålunda utgöras av exempelvis vad som vid ovan berörda provbebyggelse på Kurravaaraställena kommit till användning, eller ett boningshus 8.5×5.6 , inrett till förstuga, pörte och kammare, ladugård med plats för 3 kor och smådjur samt foderlada ävensom visthusbod eller häbbare; vid planerandet iakttages möjlighet till framtida utvidgning.

Till de nödvändiga anordningarna hör jämväl brunn, som också bör iordningställas genom kolonisationsledningens försorg.

Detaljbestämmelserna för alla arbeten meddelas av samma ledning.

Kostnadsberäkningar.

Då en del av de för lappkolonisationen avsedda ställena, till en början måhända flertalet, torde komma att förläggas på kronan redan tillhörig mark, och då kostnaderna för förvärv av den jord i enskild ägo som blir för ändamålet behöfelig icke låter sig på förhand beräkna, skall kostnaden för själva jordanskaffningen icke upptagas vid beräkning av anläggningskostnaderna.

Beträffande kostnaderna för jordens iordningställande så ingå även där poster som icke låta sig ens tillnärmelsevis uppskatta, exempelvis kostnaden för erforderliga avloppsdikey. Denna post utlämnas alltså, under erinran jämväl om att dessa diken vid annan kolonisation på statens mark numera upptagas på statens bekostnad. Kalkylen för förstahandsodlingen upptager sålunda, fränsett nämnda avdikningskostnader, för uppodling av 0.30 har fastmarksjord 500 kronor och för uppodling av 0.70 har myrjord 400 kronor, avrundat uppåt 1 000 kronor.

Efter erfarenheterna från Kurravaara, där medelkostnaden för två boningshus uppgått till 3 450 kronor per byggnad och för en ladugårdsbyggnad (med cementgolv i själva fähuset) till 2 270 kronor, allt av liggande

timmer, böra byggnadskostnaderna per lägenhet, särskilt ifall flera ställen i närheten bebyggas samtidigt och lapparna själva hjälpa till med den hantlangning de kunna åstadkomma, kunna stanna vid 5 000 kronor.

I fråga om brunnarna har man ansett sig böra räkna med 6 m. djup i medeltal à 40 kr. per meter.

Utfartsvägarna äro givetvis mycket svärberäkneliga; man torde emellertid härvidlag kunna nöja sig med i medeltal 150 m. väg per lägenhet à 3 kr. per meter.

Förstahandsarbetena skulle alltså te sig sålunda:

dikning och uppodling av 1 har jord	1 000 kr.
uppförande av byggnader	5 000 „
upptagande av brunn	240 „
anläggande av utfartsväg	450 „
	<hr/>
	Summa 6 690 kr.

Av dessa arbeten lära de två första posterna i sin helhet böra bestridas av statsmedel, medan kolonisten bör kunna gå i land med de två senare arbetena mot ett bidrag av 75 %, avrundat till 500 kronor.

För uppodling av de återstående 4 har, som i genomsnitt torde behövas för att på lägenheten föda de 4 kor vilka måste anses som minimibehovet, stå för närvarande till buds statens odlingsbidrag till innehavare av ofullständiga jordbruk. Lappkolonisten är givetvis berättigad till dessa odlingsbidrag, för närvarande utgående med 50 % av beräknade arbetskostnaden, maximerat dock till 250 kronor per har. Med hänsyn till lapparnas klenare förutsättningar i allmänhet att gå i land med odlingsföretaget synas de böra tillgodoses med ett något drygare bidrag, 75 % av beräknade arbetskostnaden, maximerat till 375 kronor per har, och upptages därför här att utgå av särskilda statsmedel skillnaden, 125 kronor per har eller för 4 har 500 kronor.

Behovet av statens tillskott för lappkolonatens iordningställande skulle alltså utgöra:

förstahandsodling	1 000 kr.
byggnader	5 000 „
bidrag till ytterligare odling	500 „
bidrag till brunn och väg	500 „
	<hr/>
	Summa 7 000 kr.

Vid jämförelse med en annan form av statsunderstödd kolonisation, arbetarsmåbruksverksamheten, som lämnar lån upp till 6 000 kronor, lär förestående understöd — visserligen representerande ett i och för sig drygt kapitalutlägg — icke kunna betecknas som oskäligt, då hänsyn tages till att arbetarsmåbruken icke avse mera än att bereda vederbörande ett visst stöd för utkomsten, vilken väsentligen skulle sökas i arbetsförtjänster på annat håll. Lappkolonisationen kan dessutom, på sätt ovan antytts, göra särskilda anspråk på tillgodoseende från statens sida.

Inventarieanskaffning.

I de allra flesta fall torde det bliva nödvändigt att lämna de lapska kolonisterna en bisträckning vid anskaffande av levande och döda inventarier till det nya jordbruket. Bidraget synes böra utgå i form av räntefritt lån och utan större fordringar på den ställda säkerheten, efter förebild av bestämmelserna om arrendelån i nåd. kung. den 15 juni 1934 (nr. 279). För varje jordbrukslägenhet kan för detta ändamål beräknas erforderligt i medeltal 400 kronor.

Skogsallmänning.

I det föregående har utredningen framhållit behovet av det stöd för lappkolonisationen som en skogsallmänning skulle utgöra och vidare påvisat det befogade i att verksamheten blir tillgodosedd med detta stöd. Jordbruket i hela Norrbotten är i stort sett på det närmaste förbundet med och beroende av skogen; utan inkomsterna från stubbören, från arbetet i skogen med avverkning och drivning, från flottningen skulle det norrbottniska jordbruket över huvud taget icke reda sig. För lappmarksbonden gäller detta i särskild grad. De lapska jordbruksställen varom här är fråga skulle, på sätt tidigare antytts, förses med byggnadsvirke samt övrigt gagnvirke och bränsle till husbehov efter grunder som innehållas i 1928 års kungörelse. Hemmansägarna i lappmarkssocknarna äga i sina sockenallmänningar en hjälpkälla, utan vilken man har svårt att föreställa sig huru de enskilda och kommunerna skulle hava kunnat bärga sig; genom dem har möjliggjorts sådana välfärdsanstalter som elektrifiering av hela kommuner eller delar därav, förbättrad gödselvård och annan hjälp på jordbrukets område, varjämte de i det hela kunnat verka som en konjunkturutmättningsmedel i växlingarna i lappmarkens ekonomiska liv. För lappkolonisten framstår behovet av det stöd och den reserv som en allmänning utgör ännu angelägnare. Förutom till de framtida ändamål varom nyss nämnts framstår för honom behovet av bisträckning till utlagor och onera för lägenheten samt till konstgödsel, utsäde o. dyl. Behovet per lägenhet

och år kan i första hand uppskattas till omkring 50 kronor för det förra ändamålet och omkring 100 kronor eller 30 % av ungefärliga anskaffningssumman för sist nämnda förnödenheter. Den definitiva omfattningen av den blivande lapska koloniseringen låter sig säkerligen icke på förhand ens tillnärmelsevis beräknas, och lika svårt torde det vara att angiva den takt, i vilken koloniseringen kommer att fortgå. Allmänningsskogen torde å andra sidan böra, åtminstone för överskådlig tid, bestämmas på en gång. Ett skogskapital tillräckligt att tillfredställa ovan antydda behov för en kolonatstock av 100 lägenheter torde emellertid täcka behovet för avsevärd tid framåt. För lappallmanningen upprättas reglemente, som fastställs av Kungl. Maj:t, upptagande regler för förvaltning, medelsanvändning m. m. I enlighet med sålunda bestämda grunder utdelas av avkomsten bidrag till de lägenheter som upplåtits och tagits i bruk, och resten av avkomstmedlen fonderas.

När det så gäller angivande av denna lappallmännings förläggning så är det för lapska kolonisationsväsendets del likgiltigt varest den blir belägen; det är ju icke fråga om något direkt tillgodogörande av skogseffekter för de skilda kolonatens del utan om den utvinning i pengar som allmanningen kan lämna för ifrågavarande kolonisationsverksamhet i dess helhet. Ehuru väl skogarna ovan odlingsgränsen överlag äro svagare än skogarna därnedanför, så kunna lapparna i fråga om de trakter som äro "till lapparnas uteslutande begagnande anvisade" sägas hava större anspråk än på annat land. Därest alltså icke bättre skogsmark ställes till förfogande skulle lappallmanningen sökas i trakter ovan odlingsgränsen, och de i olika avseenden bättre skogsmarkerna torde här vara att söka antingen i Jokkmokks socken efter Lilla eller Stora Lule älv eller i Arjeplogs socken efter Pite älv. Några mera ingående beräkningar rörande storleken av det skogsområde som skulle tagas till för ändamålet har utredningen icke kunnat göra. Efter rådföring på skogssakkunnigt håll vill utredningen emellertid framlägga följande synpunkter:

Genomsnittliga rotvärdet per kubikmeter torde på de bättre belägna markerna i angivna trakter kunna skattas till 1 kr. å 1:25 kr. och markernas avkastningsförmåga till högst 1 kubikmeter per år och har produktiv skogsmark. Detta vid normal bestockning. Virkesförrådet i lappmarken är emellertid i allmänhet synnerligen abnormt sammansatt: barrskogen är ofta i hög grad överårig och skadad, och lövskog utan avsättningsvärde intager avsevärda arealer, varför långa tidrymder måste åtgå för att ett mot markernas avkastningsförmåga svarande normalt virkesförråd skall hinna åstadkommas. Man kan därför icke räkna med att här finna skogsmarker av nämnvärd areal som lämna en omedelbar och ut hållig avkastning på 1 kr. å 1:25 kr. per har; för ett årsnetto av 15 000 (100×150) kr. som kan utgå inom något så när rimlig tid måste därför

räknas med en betydligt större, helst med en dubbelt större areal än den ovan för normala förhållanden beräknade, d. v. s. med omkring 30 000 har produktiv skogsmark. Då i dessa trakter i genomsnitt omkring 60—70 % av avrösningsjorden torde utgöras av skogsmark, så skulle man alltså för ifrågavarande allmänning böra anslå ett ungefärligt område av 50 000 har.

Ledningen av lappkolonisationen.

Ledningen av denna kolonisationsverksamhet synes böra ligga hos det organ som kan bliva tillskapat för omhändertagande av hela jordbrukskolonisationen och statens understödjande av densamma, givetvis dock med föreskrift att handläggningen av frågor som röra den lapska kolonisationen sker i samråd med länsstyrelsen. Intill dess detta nya kolonisationsorgan kommit till, synes lappkolonisationen — även för trakter nedanför odlingsgränsen — böra handhavas av länsstyrelsen, som för ändamålet bör sättas i tillfälle att anlita erforderlig fackkunnig hjälp från länets hushållningssällskap.

Behöriga till lappkolonat.

Till erhållande av lappkolonat skulle, jämlikt vad som redan enligt 1928 års kungörelse gäller, kunna ifrågakomma lapp, som enligt gällande renbeteslag har lappprivilegiet i behåll men icke är i tillfälle att utöva renskötsel, med den inskränkningen att avkomlingar till lapsk kvinna, som genom gifte med icke-lapp förlorat rätt till renskötsel, icke skulle i förevarande avseende kunna åberopa dylik rätt. Utredningen utgår ifrån att den myndighet, som har hand om ledningen av lappkolonisationen, vid antagande av kolonister skall hava fri prövningsrätt, så att icke något ovillkorligt formellt berättigande skall kunna åberopas.

Lappkolonisationsverksamhetens igångsättande och finansiering.

Utredningen går ut ifrån att ett företagande av den tidigare oförsökta art varom här är fråga måste begynnas med stor försiktighet och till en början mera få karaktären av ett prövande. På den rekrytering till lappkolonisationen som kommer att ske genom avgång från renskötseln inverka bl. a. så oberäknliga faktorer som mer eller mindre ogynnsamma renskötselår, motgångar med betesavgifter, takster o. dyl., bebyggelsens utbredning — skogsrenskötseln får ju, i händelse av intressekollisioner, lov att vika för jordbrukskulturen och för fjällrenskötseln (§ 3 m. 3 i renbeteslagen). Om ett helt hushåll icke längre får sin bärgning på renskötseln, så kunna enskilda individer från familjerna dock bli kvar där som

arbetare i renvården. Tillströmningen till lappkolonisationen från fastboende lappar med lappprivilegiet i behåll är likaledes ytterst svåruppskattlig. Allt samverkar till att planeringen på längre sikt ställer sig vanskelig och att verksamheten hänvisas till att byggas ut efter som behovet anmäler sig. Enligt utredningens mening bör detta behov i första hand kunna något så när tillgodoses, ifall länsstyrelsen sättes i stånd att under den närmaste tiden iordningställa 5 lägenheter på Kurravaarahemmanen, 4 på området vid Harrträsk station, 4 vid Korsträsket och Båtsträsket och 4 på Näverlidens kronopark; härigenom och med ett lämpligt belopp till förfogande till inköp för kronans räkning av jord i enskild ägo, som anses nödig att försäkra sig om, skulle de lappmarkssocknar som först synas böra komma i fråga bliva närmast tillgodosedda, varjämte värdefulla erfarenhetsrön för den fortsatta verksamheten härav skulle kunna vinnas.

Utredningen inskränker sig alltså beträffande lappkolonisationen till en hemställan att länsstyrelsen i Norrbottens län beredes tillfälle att företaga en försökskolonisering, för vilken i huvudsak skulle gälla de i 1928 års kungörelse angivna grunder med här ovan ifrågasatta avvikelser. För ändamålet hemställes sålunda att till länsstyrelsens förfogande ställs dels intill 119 000 kronor för iordningställande under de närmaste åren av ovan angivna 17 st. jordbrukslägenheter för lappar enligt beräknade kostnader av 7 000 kronor per lägenhet och dels därutöver ett belopp av 6 000 kronor för tillhandahållande vid behov av lån för inventarieanskaffning beräknade till högst 400 kronor för var av samma antal lägenheter ävensom att en summa av intill 10 000 kronor blir tillgänglig för inköp av jord i enskild ägo, vars förvärvande för ifrågasatt syfte prövas gynnsamt och erforderligt, ävensom för bestridande av länsstyrelsens ovan berörda extra utgifter för verksamhetens administrerande; samtliga dessa medel förutsättas av Kungl. Maj:t på länsstyrelsens rekvisition kunna omedelbart ställas till förfogande.

Jordbruksundervisning för lappar.

Sedan efter ovan berörda försökskolonisering ett något fastare grepp erhållits på den lämpliga kolonisationsformen och de nödiga stödåtgärderna, så kommer otvivelaktigt att visa sig nödvändigt att sörja för undervisning i jordbruk och lanthushållning över huvud taget åt blivande kolonister. Ungdomen i de renskötarfamiljer, som kunna komma att övergå till bofast liv, torde böra beredas tillfälle till dylik undervisning. Men särskilt nödvändigt torde det bli att för nämnda ändamål omhändertaga ungdomen i de många olaga eller eljest olämpliga lapska bosättningar, som förekomma inom lappmarken. Utredningen föreställer sig rent av att det

skall bliva svårt att på annat sätt avfolka dessa ur humanitär synpunkt oftast otillfredsställande och utvecklingsmöjligheter saknande bosättningar än genom ungdomens överförande till internatskolor — av sådan typ som redan förefinnes inom Norrbottens län, nämligen Vittjärvsgården eller Pålkem — och därefter vidare praktisk utbildning genom anställning hos jordbrukare ned på bygden.

ÅTGÄRDER FÖR LINDRANDE AV MOTSÄTTNINGAR MELLAN BOFASTA OCH LAPPAR.

Under åren 1929—1931 hava i de trakter, där höskador genom renar (då skada å hässjat hö är den som är av egentlig betydelse, räknas här endast med dylik skadegörelse) uppträtt i större utsträckning, d. v. s. Gellivare och Jukkasjärvi socknar, uppförts spärningsgården för renarna tvärs över land för att söka i görlig mån avvärja skador på de utestående höhässjorna på lapparnas senhöst- och förvinterland. Inom nämnda trakter sträcka sig dessa spärningsgården praktiskt taget i en räkka från Stora Lulevatten till Torneträsk, en sträcka av fågelvägen ungefär 13 mil. Dessa stängselbyggnader hava till huvudsaklig del bekostats av lapparna själva och initiativet har utgått från dem — underhållet bestrides helt av lapparna — men även staten har genom betydande bidrag ur lappfonden visat sig behjärta strävandena att utjämna konflikthanledningar mellan renskötseln och jordbruket. Skadeståndsreglerna i 1928 års renbeteslag för fjällapparnas del innebära, att från och med september ovan odlingsgränsen och från och med oktober nedom odlingsgränsen och på sedvaneland även nedom lappmarksgränsen lapparna icke äro ersättningskyldiga för skada å hässjat hö annat än ifall lapparna uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen varit vållande till skadan. Och även om dylik vårdslöshet kan läggas dem till last, så inträder icke skadeståndsskyldighet, därest vårdslöshet kan anses ligga höögaren till last, ity att han underlåtit att inom rimlig tid hemföra höet eller att han uraktlåtit att till dess skyddande vidtaga åtgärder, som utan större kostnad eller svårighet kunnat verkställas — härmed åsyftas givetvis tjänligt stängsel om hässjan; kan höögaren visa att lappen orsakat skadan ”i syfte att tillskynda honom förlust”, d. v. s. i direkt skadeuppsåt, befrias han från denna egenrisk. Dessa skadeståndsregler äro tämligen oförändrade — i själva verket något skärpta lapparna till last — återupptagna från 1898 års lapplag.

Här ovan i kapitlet om lappmarkens kolonisation har erinrats om länsstyrelsens i — dåförtiden odelade — Västerbottens län kungörelse av den 13 oktober 1801, fastställd av Kungl. Maj:t, och innehållande att nybyg-

gare, åbo eller prestebordsinnehavare, som ej förvarade höet i lador utan lade det i stackar, skulle instänga dessa med gärdesgård till 4 alnars höjd samt 5 à 6 alnars avstånd från stacken, vid äventyr att skylla sig och själv sin skada stånda, där höet uppåtes eller nedtrampades; i belysning av den åskådning som redan så tidigt gjorde sig gällande på detta område kunna de nuvarande bestämmelserna om ansvarigheten för höskador alls icke anses för lantbrukarna i lappmarken drakoniska, såsom man ofta från detta håll uppfattat saken. Vädrens makter åstadkomma emellertid icke så sällan lägen, då varken lapparna uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen varit vållande till höskador och ej heller vårdslöshet i de avseenden som grunda höägarens egenrisk kan anses ligga denne till last, och då alltså lappmarksjordbrukaren står utan rätt till ersättning för sitt förlorade hö och i många fall också utan medel att skaffa sig annat i stället. Ett sammanträffande av sådana för båda parterna ogynnsamma förhållanden inträffade 1929 års höst med påföljd av de väldiga höskadorna under hösten och vintern 1929—1930, vilka blevo en av anledningarna till utredningens tillsättande; tilläggas bör att till den stora omfattningen av dessa skador i sin mån medverkade de mera kollektiva metoder i renskötseln, vilka lappmyndigheterna sträva med att få bort och ersatta med intensivare renskötselformer. En ganska snarlik situation föreligger innevarande förvinter 1935 inom större delen av Norrbottens lappmarker och sedvaneland där nedanför: myrarna ligga ännu i december månad ofrusna och mjuka, oframkomligheten ökas av ett snötäcke, vars mäktighet flerstädes vid denna tid på året icke lär hava iakttagits på inemot 20 år. Ehuru lapparna denna höst hållit renarna i fjälltrakterna utöver den tid då de haft rätt att börja nedflyttningen och fastän renarna icke "släppts" nedåt vinterlanden utan nedflyttningen försiggått i ordnade grupper och renarna exempelvis inom Gellivare socken hållits på de övre skogslanden ända in i december månad, så hava sedan flyttningen ned på vinterlanden måst fortsättas höskador blivit en oundviklig påföljd.

Ladubyggen.

Ett dylikt sakernas tillstånd är icke tillfredsställande, och det synes utredningen icke opåkallat att statsmakterna, med vilkas begivande bebyggelsen fått fortgå, taga på sig en del av bestyret med missförhållandenas mildrande. Ett bispringande från det allmännas sida i fattigvårdens eller annan offentlig hjälpverksamhets form, vilket eljest i de flesta fall blir nödvändigt, synes mindre tilltalande än att genom bidrag till ladubyggen söka förekomma höskador. Ladubyggen utgöra för övrigt ett komplement till ovan omförmälta stängselbyggnader, som statsverket redan engagerat sig i. Utredningen är visserligen av den mening

att stimulerande av ladubyggen egentligen är en jordbrukets egen angelägenhet, men åtgärder i denna riktning stå dock i ett samband med renskötseln som icke kan förnekas. Från lapparnas sida, vilka många gånger för fridens skull och av önskan att på allt sätt undvika konflikter med de bofasta gottgjort skador utan att laglig ersättningskyldighet föreläggat, förefinnes också en livlig önskan om understöd till ladubyggen av allmänna medel; de förmena med allt fog att utångarnas förseende med lador går alldeles för långsamt och bör kraftigt stimuleras. Då utredningen därför här föreslår *bidrag av statsmedel till ladubyggen inom vissa trakter av lappmarken i Norrbottens län* vill utredningen emellertid framhålla att medel för ändamålet icke böra tagas från lappfonden, vilken får anses avsedd för syften som direkt tjäna lapparna och renskötseln, utan utgå *ur anslag under jordbruksdepartementets stat*.

Här följer nu en närmare redogörelse för vad som tidigare gjorts och ytterligare synes böra åtgöras i detta avseende.

Huru stora framsteg utvidgningen av de odlade arealerna än gör, så komma säkerligen de naturliga ängarna att allt framgent spela en utomordentligt viktig roll i lappmarksbondens hushållning. De bättre ängarna äro också ifråga om avkastningens såväl kvalitet som kvantitet av sådant värde att jordbrukaren självfallet icke kan avstå från dem, men ängar av denna art kräva också, rent jordbruksekonomiskt sett, lador för fodergrödornas förvaring. På de sämre ängslägenheterna däremot, som avbärgas endast vart annat eller vart tredje år, bör uppförande av lador icke komma ifråga.

Från det allmännas sida har bidrag för ladubyggen lämnats år 1914 med 2 000 kronor till 50 lador i Karesuando socken. Jämlikt nådigt beslut den 25 april 1919 har från Norrbottens lappfond utanordnats 2 000 kronor ytterligare för ändamålet, att användas inom samma socken; bidraget skulle utgå med 45 kronor för varje lada. Åt bönderna i Gellivare och Jukkasjärvi socknar, belägna inom lappmarken, samt i Junosuando socken, som utgör sedvaneland, har länsstyrelsen av det anslag å 100 000 kronor, som 1930 års riksdag ställde till dess förfogande för tillfälliga hjälpåtgärder bland befolkningen i Norrbottens län, under åren 1931—1934 anvisat tillsammans ett belopp av närmare 40 000 kronor. För detta bidrag ha i nämnda socknar som längre fram skall omtalas uppförts 1 069 st. lador, därav 204 i Junosuando. Dessutom ha i Jukkasjärvi socken år 1932 med bidrag av medel som av de kommunala myndigheterna ställts till böndernas förfogande uppförts c:a 200 st. ängslador.

För att söka vinna en uppfattning rörande det totala behovet av ängslador på sådana trakter inom länets lappmarker, där höskador ofta förekommit, har genom länsstyrelsens försorg år 1930 verkställts en inventering över detta behov, bl. a. i Gellivare och Jukkasjärvi socknar. Denna

inventering har under innevarande år kompletterats på lapputredningens föranstaltande med undersökning av det totala behovet lador i delar av Jokkmokk och i hela Karesuando socken.

Vid dessa inventeringar, som utförts av vederbörande vandringsrättare, har upptagits behovet av lador på alla sådana ängar, som avbärgas varje år, och som äro belägna på större avstånd än 3 km. från ägarens bostad och där skadegörelse genom ren förekommit resp. risk för sådan skada föreligger.

Behovet av lador som medel att förekomma skadegörelse genom fjällrenar företer emellertid stora olikheter i olika delar av lappmarkssocknarna. I regel är risken för skadegörelse störst i de trakter, där lapparnas renar först komma i beröring med bosättningen, sedan de lämnat de egentliga fjälltrakterna. Hårdast utsatta för höskador hava, som av den föregående redogörelsen framgår, hittills varit de inre delarna av Gellivare och Jukkasjärvi socknar, men även inom Jokkmokk och Karesuando socknar hava kännbara skadegörelser inträffat. I Arjeplogs socken synes faran för höskador nästan kunna lämnas ur räkningen.

Inom Gellivare socken kan skadegörelserisken anses vara stor nästan varje år inom ett område, som begränsas mot söder av järnvägen Porjus—Gellivare och mot öster av landsvägen Gellivare—Lappeasuando vid Kalixälven, här kallat zon 1. Vidare är under ogynnsamma förhållanden risken för skadegörelse mycket allvarlig längre österut, särskilt i norra delen av socknen inom ett område, som begränsas av byarna efter landsvägen Gellivare—Leipojärvi—Dokkas—Purnuvaara—Markitta—Nilivaara—Vettasjärvi och Kääntöjärvi, zon 2, dit även byn Kuusihuornas (Granhult) bör hänföras.

Endast inom dessa två zoner synes uppförande av ängslador för förekommande av höskador genom fjällren i Gellivare socken kunna ifrågasättas.

En uppdelning av Jukkasjärvi socken på analogt sätt efter graden av risk för skadegörelse av fjällren visar att området för den årliga risken markeras av byarna: Piilijärvi—Vittangi och de två Soppero-byarna, medan till området för risk under ogynnsamma förhållanden tillkomma byarna: Parakka, Masugnsbyn, Merasjärvi och Kuoksu.

Inom Karesuando socken måste till den första gruppen hänföras byarna: Idivuoma, Mertajärvi (Närvä), Maunu och Karesuando; i byarna längre ned är risken för skadegörelse av fjällren mycket liten.

Även inom Jokkmokks socken föreligger risk för skadegörelse genom fjällrenar i följande byar, hänförliga till zon 1, nämligen Nautijaur, Björkholmen, Randijaur, Vaikijaur, Nausta, Granudden, Purkijaur, Tjåmotis, Njavve, Pirtimjauve, Luvos, Juognajaure och Karats.

Det ges dock vissa lokalt begränsade områden utom dessa zoner, där fara för höskador genom fjällrenar under ogynnsamma förhållanden är för handen; behovet av lador för dylika fall kan approximativt uppskattas till 300 st.

En sammanställning av behovet ängslador inom de olika zonerna enligt den verkställda inventeringen visar följande:

	Antal lador
<i>Gellivare socken:</i>	
Zon I.	1 032
„ II.	589
<i>Jukkasjärvi socken:</i>	
Zon I.	1 564
„ II.	636
<i>Karesuando socken:</i>	
Zon I.	216
<i>Jokkmokks socken:</i>	
Zon I.	231
	Summa 4 268
Härtill kommer behovet av lador utom förenämnda zoner	300
	Summa 4 568

Det inventerade behovet av lador skall emellertid minskas med det antal lador som uppförts i Gellivare och Jukkasjärvi socknar efter inventeringen, eller inom zon 1 och zon 2 i Gellivare respektive 166 och 86 lador, inom zon 1 i Jukkasjärvi 517 lador + 200 lador med bidrag från kommunen samt inom zon 2 i samma socken 96 lador. Vidare bör med hänsyn till den fortgående nedgången i avkastningen på de naturliga ängarna och dessas övergivande behovet av lador kunna ytterligare reduceras med 25 %. Det totala behovet skulle sålunda utgöra

inom trakterna till zon 1	1 620 lador
„ „ „ „ 2	782 „
inom trakterna utanför zonerna	300 „
	2 702 lador

I den mån bidrag för ändamålet ställes till förfogande böra givetvis trakter hänfödda till zon 1 i första hand komma i åtanke.

Fortsättande av ströängsindragningar.

Ett av statsmakterna inlett förfarande, som man från lappväsendets sida fäste stora förhoppningar vid i fråga om utjämnande av motsättningarna mellan bofasta och lappar, var ströängsindragningarna på kronoparkerna, reglerat av lagen den 22 juni 1921 med däri gjorda ändring den 4 maj 1923. Lagens tillämplighetsområde har inom Norrbottens län varit trakterna nedom odlingsgränsen, utom beträffande Jukkasjärvi socken, där även trakterna ovan odlingsgränsen tagits med.

Kolonisationssakkunniga, vilka utarbetat planen för ströängsindragningen, hava som skäl för uteslutande av områdena ovan odlingsgränsen anfört bland annat följande:

”Icke heller torde ur synpunkten av jordbrukets allmänna upphjälpande anledning föreligga att för nu ifrågavarande trakter genomföra en indragning av ströängar. Jordbruket står här på en mera primitiv ståndpunkt, vilket har sin orsak såväl i det rådande hårda klimatet som i de svåra kommunikationsförhållandena. Betingelser för ett genomförande av mera rationella jordbruksmetoder i dessa trakter torde i stort sett åtminstone för närvarande icke föreligga. Tillgången på växtliga ängar är däremot relativt god. Jakt och fiske utgöra mångenstädes en väsentlig inkomstkälla för nybyggarna. Även om förhållandena på sina ställen kunna vara sådana, att ett övergivande av ströängsbruket skulle ekonomiskt låta sig genomföras, har kommittén dock icke ansett skäl föreligga att för närvarande tillråda indragning av ströängar inom ifrågavarande trakter.”

Därutöver framhålla kolonisationssakkunniga för den sålunda angivna begränsningen av verksamheten även kostnadsskäl.

Överhuvudtaget hava kolonisationssakkunniga på frågan om ströängsindragningar icke anlagt andra synpunkter än nyttan för jordbruket, kolonisationen och skogsbruket. Och dock har i själva incitamentet till verksamheten i fråga främst tagits sikte på de olägenheter ströängarna utgjorde för renskötseln och angelägenheten av deras indragning för den skull. I den underdåniga skrivelse den 9 april 1913 som gav upphov till hela ströängsindragningen anförde dåvarande landshövdingen i Norrbottens län Oscar von Sydow bl. a. följande: Under fullgörande av nådigt uppdrag att verkställa utredning av lapparnas förhållanden och renskötseln inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län hade landshövdingens uppmärksamhet blivit fäst vid den mängd i lappmarken allmänt förekommande, utom området för de egentliga hemmansskiftena belägna, spridda ängslägenheter, som gemenligen kallades ströängar. Dessa ängar vållade nämligen, enligt den mening landshövdingen kunnat bilda sig, väsentligen endast olägenheter. Efter en redogörelse för ströängarnas till-

komst angiver så landshövdingen, hurusom de väsentliga olägenheter som vore förbundna med ströängarnas bibehållande utgjordes av deras allvarliga hinder mot en rationell renskötsel. Såväl sommar- som vintertid kunde det svårligen undgås att renarna gjorde skada på dessa ängar eller det på dessa i hässjor utestående höet, varigenom föranleddes ständiga stridigheter mellan bofasta och lappar, strider i vilka lappen i vanliga fall bleve den förlorande parten, även om lagens bestämmelser vore till hans förmån. Tillvaron av dessa ströängar medförde också att lapparna vore obenägna att i rätt tid på hösten gå ned på de egentliga vinterbeteslanden och i stället uppehölle sig alltför länge på höst- och vårbetesmarkerna, med påföljd att betet å dessa alltför hårt anlidades och hotade att allt mer försämras. Ej ens för sina ägare, den bofasta befolkningen, vore ströängarna längre i allmänhet till gagn, snarare tvärtom, oftast långt avlägsna från gården och merendels lämnande klen utbyte; deras värde reducerades ytterligare därigenom att det stora flertalet ströängar icke lämnade höskörd mer än vart annat år och därför icke heller oftare bärgades. På anförda grunder framlades härefter förslag om undersökning av frågan om ströängarnas bortskaffande och angåvos även de riktlinjer som härvid kunde komma ifråga; däribland märkas inlösen på villkor att ängarna tillföle staten och att löseskillingen utbetalades i mån av verkställda nyodlingar eller jordförbättringar invid gården. Till inlösen skulle dock icke komma ifråga de bättre ströängarna, särskilt sådana som lågo i eller vid vattendrag och sjöar och som i fråga om höproduktion stundom kunde tävla med odlade marker. Utredningen borde läggas så att därur kunde särskiljas förhållandena för hemman ovanför och nedanför odlingsgränsen. Slutligen framhölls att, därest framställningen ledde till att ströängarna komme att till stor del försvinna, det givetvis vore angeläget att icke de olägenheter, som genom dem vållats för lapparna, återkomme i annan form genom arrendeupplåtelse av samma ströängar.

Så långt von Sydows framställning.

Av skäl som utredningen icke närmare känner kom vid utformande i lag av den sålunda framförda ströängsindragningstanken förslagsställarens huvudsyfte — institutets betydelse för renskötseln — icke alls att få göra sig gällande, ehuruval riktlinjerna för verksamhetens genomförande i sina huvuddrag blevo de av honom uppdragna. Indragningen utfördes också endast delvis ovan odlingsgränsen.

Att ströängarnas hinderlighet för lapparna och renskötseln i allt fall varit en vägande anledning till förfarandet med deras indragning till kronan framgår vidare av föredragande departementschefens yttrande i ärende rörande ändring i Kungl. kungörelsen den 30 december 1916 (nr 603) angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark. Statsrådet anförde, hurusom ströängsfrågans lösande i Västerbot-

tens läns fjälltrakter — i stort sett trakterna ovan odlingsgränsen i länet — medelst denna tilläggsavvittring framtvingades genom avvitt-ringsförfattningarnas bristande förmåga att skydda nomadlapparnas be-rättigade intressen.

Sådan den kom att gestalta sig skulle indragningen ändock hava fyllt sitt ur renskötselsynpunkt väntade syfte, ifall förslagsställarens varning mot att göra dess verkningar illusoriska hade beaktats. Så har dessvärre icke blivit fallet, utan domänverket arrenderar i stor utsträckning ut de till kronan indragna ströängarna, så snart en äng inbringar ett årligt arrendebelopp av 5 kronor per hektar; jämväl lära indragna ströängar hava upplåtits till slätter åt lägenheter på kronoparkerna. Och även om, såsom på senaste år lärer hava börjat praktiseras, vid dessa upplåtelse r fästes förbehåll om skyldighet för arrendator respektive torpare att icke kräva ersättning för höskador, så är dock den gamla irritationsanledningen där igen. Att kronan kommer i besittning av ströängarna har ur skogs-vårdssynpunkt motiverats särskilt med det hinder dessa utgöra för ge-nomförande av erforderlig skogsdikning å kronomarkerna och införande i övrigt av en rationell skogsvård. Under sådana förhållanden synes det egendomligt att domänverket, sedan dessa ängar bragts under dess vård, ånyo släpper ut dem i enskilda händer, i fall de inbringa nyss nämnda blygsamma arrendebelopp, vilket knappast synes täcka förvaltningskost-naderna. Vidare synes domänverkets förfarande härvidlag stå i dålig över-ensstämmelse med det återstående av de åberopade motiven för ströängs-indragningarna eller jordbrukarnas frigörande från beroendet av den osäkra skörden på dessa och befordrande av ett rationellt jordbruk genom odling invid gården. Då statsmakterna här inlåtit sig på att tvångsvis på visst sätt korrigera enskildes ekonomiska vanor, så synes det icke fören-ligt med detta programs konsekventa genomförande att som skett giva jordbrukarna tillfälle att återfalla i den inrotade ströängsovanan; det är fara värt att skötseln och underhållet av de vid indragningsförrättnin-garna föreskrivna odlingarna vid gården eftersättas — och så blir även detta onekligen ytterst viktiga syfte med ströängsindragningarna i större eller mindre mån motarbetat genom politiken att arrendera ut samma ängar.

Beträffande omfattningen av den hittills bedrivna ströängsindragningen så hade, enligt Kungl. Lantmäteristyrelsens uppgift, till utgången av år 1933, då verksamheten praktiskt taget avslutats, indragits 38 956 har, medan 10 347 har ströängar under de verkställda förrättningarna bibehål-lits under de enskilda fastigheterna. Då arealen ströängar på kronopar-kerna inom Norrbottens lappmarker uppgår till 66 310,96 har och 49 303 har av desamma varit föremål för indragningsförrättning, utgör arealen ströäng, som ej varit föremål för sådan förrättning, 17 008 har och denna

areal finnes ovanför odlingsgränsen. I runt tal har sålunda en fjärdedel av ströängarealen på kronoparkerna icke blivit föremål för indragning.

Förekomsten av ströängar inskränker sig emellertid icke endast till kronoparkerna, utan sådana finnas även på sockenallmanningarna inom lappmarken. Arealen av ströängar på dessa belöper sig till 9 219 har, därav i Jokkmokk 2 001, i Arjeplog 662, i Arvidsjaur 685, i Gellivare 4 103 och i Jukkasjärvi 1 768 har. Såväl ur renskötselns som ur jordbruksutvecklingens synpunkt är indragning av dessa lika viktig som motsvarande åtgärd beträffande ströängar på kronans marker. Saken kompliceras emellertid härvidlag av det förhållandet att det ju icke är kronan som är ägare till den mark, varinom ströängarna äro belägna. Rörande dessa allmänningsströängar anföra kolonisationssakkunniga i förslaget till lag om ströängars indragande till kronan bl. a. följande:

”Medan det naturligtvis är kronan, som äger tillbyta sig ängarna på kronomarkerna, måste det däremot anses i viss mån tvivelaktigt, huruvida ifråga om ströängar å allmanningar rätten att påkalla ägoutbyten tillkommer kronan eller allmäningsdelägarna. Men även under antagande att kronan i detta fall är rätt sakägare, torde de synpunkter som i det föregående framhållits beträffande ströängar å kronans marker näppeligen vara tillämpliga i avseende å ängarna på allmanningarna. Någon kolonisation å dessa senare är, åtminstone för närvarande, icke ifrågasatt, och så länge kronoparkerna erbjuda rikedom på tillfällen till bosättning, har staten ej någon anledning att ikläda sig uppoffringar för anskaffande av kolonisationslägenheter på annat håll. Det är för övrigt svårt att inse, hur ifrågavarande ängar skulle behandlas, sedan de kommit i kronans hand. De skulle, i den mån de ej upplätes till lägenheter, för kronan bliva ganska värdelösa. Det enda sätt, varpå kronan skulle kunna tillgodogöra sig dem, vore att de som därtill lämpade sig utarrenderades såsom slätter, men därvid måste tagas i betraktande det besvär och den kostnad, förvaltningen av dessa stundom långt ifrån kronoparkerna belägna ängar skulle åsamka kronan. Lämpligast vore, att ängarna i en eller annan form överlätes till ägarna av allmanningen. Då det väl icke kan ifrågakomma, att detta skulle ske utan någon ersättning till kronan, kan man, för den händelse att allmäningsdelägarna icke skulle vara villiga att med penningar inlösa ängarna, möjligen tänka sig ett ägoutbyte mellan allmanningen och kronan, varvid dock vederlaget för ängarna i huvudsak endast kunde utgöras av skogsmark. Troligt är emellertid, att en sådan anordning skulle möta motstånd från allmäningsdelägarnas sida. Det har av dessa skäl icke ansetts tillrådligt att på angiven väg söka någon lösning av frågan.

På nu anförda grunder har kommittén funnit sig icke böra föreslå, att

de av kommittén ifrågasatta åtgärderna för ströängars skiljande från hemman och nybyggen skulle komma att omfatta sådana ängar, som äro belägna å allmänningar. Vill man en gång i framtiden utsträcka ströängsregleringen till allmänningsskogarna, synes initiativet böra komma från allmäningsdelägarna, då saken närmast berör dem och kronan svårigen kan ingripa härutinnan, med mindre ägarna till allmänningarna ställa sig villiga att medverka till en lämplig lösning av frågan.”

Med hänsyn till de svårigheter som synas förenade med indragning till kronan av ströängar på allmänningarna anser utredningen sig icke kunna påyrka någon sådan. Men utredningen vill, ifall en indragning skulle komma till stånd, på skäl som här ovan anförts bestämt avstyrka att ängarna åter utarrenderas, såsom kolonisations-sakkunniga i sitt nyss citerade betänkande ifrågasatt.

Däremot vill utredningen hemställa om fullbordande av ströängsindragningen på kronomark ovan odlingsgränsen, främst ur renskötselns synpunkt men även till förmån för jordbruket här uppe, vars möjligheter särskilt till följd av förbättrade kommunikationer avsevärt ökats.

Inom Västerbotten har indragningen, som nämnts, omfattat hela länet, fastän förrättningen där ovan odlingsgränsen gick under namnet tilläggsavvittring. Erinras må att Lantmäteristyrelsen då frågan härom var uppe förklarade tillräckliga skäl icke finnas för att från indragningen utesluta de ströängar som ligga ovan odlingsgränsen i Norrbottens län. På anförda skäl ville emellertid föredragande departementschefen endast låta hela Jukkasjärvi socken inbegripas under indragningen men förklarade att, om man en gång i framtiden, när förhållandena så kunde påkalla, ville genomföra en reglering av ströängarna jämväl för de inom andra socknar ovanför odlingsgränsen belägna fastigheterna, så låte sig detta naturligtvis lätt göra.

Även bland den bofasta befolkningen i förevarande trakter av Norrbottens län gör sig en önskan gällande att beredas samma förmåner av ströängsindragningar som deras yrkesbröder nedanför odlingsgränsen.

De socknar som härvidlag skulle ifrågakomma synas vara Arjeplog, Jokkmokk, Gellivare och Karesuando. Vid en dylik indragning bör främst ängarnas oläglighet för renskötseln hållas i sikte, varigenom förrättningarna även kunna vinna minskning i vidlyftighet och kostsamhet; erforderliga bestämmelser härom torde kunna givas plats i instruktio- nen för den nämnd som haft bestyret med ströängsindragningarna.

Några kostnadsberäkningar för dessa ströängsindragningar är utredningen icke i stånd att lämna.

Sammanfattning.

Lapputredningens förestående förslag innebära följande.

A. På länsstyrelsen ankommande åtgärder.

- 1) Omreglering i vissa fall av lappbyarnas områden (s. 155 ff).
- 2) Nya byordningar för lappbyarna (s. 165 ff).
- 3) Fastställande i byordningar dels av lappbyarnas indelning i betesområden och dels av rationella renantal för betesområden och lappbyar (s. 180 ff).
- 4) Fastställande av instruktioner för ordningsmän och lapptillsyningsmän (s. 211 ff).

B. På statsmakterna ankommande åtgärder.

- 1) Inrättande av ytterligare en lappfogdetjänst i Norrbottens län (s. 219 ff).
- 2) Lappfogdars och lapptillsyningsmäns uppförande på ordinarie stat samt pensionering av dessa befattningshavare (s. 213 ff).
- 3) Biträde åt lappfogdarna på extra ordinarie stat (s. 232).
- 4) Fastställande av instruktion för lappfogdarna (s. 224 ff).
- 5) Anslag till arvoden åt förmän bland lapparna samt höjning av anslaget till arvoden åt lappordningsmän (s. 210 ff).
- 6) Anslag till anläggningar m. m. för renskötselns underlättande (s. 237 ff).
- 7) Finansieringsplan (s. 264 ff).
- 8) Maximering av reninnehav (s. 271 ff).
- 9) Premier för god renvård (s. 273 ff).
- 10) Stödjande av lapparnas föreningsväsende (s. 274).
- 11) Åtgärder för lappars bosättning (s. 293 ff).
- 12) Åtgärder för lindrande av motsättningar mellan bofasta och lappar genom bidrag till ladubyggen och fortsatt strängsindragning (s. 304 ff).

Lappfrågor av mera speciell natur.

Utöver de ämnen som sålunda föranlett konkreta förslag från utredningens sida har utredningen icke kunnat underlåta att till behandling upptaga åtskilliga andra lappväsendet rörande frågor av mera speciell natur. Samtliga stå de i mer eller mindre utpräglat samband med lapparna och rennäringen och hava för bådas förhållanden intresse och betydelse, fastän de, i förhållande till de uppgifter inom den praktiska renskötseln och vad därmed har närmare samband som direkt anbefallts till utredande, måste sägas vara av mindre angelägenhetsgrad och därför icke kunnat i detta sammanhang ägnas en fullständig undersökning. En del material är inom utredningen samlat i dessa frågor, och deras angivande i korthet här i betänkandet har ansetts vara på sin plats; när tid och tillfälle gives torde det närmast ankomma på länsstyrelsen såsom företrädare för lappväsendet att framlägga förslag i de olika ämnena.

Sådana frågor äro

- a) uppläggande av specialstatistik över lapparna och rennäringen,
- b) ordnande av konferenser för lappfogdar, lapptillsyningsmän och tjänstemän vid länsstyrelserna som hava befattning med lappärendena,
- c) anordnande av allmänna lappmöten,
- d) reglerande av jakt- och fiskerättsupplåtelser ovan odlingsgränsen,
- e) undersökningar rörande renlavens tillväxtförhållanden,
- f) åtgärder för framskapande av goda brukshundar för renskötseln,
- g) åtgärder för förbättring av renrasen,
- h) åtgärder för bekämpande av renstynget, den s. k. kormen,
- i) åtgärder för bevarande och uppmuntran av lapsk hemslöjd,
- j) åtgärder för förbättring av själavården bland lapparna,
- k) åtgärder för förbättrad sjukvård bland lapparna,
- l) ökning av anslagen till forskning rörande lapskt språk och lapsk kultur.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

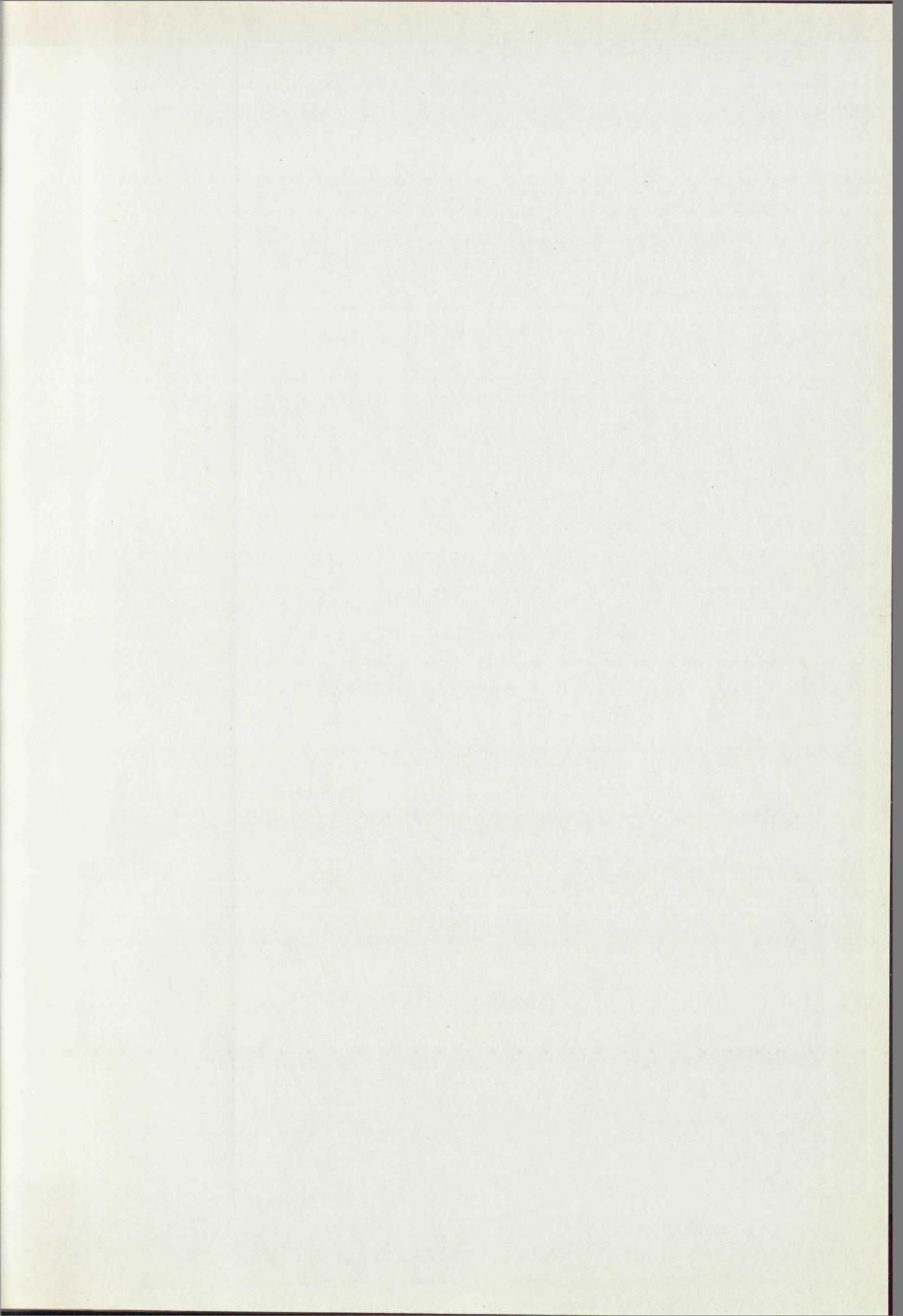
	Sid.
Lappfrågan vid 1930 års riksdag	7
Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930	11
Tillkallande av sakkunniga	13
Grundläggande undersökningar; förhör och sammanträden med lappar	13
Återblick på äldre förhållanden	25
Kolonisation av lappmarkerna	30
Ströängsindragning; bosättningens fortgång inom lappmarkerna	40
Förhållanden som vid sidan av jordbruksbosättningen tvinga till inskränkning i renskötseln	46
Kolonisation i Jämtlands län; lappprivilegiets uppkomst tar form	47
Uttalanden om bebyggelse ovan odlingsgränsen	50
Administrativa åtgärder för övervakande av förhållandet mellan lappar och bo- fasta	56
Lappordningsmän	59
Lapptillsyningsmän	59
Lappväsendets fonder	66
Uppkomsten av Norrbottens och Västerbottens lappfonder	67
Lappbykassor	71
Om renens föda och vandringar	72
fjällrenar	73
skogsrenar	78
Virkesbarkningens inverkan på renbetet	79
Olika renskötselmetoder (inom fjällrenskötseln)	82
Betesavgifter och takster i Norge	95
Betesavgifter till Finland	98
Skogsrenskötseln	98
Koncessionsrenskötseln	100
Bosättning å renbetesland	101
Mekaniska hjälpmedel för underlättande av renskötseln	102
renstängsel	103
skiljningshagar	111
kåtor	112
stugor för lappväsendets tjänstemän	112
broar och båtar	113
telefon	113
stigar och rösen	114
underhåll av anläggningar	114
Renskötselns nationalekonomiska betydelse	115
Om reglering av reninnehav	118
Renskötsel och jordbruk	121
Anledningar till motsättning mellan renskötseln och jordbruket i Norrbottens lappmarker	129

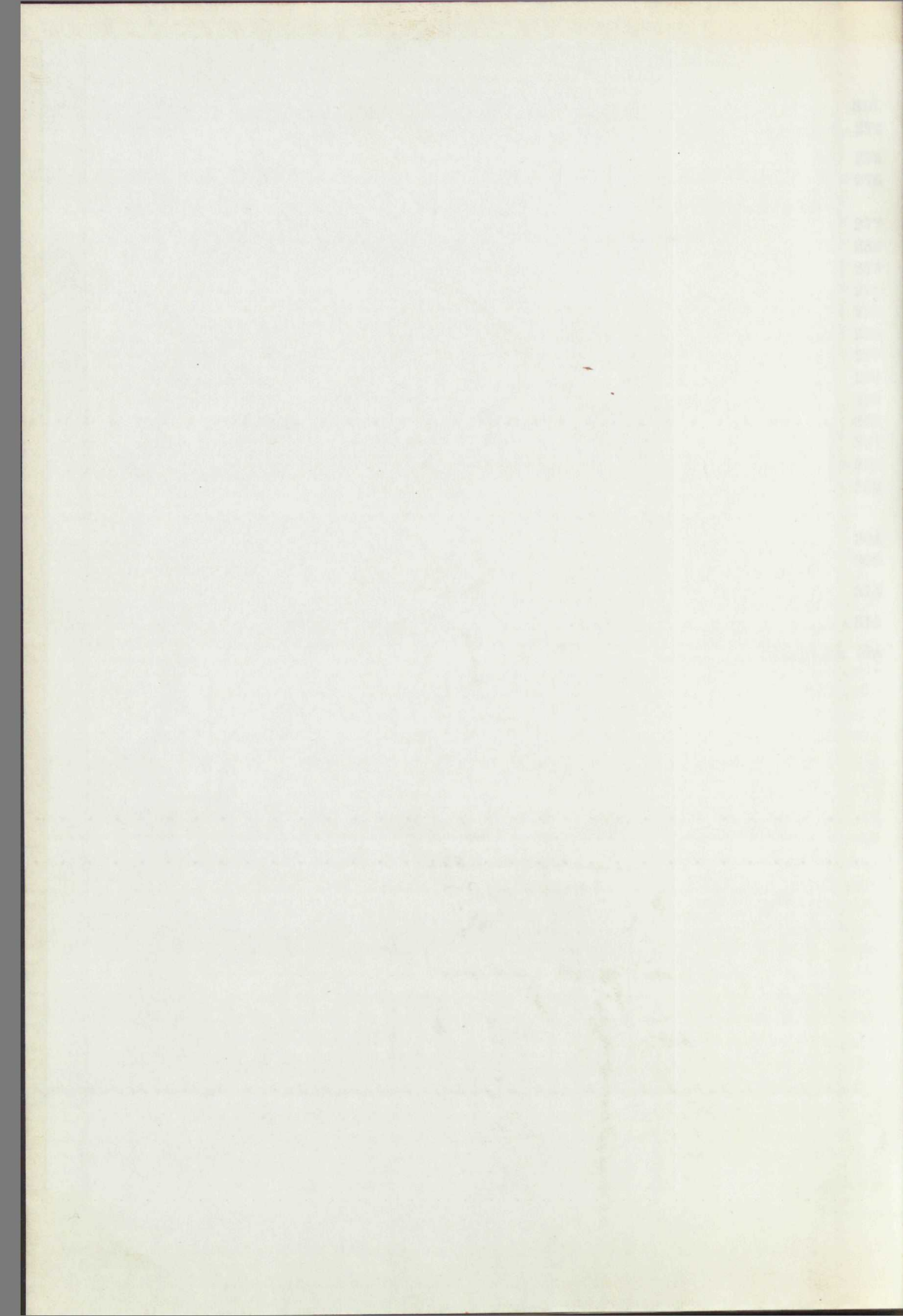
	Sid.
renskador på sådda vallar	130
renskador på bärgat hö	134
uppgifter rörande höskadornas omfattning	135
Medel att avvärja konflikthanledningar mellan renskötseln och jordbruket	138
Under utredningen vidtagna åtgärder:	
byggnader och andra mekaniska anordningar	140
renminskning	144
omgrupperingar, ändrade flyttningvägar o. dyl.	146
åtgärder för ökad avsättning av renkött	147
renslaktens humanisering och renslakthygien	150

1930 ÅRS LAPPUTREDNINGS FÖRSLAG.

Inledning	151
<i>Administrationn.</i>	
Indelning i lappbyar	152
Byordningar	165
Rationellt renantal och lappbyarnas indelning i betesområden:	
sommar-, höst- och vårbetesområden	180
gränser på vinterbeteslanden	206
Befattningshavare:	
förmän	210
ordningsmän	211
lapp tillsyningsmän	213
lappfogdar	219
pensionering	231
biträde åt lappfogdarna	232
<i>Mekaniska hjälpmedel.</i>	
Typbeskrivningar och å-priser	233
<i>Förslag till anläggningar m. m. till underlättande av renskötseln.</i>	
Första byggnadsstadiet:	
norra lappfogdedistriktet	237
södra lappfogdedistriktet	246
skogsläppdistriktet	255
slaktskjul	256
Andra byggnadsstadiet	257
Ett eventuellt tredje byggnadsstadium	259
Telefonlinjer	260
Sammandrag av kostnaderna	262
<i>Finansieringsplan.</i>	
Tillgängliga medel	264
Anläggningskostnader	265
Underhållskostnader	267
Kapitalbehov	269
Förstärkande av Norrbottens lappfond	270
<i>Maximering av reninnehav</i>	271
<i>Premier för god renvård</i>	273

	Sid.
<i>Föreningsväsende</i>	274
<i>Åtgärder för lappars bosättning (lappkolonisation)</i>	275
De renskötande lapparnas befolkningsförhållanden	276
Några uppgifter rörande antalet rensköttselberättigade lappar och angående rensköttpriser i Norrbotten	277
Tidigare vidtagna åtgärder för lappars bosättning	280
Tillgång på jord för lappbosättningen	290
Behövliga åtgärder för lappkolonisation	293
upplåtelseform	295
jordbrukslägenheternas förläggning och beskaffenhet	295
kostnadsberäkningar	297
inventarieanskaffning	299
skogsallmänning	299
ledningen av lappkolonisationen	301
behöriga till kolonat	301
lappkolonisationsverksamhetens igångsättande och finansiering	301
jordbruksundervisning för lappar	302
<i>Åtgärder för lindrande av motsättningar mellan bofasta och lappar.</i>	
Ladubyggen	304
Fortsättande av ströängsindragningar	309
<i>Sammanfattning av lapputredningens förslag</i>	314
<i>Lappfrågor av mera speciell natur</i>	315
<i>Tabeller utvisande antalet renar inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län och deras fördelning på ägare.</i>	

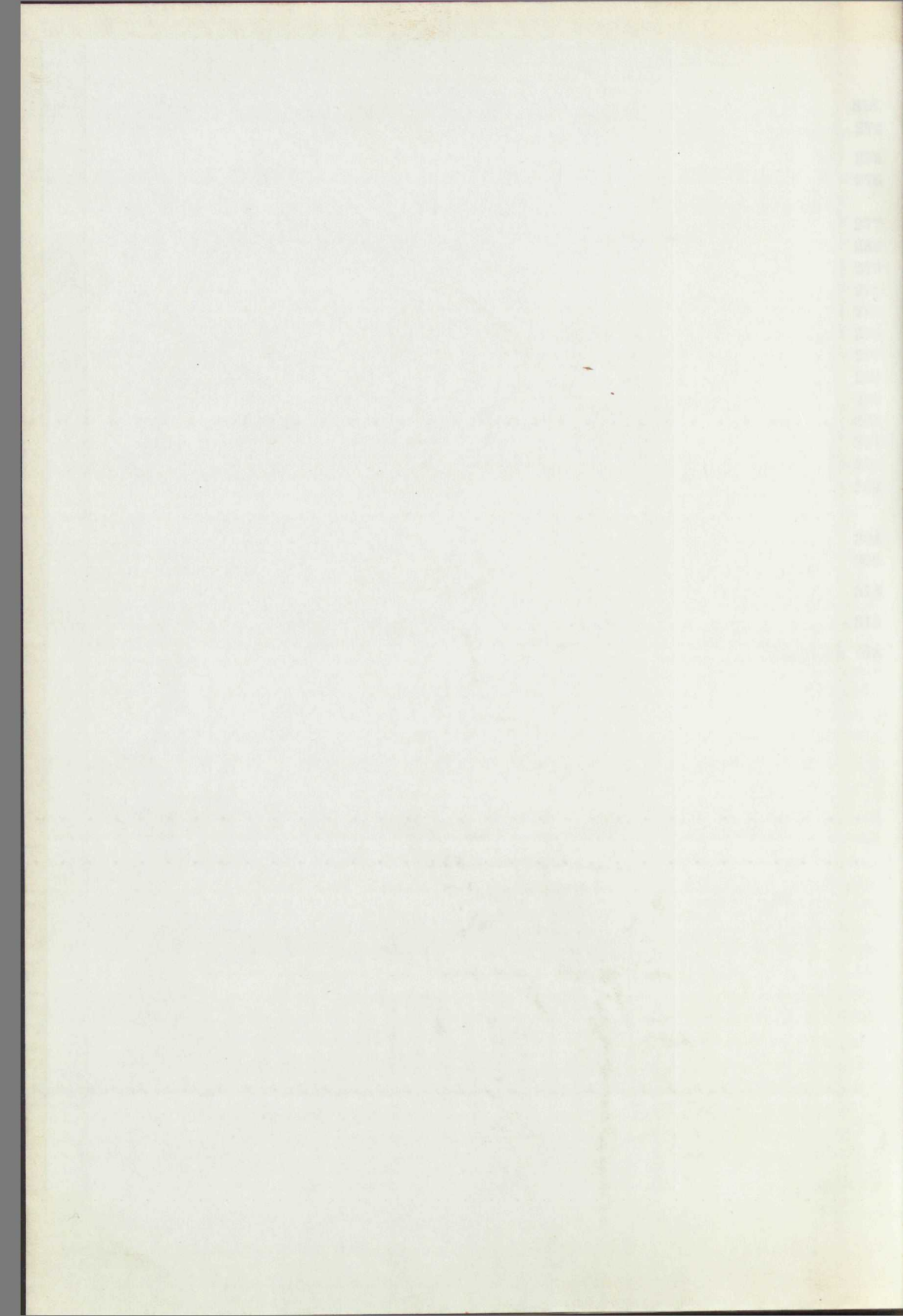

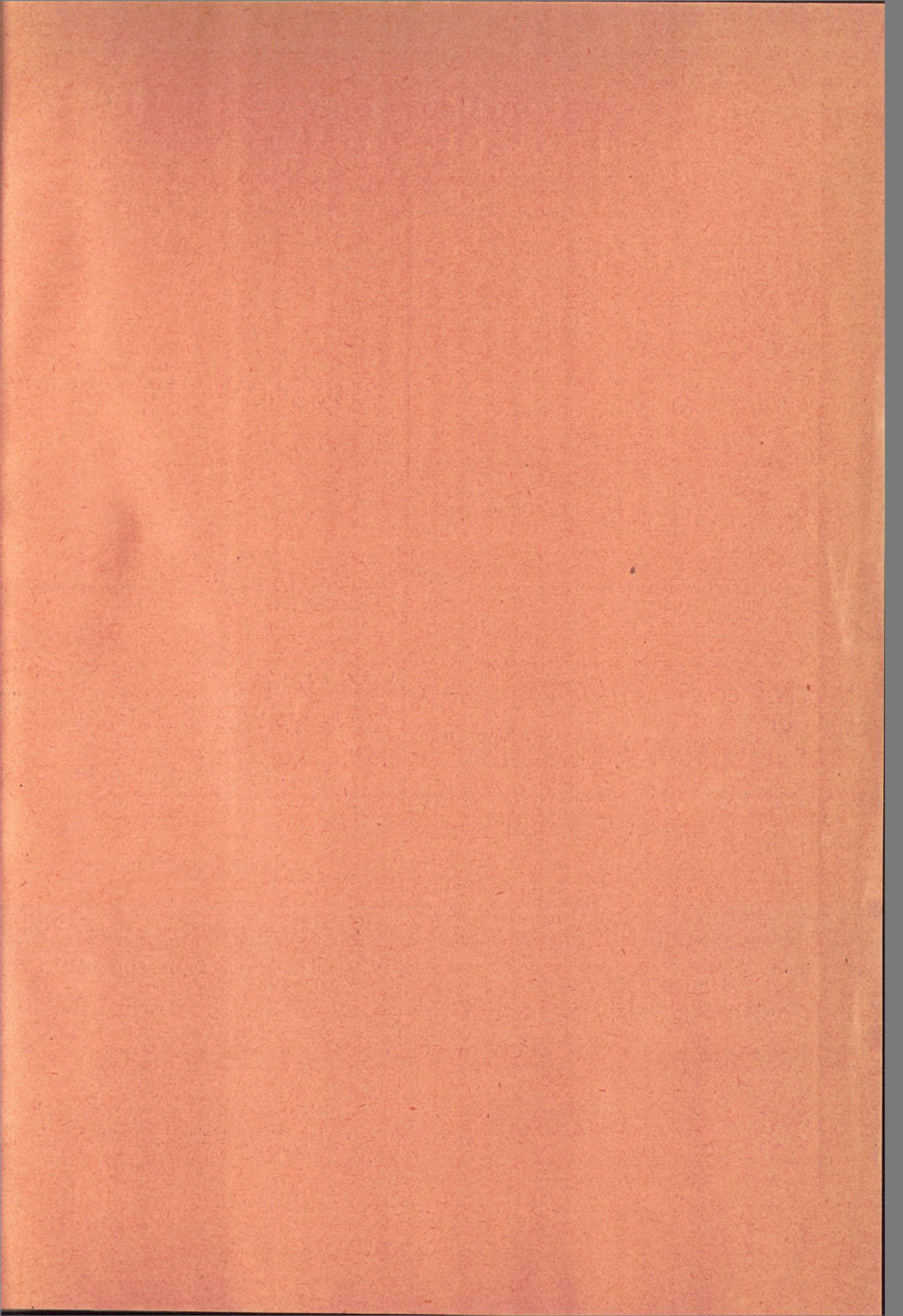

Tabell, utvisande antalet renar i nedanskrivna län och lappbyar.

Län och lappby	L a p s k a r e n ä g a r e s																S u m m a			
	Nomadiserande				Ej nomadiserande				Svenska renägares				Antal renar med okända märken							
NORRBOTTENS LÄN	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934
Könkämä	13 575	13 398	16 839	16 557	332	162	460	236	9	—	—	—	9	19	515	5	13 925	13 579	17 814	16 798
Lainiovuoma	7 574	7 275	8 825	10 962	419	694	541	472	—	—	—	—	1	2	63	15	7 994	7 971	9 429	11 449
Saarivuoma	11 168	9 966	10 462	11 998	661	462	1 417	320	221	292	—	—	3	6	57	114	12 053	10 726	11 936	12 432
Talma	11 757	5 981	5 228	3 887	1 063	838	850	394	132	103	77	16	128	276	529	224	13 080	7 198	6 684	4 521
Rautasvuoma	12 206	10 311	9 312	6 391	514	135	300	311	1 737	1 024	898	392	52	—	348	93	14 509	11 470	10 858	7 187
Kaalasvuoma	6 357	7 312	7 515	5 862	949	582	993	563	567	497	457	343	51	366	605	218	7 924	8 757	9 570	6 986
Norrkaitum	17 035	15 773	15 570	10 505	971	834	855	625	490	364	390	255	55	—	220	111	18 551	16 971	17 035	11 496
Mellanbyn	5 693	6 596	7 215	5 448	870	452	218	150	418	645	732	447	25	5	112	49	7 006	7 698	8 277	6 094
Sörkaitum	7 759	7 336	7 285	5 041	874	340	588	553	2 348	1 356	1 009	526	138	1	149	38	11 119	9 033	9 031	6 158
Sirkas	13 944	19 247	16 169	14 819	4 063	4 136	5 918	3 141	1 117	1 549	1 881	1 245	101	225	124	354	19 225	25 157	24 092	19 559
Tuorpon	7 553	10 289	10 289	7 840	1 153	1 273	1 919	1 222	693	815	399	147	89	67	367	176	9 488	12 444	12 974	9 385
Luokta-Mavas	9 917	11 875	12 257	9 638	917	659	1 737	1 324	209	154	75	65	47	226	292	269	11 090	12 914	14 361	11 296
Semisjaur-Njarg	6 325	8 751	10 605	9 723	829	786	586	266	515	361	279	110	327	266	405	284	7 996	10 164	11 875	10 383
Arjeplog	1 928	4 043	4 217	2 772	750	146	63	68	602	510	499	254	169	345	95	190	3 449	5 044	4 874	3 284
Summa för fjälllappbyar	132 791	138 153	141 788	121 443	14 365	11 499	16 445	9 645	9 058	7 670	6 696	3 800	1 195	1 804	3 881	2 140	157 409	159 126	168 810	137 028
Vittangi	852	928	1 742	1 889	209	210	358	268	584	796	1 144	1 538	—	—	31	21	1 645	1 934	3 275	3 716
Gellivare	1 827	2 514	4 458	5 733	720	883	1 322	897	1 151	1 591	1 756	1 687	—	—	43	73	3 698	4 988	7 579	8 390
Jokkmokk	1 672	—	2 714	2 548	285	—	117	209	798	—	929	684	27	—	75	40	2 782	—	3 835	3 481
Ståkke	1 378	—	1 676	2 536	458	—	401	140	370	—	594	449	110	—	95	22	2 316	—	2 766	3 147
Maskaure	2 018	—	2 271	2 014	187	—	156	155	762	—	1 219	1 108	52	—	24	77	3 019	—	3 670	3 354
Malmesjaur	913	—	975	833	176	—	70	26	324	—	406	314	75	—	47	131	1 488	—	1 498	1 304
V. Kikkijaure	1 299	—	1 968	2 618	285	—	328	212	391	—	628	618	102	—	66	51	2 077	—	2 990	3 499
Ö. Kikkijaure	1 767	—	2 370	2 694	621	—	358	520	1 526	—	1 935	1 920	92	—	58	163	4 006	—	4 721	5 297
Mausjaur	1 759	—	3 034	3 222	740	—	591	414	1 502	—	2 594	2 233	176	—	115	115	4 177	—	6 334	5 984
Summa för skogslappbyar	13 485	3 442	21 208	24 087	3 681	1 093	3 701	2 841	7 408	2 387	11 205	10 551	634	—	554	693	25 208	6 922	36 668	38 172
Muonio	1 329	805	986	1 085	158	237	279	—	2 999	3 952	5 199	4 017	—	39	31	—	4 486	5 033	6 495	5 102
Sattajärvi	80	168	227	274	5	6	19	—	229	602	907	1 078	—	—	—	—	314	776	1 153	1 352
Övertorneå	327	456	513	806	75	102	104	—	1 271	2 260	3 597	4 286	—	—	—	—	1 673	2 818	4 214	5 092
Sangis	126	92	123	191	13	—	74	—	704	567	1 832	1 601	—	—	—	—	843	659	2 029	1 792
Tärendö	242	264	370	424	24	6	13	—	825	851	1 027	1 170	—	—	13	—	1 091	1 121	1 423	1 594
Kalix	313	—	—	502	166	—	—	—	1 075	—	—	2 441	—	—	—	—	1 554	—	—	2 943
Summa för koncessionsområdet	2 417	1 785	2 219	3 282	441	351	489	—	7 103	8 232	12 562	14 593	—	39	44	—	9 961	10 407	15 314	17 875
Summa för länet	148 693	143 380	165 215	148 812	18 487	12 943	20 635	12 486	23 569	18 289	30 463	28 944	1 829	1 843	4 479	2 833	192 578	176 455	220 792	193 075

Län och lappby	Nomadiserande lappars renar								Ej nomadiserande lappars renar				Antal renar med okända märken				S u m m a				
	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	1925	1928	1931	1934	
VÄSTERBOTTENS LÄN																					
Gran	4 036	3 763	4 363	3 604	539	376	360	2 804	—	—	—	—	4 575	4 139	4 723	6 408					
Ran	5 680	5 734	5 718	6 078	232	395	421	3 185	—	—	—	—	5 912	6 129	6 139	9 263					
Umbyn	5 546	5 381	5 681	9 943	857	655	629	1 496	—	—	—	—	6 403	6 036	6 310	11 439					
Vapsten	2 660	2 537	3 386	4 164	777	842	842	2 620	—	—	—	—	3 437	3 379	4 228	6 784					
Vilhelmina norra	4 608	4 145	3 897	9 307	528	461	418	1 430	—	—	—	—	5 136	4 606	4 315	10 737					
D:o södra	3 938	3 887	4 005	5 594	274	209	541	861	—	—	—	—	4 212	4 096	4 546	6 455					
Summa för fjälllappbyar	26 468	25 447	27 050	38 690	3 207	2 938	3 211	12 396	—	—	—	—	29 675	28 385	30 261	51 086					
Malå skogslappby	2 168	2 168	2 804	2 821	473	473	481	791	—	—	—	—	2 641	2 641	3 285	3 612					
Summa för länet	28 636	27 615	29 854	41 511	3 680	3 411	3 692	13 187	—	—	—	—	32 316	31 026	33 546	54 698					
JÄMTLANDS LÄN																					
Frostvikens norra	679	686	872	—	100	127	15	—	—	—	—	—	779	813	887	1 406					
D:o mellersta	366	602	1 180	—	50	35	48	—	—	—	—	16	—	416	637	1 244	2 024				
D:o södra	389	388	607	—	135	313	407	—	—	—	—	27	—	524	701	1 041	1 370				
Hotagen	1 229	1 887	1 874	—	167	167	770	—	—	—	—	6	—	1 396	2 054	2 650	3 910				
Offerdal	978	757	1 312	—	283	445	398	—	—	—	—	9	—	1 261	1 202	1 719	2 417				
Sösjö	418	795	1 831	—	382	235	72	—	—	—	—	—	—	800	1 030	1 903	1 531				
Kall	634	975	1 207	—	8	163	218	—	—	—	—	—	—	642	1 138	1 447	1 637				
Handölsdalen	2 054	2 635	3 463	—	145	108	176	—	—	—	—	100	—	2 199	2 743	3 739	3 396				
Tranris	1 565	1 475	1 592	—	220	300	55	—	—	—	—	11	—	1 785	1 775	1 658	1 429				
Anariset	516	341	210	—	140	55	308	—	—	—	—	—	—	656	396	518	963				
Tåssåsen	635	1 443	2 795	—	213	336	241	—	—	—	—	5	—	848	1 779	3 041	3 080				
Mittådalen	1 153	1 643	3 240	—	408	351	579	—	—	—	—	—	—	1 561	1 994	3 819	4 269				
Tännäs	275	535	702	—	219	364	336	—	—	—	—	8	—	494	899	1 046	2 033				
Summa för länet	10 891	14 162	20 885	—	2 470	2 999	3 623	—	—	—	204	—	13 361	17 161	24 712	29 465					

Statens offentliga utredningar 1936

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. [4]
Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. [17]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. [18]

Politi.

Betänkande med förslag ang. revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. [6]

Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. [7]

Ur socialiseringsens europeiska idékrets. [8]

Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. [9]

Betänkande ang. förlossningsvården och barnmorskeväsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. [12]

Betänkande ang. familjebeskattningen. [13]

Betänkande ang. dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. [14]

Betänkande ang. moderskapspenning och mödrahjälp. [15]

Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. [21]

Betänkande ang. åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föräntas, m. m. [23]

Hälso- och sjukvård.

Betänkanden rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. [1]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skyddsskogar m. m. [19]

Industri.

Handel och sjöfart.

Statligt kaffemonopol. [10]

Den svenska sjöfartsnäringen. Statistisk-ekonomisk undersökning. [22]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. [16]

Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [20]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [11]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av demar och skiljedomar m. m. [2]